

รายงานวิจัยฉบับสมบูรณ์

เรื่อง

ทิศทางการโยกย้ายต่างประเทศไทยต่ออิหร่านยุคโลกาภิวัตน์

โดย

นางดลยา เทียนทอง และ ดร.ศราวุฒิ อารีย์

นักวิจัยประจำสถาบันเอเชียศึกษา

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

สถาบันวิทยบริการ

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

สนับสนุนโดย

งบประมาณประจำปี 2548

สิงหาคม 2549

เลขหมู่ จพ
๑๕15
เลขทะเบียน 013320
วัน, เดือน, ปี 29 ส.ค.50

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

สารบัญ

	หน้า
บทนำ	
	ข้อเสนอโครงการวิจัย 1
บทที่ 1	ภูมิหลังนโยบายต่างประเทศไทยต่ออิหร่านยุคสงครามเย็น 6
	-ข้อมูลพื้นฐานประเทศอิหร่าน 6
	-นโยบายต่างประเทศอิหร่านหลังปฏิวัติอิสลาม ค.ศ.1979 18
	-นโยบายต่างประเทศไทยต่ออิหร่านทศวรรษที่ 1950 - 1980 26
บทที่ 2	นโยบายต่างประเทศไทยต่ออิหร่านในปัจจุบัน 39
	-นโยบายต่างประเทศไทยต่อตะวันออกกลาง 39
	-นโยบายต่างประเทศไทยต่ออิหร่าน 40
	-ลักษณะแนวนโยบายและความสัมพันธ์ที่ปรากฏ 40
	-วัตถุประสงค์ / เป้าหมายของนโยบาย 54
	-ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อนโยบาย 56
บทที่ 3	ทิศทางนโยบายต่างประเทศไทยต่ออิหร่านในอนาคต 69
	-ลักษณะแนวนโยบายที่ควรเกิดขึ้น 69
	-วัตถุประสงค์ / เป้าหมายของนโยบายที่ควรจะเป็น 72
	-ปัจจัยที่คาดว่าจะมีอิทธิพลต่อนโยบาย 73
บทที่ 4	สรุป 74
ภาคผนวก	ภาคผนวกที่ 1 : คำแถลงนโยบายต่างประเทศของไทย 77
	ภาคผนวกที่ 2 : นโยบายต่างประเทศของอิหร่าน (ฉบับแปล) นโยบายต่างประเทศอิหร่าน (ฉบับภาษา farsi) 84-90
	ภาคผนวกที่ 3 : ตารางแสดงมูลค่าการค้าไทย-อิหร่าน ค.ศ. 1990-2005 101-108
	ภาคผนวกที่ 4 : ตารางแสดงตลาดสินค้าข้าวของไทย ค.ศ. 1990-2005 109-112
บรรณานุกรม	

1. ความสำคัญ ที่มาของปัญหาที่ทำการวิจัย

ในบรรดาประเทศในภูมิภาคตะวันออกกลาง นอกเหนือจากอิสราเอล ตุรกี และกลุ่มประเทศอาหรับ ซึ่งมีอียิปต์ อิรัก รวมทั้งประเทศร่ำรวยรอบอ่าวเปอร์เซีย 6 ประเทศ ซึ่งเป็นสมาชิกสภาความร่วมมือแห่งอ่าว (Gulf Cooperation Council – GCC) อันประกอบด้วย ซาอุดีอาระเบีย คูเวต โอมาน บาห์เรน กาตาร์ และสหรัฐอาหรับเอมิเรตส์ อิหร่านจัดเป็นอีกประเทศที่มีบทบาทนำสำคัญและไม่ควรมองข้ามในภูมิภาคนี้ แต่นับจากอดีตที่ผ่านมา แม้ว่าไทยจะมีประวัติความสัมพันธ์กับอิหร่านมายาวนานนับตั้งแต่สมัยอยุธยา และมีการสถาปนาความสัมพันธ์ทางการทูตระหว่างกันอย่างเป็นทางการตั้งแต่ปี 1955 ก็ตาม หากความสัมพันธ์ทางการเมืองที่ปรากฏกลับเป็นไปอย่างห่างเหิน มีเพียงการค้าขายทางเศรษฐกิจระหว่างกันที่มีปริมาณไม่มาก สาเหตุสำคัญเป็นเพราะต่างฝ่ายต่างมิได้ให้ความสำคัญแก่กันมากเท่าที่ควร โดยเฉพาะอย่างยิ่ง ในส่วนของไทยมิได้มีนโยบายต่างประเทศที่สร้างความผูกพันใกล้ชิดอย่างเป็นรูปธรรมชัดเจนกับอิหร่าน แต่จะมุ่งเน้นให้ความสำคัญกับประเทศเพื่อนบ้านที่มีดินแดนใกล้เคียง และประเทศมหาอำนาจเป็นหลักมากกว่า โดยเฉพาะกับสหรัฐ ฯ โดยมีประเด็นความมั่นคงเป็นแกนหลักของนโยบาย เนื่องจากในช่วงทศวรรษที่ 1960 – 1980 เป็นระยะเวลาที่ภัยคอมมิวนิสต์กำลังคุกคามประเทศอย่างหนัก ไทยจำเป็นต้องอาศัยสหรัฐ ฯ เป็นหลักประกันความปลอดภัยให้กับตนมาโดยตลอด ประกอบกับอิหร่านก็มีภาพลักษณ์ที่ปิดตัวเอง แปรลกแยก และต่อต้านโลกภายนอกนับตั้งแต่มีการปฏิวัติเปลี่ยนแปลงประเทศไปสู่ระบอบรัฐอิสลามในปี 1979 ซึ่งอิหร่านถือเป็นประเทศเดียวในภูมิภาคตะวันออกกลาง ที่หันมาใช้หลักศาสนาในการนำนโยบายปกครองประเทศอย่างเคร่งครัด มีระเบียบวิธีปฏิบัติที่มีอัตลักษณ์เฉพาะ ที่สำคัญ คือ ปฏิเสธแนวทางทุนนิยมตะวันตกและมีความขัดแย้งอย่างรุนแรงกับสหรัฐ ฯ

อย่างไรก็ดี ภาวะหลังสงครามเย็นสิ้นสุดลงในปี 1990 จนกระทั่งถึงปัจจุบัน โลกได้เข้าสู่ยุคที่ประเด็นเศรษฐกิจเป็นตัวนำ การค้าและการลงทุนระหว่างประเทศมีการขยายตัวอย่างเสรี รวดเร็วและข้ามผ่านไร้พรมแดนมากขึ้นทั้งในระดับทวีปและพหุภาคีหรือที่เรียกว่ายุคโลกาภิวัตน์ นั่นเอง ซึ่งภายใต้ลักษณะดังกล่าว แม้ว่าการติดต่อค้าขายทางเศรษฐกิจระหว่างไทยกับอิหร่านจะเพิ่มปริมาณมากขึ้นกว่าเดิม โดยอิหร่านเป็นตลาดรับซื้อข้าวขนาดใหญ่จำนวนมากของแดนต้นของไทย อีกทั้งเป็นตลาดรองรับที่ดีในสินค้าอุตสาหกรรมประเภทเครื่องปรับอากาศ และสิ่งทอ และที่สำคัญในวันข้างหน้า อิหร่านจะสามารถเป็นสะพานการค้าให้กับไทยเพื่อเชื่อมไปสู่กลุ่มประเทศในเอเชียกลางที่แยกตัวมาจากรัสเซียได้เป็นอย่างดี ขณะเดียวกันไทยก็สั่งซื้อน้ำมันหล่อลื่น น้ำมันเบรค เหล็กและสินแร่บางอย่างจากอิหร่าน แต่กระนั้นก็ตามเมื่อเปรียบเทียบกับการที่ไทยติดต่อค้าขายกับประเทศอื่น ๆ ในตะวันออกกลางแล้ว ในช่วงระยะ 3 ปีที่ผ่านมา (ค.ศ. 2000 – 2003) อิหร่านจัดเป็นเพียงคู่ค้าอันดับ 8 ของไทย มูลค่าการค้าระหว่างกันมีประมาณ 200 – 300 ล้านดอลลาร์สหรัฐ ฯ เท่านั้น ซึ่งถือว่ายังมีมูลค่าไม่สูง สาเหตุสำคัญ

ประการหนึ่งยังคงเป็นเพราะความสัมพันธ์ทางการเมืองระหว่างกันยังไม่กระชับแน่น โดยเฉพาะเป็นผลมาจากไทยไม่มีนโยบายต่างประเทศที่สร้างความใกล้ชิดกับอิหร่านอย่างเป็นรูปธรรมเท่าที่ควร ทั้งที่อิหร่านเริ่มมีการเปลี่ยนแปลงไปในทางบวกมากขึ้น โดยเฉพาะด้านเศรษฐกิจ กล่าวคือ อิหร่านได้แสดงให้เห็นว่ากำลังมีศักยภาพทางเศรษฐกิจสูงขึ้นเรื่อย ๆ นอกเหนือจากการเป็นผู้ครอบครองแหล่งน้ำมันและก๊าซธรรมชาติจำนวนมาก (อิหร่านผลิตน้ำมันได้เป็นอันดับสองของโลกรองจากซาอุดีอาระเบีย และเป็นประเทศที่มีก๊าซธรรมชาติเป็นอันดับสองของโลกรองจากรัสเซีย) ซึ่งเป็นปัจจัยพื้นฐานทางเศรษฐกิจที่สำคัญ โดยการฟื้นฟูเศรษฐกิจของประเทศในช่วงระยะเวลาที่ผ่านมาประสบความสำเร็จ สถานะการณ์ทางเศรษฐกิจของอิหร่านดีขึ้น ดังจะเห็นได้จาก อัตราการเติบโตทางเศรษฐกิจอยู่ในเกณฑ์ที่น่าพอใจสำหรับประเทศกำลังพัฒนา คือ ในช่วงปี 1995 - 2001 อยู่ระหว่างร้อยละ 3 ถึง ร้อยละ 5 และในปี 2002 เพิ่มขึ้นถึงร้อยละ 6.5 ทั้งนี้ความเป็นไปดังกล่าวเป็นผลมาจากการบริหารประเทศของผู้นำรุ่นใหม่ โดยเฉพาะอย่างยิ่งผู้นำคนปัจจุบัน คือ ประธานาธิบดีคอตามิ (Khatami) ซึ่งได้ชื่อว่าเป็นผู้นำหัวปฏิรูปได้พยายามปรับเปลี่ยนอิหร่านไปสู่ภาพลักษณ์ความเป็นสากลมากขึ้น ดังจะเห็นได้จากการที่อิหร่านเริ่มจะพัฒนาระบบเศรษฐกิจของตนเองให้ทันสมัยในแนวทางเสรีนิยม ไม่ว่าจะเป็นการนำนโยบายการค้าเสรีมาใช้ภายในประเทศ โดยมีการจัดบางพื้นที่ (Zoning) ให้เป็นเขตการค้าเสรีและเขตเศรษฐกิจพิเศษ การแปรรูปกิจการของรัฐบางอย่างให้เอกชนเข้าร่วมดำเนินการ (Privatization) การมีนโยบายส่งเสริมการท่องเที่ยวระหว่างประเทศ รวมถึงความพยายามในการแก้ไขกฎระเบียบข้อบังคับบางประการที่เป็นอุปสรรคต่อการค้าและการลงทุน ตลอดจนความต้องการของอิหร่านที่จะเข้าเป็นสมาชิกองค์การการค้าโลก (World Trade Organization - WTO) ส่วนในทางการเมืองระหว่างประเทศ อิหร่านได้พยายามแสดงความโปร่งใส และนำพาตนเองไปสู่การยอมรับของประชาคมโลกมากขึ้น โดยให้ความร่วมมือกับ IAEA (International Atomic Energy Agency) ในการตรวจสอบอาวุธนิวเคลียร์ อีกทั้งยังมีนโยบายที่สร้างความสมานฉันท์ระหว่างเชื้อชาติและอารยธรรมที่หลากหลายในโลก ดังจะเห็นได้จากการที่ประธานาธิบดีคอตามิได้กล่าวสุนทรพจน์ ณ องค์การสหประชาชาติเรียกร้องให้อารยธรรมที่หลากหลายต่าง ๆ ในโลกหันมาสนทนาพูดคุย (Dialogue among Civilization) เพื่อเรียนรู้และเข้าใจซึ่งกันและกัน อันจะเป็นแนวทางที่นำไปสู่การสร้างสันติภาพให้เกิดขึ้นได้อย่างยั่งยืน และที่สำคัญอิหร่านได้นำนโยบายเชิงรุกอย่างสร้างสรรค์ต่อไทยและประเทศในเอเชียด้วยกัน หรือที่เรียกว่า “นโยบายมองตะวันออก” (LookEast Policy) ซึ่งผลพวงสำคัญที่ตามมา คือ การขยายความร่วมมือระดับประเทศและภูมิภาคในทางเศรษฐกิจและสังคมมากขึ้น สิ่งต่างๆ เหล่านี้ล้วนเป็นการส่งสัญญาณให้เห็นว่าอิหร่านเริ่มเปิดประตูสู่สังคมโลก เพื่อสร้างภาพลักษณ์ใหม่ให้กับตนเอง แม้ว่าอิหร่านกำลังถูกจับตามองจากนานาประเทศอันสืบเนื่องมาจากภายหลังการเกิดเหตุการณ์ 11 กันยายน ค.ศ.2001 สหรัฐฯ ในฐานะศัตรูที่สำคัญของอิหร่านได้ออกมาประกาศว่าอิหร่านเป็นหนึ่งในแกนแห่งความชั่ว

ร้าย (Axis of Evil) นอกเหนือจากอิรักและเกาหลีเหนือ โดยสหรัฐ ฯ ระบุว่าอิหร่านได้ลบลอบพัฒนาอาวุธนิวเคลียร์ และมีความสัมพันธ์โยงใยกับกลุ่มก่อการร้ายหลายกลุ่ม รวมถึงกลุ่มอัลกออิดะห์ (Al -qaida) ของนายอูสมะ บินลาดีน ก็ตาม

กล่าวได้ว่า ถึงแม้อิหร่านในสภาพการณ์ปัจจุบันจะมีศักยภาพทางเศรษฐกิจดีขึ้น และได้พยายามปรับเปลี่ยนตนเอง โดยเฉพาะได้หันมาใช้นโยบายเปิดตัวเองเพื่อแสวงหามิตรในสังคมโลกมากขึ้น โดยเฉพาะกับประเทศในเอเชีย รวมทั้งไทยด้วยนั้น แต่ไทยก็ยังคงไม่มีนโยบายต่างประเทศที่สร้างผูกพันใกล้ชิดต่ออิหร่านอย่างเป็นรูปธรรมชัดเจนทั้งในเชิงรุกและรับ อันส่งผลกระทบต่อความสัมพันธ์ทางการเมืองระหว่างกันยังไม่กระชับแน่น ผลกระทบที่ตามมาคือ ความสัมพันธ์ทางเศรษฐกิจระหว่างกันไม่ก้าวหน้าเท่าที่ควร ด้วยเหตุนี้ จึงทำให้คณะผู้วิจัยต้องการจะศึกษาวิเคราะห์เพื่อเสนอทิศทางในอนาคตของนโยบายต่างประเทศไทยต่ออิหร่านในยุคโลกาภิวัตน์ทั้งในเชิงรุกและรับอย่างเหมาะสม เพื่อจะนำไปสู่การเพิ่มพูนความสัมพันธ์และผลประโยชน์ระหว่างกัน โดยเฉพาะในด้านเศรษฐกิจอย่างมีประสิทธิภาพและก่อให้เกิดประสิทธิผลสูงสุด และที่สำคัญ จะเป็นการปูทางไปสู่การกำหนดยุทธศาสตร์ของไทยต่อภูมิภาคตะวันออกกลางได้อย่างเป็นระบบ

2. วัตถุประสงค์ของโครงการวิจัย

1. เพื่อศึกษาภูมิหลังนโยบายต่างประเทศไทยต่ออิหร่านนับตั้งแต่อิหร่านมีการปฏิวัติอิสลามในปี 1979 มาจนตลอดทศวรรษที่ 1980 ซึ่งเป็นช่วงก่อนที่โลกจะเริ่มเข้าสู่ยุคโลกาภิวัตน์ หรือยุคหลังสงครามเย็น
2. เพื่อวิเคราะห์สภาพการณ์ปัจจุบันของนโยบายต่างประเทศไทยต่ออิหร่านในยุคโลกาภิวัตน์นับตั้งแต่ปี 1990 เป็นต้นมา โดยจะมุ่งเน้นพิจารณาลักษณะนโยบายและความสัมพันธ์ที่ปรากฏต่อกัน รวมถึงเป้าประสงค์ของนโยบาย ตลอดจนปัจจัยภายในและภายนอกที่มีอิทธิพลต่อนโยบาย
3. เพื่อเสนอทิศทางในอนาคตของนโยบายต่างประเทศไทยต่ออิหร่านในยุคโลกาภิวัตน์ ซึ่งนับวันจะเป็นยุคที่มีแนวโน้มของความผันผวนและสลับซับซ้อนในหลายประเด็นมากยิ่งขึ้น โดยเฉพาะอย่างยิ่งภายหลังจากเกิดเหตุการณ์ 11 กันยายน ค.ศ. 2001 ทั้งนี้จะได้เสนอลักษณะ และแนวทางของนโยบายที่ควรเกิดขึ้น รวมทั้งเป้าประสงค์ของนโยบายที่ควรจะเป็นไป ตลอดจนปัจจัยภายในและภายนอกที่คาดว่าจะมีอิทธิพลต่อนโยบาย

3. ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

1. เป็นการวิจัยเชิงนโยบายเพื่อให้หน่วยงานของไทยที่เกี่ยวข้อง โดยเฉพาะอย่างยิ่งกระทรวงการต่างประเทศ นำไปประกอบการพิจารณาปฏิบัติใช้ อันจะนำไปสู่การเตรียมความพร้อมในการดำเนินความสัมพันธ์กับอิหร่านในเชิงรุกและรับได้อย่างถูกต้อง มีประสิทธิภาพ และก่อให้เกิดประสิทธิผลสูงสุด อันจะนำมาซึ่งความสัมพันธ์ที่มีต่อกันอย่างยั่งยืน รวมทั้งจะเป็นการปูทางไปสู่การกำหนดยุทธศาสตร์ให้กับไทยในภูมิภาคตะวันออกกลาง

2. เป็นการพัฒนาองค์ความรู้ใหม่ ซึ่งยังไม่มีการศึกษาวิจัยในเรื่องดังกล่าว จึงเท่ากับจะเป็นการลดช่องว่างทางการศึกษาให้กับวงวิชาการไทย

3. เป็นการขยายการรับรู้เรื่องราวของอิหร่านสู่สาธารณชนคนไทย อันจะนำไปสู่การสร้าง ความเข้าใจต่ออิหร่านอย่างถ่องแท้มากขึ้นซึ่งจะก่อให้เกิดทัศนคติที่ถูกต้องตามมา

4. หน่วยงานวิจัยที่จะนำผลวิจัยไปใช้ประโยชน์ ได้แก่

- กระทรวงการต่างประเทศ
- กระทรวงพาณิชย์
- สถาบันการศึกษาระดับอุดมศึกษาต่าง ๆ

5. กรอบความคิดในการวิจัย

ในการวิจัยเรื่อง “ ทิศทางนโยบายต่างประเทศไทยต่ออิหร่านในยุคโลกาภิวัตน์ ” ได้อาศัยกรอบความคิดในเรื่อง การเมืองเกี่ยวพัน (Linkage Politics) ของ James N. Rosenau ซึ่งจะช่วยให้เข้าใจถึงความเชื่อมโยงที่เกี่ยวพันระหว่างปัจจัยภายในและภายนอกประเทศที่มีผลต่อการกำหนดนโยบายต่างประเทศของประเทศหนึ่ง ๆ กล่าวคือ Rosenau แบ่งองค์ประกอบของความเกี่ยวพันออกเป็น 2 ปัจจัย คือ ปัจจัยภายในประเทศ (Internal Factors) และปัจจัยภายนอกประเทศ (External Factors) ซึ่งทั้งสองปัจจัยต่างมีส่วนผลักดันให้รัฐบาลต้องกำหนดนโยบายต่างประเทศอย่างใดอย่างหนึ่งออกไป ปัจจัยทั้งสองมีดังต่อไปนี้¹

1. ปัจจัยภายในประเทศ (Internal Factors) หมายถึง ปραฏการณ์หรือเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นภายในประเทศทั้งทางการเมือง เศรษฐกิจและสังคม

2. ปัจจัยภายนอกประเทศ (External Factors) หมายถึง ปραฏการณ์หรือสภาพแวดล้อมภายนอกทั้งในระดับระหว่างประเทศ ระดับภูมิภาค และระดับโลก อาทิ กรณีพิพาทหรือความขัดแย้ง การคุกคามความมั่นคงโดยรัฐอื่น พฤติกรรมของชาติมหาอำนาจ วิกฤตการณ์ทางการเมืองและเศรษฐกิจ อิทธิพลขององค์การระหว่างประเทศ เป็นต้น

¹ James N. Rosenau, *Linkage Politics* (New York : The Free Press, 1969), p. 1-29

6. ระเบียบวิธีวิจัย

จะใช้การศึกษาวิจัยในลักษณะต่อไปนี้

1. การศึกษาวิจัยจากเอกสารชั้นต้นและชั้นรองภาษาไทยและอังกฤษทั้งจากข้อมูลของไทยและอิหร่าน อาทิ ด้อยแดง สุนทรพจน์ คำประกาศของรัฐบาลทั้งสองประเทศ ฯลฯ รวมทั้งศึกษาวิจัยจากระบบข้อมูลอินเทอร์เน็ต

2. การศึกษาวิจัยจากการสัมภาษณ์บุคคลที่เกี่ยวข้อง ซึ่งได้แก่ นักวิชาการและผู้ทรงคุณวุฒิด้านอิหร่านและตะวันออกกลาง เอกอัครราชทูตหรือผู้แทนอิหร่านประจำประเทศไทย เอกอัครราชทูตหรือผู้แทนไทยประจำประเทศอิหร่าน เจ้าหน้าที่กองตะวันออกกลาง กระทรวงการต่างประเทศ เจ้าหน้าที่กรมเจรจาการค้าและกรมส่งเสริมการส่งออกในส่วนงานตะวันออกกลาง กระทรวงพาณิชย์ ผู้แทนกระทรวงกีฬาและการท่องเที่ยว ผู้แทนสมาคมการค้าไทย-อิหร่าน ผู้แทนสภาหอการค้าไทย ผู้แทนสภาอุตสาหกรรมแห่งประเทศไทย ผู้แทนคณะกรรมการกลางอิสลามแห่งประเทศไทย ตลอดจนภาคธุรกิจเอกชนไทยที่ประกอบการค้าและลงทุนในประเทศอิหร่าน

7. ขอบเขตของการวิจัย

ศึกษาขอบเขตระยะเวลาตั้งแต่โลกเข้าสู่ยุคหลังสงครามเย็น หรือยุคโลกาภิวัตน์ นับตั้งแต่ปี 1990 เป็นต้นมาจนถึงปี 2005

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

บทที่ 1

ภูมิหลังนโยบายต่างประเทศของไทยต่ออิหร่านยุคสงครามเย็น

1. ข้อมูลพื้นฐานประเทศอิหร่าน

1.1 สภาพที่ตั้งทางภูมิศาสตร์

สาธารณรัฐอิสลามอิหร่าน (The Islamic Republic of Iran) ต่อจากนี้จะเรียกอิหร่าน มีชื่อเดิมว่า เปอร์เซีย (Persia) เป็นประเทศหนึ่งในภูมิภาคตะวันตกกลางที่มีบทบาทสำคัญต่อการเมืองทั้งภายในภูมิภาคเองและภายนอก อิหร่านมีที่ตั้งอยู่ระหว่างเส้นรุ้ง 37 และ 25 องศาเหนือ และระหว่างเส้นแวง 44 และ 61 องศาตะวันออก ทางทิศเหนืออิหร่านมีพรมแดนติดทะเลสาบแคสเปียน (Caspian) อาเซอร์ไบจาน เคิร์กเมนิสถาน อาร์เมเนีย ทางใต้ติดอ่าวเปอร์เซีย (Gulf of Persia) และอ่าวโอมาน (Gulf of Oman) ด้านตะวันออกติดประเทศอัฟกานิสถานและปากีสถาน ด้านตะวันตกติดประเทศตุรกีและอิรัก ลักษณะที่ตั้งของประเทศดังกล่าวทำให้อิหร่านจัดอยู่ในดินแดนที่มีความสำคัญทางยุทธศาสตร์ และเป็นเสมือนทางแยกของการอพยพย้ายถิ่นฐาน ซึ่งเป็นดินแดนที่อารยธรรมต่าง ๆ หลั่งไหลเข้ามาบรรจบกัน

ในช่วงปลายปี 1996 ประชากรของอิหร่านมีอยู่ประมาณเกือบ 60 ล้านคน โดยมีครัวเรือนอยู่มากถึง 12.4 ล้านครัวเรือน¹ ร้อยละ 89 ของประชากรทั้งหมดนับถือศาสนาอิสลามแนวชีอะฮ์ (Shi'ah) สาขาอิษนา อัชอารี (Ithna Ashari) ภาษาทางการของอิหร่านคือ ภาษาเปอร์เซีย แต่ก็มีกลุ่มเผ่าพันธุ์อื่น ๆ ที่พูดภาษาเคิร์ด (Kurdish) ภาษาอัซซีเรียน (Azerian) ภาษาพุซซุน (Pathanian) ภาษาอาหรับ (Arabic) ภาษาเคิร์กเมเนียน (Turkmenian) ภาษาอาเมเนียน (Armenian) และภาษาอื่น ๆ อีกหลายภาษา

อิหร่านมีเนื้อที่ทั้งหมด 1,648,000 ตารางกิโลเมตร หรือ 636,296 ตารางไมล์พื้นที่โดยทั่ว ๆ ไปประมาณครึ่งหนึ่งของประเทศเป็นที่สูงและแห้งแล้งอยู่ระหว่างเทือกเขาใหญ่สองลูก คือ เทือกเขาอัลบอร์ซ (Alborz) ซึ่งทอดตัวจากทิศตะวันตกเฉียงเหนือมายังทิศเหนือกับเทือกเขาซากรอส (Zagros) ซึ่งทอดตัวจากทิศตะวันตกมาทางใต้และตะวันออกเฉียงใต้ ที่ราบที่อยู่ระหว่างเทือกเขาทั้งสองนี้คือ ที่ราบสูงอิหร่าน (Plateau of Iran) ซึ่งมีทะเลทรายที่ไม่สามารถใช้อาศัยได้อยู่ 2 แห่ง คือ ทะเลทรายกาวิร์ (Kavir) และลูต (Lut) ส่วนเนื้อที่ที่เหลือมีเพียง 1 ใน 4 เท่านั้นที่ใช้เป็นพื้นที่เพาะปลูกได้ ที่เหลือเป็นดินเค็มและทะเลทราย ภายในประเทศเป็นทะเลทรายขนาดใหญ่ที่แห้งแล้ง มีอากาศหนาวจัดในฤดูหนาวและร้อนจัดในฤดูร้อน เกือบทุกพื้นที่ในประเทศ

¹ Avraham Sela (ed.), *Political Encyclopedia of the Middle East* (New York : Continuum Publishing

มีปริมาณน้ำฝนที่ไม่พอเพียง ทำให้เกิดปัญหาขาดแคลนน้ำสำหรับเพาะปลูก ยกเว้นแถบทะเลแคสเปียนเท่านั้นที่มีฝนตกชุก

ประชากรของอิหร่านร้อยละ 61 อาศัยอยู่ในเมือง ในขณะที่ร้อยละ 11 ของจำนวนดังกล่าวอาศัยอยู่ในกรุงเตหะราน (Tehran) เมืองใหญ่ที่มีประชากรอาศัยอยู่หนาแน่นนอกจากเตหะรานได้แก่ อะบาดาน (Abadan) อีสฟาฮาน (Esfahan) เมชฮัด (Mashhad) ชีราซ (Shiraz) และตาบรีซ (Tabriz) การที่อิหร่านมีปริมาณน้ำฝนน้อยในแต่ละปีและมีพื้นที่เพาะปลูกอยู่จำกัด จึงทำให้อิหร่านต้องนำเข้าสินค้าบริโภคสำคัญ ๆ เช่น อาหารจำพวกข้าว ข้าวสาลี และชา แต่อิหร่านก็มีผลิตภัณฑ์ที่ขึ้นชื่ออย่างเช่น ไข่ปลาการ์เวีย (Cavia) และผลิตภัณฑ์จากผลไม้

อิหร่านมีทรัพยากรธรรมชาติและแร่ธาตุมากมาย ซึ่งยังไม่ได้นำมาใช้ประโยชน์อย่างเต็มที่มากนัก เช่น อิหร่านเป็นประเทศที่มีก๊าซธรรมชาติสำรองมากที่สุดในโลกเป็นอันดับ 2 รองจากรัสเซีย มีแร่ทองคำที่พบมากในเขตจังหวัดซาร์-เชสเมห์ (Sar-Cheshmeh) ตั้งอยู่ทางภาคตะวันออกเฉียงใต้ของประเทศ ซึ่งนับว่าเป็นหนึ่งในพื้นที่ที่พบแร่ทองคำมากที่สุดในโลก

นอกจากนั้น ยังพบว่ายังมีแร่ถ่านหินใกล้เมืองเคอร์แมน (Kerman) ที่มีปริมาณมากขนาดที่สามารถเป็นสินค้าพาณิชย์ได้ อย่างไรก็ตาม ทรัพยากรสำคัญที่เป็นแหล่งรายได้หลักของประเทศ คิดเป็นร้อยละ 80 คือ น้ำมัน อีกทั้งอิหร่านยังมีชื่อเสียงในด้านการฝีมือเป็นอย่างสูง โดยเฉพาะงานโลหะและพรม

แม้อิหร่านจะลงทุนไปมากกับการพัฒนาเส้นทางรถขนส่ง นับตั้งแต่สงครามโลกครั้งที่ 1 แต่ระบบการสัญจรทางถนนก็ยังไม่ได้รับการพัฒนามากนัก ในขณะที่ระบบการรถไฟของประเทศก็ล่าสมัย เส้นทางรถไฟของอิหร่านเชื่อมต่อไปถึงตุรกีและในปี 1996 เส้นทางรถไฟของอิหร่านก็ขยายเชื่อมต่อไปถึงประเทศเติร์กเมนิสถาน (Turkmenistan) เลียบตามเส้นทางที่เป็นที่รู้จักกันในอดีต ที่เรียกว่า “เส้นทางสายไหม” (Silk Road)

โดยทั่วไป ชาวอิหร่านเชื่อว่าตนเองมีเชื้อสายเผ่าพันธุ์อินโด-ยูโรเปียน (Indo-European Race) ซึ่งอพยพเข้ามาถึงที่ราบสูงอิหร่านเมื่อตอนกลางของศตวรรษที่ 2 ก่อนคริสตกาล พวกเขาอ้างถึงตนเองว่าเป็นคน Ary หรือ Airy โดยเชื่อว่าพวกคนมีรากเหง้าดั้งเดิมเป็นชาวอารยัน² (Airyan) อย่างไรก็ตาม ตลอดช่วงเวลาในประวัติศาสตร์ก็มีกลุ่มชนต่าง ๆ มากมายที่เข้ามารุกรานอิหร่านและตั้งถิ่นฐานอยู่กันแบบผสมปนเปกับคนพื้นเมือง ในปัจจุบันพื้นที่รอบนอกของอิหร่านเป็นที่อยู่อาศัยของชนกลุ่มน้อยจากเผ่าพันธุ์ต่าง ๆ มากมาย โดยที่แต่ละเผ่าพันธุ์ก็มีภาษาขนบธรรมเนียมประเพณีและวัฒนธรรมที่พิเศษเฉพาะของตน

เผ่าพันธุ์ชนกลุ่มน้อยที่มีจำนวนมากที่สุด คือ ชาวเคิร์ด ซึ่งมีจำนวนอยู่ในระหว่าง 4 ถึง 5 ล้านคน ส่วนใหญ่เป็นผู้นับถือศาสนาอิสลามสายซุนนี (Sunni) โดยมีภาษาอินโด-ยูโรเปียน เป็นภาษาดั้งเดิม ซึ่งเป็นภาษาที่มีความคล้ายคลึงกับภาษาเปอร์เซีย ชาวเคิร์ดส่วนใหญ่

² คำว่าอิหร่าน ซึ่งเป็นชื่อประเทศที่ใช้กันอยู่ในปัจจุบัน ก็มาจากคำว่า “อารยัน” ซึ่งหมายถึงดินแดนของอารยัน

อาศัยอยู่ในภาคตะวันตกและตะวันออกเฉียงเหนือของประเทศ และมีประวัติการต่อสู้เพื่อการปกครองตนเองหรือเพื่อเรียกร้องเอกราชของตนเองมาอย่างยาวนาน

ชาวอาหรับซึ่งตั้งหลักแหล่งอยู่ในภาคตะวันออกเฉียงใต้ของประเทศ นับเป็นชนกลุ่มน้อยที่มีจำนวนมากเป็นอันดับ 2 หรือมีประชากรรวมกันทั้งหมดประมาณ 2 ล้านคน แม้ว่าส่วนใหญ่ของชาวอาหรับเหล่านี้จะเป็นมุสลิมสายชีอะฮ์ แต่พวกเขาก็มีวัฒนธรรมและธรรมเนียมปฏิบัติเป็นของตนเอง ชาวอาหรับเหล่านี้ส่วนใหญ่อาศัยอยู่ในจังหวัดคูร์ซีสถาน (Khuzistan) ติดกับภาคใต้ของประเทศอิรัก ซึ่งเป็นพื้นที่ที่อุดมไปด้วยน้ำมัน อีกทั้งยังเป็นพื้นที่ที่เหมาะสมแก่การเพาะปลูก

เผ่าพันธุ์ชนกลุ่มน้อยอีกกลุ่มคือ ชาวบาลูชี (Baluchi) ซึ่งมีจำนวนประชากรอยู่ประมาณ 5 แสนคน โดยมากอาศัยอยู่ในจังหวัดบาลูชีสถาน (Baluchistan) ที่ตั้งอยู่ทางภาคตะวันออกเฉียงใต้ของประเทศ ซึ่งเป็นพื้นที่ที่ไม่เหมาะต่อการเพาะปลูกหรือทำเกษตรกรรม ซึ่งอยู่ติดกับพรมแดนที่มีทะเลทรายทางทิศตะวันออกของอิหร่าน ปากีสถาน และอัฟกานิสถาน ชาวบาลูชีมีการติดต่ออย่างใกล้ชิดกับพี่น้องเผ่าพันธุ์เดียวกันกับพวกเขาในปากีสถาน บางกลุ่มของชาวบาลูชีก็เข้าไปเกี่ยวข้องกับกบฏค้ายาเสพติด (และสินค้าผิดกฎหมายอื่น ๆ) ข้ามพรมแดน ชาวบาลูชีมักเรียกร้องให้กลุ่มเผ่าพันธุ์ของตนรวมกันเป็นเอกภาพอยู่เสมอ จึงทำให้อิหร่านเป็นกังวลต่อการเคลื่อนไหวของชนกลุ่มน้อยชาวบาลูชีตลอดมา

เติร์กเมเนี่ยน ก็เป็นชนกลุ่มน้อยอีกกลุ่มของอิหร่านที่อาศัยอยู่ในภาคตะวันออกเฉียงเหนือของประเทศ ซึ่งอยู่ติดกับพี่น้องร่วมเผ่าพันธุ์เดียวกันกับพวกเขาในประเทศสาธารณรัฐเติร์กเมนิสถาน (Republic of Turkmenistan) ส่วนใหญ่ของชนกลุ่มนี้มีอาชีพเกษตรกรรมโดยที่พวกเขาจะมีจำนวนประชากรทั้งหมดอยู่ประมาณ 5 แสนคนที่นับถือศาสนาอิสลามสายซุนนี ส่วนชาวอัซซีเรียอาศัยอยู่หนาแน่นในภาคตะวันออกเฉียงเหนือของประเทศ โดยมีจำนวนประชากรทั้งหมดประมาณ 9 ล้านคน แม้ว่าพวกเขาจะมีภาษาที่แตกต่างกันและมีวัฒนธรรมที่พิเศษเฉพาะ แต่ชาวอัซซีเรียนี้ก็ถือว่าตนเองเป็นส่วนหนึ่งของประเทศอิหร่าน ทั้งนี้อาจเห็นได้จากการที่ชาวอัซซีเรียมีบทบาทและมีความกระตือรือร้นอย่างสูงในเหตุการณ์การปฏิวัติรัฐธรรมนูญในปี 1905 ตลอดจนการปฏิวัติอิสลามในอิหร่านเมื่อปี 1979³

นอกจากนั้น อิหร่านยังมีกลุ่มเผ่าชนที่เร่ร่อนในทะเลทราย (Nomadic Tribes) อีกมากมาย ซึ่งส่วนใหญ่อาศัยอยู่ในภาคตะวันตกของประเทศ โดยเฉพาะบริเวณที่ลุ่มของเทือกเขาซาโครส เผ่าอื่น ๆ อาศัยอยู่ในจังหวัดฟาราส (Faras) ทางภาคใต้ของประเทศ ที่สำคัญ ๆ คือ ชนเผ่าบัคเตียร์ (Bakhtiari) กอชไก (Qashquai) และลอร์ (Lur) นับจากเหตุการณ์การทำรัฐประหารในอัฟกานิสถานที่เกิดขึ้นในช่วงต้นของปี ค.ศ. 1979 ผู้ลี้ภัยชาวอัฟกันจำนวนกว่า 2 ล้านคนได้เข้ามา

³ Avraham Sela (ed.), *opcit.* p.308

อาศัยอยู่ในอิหร่าน ถึงแม้ว่าอิหร่านได้ออกกฎหมายให้ผู้อยู่อาศัยเหล่านี้ออกนอกประเทศในปี ค.ศ. 1996 แต่ก็ยังมีผู้อยู่อาศัยอีกจำนวนนับล้านที่ยังคงอยู่ในอิหร่าน นอกจากนั้น ยังมีชาวเคิร์ดสัญชาติอิรักที่เป็นเชื้อฮะซุ ซึ่งหนีมาจากอิรักในช่วงสงครามอิรัก-อิหร่าน (1980-1988) เข้ามาอยู่ในอิหร่านอีกจำนวนกว่า 5 แสนคน⁴ จำนวนประชากรของชาวเคิร์ดดังกล่าวนี้ผันผวนอยู่ตลอดเวลา ขึ้นอยู่กับสถานการณ์ในอิรัก

นอกจากนั้น อิหร่านยังประกอบไปด้วยชนกลุ่มน้อยทางศาสนาอีกมาก ที่สำคัญคือ ชาวมุสลิมสายซุนนี ซึ่งมีอยู่ประมาณร้อยละ 7 ของประชากรทั้งหมดของประเทศ ส่วนใหญ่อาศัยอยู่ในแคว้นเคอร์ดิสถาน (Kurdistan) ทางภาคตะวันตก แคว้นบาลูชิสถาน (Baluchistan) ทางภาคตะวันออกเฉียงใต้ และแคว้นคุราซาน (Khurasan) ทางภาคตะวันออกเฉียงเหนือติดกับชายแดนประเทศเติร์กเมนิสถาน อิหร่านมีชนกลุ่มน้อยทางศาสนาที่ไม่ใช่มุสลิมอยู่ 4 กลุ่มด้วยกัน ซึ่งเป็นที่ยอมรับโดยกฎหมาย ดังนี้

1. อาร์เมเนีย (Armenians) เป็นชนกลุ่มน้อยทางศาสนาที่ไม่ใช่มุสลิมที่ใหญ่ที่สุด มีจำนวนประมาณ 250,000 คน ส่วนใหญ่ของกลุ่มชนเหล่านี้มาจาก “คริสตศาสนาทางตะวันออก” (Eastern Church) กลุ่มนี้มีที่นั่งสำรองในรัฐสภาอิหร่าน หรือมาญลีส (Majlis) ถึง 2 คน

2. อัสซีเรีย (Assyrians) มีจำนวนประมาณ 30,000 คน ซึ่งส่วนใหญ่มาจากคริสตศาสนาทางตะวันออกเช่นกัน ส่วนที่เหลือหากไม่อยู่ในนิกายคาทอลิกก็เป็น โปรเตสแตนต์ อย่างไรก็ตาม ประชากรชาวอิหร่านที่นับถือศาสนาคริสต์มีอยู่ทั้งหมดประมาณ 60,000 คน ซึ่งประกอบไปด้วยหลากหลายนิกาย

3. โซโรแอสเตอร์ (Zoroastrians) กลุ่มศาสนานี้เชื่อบทเจ้าหลายองค์ (Pagan) ซึ่งเป็นศาสนาดั้งเดิมของชาวเปอร์เซีย ปัจจุบันมีผู้นับถือประมาณ 30,000 คน ส่วนใหญ่อาศัยอยู่ในกรุงเตหะราน และยาซด์ (Yazd) ซึ่งเป็นเมืองที่ยังมีการทำพิธีกรรมทางศาสนาอยู่ กลุ่มนี้มีที่นั่งสำรองในรัฐสภาอิหร่าน 1 ที่นั่ง

4. ยิว หรือยูดาย มีจำนวนประมาณ 80,000 คน ในช่วงก่อนการปฏิวัติอิหร่านเมื่อ ค.ศ. 1979 แต่ปัจจุบันตัวเลขประชากรลดน้อยลงเหลือเพียง 25,000 ถึง 30,000 คน ชาวยิวส่วนใหญ่อาศัยอยู่ในกรุงเตหะรานและที่เหลืออีกประมาณ 8,000 คน อาศัยอยู่ในเมืองชีราซ (Shiraz) ชาวยิวมีที่นั่งสำรองในรัฐสภา 1 ที่นั่ง

⁴ Ibid.

ตารางแสดงจำนวนประชากรอิหร่านตามกลุ่มศาสนา

ศาสนา และ/หรือ นิกาย	ร้อยละ
มุสลิมชีอะฮ์	89
มุสลิมซุนนี	10
โซโรแอสเตอร์, ยิว, คริสเตียน และบาไฮ	1

แหล่งที่มา : CIA World Factbook 2002, available at <http://www.odci.gov/cia/publications/factbook/geos/ir.html>
#People, last accessed July 16, 2003.

ตารางแสดงจำนวนประชากรอิหร่านตามกลุ่มชาติพันธุ์

ชาติพันธุ์	ร้อยละ
เปอร์เซีย (Persian)	51
อัซเซรี (Azeri)	24
กิลากิ และ มาซันดารานี (Gilaki and Mazandarani)	8
เคิร์ด (Kurd)	7
อาหรับ (Arab)	3
ลอร์ (Lur)	2
บาลูช (Baluch)	2
เติร์กเมน (Turkmen)	2
อื่น ๆ	1

แหล่งที่มา : CIA World Factbook 2002, available at <http://www.odci.gov/cia/publications/factbook/geos/ir.html>
#People, last accessed July 16, 2003.

1.2 ลักษณะการเมืองและการปกครอง

1.2.1 การเมืองการปกครองก่อนการปฏิวัติอิสลาม

ในศตวรรษที่ 19 หลังจากอำนาจของชาฮ์ ราชวงศ์แซนด์ส์สิ้นสุดลง ชาฮ์แห่งราชวงศ์คัจาร์ (Qajars) ก็ได้ขึ้นเป็นชาฮ์แห่งเปอร์เซีย ซึ่งมีผู้นำคือ อักฮา มุฮัมมัด (Agha Muhammad) ขึ้นเป็นชาฮ์ในปี ค.ศ. 1796 แต่ภายหลังพระองค์ถูกลอบปลงพระชนม์ ทำให้หลานชายของพระองค์ คือ ฟัธ อาลี ชาฮ์ (Fath Ali Shah) ได้รับแต่งตั้งให้เป็นชาฮ์คนต่อมา อาลี ชาฮ์ พยายาม

ปรับปรุงประเทศให้เจริญตามแบบตะวันตก ในการนี้พระองค์ทรงขอความช่วยเหลือจากประเทศอังกฤษเป็นส่วนใหญ่ ปรากฏว่าการขอความช่วยเหลือจากอังกฤษทำให้หนี้สินของประเทศเพิ่มขึ้นอย่างมาก จนมีปัญหาที่ไม่สามารถแก้ได้ในเรื่องหนี้สิน

ในปี ค.ศ. 1800 รัสเซียยกทัพเข้ายึดเอาแคว้นจอร์เจีย (Georgia) และอีก 4 ปีต่อมาได้เข้ายึดเอาเมืองกิลาน (Gilan) ทางชายแดนด้านเหนือของเปอร์เซีย ต่อมาในปี ค.ศ. 1813 รัสเซียจึงขยายอิทธิพลโดยเข้ายึดเอาเมืองต่าง ๆ ในแคว้นคอเคซัสและบังคับให้เปอร์เซียทำสัญญาสงบศึก (Treaty of Gulistan) เปอร์เซียจึงหันไปขอความช่วยเหลือจากอังกฤษและฝรั่งเศส อังกฤษสัญญาว่าจะช่วยเหลือเงินจำนวน 150,000 ปอนด์ หากเปอร์เซียประกาศยกเลิกสัญญาที่ทำไว้ที่กิลิสถาน (Treaty of Gulistan) กับรัสเซีย เปอร์เซียก็ตกลง แต่ท้ายที่สุดก็ต้องทำสงครามกับรัสเซีย ซึ่งผลของสงครามครั้งนี้ทำให้รัสเซียได้เข้ายึดเอาเมืองอีริวาน (Erivan) และนัคช์ชวาน (Nakhchivan) ไป

ฟิธ อาลี ชาฮ์ เสียชีวิตในปี ค.ศ. 1835 มุฮัมมัด ชาฮ์ (Muhammad Shah) จึงขึ้นมาเป็นชาฮ์คนต่อไป ทันทีที่ขึ้นมามีอำนาจ มุฮัมมัด ชาฮ์ จึงตัดสินใจทำการรบกับออตโตมานและอัฟกานิสถาน ซึ่งยังผลให้ต่างฝ่ายยังอ่อนแอลงโดยไม่ได้ประโยชน์อันใด

อย่างไรก็ตาม ชาฮ์ที่มีความสามารถที่สุดของราชวงศ์คัจจาร์มีพระนามว่า นาซิรุดดีน (Nasiruddin, ค.ศ. 1848-1896) พระองค์ทรงพยายามปฏิรูปบ้านเมืองในทุก ๆ ด้าน และภายหลังได้ทำสงครามกับอังกฤษ เพราะถึงแม้ว่าอังกฤษจะคอยเป็นที่เลี้ยง เป็นนายทุน และคอยช่วยเหลืออิหร่านในกิจการลงทุนทุก ๆ ด้าน แต่อังกฤษก็กอบโกยเอาผลประโยชน์ทั้งปวงเป็นของตน ชาฮ์และเสนาบดีชั้นผู้ใหญ่ คือ มिरซา ตาคี (Mirza Taqi) เห็นว่าไม่ใช่หนทางที่จะทำให้เปอร์เซียเจริญรุ่งเรืองได้ จึงต้องการขับไล่อังกฤษออกไป แต่อังกฤษไม่ยอมออก อีกทั้งยังยึดเอาเกาะคาเรค (Kharek) ในอ่าวเปอร์เซียและลือสิทธิเอาเมืองบุชเชีย (Bushire) และมุฮัมมารห์ (Mohammarah) ไปเป็นของตนตามสนธิสัญญาปารีสในปี ค.ศ. 1857 นอกจากนี้เปอร์เซียยังต้องเสียดินแดนคอเคซัสตอนใต้ (Lower Caucasus) ให้แก่รัสเซียอีกด้วย

อนึ่ง ในสมัยของชาฮ์นาซิรุดดีน ปรากฏมีผู้นำทางศาสนาใหม่เกิดขึ้นในเปอร์เซียชื่อ ซัยยิด อาลี มุฮัมมัด (Sayyid Ali Muhammad) ซึ่งอ้างตนเป็นสื่อกลาง (Bab) ในการติดต่อระหว่างชาวมุสลิมกับอิหม่ามซึ่งตายไปแล้ว และภายหลังยังได้อ้างว่าตนเองเป็นอิหม่ามด้วยผู้หนึ่ง โดยที่ได้เขียนหนังสือขึ้นมาเล่มหนึ่งชื่อ “Bayan” โดยอ้างว่าเขาเป็นผู้สามารถติดต่อกับพระเจ้า และได้ส่งคณะเผยแผร์ (Missionary) ออกไปสอนในที่ต่าง ๆ ปรากฏว่า มีผู้เลื่อมใสจำนวนมาก ในที่สุดชาฮ์นาซิรุดดีนจึงจับกุมนักการศาสนาผู้นี้ พร้อมทั้งสานุศิษย์อีกหลายคน ซัยยิด อาลี มุฮัมมัด เสียชีวิตในคุก ทำให้บรรดาสานุศิษย์ยิ่งนับถือว่าเป็นการตายเพื่อศาสนา (Martyr) มีความศักดิ์สิทธิ์มากขึ้นและมีสานุศิษย์เพิ่มขึ้นอีกมากมาย สานุศิษย์คนสำคัญ คือ บาสาฮุลลอฮ์ (Bahauallah) ได้เป็นทายาทของซัยยิด โดยตั้งตนเป็นสื่อของอิหม่าม (Bab) บาสาฮุลลอฮ์เป็นผู้มีความสามารถใน

การจูงใจคนและได้ตัดแปลงคำสอนของศาสนาอื่น ๆ มาเป็นของตน ภายหลังจากบาสฮูลลอสฺจึงถูกขับออกจากเปอร์เซีย อย่างไรก็ตาม คำสอนของบาสฮูลลอสฺได้แพร่หลายทั่วไปในเปอร์เซียและประเทศใกล้เคียง ซึ่งเรียกกันว่าลัทธินาไฮฮฺ (Baha'is) ในปัจจุบัน

ชาสนาซิริคตินทรงพยายามปรับปรุงประเทศ โดยจ้างชาวอังกฤษชื่อ บารอน รูเทอร์ (Baron Reuter) เป็นผู้รับเหมาปรับปรุงการสื่อสารและการคมนาคมทั้งหมด และสัญญาจะจ่ายเงินจากภาษีศุลกากรของประเทศ ในปี ค.ศ. 1889 บารอน รูเทอร์ได้เปิดธนาคารอิมพีเรียลแบงก์ (Imperial Bank of Persia) นอกจากนี้ ชาวยังได้ให้ชาวอังกฤษผูกขาดการซื้อขายยาสูบ ซึ่งเป็นพืชที่เริ่มได้รับความนิยมแพร่หลายในขณะนั้น นอกจากนี้ ชาวยังได้เดินทางไปยุโรป ซึ่งเป็นช่วงของการปฏิวัติอุตสาหกรรมที่ส่งผลให้เกิดการเปลี่ยนแปลงความเป็นอยู่ของชาวยุโรป จากที่เคยไร้ความเจริญและด้อยกว่าอิสลามในทุก ๆ ด้านให้กลายเป็นดินแดนที่เจริญรุ่งเรือง และทรงอำนาจทั้งทางการทหาร การพาณิชย์และวิทยาการทั้งปวง นอกจากนี้ ชาวยังได้พบกับซัยยิด ฮามาลูดดีน อัฟกานี (Sayyid Jamaluddin Afghani) ซึ่งเป็นนักปฏิรูปศาสนาคนสำคัญคนหนึ่งของอิสลามที่กรุงปารีส และได้ชักชวนฮามาลูดดีน อัฟกานี มาทำงานยังเตหะรานอยู่ชั่วระยะหนึ่ง ท่านผู้นี้เป็นผู้ชักจูงให้ชาวอิสลามทั้งหมดพิทักษ์รักษาความเป็นมุสลิมไว้ แต่ให้มีจิตใจเปิดกว้างในการยอมรับความก้าวหน้าของตะวันตกและของโลกปัจจุบัน เขาชี้ให้เห็นปัญหาของชาวมุสลิมที่มีต่อความเจริญทางวิทยาการสมัยใหม่ หากชาวมุสลิมไม่ยอมปรับตนให้เข้ากับความเจริญของโลกปัจจุบัน และเขาได้ชี้ให้เห็นว่าโลกอิสลาม ต้องเข้าใจตะวันตกให้ทะลุปรุโปร่งก่อนที่จะทำทาบหรือต่อสู้กับยุโรป

หลังจากชาสนาซิริคติน ซึ่งเสียชีวิตในปี ค.ศ. 1896 มุซัฟฟารูดดีน (Muzaf Farruddin) ได้ขึ้นเป็นชาฮฺ (ค.ศ. 1896-1907) ภารกิจแรกที่ชาฮฺคนใหม่ดำเนินการ คือ การกู้เงินเพื่อใช้จ่ายบูรณะประเทศในจำนวนที่มากยิ่งขึ้น เงินกู้ส่วนมากมาจากอังกฤษและรัสเซียซึ่งต่างฝ่ายต่างแข่งขันกันเพื่อขยายอิทธิพลเข้ามาในเปอร์เซีย และเพื่อเรียกเก็บเงินกู้คืน อังกฤษได้ตั้งด่านเก็บภาษีศุลกากรเองจากสินค้าที่ผ่านอ่าวเปอร์เซียในปี ค.ศ. 1892 ต่อมาในปี ค.ศ. 1900 รัสเซียก็ทำเช่นเดียวกัน โดยตั้งด่านเก็บภาษีศุลกากรทางบกในเมืองสำคัญ ๆ หลายแห่ง การชำระหนี้กลายเป็นภาระหนักมากสำหรับเปอร์เซีย ในปี ค.ศ. 1907 นายดับบลิว เค ดาร์ซี (Mr. W. K. Darcy) ชาวนิวซีแลนด์ได้รับสัมปทานให้ตั้งบริษัทขุดเจาะน้ำมัน (Iranian Oil-Company) ซึ่งได้สัมปทานถึง 60 ปี และในปีเดียวกันนี้ ชาฮฺมุซัฟฟารูดดีนเสียชีวิตลงในช่วงที่ฐานะการเงินและการคลังของประเทศตกอยู่ภายใต้อิทธิพลของต่างประเทศ โดยเฉพาะอังกฤษและรัสเซียอย่างสิ้นเชิง

อังกฤษเป็นของรัฐ ผู้ที่เป็นผู้นำสำคัญในเรื่องนี้คือนายกรัฐมนตรีมุสอาดดีก (Mosaddeq) ซึ่งภายหลังเกิดมีปัญหาขัดแย้งกับชาซู แต่ชาซูแห่งอิหร่านได้รับการสนับสนุนจากสหรัฐอเมริกา จึงสามารถขจัดอิทธิพลของมุสอาดดีกออกไปได้ในปี ค.ศ. 1953¹ หลังจากนั้น ชาซูจึงมีอำนาจเหนือรัฐบาลอย่างเต็มที่

หลังจากมุฮัมมัด เรซา ปาร์เลวีขึ้นครองราชย์แล้ว สถาบันต่างๆ ที่มีความสำคัญก็ค่อย ๆ ตกมาอยู่ใต้อำนาจของกษัตริย์ รวมทั้งสถาบันทหารและหน่วยตำรวจลับ ในขณะเดียวกันพระองค์ก็ทรงประกาศโครงการปฏิรูปที่ดิน โดยที่ที่ดินรายใหญ่ ๆ ถูกยึดเพื่อนำมาเฉลี่ยให้เกษตรกร เจ้าของที่ดินจะมีค่าตอบแทนโดยรัฐจ่ายเงินให้ ซึ่งการจ่ายเงินนี้ส่วนหนึ่งมิได้จ่ายเงินสดแต่เป็นการจ่ายเป็นมูลค่าหุ้นในกิจการอุตสาหกรรมต่าง ๆ ซึ่งผู้รับจะได้รับเงินปันผลจากหุ้น นอกจากนี้ชาซูยังทรงทำการปรับปรุงการชลประทาน การสหกรณ์ การศึกษาและอื่น ๆ โครงการทั้งหมดนี้เรียกว่า “การปฏิวัติขาว” (White Revolution)

อย่างไรก็ตาม ประชาชนอิหร่านกลับต้องเผชิญกับความยากลำบาก เพราะการปฏิรูปที่ดินดังกล่าวไม่ได้ผล ชาวไร่ชาวนาดังกล่าวพากันอพยพเข้ามาในเมือง ผู้คนแออัดยัดเยียด เกิดความตึงเครียดทางเศรษฐกิจ นำไปสู่การต่อต้าน ทหารได้เงินเดือนน้อย จึงไม่หนุนรัฐบาล ก่อให้เกิดการคอร์รัปชันในวงราชการ ผู้มีตำแหน่งสูงก็อวดคน จนทำให้ประชาชนทั่วไปไม่พอใจ นโยบายที่ผิดพลาดของชาซูก็ถูกบรรดาองครักษ์และพรรคพวกที่ประจบประแจงปิดตาไว้ให้ไม่เห็นความจริง กว่าพระองค์จะทราบถึงความจริงถึงความไม่พอใจของประชาชนก็สายไปเสียแล้ว เพราะการต่อต้านของประชาชนนั้นรุนแรงขึ้นจนไม่อาจแก้ไขได้²

ถึงแม้ว่าเรซา ชาซู จะทำให้อิหร่านพัฒนาไปอย่างมาก แต่การที่ประเทศต้องตกอยู่ใต้อิทธิพลของตะวันตก โดยเฉพาะสหรัฐฯ และทิศทางการที่เรซา ชาซู เร่งพัฒนาประเทศให้ทันสมัยโดยไม่คำนึงถึงแนวทางอิสลาม ในที่สุดพระองค์ก็ถลำลึกเข้าไปติดกับดักของลัทธิชาตินิยม ลัทธิลัทธิแห่งชาติ และลัทธิแบ่งแยก พระองค์มีความภาคภูมิใจในความเป็นอารยันมากกว่าการเป็นมุสลิม ในขณะที่มวลชนชาวอิหร่านส่วนใหญ่กลับเป็นกลุ่มชนที่เคร่งครัดในศาสนา ด้วยเหตุนี้พระองค์จึงไม่ได้รับการเคารพนับถือจากประชาชนของตนเอง ขณะเดียวกัน อาฮาดุลลอฮ์ รอสุลลอฮ์ โคอไมนี ซึ่งเป็นผู้นำศาสนาที่มีชื่อเสียงคนหนึ่งที่ถูกเนรเทศไปอยู่ต่างประเทศ กลับได้รับความนิยมชมชอบจากประชาชนทั่วไปเพิ่มขึ้นทุกวัน ในที่สุดโคอไมนีก็เดินทางกลับประเทศในปี ค.ศ. 1979 และโค่นอำนาจรัฐบาลของราชวงศ์ชาซู ปาร์เลวีลง หลังจากนั้น อิหร่านจึงประกาศตัวเป็น “สาธารณรัฐอิสลาม” ชาซูถูกโค่นอำนาจจนต้องลี้ภัยทางการเมืองออกไปจากอิหร่าน หลังจากที่ใช้

¹ Robert Graham, *opcit.*, p. 61.

² จริญ มนะตุสิม และคณะ, *ไทยกับโลกมุสลิม : ศึกษาเฉพาะกรณีชาวไทยมุสลิม* (กรุงเทพฯ : สถาบันเอเชียศึกษา จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2534) หน้า 222.

ชีวิตอยู่ต่างประเทศระยะหนึ่ง ในที่สุด กษัตริย์องค์สุดท้ายของราชวงศ์ปาห์เลวีก็เสียชีวิตลงด้วยโรคมะเร็งในปี ค.ศ. 1980 ที่โรงพยาบาลทหารในประเทศอิหร่าน^๕

1.2.2 การเมืองการปกครองหลังการปฏิวัติอิสลาม

ทันทีที่ขึ้นมามีอำนาจ อายาตุลลอฮ์ โคไมนี และพรรคการเมืองของเขา ก็เริ่มทำการปฏิรูประบบการปกครองของสาธารณรัฐอิสลามแห่งอิหร่านขนาดใหญ่ โดยที่รูปแบบการปกครองและนโยบายต่างประเทศในสมัยกษัตริย์ชาฮ์ ซึ่งปกครองอิหร่านมา 37 ปี ถูกยกเลิกไป รัฐบาลอิหร่านเปลี่ยนมาเป็นรัฐบาลอิสลาม (สุกมัตอิสลาม) โดยรัฐบาลใช้หลักการวิลาเยตุลฟาเกีย (รัฐบาลที่มีผู้นำศาสนาสูงสุดเป็นผู้นำ)

รูปแบบการปกครองดังกล่าวมาจากบทบรรยายของอิหม่าม โคไมนีที่เมืองนะจ์ฟ ประเทศอิรัก ข้อใจความของหลักการนี้ก็คือ การมีผู้นำศาสนาและนักกฎหมายอิสลามเข้าไปมีส่วนร่วมในการปกครองทั้งในฝ่ายนิติบัญญัติ บริหาร และการศาลของประเทศ ดังนั้นกฎหมายที่ตราออกมาจะต้องได้รับการยินยอมจากฝ่ายศาสนาเสียก่อน ประธานาธิบดีและนายกรัฐมนตรี แม้จะมาจากกาเลือกตั้ง แต่ในความเป็นจริงแล้ว บุคคลเหล่านี้จะต้องมีคุณสมบัติเฉพาะคือ ต้องเป็นผู้มีพื้นฐานการศึกษาทางศาสนาที่ดีจึงจะเป็นที่ยอมรับ

หลักการทั่วไปของระบบสาธารณรัฐอิสลามนั้น เน้นถึงเอกภาพของอิสลาม สิทธิต่าง ๆ ของชนกลุ่มน้อยทางศาสนา สัญชาติและลัทธิต่าง ๆ ของประชาชนในชาติ สิทธิสตรี เสรีภาพต่าง ๆ ของพลเมือง นโยบายต่างประเทศ นโยบายทางด้านเศรษฐกิจ วัฒนธรรม การศึกษาและศิลปะ นโยบายทางการทหารซึ่งรัฐบาลได้ขยายหน่วยงานต่าง ๆ ออกไปให้มีอำนาจหน้าที่ในองค์กรต่าง ๆ เป็นต้นว่า 1) สภาปฏิวัติอิสลาม 2) หน้าที่ขององค์กรปฏิวัติในด้านนโยบายต่างประเทศ 3) หน้าที่ขององค์กรปฏิวัติเกี่ยวกับเรื่องระดับภายในประเทศ 4. หน้าที่ขององค์กรปฏิวัติทางด้านวัฒนธรรม 5. หน้าที่ขององค์กรปฏิวัติในด้านเศรษฐกิจและการพัฒนาประเทศ 6. หน้าที่ขององค์กรปฏิวัติในด้านการทหาร

ทั้งนี้ การควบคุมการออกกฎหมายต่าง ๆ ของสภาผู้แทนราษฎรที่เรียกว่า สภามัจลีส (สภาที่ปรึกษาอิสลาม) และประกันให้การดำเนินงานของสภาเหล่านั้นเป็นไปตามบทบัญญัติแห่งอิสลาม และกฎหมายอื่น ๆ ตลอดทั้งกฎหมายรัฐธรรมนูญ จึงต้องมี “สภาพิทักษ์รัฐธรรมนูญ” ซึ่งประกอบด้วยนักนิติศาสตร์อิสลาม 6 คน และนักกฎหมายอื่น ๆ อีก 6 คน สภานี้มีอำนาจสูงสุดในประเทศที่จะทำการวินิจฉัยพระราชบัญญัติและกฎหมายใด ๆ ก็ตามที่ได้ผ่านสภาออกไปใช้ภายในสาธารณรัฐอิสลามแห่งอิหร่านตามมาตรา 91 ของรัฐธรรมนูญแห่งสาธารณรัฐอิสลามแห่งอิหร่านได้บัญญัติไว้ว่า “เพื่อที่จะให้เกิดความมั่นใจว่า การพิจารณาตัดสินของรัฐสภา

^๕ Abdur Rauf, *History of Islam*, บรรณานุกรม แปลและเรียบเรียง (สำนักพิมพ์อัลอะมีน : กรุงเทพฯ, 2544) , หน้า 142.

นั้นมีได้เพิกเฉยต่อบทบัญญัติกฎหมายของอิสลามและหลักการแห่งรัฐธรรมนูญนี้ สภานิติบัญญัติ
รัฐธรรมนูญจำเป็นต้องถูกจัดตั้งขึ้น ซึ่งประกอบด้วย

1. บรรดานักนิติศาสตร์ที่มีคุณสมบัติ 6 คน ซึ่งเป็นผู้ทรงความรู้เป็นอย่างดีใน
หลักนิติศาสตร์อิสลาม เป็นผู้ทรงคุณธรรมและรอบรู้ในความต้องการของยุคสมัยจะได้รับการ
พิจารณาแต่งตั้ง การแต่งตั้งบุคคลดังกล่าวนั้นย่อมอยู่ในความรับผิดชอบของผู้นำหรือของสภา
ผู้นำ

2. บรรดานักกฎหมาย 6 คน ซึ่งเป็นผู้ทรงคุณวุฒิในกฎหมายด้านต่าง ๆ
จากหมู่ผู้พิพากษามุสลิม ซึ่งได้รับการแนะนำโดยสภาศาลสูงแห่งรัฐสภา การแต่งตั้งบุคคลเหล่านี้
จะต้องกระทำโดยได้รับความเห็นชอบจากรัฐสภา

หน้าที่บางประการของสภานิติบัญญัติรัฐธรรมนูญนั้น คือ การตีความ
รัฐธรรมนูญ การควบคุมดูแลการเลือกตั้งประธานาธิบดี และการเลือกตั้งบรรดาผู้แทนของสภาที่
ปรึกษาอิสลามตลอดทั้งการพิจารณาเห็นชอบในคุณสมบัติและความสามารถของผู้ที่จะสมัคร
แข่งขันรับเลือกตำแหน่งประธานาธิบดีตามมาตรา 96 แห่งรัฐธรรมนูญที่ได้บัญญัติไว้”¹⁰

ผู้นำหรือวิลาเยตุลฟะกีฮ์

ความแตกต่างที่เด่นชัดระหว่างรัฐบาลต่าง ๆ กับสาธารณรัฐอิสลามอิหร่าน
คือ แบบของผู้นำที่เรียกว่า วิลาเยตุล ฟะกีฮ์ นั่นก็คือ รูปแบบของรัฐบาลอิหร่านมีจุดศูนย์กลางอยู่ที่
ความสัมพันธ์ระหว่างอุมมะฮ์ (ประชาชาติมุสลิม) กับอิหม่าม (ผู้นำ) นั่นคือ หน่วยแห่งประชาคม
ของผู้ศรัทธาทั้งหลายกับผู้นำประชาคมที่ผูกพันกันทั้งทางด้านการเมือง สังคม วัฒนธรรม และ
ศาสนา ระบบนี้วางอยู่บนพื้นฐาน 2 ประการ การลงคะแนนเสียงของประชาชน กับหลักการอิสลาม
และกฎหมายของพระเจ้าเป็นเจ้า ผู้พิทักษ์หลักการแรกก็คือ ประชาชน เพราะประชาชนเป็นผู้
ลงคะแนนเสียงเพื่อเลือกผู้สมัครรับเลือกตั้งเข้าไปใช้อำนาจตามกฎหมายและระเบียบกฎหมายต่าง
ๆ และประชาชนเป็นผู้พิจารณาถึงหน้าที่การบริหารของเจ้าหน้าที่ในหน่วยงานต่าง ๆ ตลอดทั้ง
ความผูกพันของบุคคลเหล่านั้นให้เป็นไปตามด้วยบทกฎหมาย และทำการเลือกหรือถอดถอนบุคคล
เหล่านั้นได้ทั้งโดยตรงหรือโดยทางอ้อม

ตามมาตรา 110 แห่งรัฐธรรมนูญนั้น ประธานาธิบดีอาจถูกถอดถอนออก
จากตำแหน่งได้โดยพระราชบัญญัติของศาลสูง หรือโดยพระราชบัญญัติของสภาที่ปรึกษาอิสลาม
ทั้งนี้ด้วยความยินยอมเห็นชอบของผู้นำ ซึ่งตามความเป็นจริงแล้วก็โดยการลงคะแนนเสียงทางอ้อม
ของประชาชนนั่นเอง

¹⁰ ดูรายละเอียดใน Islamic Republic of Iran Constitution, Available at <http://www.iranonline.com/iran/iran-info/Government/constitution.html>, last accessed March 17, 2004.

พื้นฐานประการที่สองของระบบนี้ คือ หลักการอิสลามและบทบัญญัติ จากคัมภีร์อัล - กุรอานของพระเจ้าผู้เป็นเจ้า ซึ่งจำเป็นที่จะต้องมีบุคคลหรือกลุ่มบุคคลคอยควบคุม นำไปปฏิบัติใช้ในสังคม จะต้องมีบุคคลผู้ได้รับความไว้วางใจจากประชาชนและเป็นผู้มีความรู้ บทบัญญัติจากคัมภีร์อัล-กุรอานอย่างสมบูรณ์ ตลอดจนรู้หลักการพื้นฐานของอิสลามที่มีอยู่ใน ระดับขั้นอิจญ์ติฮาดหรือบุคคลที่สามารถวินิจฉัยกฎหมายและปัญหาทางศาสนาได้อย่างอิสระ และ ถูกต้อง ต้องเป็นผู้ที่มีประสบการณ์คุ้นเคยอยู่กับสถานการณ์ของยุคสมัยและมีความสามารถในการ บริหาร ตลอดจนมีความสามารถที่จะนำประเทศชาติได้ คุณสมบัติเหล่านั้น ได้มีบัญญัติไว้ โดยสังเขปตามมาตรา 5 แห่งรัฐธรรมนูญของสาธารณรัฐอิสลามอิหร่าน

พะกีส คือ บุคคลที่ทรงความรู้ในอิสลามและเป็นผู้ชำนาญในการกำหนด เนื้อหาสาระแต่ละแห่งระบบอิสลาม ความชำนาญของพะกีสนั้นจะต้องควบคู่ไปกับความมีคุณธรรม ความเข้าใจในปัญหาของมนุษยธรรม การเมืองและสังคม มีความกล้าหาญและมีอำนาจ ซึ่ง คุณสมบัติเหล่านี้จะต้องมีอยู่ในบุคคลนั้นหรือในกลุ่มบุคคลนั้น อีกประการหนึ่ง ผู้นำหรือสภาผู้นำ มีความเท่าเทียมกันเบื้องหน้ากฎหมายเหมือนกับประชาชนพลเมืองอื่น ๆ ไม่มีสิทธิใด ๆ ที่ เหนือกว่าประชาชนธรรมดาของประเทศ ยิ่งกว่านั้นในฐานะที่อยู่ในอำนาจอันสูงส่ง บุคคลเหล่านี้ จะต้องถูกควบคุมในด้านทรัพย์สินและการเงินโดยระบบการศาลที่ยุติธรรม ตามมาตรา 112 แห่ง รัฐธรรมนูญ¹¹

2. นโยบายต่างประเทศอิหร่านหลังปฏิวัติอิสลาม ค.ศ. 1979

นับตั้งแต่เกิดการปฏิวัติอิหร่านในค.ศ. 1979 อันเป็นเหตุการณ์ร่วมสมัยที่สำคัญ ทางประวัติศาสตร์ของโลกอิสลาม ได้ก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงอย่างใหญ่หลวงของนโยบาย ต่างประเทศ ซึ่งส่งผลกระทบต่อความสัมพันธ์ระหว่างอิหร่านกับนานาประเทศ กล่าวคือ

อิหร่านในศตวรรษที่ 20 ถือได้ว่าเป็นประเทศที่ได้เปลี่ยนสถานภาพของตนเอง จากอดีตที่มักตกเป็นเครื่องมือของมหาอำนาจต่างชาติฝ่ายต่าง ๆ มาเป็นชาติมหาอำนาจในภูมิภาค เสียเอง ภายใต้การนำของราชวงศ์ปาห์เลวี แต่ความเป็นมหาอำนาจของอิหร่านก็เป็นไปในลักษณะ การเป็น “ตัวแทน” ที่รักษาผลประโยชน์ให้แก่ตะวันตก นับจากการปฏิวัติอิสลามในปี ค.ศ. 1979 อำนาจของอิหร่านที่มีอยู่ จึงถูกใช้ไปในการปกป้องอิสรภาพของตนเองจากการครอบงำของ ตะวันตก ถึงแม้ว่าในแง่เศรษฐกิจ อิหร่านจะไม่ได้ปลีกตัวออกห่างจากระบบทุนนิยมซึ่งเป็นระเบียบ โลกก็ตาม

¹¹ Ibid.,

ภูมิศาสตร์ของประเทศอิหร่าน ถือเป็นปัจจัยสำคัญที่มีอิทธิพลต่อการกำหนดนโยบายต่างประเทศมาช้านานนับหลายศตวรรษ ที่ตั้งทางภูมิศาสตร์ของอิหร่านซึ่งเป็นจุดเชื่อมต่อระหว่างโลกตะวันตกกับตะวันออก ถือเป็นคาบสองคมซึ่งในด้านหนึ่งอำนวยความสะดวกให้อิทธิพลของเปอร์เซียสามารถแพร่กระจายออกไปยังดินแดนต่าง ๆ ในเอเชียได้ง่าย แต่ในอีกด้านหนึ่งกลับกลายเป็นช่องทางให้มหาอำนาจฝ่ายต่าง ๆ เข้ามาแข่งขันกันขยายอิทธิพล ดังนั้น โดยทางประวัติศาสตร์แล้ว ความรู้สึกหวาดกลัวต่อการแทรกแซงของต่างชาติจึงเป็นพื้นฐานหรือองค์ประกอบสำคัญของลัทธิชาตินิยมอิหร่าน¹² (Iranian Nationalism)

ประวัติศาสตร์อิหร่านที่ขาดซึ่งกำลังความสามารถ ทำให้ต้องตกเป็นเครื่องมือของอิทธิพลจากต่างชาติได้หยั่งรากลึกและเป็นเสมือน “เมล็ดเป็นถาวร” ในแง่ของจิตวิทยาของชาวอิหร่าน การที่อิทธิพลอำนาจภายนอกมักเข้าไปแทรกแซงกิจการภายในของอิหร่านตลอดมาทำให้อิหร่านเป็นกังวลทุกครั้งที่มีมหาอำนาจเข้ามาเกี่ยวข้องกับพื้นที่ แต่ในขณะเดียวกัน ความรู้สึกในหมู่ชาวอิหร่านที่ว่า อิหร่านสามารถแก้ไขปัญหาการกีดกันจากภายนอกได้ทุกครั้ง กลับทำให้เกิดความเชื่อมั่นในตนเองที่อาจเรียกว่า “ความยะโสที่ไม่ยอมศิโรราบ” (Arrogance of Non submission) จนบางครั้งทำให้ผู้กำหนดนโยบายของอิหร่านคาดการณ์ผิดพลาด โดยเฉพาะแต่เรื่องพลังกำลังความสามารถของประเทศตนเองเท่านั้น แต่ยังรวมถึงอำนาจและความมุ่งหมายของฝ่ายตรงข้ามอีกด้วย

ประวัติศาสตร์ความหวั่นเกรงการแทรกแซง จากอำนาจภายนอกของอิหร่านมีส่วนทำให้ชาวอิหร่านต้องต่อสู้ดิ้นรนอย่างสุดกำลัง เพื่อให้ได้มาซึ่งอิสรภาพทั้งทางด้านการเมืองและเศรษฐกิจจากอำนาจของต่างชาติ ด้วยเหตุนี้ หนึ่งในสโลแกนของการปฏิวัติอิหร่าน คือ “เอกราช” (Esteghlal) “อิสรภาพ” (Azadi) และ “สาธารณรัฐอิสลาม” (Islamic Republic) โดยที่อิหร่านมีความมุ่งหมายที่จะรักษาไว้ซึ่งเอกราชเป็นเงื่อนไขแรก เพื่อเป้าหมายระยะยาวที่จะทำให้เกิดอิสรภาพตามมา ดังนั้น การดิ้นรนต่อสู้เพื่อให้ได้มาซึ่งอำนาจอธิปไตยอย่างสมบูรณ์ โดยมีอิสระในการควบคุมชะตากรรมของตนเอง จึงเป็นเป้าหมายสูงสุดของมหาชนชาวอิหร่านเอง รวมทั้งชนชั้นปกครอง

อีกสโลแกนหนึ่ง ซึ่งมีความสำคัญไม่แพ้กันคือ “การพึ่งพาตนเอง” (Khod Kafaye : Self-Sufficiency) ซึ่งหมายถึง ความปรารถนาอย่างแรงกล้าของประเทศที่จะลดการพึ่งพาทางเศรษฐกิจจากมหาอำนาจตะวันตก และพลังอำนาจทางเศรษฐกิจจากภายนอก นักการเมืองทั้งฝ่ายซ้ายและฝ่ายขวาของอิหร่านต่างเห็นพ้องต้องกันว่า การพึ่งพาตนเองในทางเศรษฐกิจจะเป็นปัจจัยที่ก่อให้เกิดเอกราชทางการเมืองอย่างแท้จริง ด้วยเหตุนี้ ในช่วงปลายศตวรรษที่ 1970 ท่ามกลางความแข็งแกร่งของเศรษฐกิจภาคเอกชนในอิหร่าน แต่ในขณะเดียวกันรัฐก็กลายเป็นตัว

¹² Anoushiravan Ehteshami, *The Foreign Policy of Iran*, in Raymond Hinnebusch (ed.), *The Foreign Policies of Middle East States* (Boulder London : Lynne Rienner Publisher, 2002) p. 284.

แสดงสำคัญทางเศรษฐกิจที่ใหญ่ที่สุด ความจริง รัฐได้เข้าไปควบคุมเศรษฐกิจอย่างจริงจังหลังการปฏิวัติ

นโยบายต่างประเทศอิหร่านหลังการปฏิวัตินั้น วางอยู่บนหลักการของคำขวัญที่ว่า “ไม่มีตะวันตก ไม่มีตะวันออก” (Neither West nor East) คำว่า “ตะวันออก” หมายถึง “ลัทธิมาร์กซิส” (Marxism) และ “ตะวันตก” หมายถึง (Egalitarian liberalism) ซึ่งเป็นอุดมการณ์ที่ชาตินิยมหาอำนาจใช้ต่อสู้กันในยุคสงครามเย็น โดยอุดมการณ์เหล่านี้ในทฤษฎีของอิหม่าม โคไมนีถือเป็นอุดมการณ์ที่กีดกันชนชั้น และกีดเขาาระบบคุณค่าของประชาชนพลเมืองของรัฐที่ต่ำด้อยกว่า โคไมนีได้เตือนประชาชนในประโยคต่อไปนี้ว่า “...ท่านย่อมตระหนักดีถึงความจริงที่ว่ามหาอำนาจทั้งตะวันตกและตะวันออกได้ปล้นสะดมทรัพย์สินสมบัติทั้งทางจิตวิญญาณ และทางวัตถุของพวกเขา พวกเขาทำให้เราทั้งหมดอยู่ในความยากจน พวกเขาพยายามที่จะทำให้เราต้องพึ่งพาพวกเขาทั้งด้านการทหาร วัฒนธรรม เศรษฐกิจและการเมือง ท่านจะต้องตื่นขึ้นเสียที...”¹³

นอกจากนี้ โคไมนียังได้แนะนำการปกป้องของความเป็นเอกราชกับความสัมพันธ์ภายนอกประเทศและการจัดตั้งองค์กรเพื่อเชื่อมสัมพันธ์กับนานาชาติในโลก ท่านได้เสนอแนะในการสร้างความสัมพันธ์กับอารยประเทศด้วยขอบเขตของการเมืองที่มีความเข้มแข็งในด้านเศรษฐกิจและความเป็นสมานฉันท์ด้วยอุดมการณ์และวัฒนธรรมกับประเทศอื่นๆ ที่จะได้จัดให้ความเข้าใจและนำไปสู่ความร่วมมือ โดยเฉพาะในกลุ่มประเทศอิสลามและประเทศอื่นๆ ในภูมิภาคต่างๆ ในยุคปัจจุบันของโลกวันนี้ ไม่มีประเทศใดที่จะแยกไปอยู่ตามลำพัง โดยไม่พึ่งพาหรือสร้างสัมพันธ์กับประเทศใด ซึ่งสติปัญญาทางการเมืองได้ให้คำตอบในตัวของมันอยู่แล้วว่าการสร้างความสมานฉันท์ให้บังเกิดผลในโลกนี้จำเป็นต้องสร้างความสัมพันธ์กับเพื่อนบ้านก่อน และจำเป็นต้องสร้างความเข้มแข็งให้เกิดขึ้นทั้งสองฝ่าย อิหม่าม โคไมนีอธิบายถึงการสร้างความสัมพันธ์ระหว่างประเทศกับบรรดาผู้บริหารของกระทรวงการต่างประเทศว่า พวกเขาจะต้องมีความเข้าใจอย่างทอ้งแท้ให้ความเคารพต่อบุคคลที่อื่นต่อหน้า และจงพิจารณาถึงความเป็นเอกราชของประเทศต่างๆ และพื้นฐานของประชาชนในประเทศนั้นๆ โดยไม่ทำการแทรกแซงกิจการภายในของกันและกัน และในเวลาเดียวกันนโยบายต่างๆ ที่ถูกสร้างขึ้นเพื่อควบคุมมันจำเป็นต้องมาจากสติปัญญาและกฎเกณฑ์ที่สอดคล้องกับพื้นฐานของประเทศที่มีอยู่ อีกทั้งอิหม่าม โคไมนีได้กล่าวชี้แจงจากคำพูดของท่านไว้ว่า “...อิสลามจะคงอยู่กับประเทศต่างๆ ในโลก ต้องให้ทุกประเทศมีความรักสมัคสมานสามัคคี และรัฐอิสลามต้องการที่จะให้รัฐและประเทศต่างๆ มีความ

¹³ อ้างไว้ใน A. H. H. Abidi, Imam Khomeini's Policy of "Neither East nor West" and Its Relevance Today, *Journal of West Asian Studies*, No. 8 (1992) p. 9.

เข้าใจซึ่งกันและกันผูกพันสร้างความสัมพันธ์ไมตรีอย่างถูกต้องและให้ความเคารพซึ่งกันและกัน โดยเฉพาะการให้เกิดจิตต่อรัฐอิสลาม...”¹⁴

ในขณะที่โคมัยนีมีนโยบายต่อต้านมหาอำนาจ ทั้งตะวันตกและตะวันออก แต่นโยบายอีกด้านหนึ่งก็คือ การมุ่งรักษาประโยชน์สูงสุดในความเป็นปึกแผ่นของประเทศที่มีชาวมุสลิมเป็นชนกลุ่มใหญ่ และมุ่งสานสัมพันธ์กับประเทศเล็ก ๆ ในทวีปอฟริกา โดยเฉพาะประเทศที่ตกอยู่ภายใต้การเอารัดเอาเปรียบจากนักล่าอาณานิคมและมหาอำนาจ¹⁵ ดังจะเห็นได้ว่า หลังการปฏิวัติอิสลาม อิหร่านได้เพิ่มความสัมพันธ์กับประเทศต่าง ๆ อีก 22 ประเทศ ในจำนวนนี้ 11 ประเทศเป็นประเทศที่อยู่ในแถบอฟริกา ในขณะเดียวกัน อิหร่านก็ตัดความสัมพันธ์กับประเทศที่มีการแบ่งแยกสีผิว เช่น ออฟริกาใต้ และตัดความสัมพันธ์กับอิสราเอล โดยหันไปสนับสนุนการต่อสู้เพื่อเอกราชของชาวปาเลสไตน์ นโยบายต่างประเทศของอิหร่านที่เขียนไว้ในรัฐธรรมนูญของสาธารณรัฐอิสลามแห่งอิหร่านในมาตราที่ 152 153 และ 154 มีดังนี้

“นโยบายต่างประเทศของสาธารณรัฐอิสลามแห่งอิหร่านนั้น วางอยู่บนหลักการปฏิเสธการครอบครองในทุก ๆ รูปแบบหรือการขอมจำนวนต่อการกระทำนั้น ๆ ทำการพิทักษ์ปกป้องเอกราชอธิปไตยในทุก ๆ ด้านของประเทศ ตลอดจนศักดิ์ศรีและบูรณภาพเหนือพรมแดนของประเทศและพิทักษ์ไว้สิทธิต่าง ๆ ของมุสลิมทั้งหมด ไม่ฝักใฝ่ฝ่ายใด และสานสัมพันธ์ติดต่อกับประเทศทั้งหลายที่ไม่รุกราน”

“ไม่มีสัญญาใดที่เกี่ยวข้องกับการครอบครองของต่างชาติเหนือทรัพยากรธรรมชาติและเศรษฐกิจ วัฒนธรรม กองทัพ ตลอดจนการครอบครองอื่น ๆ ของชาติที่จะถูกอนุมัติให้กระทำได้”

“สาธารณรัฐอิสลามแห่งอิหร่านปรารถนา เพื่อความผาสุกของมนุษยชาติ ภายในประชาคมของมนุษย์และยอมรับเอกราช เสรีภาพและการปกครองด้วยความยุติธรรมในฐานะที่เป็นความถูกต้องเที่ยงธรรมอันเป็นสากลที่เป็นที่ชื่นชมยินดีแก่มนุษยชาติทั้งหมดในโลกนี้ ตามหลักการนี้ ในขณะที่หากละเว้นจากการแทรกแซงทั้งหมดในกิจกรรมใด ๆ ภายในประเทศของชาติอื่น ๆ นั้น สาธารณรัฐอิสลามจะสนับสนุนการคืนบรรดาสิทธิอันชอบธรรมใด ๆ ของประชาชาติผู้ยากไร้เพื่อต่อต้านชนชั้นต่าง ๆ ที่ทำการกดขี่ ไม่ว่าที่ใด ๆ บนหน้าโลกนี้”

¹⁴ รายละเอียดทั้งหมดใน Imam Khomeini and Foreign Policy (ฉบับแปลจากภาษาฟาร์ซี ในภาคผนวก) (แหล่งที่มา : <http://www.bashgah.net/modules.php>)

¹⁵ รายละเอียดทั้งหมดใน Imam Khomeini and Foreign Policy (ฉบับแปลจากภาษาฟาร์ซี ในภาคผนวก) (แหล่งที่มา : <http://www.bashgah.net/modules.php>)

เมื่ออำนาจของกษัตริย์ซาฮุมคไป อิหร่านก็ประกาศยกเลิกสนธิสัญญาต่าง ๆ ที่ทำให้ประเทศต้องสูญเสียความเป็นอิสระทันที เช่น สนธิสัญญามิตรภาพที่ทำไว้กับโซเวียต ในปี ค.ศ. 1921 และยกเลิกข้อตกลงแห่งเวียนนาที่ยอมให้ที่ปรึกษาทางทหารที่ถือสัญชาติอเมริกันเข้ามาในอิหร่าน ในเดือนมีนาคม 1979 อิหร่านได้ถอนตัวออกจากการเป็นสมาชิก CENTO แต่ในเดือนมิถุนายนของปีเดียวกัน อิหร่านก็ได้เข้าร่วมเป็นสมาชิกกับกลุ่มประเทศที่ไม่ฝักใฝ่ฝ่ายใด (Non-aligned States) แม้กระนั้น อิหร่านก็ยังคงรักษาความสัมพันธ์กับประเทศสมาชิก CENTO ในภูมิภาคไว้

ดังที่ได้กล่าวมาแล้ว อิหร่านได้ยกเลิกความสัมพันธ์กับอิสราเอล ในฐานะที่อิสราเอลเป็นผู้บุกรุกดินแดนของมุสลิม นอกจากนั้น อิหร่านยังได้กำหนดให้วันศุกร์สุดท้ายของเดือนรอมฎอน ซึ่งเป็นเดือนแห่งการถือศีลอดของชาวมุสลิมของทุก ๆ ปีเป็นวัน “อัล-กุคส์” หรือเป็นวันที่เดือนความทรงจำว่ามุสลิมจะต้องกินสุกฺรุงเขรฺชาเล็มและมัสยิดอัล-อักศอ ซึ่งเป็นศาสนสถานสำคัญของชาวมุสลิมที่มีความสำคัญรองจากมัสยิดิลละฮรัม ในนครมักกะฮฺ และมัสยิดิลนะบาวีฮฺ ในนครมะดีนะฮฺ

ความหวาดเกรงต่อการรุกรานทางวัฒนธรรมตะวันตก เป็นปัจจัยพื้นฐานที่มีผลต่อความร่วมมือกันระหว่างอิหร่านและประเทศต่างๆ ในแถบยุโรปตะวันตก เช่นเดียวกับรัฐบาลปฏิวัติต่าง ๆ ในตะวันออกกลาง อิหร่านหันไปมีความสัมพันธ์ทางการค้าและจัดซื้ออาวุธยุทโธปกรณ์ ตลอดจนอุปกรณ์เทคโนโลยีจากอดีตสหภาพโซเวียตและรัฐต่าง ๆ ทางยุโรปตะวันออก ความตึงเครียดระหว่างอิหร่านกับประเทศตะวันตกยิ่งทวีความรุนแรงมากขึ้น เมื่อประเทศตะวันตกกำหนดมาตรการห้ามนำอาวุธเข้าไปขายให้อิหร่าน เยอรมันนี่ประกาศยุติความช่วยเหลือที่จะสร้างโรงงานนิวเคลียร์ (Atomic) Bandar-Khomeini บนชายฝั่งอ่าวเปอร์เซีย แต่ต่อมาความสัมพันธ์ระหว่างทั้งสองประเทศก็ดีขึ้น หลังจากอิหร่านได้รับอนุญาตให้ซื้ออุปกรณ์หนักและสินค้าอุปโภคจากเยอรมันนี่ได้

ควมสัมพันธ์ระหว่างอิหร่านกับอังกฤษมาสู่ภาวะวิกฤตในเดือนมีนาคม ค.ศ. 1989 เมื่ออิหม่ามโคมัยนีออกคำวินิจฉัยหรือฟัตวา ว่าจะต้องประหารชีวิต นายซัลมาน รูซดี (Salman Rushdie) ผู้เขียนนวนิยายชาตานิก เวิร์สเชส ซึ่งออกมาในแนวต่อต้านศาสนาอิสลาม จนทำให้อิหร่านประกาศตัดความสัมพันธ์กับอังกฤษ อย่างไรก็ตาม ในภายหลังอิหร่านก็ได้รื้อฟื้นความสัมพันธ์กับอังกฤษอีกครั้งเมื่อเหตุการณ์ต่าง ๆ ดีขึ้น อิหร่านเคยมีสัมพันธ์ร้าวฉานกับตุรกี เมื่อศาลสูงตุรกีประกาศยกเลิกกฎหมายที่ยอมให้นักศึกษาหญิงคลุมฮิญาบ ในครั้งนั้น เมื่อนักศึกษาตุรกีเดินขบวนประท้วง ปรากฏว่ามีทูตอิหร่านเข้าไปปรากฏตัวในกลุ่มผู้ประท้วงที่เมืองคอนยา ทั้งวิทญ

และโทรทัศน์อิหร่านรายงานข่าวนี้เหมือนเหตุการณ์เกิดขึ้นในอิหร่าน จนทำให้ตุรกีเกิดความไม่พอใจ เพราะทางตุรกีสามารถรับภาพและคลื่นเสียงจากอิหร่านได้อย่างชัดเจน¹⁶

ส่วนความสัมพันธ์กับฝรั่งเศสก็นับว่าตึงเครียดตลอดมา อันเนื่องมาจากการที่ฝรั่งเศสขายอาวุธที่มีคุณภาพและในปริมาณที่มากให้กับอิรัก ในช่วงที่เกิดสงครามระหว่างอิรัก-อิหร่าน (1980-1988) นอกจากนั้น ความตึงเครียดยังเกิดจากเหตุการณ์การจับตัวประกันชาวฝรั่งเศส โดยกลุ่มติดอาวุธชาวชีอะฮ์ในเลบานอน ฝรั่งเศสได้กล่าวหาสถานทูตอิหร่านในกรุงปารีสว่าเป็นสำนักงานใหญ่ในการดำเนินการก่อการร้ายในยุโรป¹⁷ มีการก่อการร้ายอย่างต่อเนื่องในปารีสในปี 1987 ซึ่งนำไปสู่การโอบล้อมยึดสถานทูตอิหร่าน ในขณะที่อิหร่านก็ทำการตอบโต้กับสถานทูตฝรั่งเศสในกรุงเตหะราน อย่างไรก็ตาม วิกฤติการณ์เหล่านี้ก็ยุติลงด้วยดีโดยความสัมพันธ์ระหว่างสองประเทศมีการรื้อฟื้นขึ้นมาอีกครั้ง ภายหลังจากที่ฝรั่งเศสยกเลิกความตั้งใจที่จะเปิดเผยการดำเนินงานของสถานทูตอิหร่านในฝรั่งเศส และตัวประกันชาวฝรั่งเศสในเลบานอนได้รับการปล่อยตัว

ในสมัยของอิหม่ามโคไมนี อิหร่านเริ่มมีท่าทีที่ติดต่อสภาพโซเวียต นายยูลีโวรอนท์ชอฟ รัฐมนตรีช่วยต่างประเทศของโซเวียต ถึงกับมาเยือนอิหร่าน แม้กระนั้น อิหร่านก็แสดงความไม่พอใจที่โซเวียตเข้าไปยึดครองอัฟกานิสถาน รวมถึงการที่สหภาพโซเวียตเลือกปฏิบัติต่อพลเมืองของตนเองที่เป็นมุสลิม ก่อนเสียชีวิตไม่นานนัก อิหม่ามโคไมนีได้เขียนสาส์นถึงนายกอร์บาชอฟโดยตรง ซึ่งมีความบางตอนว่า “...ฯพณฯ กอร์บาชอฟ ข้าพเจ้าได้เชิญชวนให้ท่านเรียนรู้เรื่องอิสลามอย่างจริงจัง ไม่ใช่ชาวมุสลิมและอิสลามต้องการการเรียนรู้ของท่านหรอก แต่เพราะความสูงส่งและคุณค่าอันเป็นสากลของอิสลามต่างหากที่จะให้ความสะดวกสบาย และรักษาชาติต่าง ๆ เอาไว้ และยังขจัดปัญหาต่าง ๆ ที่เผชิญกับมนุษยชาติได้ การใคร่ครวญอย่างลึกซึ้งในอิสลามจะขจัดปัญหาในอัฟกานิสถานและปัญหาอื่น ๆ แบบนี้ได้ทั้งหมด เราดูแลมุสลิมทั่วโลกเช่นเดียวกับมุสลิมในอิหร่าน แต่มากกว่านั้นเรายังมีจุดหมายปลายทางร่วมกับพวกเขา โดยการให้อิสระภาพกับชนกลุ่มน้อยในประเทศ ซึ่งโดยการปฏิบัติเป็นการพิสูจน์แล้วว่า ฯพณฯ ไม่ได้คิดว่าศาสนาเป็นยาเสพติดของสังคมอีกต่อไปแล้ว ไม่ใช่ศาสนาดอกหรือที่ทำให้อิหร่านมันคงค้างงู และต่อต้านมหาอำนาจที่เป็นยาเสพติดของสังคม...”¹⁸

ความสัมพันธ์ระหว่างรัฐบาลปฏิวัติอิหร่านกับบรรดารัฐอาหรับ โดยเฉพาะรัฐต่าง ๆ ในอ่าวเปอร์เซีย นับว่ามีความตึงเครียดอย่างรุนแรงตั้งแต่เริ่มแรกของการปฏิวัติ อันเนื่องมาจากความหวาดระแวงของรัฐอาหรับต่อการปฏิวัติอิสลามที่ได้รับความนิยม ถึงแม้ว่าในความเป็นจริง ชาวอิหร่านส่วนใหญ่จะนับถือศาสนาอิสลามแนวชีอะฮ์ ในขณะที่ชาวอาหรับส่วน

¹⁶ A. H. H. Abidi, *Opcit.*, p. 89.

¹⁷ Avraham Sela (ed.), *opcit.*, p.333.

¹⁸ อ้างไว้ใน จริฎ มะอูลิม และคณะ, บทอ่านแห่งตะวันออกกลาง, หน้า 89

ใหญ่เป็นสายชุนนี่ก็ตาม การปฏิบัติของชาวชีอะฮ์และการที่ผู้นำของชีอะฮ์ประกาศถึงเจตนารมณ์ในการที่จะปกป้อง “ผู้ถูกกดขี่” ทั่วทั้งหมดในโลกอิสลามก่อให้เกิดการเดินขบวนประท้วงทางสังคมและการเรียกร้องทางการเมืองขึ้นอย่างฉับพลันในหมู่ชาวชีอะฮ์ส่วนใหญ่และประชาชนชาวอิหร่านในรัฐอาหรับต่าง ๆ ของอ่าวเปอร์เซีย นับตั้งแต่อิรัก ซาอุดีอาระเบีย คูเวต บาห์เรน และที่อื่น ๆ

ในความพยายามที่จะส่งออกการปฏิบัติอิสลามไปยังประเทศเพื่อนบ้าน ทำให้เกิดความสับสนขึ้นมาระหว่างศาสนการปฏิบัติอิสลามสากล กับผลประโยชน์แห่งชาติของอิหร่าน กรณีความสับสนนี้ เห็นได้ชัดจากการชูประเด็นเรียกร้องสิทธิเหนือดินแดนประเทศบาห์เรนของอิหร่าน ในขณะเดียวกัน ก็มีการรณรงค์ด้วยการกระตุ้นทางศาสนาเพื่อต่อต้านผู้นำของรัฐอาหรับในอ่าวเปอร์เซียในนามของการปฏิบัติ แม้แต่ก่อนที่จะขึ้นมามีอำนาจ อิหม่ามโคไมนีได้กล่าวหาผู้นำในรัฐอาหรับต่าง ๆ ว่าเป็นผู้ที่ทรยศต่อหลักการของอิสลามและเป็นคนรับใช้ของพวกตะวันตก เขาเรียกร้องให้ผู้นำรัฐอาหรับทั้งหลายตีตัวออกห่างจากสหรัฐฯ และยอมรับหลักการที่ว่า ความมั่นคงปลอดภัยในภูมิภาคจะต้องเป็นหน้าที่ของรัฐต่าง ๆ ในภูมิภาคเอง ในบรรดารัฐอาหรับในอ่าวฯ อาจกล่าวได้ว่า บาห์เรนและคูเวตมีความหวาดกลัวมากที่สุด เนื่องจากทั้งสองประเทศมีจำนวนประชากรที่เป็นชีอะฮ์ค่อนข้างมาก

สงครามอิหร่าน - อิรัก ยังเป็นเหตุให้ความสัมพันธ์กับคูเวตเลวร้ายลง อิหร่านกล่าวหาคูเวตว่าให้การสนับสนุนอิรักในสงครามและมอบเกาะ Bubiyan ให้กองทัพอิรักใช้ได้ตามต้องการในเดือนธันวาคม ค.ศ. 1981 มีความพยายามที่จะทำการปฏิบัติในบาห์เรน แต่ทางการล่วงรู้การเคลื่อนไหวก่อน จึงสามารถป้องกันไว้ได้ บางฝ่ายเชื่อว่าแผนการที่จะทำการปฏิบัติในบาห์เรนได้แรงบันดาลใจมาจากการปฏิบัติอิหร่าน ปลายปี ค.ศ. 1983 มีปฏิบัติการที่เรียกได้ว่าเป็นการบ่อนทำลายเกิดขึ้นตักเนื่องในเมืองหลวงของคูเวต โดยมีเป้าหมายการโจมตีไปยังชาวคูเวต ตลอดจนชาวอเมริกันและฝรั่งเศส ในปี ค.ศ. 1986 อิหร่านเริ่มโจมตีเรือบรรทุกน้ำมันของคูเวตในอ่าวเปอร์เซีย ในเดือนกันยายนและพฤศจิกายน 1987 อิหร่านได้ยิงขีปนาวุธโจมตีคูเวต ทำให้คูเวตขับไล่คณะทูตของอิหร่านออกจากประเทศ

ความสัมพันธ์ระหว่างอิหร่านกับซาอุดีอาระเบียไม่ค่อยราบรื่น มาตั้งแต่เริ่มมีการปฏิบัติ และความสัมพันธ์ของทั้งสองประเทศมาถึงขั้นวิกฤติ ในปลายเดือนกรกฎาคม ค.ศ. 1987 เมื่อผู้แสวงบุญ 400 คน (ในจำนวนนี้ครึ่งหนึ่งเป็นชาวอิหร่าน) ถูกฆ่าในมัสยิดระหว่างการเดินทางประท้วงทางการเมือง รัฐบาลอิหร่านถือว่าเหตุการณ์กลางครั้งนี้เป็น “การฆ่าหมู่” ในวันรุ่งขึ้น สถานทูตซาอุดีอาระเบียและคูเวตในกรุงเตหะรานถูกโจมตี หลังจากนั้น 9 เดือน ซาอุดีอาระเบียจึงตัดความสัมพันธ์กับอิหร่าน หลังจากทีอิหร่านโจมตีเรือบรรทุกน้ำมันของซาอุดีอาระเบียในอ่าวเปอร์เซีย อย่างไรก็ตาม ความสัมพันธ์ระหว่างสองประเทศก็ได้รับการรื้อ

เพิ่มขึ้นอีกในปี 1991 หลังจากที่ทางซาอุดีอาระเบียยินยอมให้ชาวอิหร่าน ได้เข้ามาแสวงบุญในนครมักกะฮ์โดยจำกัดจำนวนแค่ 115,000 คน

อีกประเทศหนึ่ง ที่ได้รับผลกระทบจากการปฏิวัติชีอะฮ์ในอิหร่านอย่างทันควัน คือ อิรัก ซึ่งเป็นประเทศเพื่อนบ้าน เหตุผลประการหนึ่งเป็นเพราะประชากรอิรักกว่าครึ่งหนึ่งเป็นชีอะฮ์อาหรับ (แต่อำนาจการบริหารปกครองประเทศอยู่ภายใต้ชนกลุ่มน้อยชาวซุนนีมาตลอด) อีกทั้งสถานที่ศักดิ์สิทธิ์ของชาวชีอะฮ์ 2 แห่ง คือ เมืองนะญัฟ (Najaf) และกัรบลาฮ์ (Karbala) ก็อยู่ในอิรัก ด้วยเหตุดังกล่าวนี้ การปฏิวัติอิหร่านจึงส่งผลให้เกิดการต่อต้านรัฐบาลอิรักเพิ่มมากขึ้น โดยมีขบวนการ al-Da'wa เป็นแกนนำ ซึ่งผู้นำของกลุ่มนี้มีความสัมพันธ์ใกล้ชิดกับผู้นำทางศาสนาของรัฐบาลปฏิวัติอิหร่าน ความพยายามของรัฐบาลอิรักที่จะปราบปรามขบวนการ al-Da'wa ตลอดจนการลงโทษประหารชีวิตผู้นำศาสนาของขบวนการยังผลให้เกิดความตึงเครียดระหว่างอิหร่านและอิรักมากยิ่งขึ้น จนกระทั่งเกิดเหตุการณ์การปะทะกันตามแนวชายแดนอย่างรวดเร็ว

ในเดือนกันยายน ค.ศ. 1980 ประธานาธิบดี ซัดดัม ฮุสเซน จึงประกาศทำสงครามกับอิหร่าน ซึ่งกินเวลากว่า 8 ปีก่อนที่ทั้งสองฝ่ายจะยุติความขัดแย้ง การตัดสินใจทำสงครามของอิรัก สืบเนื่องมาจากความหวาดกลัวผลกระทบของการปฏิวัติอิหร่านต่อความมั่นคงภายในประเทศเป็นหลัก ตลอดจนการคาดคะเนของฝ่ายอิรักว่า ความวุ่นวายสับสนที่เกิดขึ้นในกองทัพอิหร่านและความไร้เสถียรภาพทางการเมืองของอิหร่านหลังการปฏิวัติ รวมถึงอิรักยังได้รับความสนับสนุนและการกระดุนขู่งของสหรัฐฯ ให้อิรักทำสงคราม อาจเป็นโอกาสดีสำหรับอิรักที่จะยึดครอง Shatt al-Arab ได้โดยง่าย อีกทั้งอิรักยังหวังจะครอบครอง Khusistan ทางด้านชายฝั่งตะวันออกเฉียงเหนือของอิรัก ซึ่งเป็นดินแดนที่อุดมไปด้วยทรัพยากรน้ำมันของอิหร่าน

อย่างไรก็ตาม เมื่อสงครามดำเนินมาจนถึง ค.ศ. 1982 อิรักจึงเริ่มเสนอว่าสงครามควรจะยุติ เมื่ออิรักพบว่าชัยชนะในช่วงแรกเป็นเพียงแค่ชัยชนะชั่วคราว และการตอบโต้จากอิหร่านทำให้อิรักรู้สึกถึงภัยคุกคามความมั่นคงของประเทศอย่างมหันต์ อิหร่านเองก็ยินดีที่จะยุติสงครามแต่มีเงื่อนไขว่า อิรักจะต้องจ่ายค่าปฏิกรรมสงครามและนำตัวประธานาธิบดีอิรักขึ้นดำเนินคดีในศาล ซึ่งซัดดัม ฮุสเซน ไม่สามารถยอมรับเงื่อนไขดังกล่าวได้ อย่างไรก็ตาม ในปี ค.ศ. 1988 อิหร่านก็ไม่มีเจตนาตั้งใจทำสัญญาหยุดยิง ซึ่งเป็นมติที่นำเสนอโดยสภาความมั่นคงแห่งสหประชาชาติ แม้กระนั้น การเจรจาระหว่างสองฝ่ายอย่างเป็นทางการในระดับรัฐมนตรีก็ไม่สามารถแก้ปัญหาความขัดแย้งสำคัญ ๆ ของพวกเขา เช่น การแบ่งเขตแนวพรมแดน การแลกเปลี่ยนตัวเชลยศึก ฯลฯ นอกจากนี้ การที่อิหร่านเรียกร้องเงินค่าปฏิกรรมสงครามสูงถึง 1,000 ล้านดอลลาร์ ก็เป็นอีกสาเหตุหนึ่งที่ทำให้การเจรจาระหว่างสองฝ่ายล้มเหลว¹⁹

¹⁹ Avraham Sela (ed.), *opcit.*, p.334.

อย่างไรก็ตาม สงครามอิรัก - อิหร่านก็นำไปสู่ความสัมพันธ์ที่แน่นแฟ้นขึ้นระหว่างอิหร่านและซีเรีย เนื่องจากความเป็นปรปักษ์ระหว่างพรรคบาธของซีเรียและอิรัก ซีเรียสนับสนุนอิหร่านทำสงครามกับอิรักอย่างเต็มที่ พร้อมทั้งลำเลียงขนส่งอาวุธทางอากาศไปช่วยอิรักในความพยายามที่จะสร้างพันธมิตรในภูมิภาค ซีเรียจึงอนุญาตให้อิหร่านใช้ฐานที่มั่นในเลบานอนในเดือนเมษายน ค.ศ. 1982 อิหร่านและซีเรียลงนามในข้อตกลงความร่วมมือทางยุทธศาสตร์ร่วมกัน ซึ่งเป็นข้อตกลงที่ทำให้อิหร่านมีภาระที่จะต้องส่งน้ำมันให้ซีเรียจำนวน 1 ล้านตันทุกปี โดยซีเรียไม่ต้องจ่ายเงิน และอีก 4 ถึง 5 ล้านตันที่ซีเรียเพียงจ่ายเงินในราคาประหยัด เพื่อเป็นการแลกเปลี่ยน ซีเรียจึงได้ปิดท่อส่งน้ำมันของอิรักจาก Kirkuk ไปยังทะเลเมดิเตอร์เรเนียน อีกทั้งยังยอมให้สมาชิกของหน่วยพิทักษ์การปฏิวัติอิหร่านเข้าไปในหุบเขาเลบานอน ซึ่งเป็นพื้นที่ภายใต้การควบคุมของซีเรียอีกด้วย

3. นโยบายต่างประเทศไทยต่ออิหร่านทศวรรษที่ 1950 - 1980

3.1 นโยบายต่างประเทศไทยต่ออิหร่านก่อนทศวรรษที่ 1980

ภายหลังจากสงครามโลกครั้งที่ 2 ยุติลง ในค.ศ.1945 โลกก็เข้าสู่สภาวะแห่งสงครามเย็น และนับตั้งแต่นั้นเป็นต้นมา ประเทศทั้งหลายในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ รวมทั้งไทยต่างก็ตกอยู่ในสภาวะดังกล่าวอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ ขณะที่หลายประเทศในตะวันออกกลาง²⁰ ก็เป็นอิสระหลุดพ้นจากการเป็นอาณานิคมของมหาอำนาจตะวันตก เช่น บาร์เรน โอมาน สหรัฐอาหรับเอมิเรตส์ และซีเรีย เป็นต้น ส่งผลทำให้ไทยได้ขยายความสัมพันธ์อย่างเป็นทางการไปสู่ประเทศตะวันออกกลางที่เกิดขึ้นใหม่นี้ รวมทั้งกับอิหร่านเองด้วย โดยรูปธรรมที่ปรากฏชัดเจนคือ การสถาปนาความสัมพันธ์ทางการทูตต่อกัน ทั้งนี้ก็เพื่อมุ่งเน้นต่อต้านคอมมิวนิสต์และแสวงหาความมั่นคงร่วมกันกับกลุ่มประเทศโลกเสรีเป็นสำคัญ ซึ่งเป็นไปตามลักษณะของนโยบายต่างประเทศของไทยในทศวรรษที่ 1950²¹

²⁰ ภูมิภาคที่ถูกรวมรวมเข้าไปด้วยน้ำมันจำนวนมหาศาล มีพื้นที่ประมาณ 8.6 ล้านตารางกิโลเมตร มีอาณาเขตทางตะวันออกเฉียงใต้ติดต่อกับทวีปยุโรป ไปจนถึงอาณาเขตทางตะวันตกเฉียงใต้ของเอเชียใต้ รวมทั้งบริเวณตะวันออกเฉียงเหนือของทวีปแอฟริกา (ข้อมูลจากกองตะวันออกเฉียงกลาง กรมเอเชียใต้ ตะวันออกกลางและแอฟริกา กระทรวงการต่างประเทศ, พฤษภาคม 2543) ประกอบด้วยประเทศต่างๆ 15 ประเทศ ดังนี้ บาร์เรน อียิปต์ อิรัก อิหร่าน จอร์แดน คูเวต เลบานอน โอมาน กาตาร์ ซาอุดีอาระเบีย ตุรกี ลิเบีย ซีเรีย อิสราเอล และสหรัฐอาหรับเอมิเรตส์ รวมทั้งอีก 1 ดินแดน คือ ปาเลสไตน์ (เจริญ นະอุลิม, บทนำแห่งตะวันออกกลาง, กรุงเทพฯ : บริษัทพิมพ์สวย จำกัด, 2534)

²¹ จุลชีพ จินวรรโณ, “นโยบายต่างประเทศไทยยุคสงครามเย็น,” ใน การต่างประเทศไทยจากอดีตถึงปัจจุบัน เล่มที่ 1 เนื่องในโอกาสครบรอบ 50 ปี การสถาปนาคณะรัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ 14 มิถุนายน พ.ศ. 2542, หน้า 73.

สำหรับกรณีไทยกับอิหร่าน ได้มีการสถาปนาความสัมพันธ์ทางการทูตระหว่างกัน เมื่อวันที่ 9 พฤศจิกายน ค.ศ.1955 (พ.ศ. 2498)²² ซึ่งภายหลังจากสถาปนาความสัมพันธ์ทางการทูตระหว่างไทยกับอิหร่านแล้ว การเสริมสร้างความสัมพันธ์ในระดับราชวงศ์ของสองประเทศ (ช่วงก่อนทศวรรษที่ 1980 อิหร่านอยู่ภายใต้การปกครองโดยระบอบกษัตริย์) ก็เกิดขึ้นตามมา โดยเป็นไปในลักษณะที่มีการเดินทางไปเยือนระหว่างกัน เพื่อกระชับสัมพันธ์ไมตรีให้แน่นแฟ้นยิ่งขึ้น ดังจะเห็นได้จาก ในระหว่างวันที่ 23 - 30 เมษายน ค.ศ. 1967 พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว และสมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถ ได้เสด็จพระราชดำเนินเยือนประเทศอิหร่านอย่างเป็นทางการ และในปีถัดมาในวันที่ 29 มกราคม ค.ศ.1968 สมเด็จพระจักรพรรดิและสมเด็จพระราชินีแห่งอิหร่านก็ได้เสด็จเยือนประเทศไทย และต่อมารัฐบาลไทยได้กราบทูลเชิญสมเด็จพระราชชนนีของสมเด็จพระราชินีแห่งอิหร่าน ในโอกาสที่พระองค์เสด็จเยือนประเทศไทยในระหว่างวันที่ 28 กันยายน ถึงวันที่ 1 ตุลาคม ค.ศ. 1969 มาเป็นอาคันตุกะของรัฐบาล โดยได้ทรงเข้าเฝ้าพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว และสมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถด้วย²³

ขณะเดียวกัน ในระดับรัฐบาล ความสัมพันธ์อย่างเป็นทางการระหว่างสองประเทศก็เกิดขึ้นเช่นกัน โดยอิหร่านเริ่มเป็นฝ่ายรุกเข้ามาก่อน กล่าวคือ ในปี 1959 รัฐบาลอิหร่านได้แสดงความจำนงที่จะทำสนธิสัญญาทางไมตรีกับไทย ดังปรากฏในรายละเอียดตามหนังสือของกระทรวงการต่างประเทศของไทยที่ระบุว่า...

“กระทรวงการต่างประเทศ ได้รับหนังสือจากสถานเอกอัครราชทูตไทย ณ กรุง เตลฮี ที่ กต. 680/2502 ลงวันที่ 31 มีนาคม พ.ศ. 2502 (ค.ศ. 1959) รายงานมาว่า เอกอัครราชทูตอิหร่าน ณ กรุงเตลฮี ได้ไปพบเอกอัครราชทูตไทย ณ กรุงเตลฮี และแจ้งว่าเขาได้รับคำสั่งจากรัฐบาลของเขาให้ทาบทาม เพื่อขอทำสนธิสัญญาทางไมตรีกับไทย และได้มอบร่างสนธิสัญญาซึ่งเป็นแบบเดียวกันกับที่ประเทศอิหร่านได้ทำกับอินโดนีเซียไว้ เพื่อเป็นแนวทาง

สถานีวิจัยบริการ

²² อันที่จริงแล้วประวัติศาสตร์ความสัมพันธ์ระหว่างไทยกับอิหร่านอย่างเป็นทางการปรากฏครั้งแรกในสมัยอยุธยา หรืออาจเรียกได้ว่าเป็นความสัมพันธ์ทางการทูตในระดับอาณาจักรระหว่างไทยกับอิหร่าน นั่นคือ ในช่วงปลายศตวรรษที่ 17 ประมาณพ.ศ. 2211 “ ในรัชสมัยสมเด็จพระนารายณ์มหาราช พระองค์ทรงส่งราชทูตไทยไปเจริญสัมพันธไมตรีอีรราชสำนักอิหร่านที่เมืองอิสฟาฮาน (เมืองหลวงของอิหร่านขณะนั้น) และต่อจากนั้นในพ.ศ. 2223 สมเด็จพระนารายณ์มหาราชก็ทรงส่งราชทูตไทยไปเยือนอิหร่านอีก รวมทั้งครั้งสุดท้ายเมื่อพ.ศ. 2225 ก็ทรงโปรดให้คณะทูตไทยไปเยือนอิหร่าน การส่งราชทูตไปเยือนอิหร่านดังกล่าวเท่ากับการเปิดสัมพันธทางการทูตของไทยกับประเทศในตะวันออกกลางเป็นครั้งแรกเลยก็ว่าได้ อันส่งผลให้เกิดปฏิภิกิริยาในการสานต่อความสัมพันธ์ในระยะต่อมา โดยพระเจ้าชาลส์ตุลย์มานแห่งราชวงศ์ศอฟวีเวียงส์ของอิหร่าน (ครองราชย์ระหว่าง พ.ศ. 2045 - 2265) ก็ได้ทรงตอบแทนราชไมตรีสมเด็จพระนารายณ์มหาราช ด้วยการส่งคณะทูตอิหร่านมายังกรุงศรีอยุธยา ซึ่งนอกจากจะทรงมีระประประสงค์ที่ต้องการตอบแทนราชไมตรีกษัตริย์แห่งกรุงศรีอยุธยาแล้ว พระเจ้าชาลส์ตุลย์มานยังทรงมีพระประสงค์ที่จะเผยแพร่ศาสนาอิสลามนิกายชีอะฮ์เข้ามายังดินแดนกรุงศรีอยุธยาอีกด้วย ทั้งนี้คณะทูตอิหร่านได้เดินทางมาถึงกรุงศรีอยุธยา เมื่อพ.ศ. 2229 (ค.ศ. 1686) ครบกับแผ่นดินของสมเด็จพระเจ้าบรมโกษฐ์ ซึ่งเป็นยุคที่ไทยมีการฟื้นฟูทั้งในทางวัฒนธรรม ศาสนา ศาสตร์ และการค้า” (ดูรายละเอียดเพิ่มเติมใน คลยา เทียนทอง, “ ความสัมพันธ์ระหว่างไทยกับกลุ่มประเทศตะวันออกกลาง สมัยโบราณ.” ใน เอกสารการสอนชุดวิชา ความสัมพันธ์ไทยกับต่างประเทศ หน่วยที่ 11-15 มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช ฉบับปรับปรุงครั้งที่ 1,2549,หน้า 13-5 ถึง 13-7)

²³มติคณะรัฐมนตรี วันที่ 9 กันยายน พ.ศ. 2512 . (ข้อมูลจากศูนย์สารสนเทศ สำนักเลขาธิการคณะรัฐมนตรี)

เจรจากันต่อไป เอกอัครราชทูตไทย ณ กรุงเคลลี ได้เสนอความเห็นมาด้วยว่า ข้อเสนอที่น่าจะได้รับการพิจารณาด้วยดี เพราะเป็นสัญญาที่วางหลักใหญ่ๆ ทำนองเดียวกันกับที่ประเทศไทยเคยทำกับสาธารณรัฐจีน ฟิลิปปินส์ อินโดนีเซียมาแล้ว ทั้งจะเป็นผลดีในการส่งเสริมความสัมพันธ์กับประเทศอิหร่านอีกด้วย ทั้งนี้ ดังความละเอียดปรากฏในสำเนาหนังสือสถานเอกอัครราชทูต ณ กรุงเคลลี พร้อมด้วยร่างสนธิสัญญาทางไมตรีที่เสนอมา ณ ที่นี้.... เรื่องนี้ กระทรวงการต่างประเทศได้พิจารณาแล้ว เห็นว่าโดยเหตุผลสนับสนุนของเอกอัครราชทูตไทย ณ กรุงเคลลี ดังกล่าว และโดยคำนึงถึงว่าประเทศไทยได้มีความสัมพันธ์ทางการทูตกับอิหร่านตลอดมาด้วยดี แต่ความสัมพันธ์นี้ยังหาได้มีสัญญาระหว่างกันขึ้นไว้เป็นมูลฐานอย่างใดไม่ และร่างสนธิสัญญานี้ น่าจะเป็นแนวทางในการเจรจากันได้ หากจะต้องแก้ไขด้อยค่าบ้าง ฉะนั้น จึงเห็นเป็นการสมควรที่ฝ่ายเราจะรับข้อเสนอในหลักการที่จะทำสนธิสัญญาทางไมตรีกับฝ่ายอิหร่านได้ ”²⁴

อย่างไรก็ดี กว่ำที่จะมีการลงนามในสนธิสัญญาทางไมตรีระหว่างไทยกับอิหร่านก็ถึงช่วงไประยะเวลาหนึ่ง เนื่องจากในช่วงปี 1962 รัฐบาลอิหร่านได้เปิดสถานเอกอัครราชทูตของตน ณ กรุงเตหะราน การลงนามในสนธิสัญญาดังกล่าวจึงระงับไปชั่วคราว ต่อมาเมื่อได้กลับมาเปิดสถานเอกอัครราชทูตใหม่ ณ กรุงเตหะรานแล้ว รัฐบาลอิหร่านก็แสดงความประสงค์ที่จะให้มีการดำเนินการลงนามในสนธิสัญญานี้²⁵ โดยอิหร่านได้เสนอร่างสนธิสัญญามาให้รัฐบาลไทยพิจารณา และฝ่ายไทยก็ได้มีการปรับแก้เนื้อหาบางส่วนเพื่อความเหมาะสม ซึ่งในที่สุดการลงนามสนธิสัญญาไมตรีระหว่างไทยกับอิหร่านอย่างเป็นทางการก็ปรากฏในปี 1967

นอกเหนือไปจากนี้ ความสัมพันธ์ระหว่างรัฐบาลยังปรากฏในลักษณะที่อิหร่านเสนอตัวจะให้ความช่วยเหลือด้านผลิตภัณฑ์ปิโตรเลียมแก่ไทย เพื่อใช้ในการพัฒนาโครงการพัฒนาลุ่มน้ำโขงส่วนล่าง โดยไม่คิดมูลค่าแต่อย่างใด โดยได้มีการจัดทำเป็นสนธิสัญญาที่รัฐบาลอิหร่านลงนามกับรัฐบาลไทย ลาว กัมพูชา และเวียดนาม เมื่อวันที่ 17 มีนาคม ค.ศ. 1960 ณ กรุงเตหะราน ซึ่งมีสาระสำคัญ ดังนี้²⁶

1. รัฐบาลแห่งประเทศอิหร่านตกลงที่จะอุทิศผลิตภัณฑ์ปิโตรเลียมจำนวนหนึ่งโดยไม่คิดมูลค่า ให้แก่รัฐบาลไทย, กัมพูชา, ลาว และเวียดนาม เพื่อใช้ในโครงการพัฒนาลุ่มน้ำโขงส่วนล่าง ตามแต่คณะกรรมการประสานงานสำรวจลุ่มแม่น้ำโขงจะเห็นสมควร เพราะคณะกรรมการฯ นี้รัฐบาลไทย, กัมพูชา, ลาว, และเวียดนาม ได้ก่อตั้งขึ้นเพื่อส่งเสริม, ประสานงาน, ดูแล และควบคุมงานต่างๆ ในโครงการนี้

²⁴ มติคณะรัฐมนตรีที่ ศร.20870/2502 ลงวันที่ 27 กรกฎาคม 2502 เรื่อง อิหร่านขอทำสนธิสัญญาทางไมตรีกับไทย

²⁵ มติคณะรัฐมนตรีที่ กค.0603/39008 ลงวันที่ 31 ตุลาคม 2509 เรื่อง การทำสนธิสัญญาทางไมตรีระหว่างไทยกับอิหร่าน

²⁶ มติคณะรัฐมนตรีที่ ศร.496/2503 ลงวันที่ 17 มีนาคม พ.ศ. 2503 .(ข้อมูลจากศูนย์สารสนเทศ สำนักเลขาธิการคณะรัฐมนตรี)

2. สำหรับผลิตภัณฑ์ปิโตรเลียมซึ่งรัฐบาลแห่งประเทศไทยได้ส่งเข้ามาช่วยเหลือตามเงื่อนไขและเพื่อจุดประสงค์ดังกล่าวในข้อ 1 นั้น รัฐบาลไทย, ลาว กัมพูชา, และเวียดนาม สัญญาว่าจะยกเว้น ไม่เก็บภาษีอากรขาเข้าหรือผ่านทาง (Transit) แต่ประการใด

3. การส่งผลิตภัณฑ์ปิโตรเลียมดังกล่าว มายังประเทศภาคีประเทศหนึ่งประเทศใดนั้น จะต้องส่งเข้ามาในนามของรัฐบาลของประเทศนั้น หรือในนามของหน่วยราชการ ซึ่งรัฐบาลนั้นจะกำหนด ส่วนวิธีการนำเข้านั้น ให้นำเข้าโดยผ่านบริษัทน้ำมันบริษัทหนึ่งบริษัทใด ซึ่งตั้งอยู่ในประเทศนั้น และซึ่งรัฐบาลประเทศนั้นเห็นชอบ หรือหากรัฐบาลประเทศนั้นและหน่วยราชการ ซึ่งเป็นตัวแทนต้องการจะเป็นผู้ตั้งและนำผลิตภัณฑ์ปิโตรเลียมดังกล่าวเข้ามาโดยตรงก็ให้ทำได้ แล้วแต่วิธีใดจะสะดวก

ต่อมาในปี 1969 ไทยกับอิหร่านได้ทำความตกลงทางการค้าระหว่างกัน ณ กรุงเตหะราน เมื่อวันที่ 12 พฤศจิกายน ค.ศ. 1969 ฝ่ายไทยผู้ลงนามคือ นายพจน์ สารสิน รองนายกรัฐมนตรี และฝ่ายอิหร่าน คือ นายอูซัง อันซารี รัฐมนตรีว่าการกระทรวงเศรษฐกิจ ดังจะเห็นได้จาก หนังสือของกระทรวงการต่างประเทศไทยที่ระบุว่า ...

“...หลังจากที่เจ้าหน้าที่สถานเอกอัครราชทูตและกระทรวงเศรษฐกิจของอิหร่าน ได้ร่วมกันจัดทำด้วยบทความตกลงและเตรียมการต่างๆ เป็นที่เรียบร้อยแล้ว ก็ได้จัดให้มีพิธีลงนามความตกลงทางการค้าระหว่างไทย-อิหร่าน ณ ห้องประชุมกระทรวงการต่างประเทศอิหร่าน เมื่อวันที่ ๑๒ พฤศจิกายน ๒๕๑๒ เวลา ๑๓.๐๐ น. โดยมี ฯพณฯ รองนายกรัฐมนตรี พจน์ สารสิน เป็นผู้ลงนามฝ่ายรัฐบาลไทย และ ฯพณฯ นายอูซัง อันซารี รัฐมนตรีว่าการกระทรวงเศรษฐกิจอิหร่าน เป็นผู้ลงนามฝ่ายรัฐบาลอิหร่าน เมื่อทั้งสองฝ่ายได้ลงนามความตกลงทางการค้าเรียบร้อยแล้ว... รัฐมนตรีว่าการกระทรวงเศรษฐกิจอิหร่านได้แถลงสรุปใจความว่า “...รู้สึกยินดีที่ทั้งสองฝ่ายลงนามความตกลงทางการค้ากันได้เรียบร้อย เท่ากับเป็นการเปิดทางให้สามารถร่วมมือกันส่งเสริม และขยายการค้าต่อทางการค้าระหว่างกันให้กว้างขวางยิ่งขึ้น” ฯพณฯ รองนายกรัฐมนตรี ได้กล่าวตอบสรุปใจความว่า “ความตกลงทางการค้าที่ลงนามตกลงกันในวันนี้ นับเป็นความตกลงทางการค้าครั้งแรกระหว่างไทยกับอิหร่าน นอกจากจะมีผลโดยตรงต่อความสัมพันธ์ทางการค้าแล้ว ยังจะทำให้มีมิตรภาพที่มีอยู่ดีแล้วระหว่างประเทศทั้งสองแน่นแฟ้นยิ่งขึ้นอีกด้วย...”²⁷

กล่าวได้ว่าผลการเจรจา และเตรียมการต่างๆ ตลอดจนพิธีลงนามความตกลงทางการค้าระหว่างไทยกับอิหร่านในครั้งนี้ได้ดำเนินไปโดยเรียบร้อย และหลังจากที่ได้ทำความตกลงทางการค้าฉบับนี้แล้ว ปรากฏว่าบุคคลชั้นนำของอิหร่านต่างแสดงความชื่นชมยินดี และหนังสือพิมพ์อิหร่านหลายฉบับได้ลงบทความสนับสนุนต่อความตกลงนี้เป็นอย่างมาก และได้มีนักการธนาคารและนักธุรกิจในกรุงเตหะรานหลายราย ได้แสดงความยินดีต่อสถานเอกอัครราชทูตและ

²⁷ มติคณะรัฐมนตรีที่ กต.๐5๐1/42459 ลงวันที่ 23 ธันวาคม 2512 . เรื่อง การทำความตกลงทางการค้าระหว่างไทยกับอิหร่าน (ข้อมูลจากศูนย์สารสนเทศ สำนักเลขาธิการคณะรัฐมนตรี)

เสนอให้ความร่วมมือเพื่อส่งเสริมการค้าระหว่างประเทศทั้งสองให้มากยิ่งขึ้น เฉพาะอย่างยิ่งได้ให้ความสนใจที่จะขอซื้อสินค้า ปอ และยาง จากประเทศไทยซึ่งสถานเอกอัครราชทูตก็ได้แนะนำให้ติดต่อโดยตรงกับหอการค้าไทยและบริษัทผู้ส่งออกในประเทศไทยต่อไปแล้ว

อย่างไรก็ตาม ความตกลงทางการค้าระหว่างรัฐบาลแห่งราชอาณาจักรไทยกับรัฐบาลแห่งจักรวรรดิอิหร่านฉบับนี้ยังไม่มีผลบังคับใช้โดยทันทีตั้งแต่วันลงนาม จำเป็นต้องรอให้ฝ่ายอิหร่านดำเนินการตามวิถีทางแห่งรัฐธรรมนูญ และแจ้งให้ฝ่ายไทยทราบว่าจะมีผลใช้บังคับเมื่อใด แต่สำหรับฝ่ายไทยนั้นไม่ต้องตรากฎหมายเพื่ออนุวัติการให้เป็นไปตามความตกลงหรือขอความเห็นชอบต่อรัฐสภาแต่อย่างใด เพราะเป็นความตกลงระหว่างรัฐบาลกับรัฐบาล อยู่ในอำนาจของคณะรัฐมนตรีที่จะอนุมัติให้ทำความตกลงได้ ดังนั้น ความตกลงฉบับนี้จะมีผลใช้บังคับก็ต่อเมื่อฝ่ายไทยได้ตอบยืนยันวันใช้บังคับเมื่อได้รับแจ้งจากฝ่ายอิหร่าน ฉะนั้น กระทรวงการต่างประเทศจึงขอเสนอมาเพื่อคณะรัฐมนตรีพิจารณาอนุมัติ ในอันที่จะดำเนินการทำสัตยาบันกับฝ่ายอิหร่านให้ความตกลงทางการค้านี้มีผลใช้บังคับระหว่างประเทศทั้งสองต่อไป²⁸

นอกเหนือจากการทำสนธิสัญญาไมตรี และการลงนามในความตกลงทางการค้าระหว่างไทยกับอิหร่านแล้ว ทั้งสองประเทศยังลงนามในข้อตกลงความร่วมมือกันทางวัฒนธรรมใน ค.ศ. 1976 อีกด้วย²⁹

3.2 นโยบายต่างประเทศไทยต่ออิหร่านในทศวรรษที่ 1980

3.2.1 ลักษณะแนวนโยบายที่ปรากฏ

ครั้นเมื่อเข้าสู่ทศวรรษที่ 1980 อันเป็นช่วงเวลาที่อิหร่านได้มีการปฏิวัติอิสลามในปี 1979 ภายใต้การนำของอิหม่ามโคมัยนี ขณะที่ไทยเองอยู่ภายใต้อำนาจของรัฐบาลทหารในช่วงปลายสมัยของพลเอกเกรียงศักดิ์ ชมะนันทน์ สืบต่อมาซึ่งสมัยของพลเอกเปรม ติณสูลานนท์ (ค.ศ. 1980 - 1988) ซึ่งถือเป็นช่วงเวลาที่สภาวะสงครามเย็นยังไม่คลี่คลาย โดยเฉพาะอย่างยิ่งไทยต้องเผชิญกับภัยคุกคามจากภายนอกประเทศ และประสบปัญหาเศรษฐกิจกับสหรัฐ ในช่วงกลางทศวรรษ ดังนั้น จึงทำให้นโยบายต่างประเทศของไทยจำต้องมีลักษณะรอบด้านหรือที่เรียกว่าการทูตรอบทิศทาง (Omni-Directions)³⁰ อย่างแท้จริง ซึ่งหมายถึง กระจายความสัมพันธ์กับประเทศต่างๆ ไปทั่วทุกภูมิภาคอย่างครอบคลุม เพื่อต่อต้านเวียดนามเป็นหลัก โดยต้องการกดดันให้เวียดนามถอนทหารออกจากกัมพูชา ทั้งนี้สืบเนื่องมาจากในช่วงปลายทศวรรษที่ 1970 ไทยต้องเผชิญกับวิกฤตการณ์ที่ทำลายต่อความมั่นคงของประเทศ นั่นคือ การที่เวียดนามยกกำลังเข้ารุกรานกัมพูชาในปี 1978 และติดตามมาด้วยการยึดครองกัมพูชาในเวลาต่อมา

²⁸ มติคณะรัฐมนตรีที่ กค.0501/42459 ลงวันที่ 23 ธันวาคม พ.ศ. 2512. (ข้อมูลจากศูนย์สารนิเทศฯ สำนักเลขาธิการคณะรัฐมนตรี)

²⁹ มุสมีมัด อะลี รือบบานี, "ความสัมพันธ์ทางวิชาการระหว่างอิหร่านกับไทย ปัจจุบัน และอนาคต." ใน ความสัมพันธ์อิหร่าน-ไทย ทางด้านประวัติศาสตร์และวัฒนธรรม, กรุงเทพฯ : ศูนย์วัฒนธรรม สถานเอกอัครราชทูตสาธารณรัฐอิสลามแห่งอิหร่าน, 2003, หน้า 369.

³⁰ ประภัสสร เทพชาตรี, นโยบายต่างประเทศของไทย : จากอุทกวิกฤตเศรษฐกิจสู่ศตวรรษใหม่, หน้า 14

ยังผลให้เกิดการปะทะกันทางการทหารระหว่างจีนและเวียดนาม ทำให้ความหวังที่จะได้เห็นสันติภาพเกิดขึ้นในภูมิภาคหายไป ยิ่งเมื่อสหภาพโซเวียต เข้ามาแทรกแซงและสนับสนุนเวียดนาม โดยได้เข้ามาจัดตั้งฐานทัพในภูมิภาคเอเชียแปซิฟิกมากขึ้น ก็ยิ่งทำให้เกิดปัญหาความมั่นคงในภูมิภาคซับซ้อนยิ่งขึ้นตามไปด้วย เนื่องจากปัญหากัมพูชามีความเป็นไปได้ที่จะพัฒนาไปสู่การปะทะกันของมหาอำนาจต่างในภูมิภาค³¹ และที่สำคัญเป็นปัญหาสำหรับไทย คือ ทหารเวียดนามได้เข้ามาประชิดพรมแดนไทย ไทยจึงจำเป็นต้องหาหลักประกันความมั่นคง โดยหันไปพึ่งจีน ซึ่งจีนก็ยินดีเพราะต้องการเข้ามาสะกดกันเวียดนามไม่ให้เติบโตไปมากกว่านี้

รัฐบาลไทยได้ใช้ยุทธศาสตร์ภายใต้กรอบความร่วมมือของอาเซียนเรียกร้อง และกดดันให้เวียดนามถอนทหารออกจากกัมพูชา โดยได้เสนอญัตติต่อสมัชชาทั่วไปขององค์การสหประชาชาติ เรียกร้องให้มีการถอนทหารต่างชาติออกจากกัมพูชา และให้พิจารณาเลือกตั้งเสรีในกัมพูชา ตลอดจนให้มีการแก้ไขปัญหากัมพูชาทางการเมืองแบบเบ็ดเสร็จ (comprehensive political settlement) ซึ่งญัตตินี้ได้รับการสนับสนุนจากสมาชิกสหประชาชาติเพิ่มขึ้นจากเดิม 91 ประเทศใน พ.ศ. 2522 เป็น 114 ประเทศ ในพ.ศ. 2527³² รวมทั้งได้สร้างแนวร่วมกับประเทศต่าง ๆ ในสหประชาชาติ โดยเฉพาะมหาอำนาจ เช่น สหรัฐฯ จีน และญี่ปุ่น เพื่อขจัดขวางไม่ให้เวียดนามขยายอิทธิพลไปมากกว่านี้ ซึ่งก็ได้รับความร่วมมือที่ถดถอยมา โดยเฉพาะกับสหรัฐฯ ได้ปรากฏความร่วมมือทางทหารที่ถดถอยมาใกล้ซิมมากขึ้น ทั้งในรูปการให้ความช่วยเหลือทางการเงินการฝึกและอาวุธยุทโธปกรณ์

กระทั่งในปลายทศวรรษที่ 1980 บรรยากาศทางการเมืองระหว่างประเทศเริ่มเปลี่ยนแปลงไป มีสิ่งบอกร่องว่าสหภาพโซเวียตแสดงท่าทีที่จะปรับเปลี่ยนนโยบาย จะเห็นได้จากการที่มิคาอิล กอร์บาชอฟ (Mikhail Gorbachev) ได้กล่าวสุนทรพจน์ที่เมื่องาลาคิวสตัด็อก ในปี 1986 โดยมีนัยว่าสหภาพโซเวียตจะลดบทบาทและจะผ่อนคลายความตึงเครียดในภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ จะไม่ขยายอิทธิพล และมุ่งเน้นใช้นโยบายเปเรสตรอยกา (Perestroika Policy) และกลาสนอสต์ (Glasnost Policy) ซึ่งเป็นนโยบายที่จะปฏิรูปสหภาพโซเวียตใหม่ โดยลดนโยบายเชิงรุกรานลง จุดนี้จึงส่งผลอย่างยิ่งค่อนนโยบายต่างประเทศของไทย เพราะเมื่อสหภาพโซเวียตได้เริ่มส่งสัญญาณว่าจะลดบทบาทลง และไม่สนับสนุนเวียดนามในการยึดครองกัมพูชาอีกต่อไป ไทยจึงรีบดำเนินการมาตรการทางการทูตที่จะผูกมิตรกับสหภาพโซเวียต เพื่ออาศัยพลังอำนาจของสหภาพโซเวียตกดดันให้เวียดนามถอนทหารออกจากกัมพูชา โดยในสมัยรัฐบาลพลเอกเปรม ติณสูลานนท์ ได้เดินทางไปเยือนสหภาพโซเวียตในปี 1988 และหลังจากนั้นสถานการณ์ระหว่างเวียดนามและกัมพูชาก็ดีขึ้นตามลำดับ จนนำไปสู่การถอนทหารออกไปจากกัมพูชาในที่สุด นอกจากนี้ไทยจะ

³¹ "Thailand in The 90s" (Bangkok : the National Identity office of the Prime Minister), 1991 , p.145.

³² จุลชีพ จินวรรโณ . "นโยบายต่างประเทศไทยยุคสงครามเย็น," ใน ชัยโชค จุลศิริวงศ์ (บรรณาธิการ).

สร้างความสัมพันธ์กับสหภาพโซเวียตแล้ว ยังเริ่มสร้างความสัมพันธ์ที่ดีกับจีนมากขึ้นเรื่อยๆ (อันที่จริงแล้วไทยสร้างความสัมพันธ์ที่ดีกับจีนมาตั้งแต่ทศวรรษที่ 1970) ในทางกลับกันความสัมพันธ์ระหว่างไทยกับสหรัฐฯ ด้านเศรษฐกิจกับเสื่อมถอยลงไป ความขัดแย้งเริ่มปรากฏชัดขึ้น โดยจะเห็นได้ว่าในยุคก่อนหน้านี้ สหรัฐฯ ให้ความช่วยเหลือทางเศรษฐกิจต่อไทยเป็นอันดับหนึ่ง เนื่องจากสหรัฐฯ ต้องการเป็นพันธมิตรที่เหนียวแน่นกับไทย แต่ครั้งสงครามเวียดนามยุติลง สหรัฐฯ เริ่มลดความช่วยเหลือลงเรื่อยๆ เนื่องจากไทยมีความสำคัญด้านความมั่นคงต่อสหรัฐฯ น้อยลง ขณะเดียวกันญี่ปุ่นกลับเข้ามามีความสัมพันธ์ทางเศรษฐกิจกับไทยมากขึ้น โดยกลายเป็นคู่ค้าสำคัญอันดับหนึ่งของไทย และเริ่มย้ายฐานการผลิตมาที่ไทย รวมถึงให้ความช่วยเหลือทางเศรษฐกิจต่อไทยมากขึ้นเรื่อยๆ จนในที่สุดญี่ปุ่นได้กลายเป็นประเทศที่ให้ความช่วยเหลือทางเศรษฐกิจต่อไทยมากที่สุดแทนสหรัฐฯ ดังนั้น ญี่ปุ่นจึงเป็นอีกประเทศที่ไทยหันมาให้ความสำคัญมากขึ้น

อย่างไรก็ดี ถึงแม้จะดูเหมือนนโยบายต่างประเทศของไทยโดยรวมในทศวรรษที่ 1980 มุ่งเน้นรักษาผลประโยชน์ด้านความมั่นคง และมีลักษณะรอบทิศทางเป็นมิตรรอบด้าน (omni-directions) เพื่อแสวงหามิตรโดยเฉพาะมหาอำนาจต่างๆ ในการต่อต้านการขยายอิทธิพลของเวียดนามดังที่ได้กล่าวอย่างละเอียดแล้วในข้างต้น แต่ในช่วงกลางทศวรรษ จะเห็นได้ว่าไทยได้ปรับตัวหันมาสนใจประเด็นทางเศรษฐกิจและการค้ามากขึ้น เนื่องจากเกิดแรงกดดันทางเศรษฐกิจอย่างมากจากสหรัฐฯ จะเห็นได้จากการที่พลเอกเอก สิทธิ เสวตศิลา รัฐมนตรีว่าการกระทรวงการต่างประเทศขณะนั้น ได้กล่าวว่า “นโยบายต่างประเทศของไทยมีส่วนผูกพันอย่างเหนียวแน่นกับความอยู่ดีกินดี และเศรษฐกิจของประเทศเป็นพิเศษ”³³ โดยไทยได้เข้าสู่มิติใหม่ในความสัมพันธ์กับต่างประเทศ การดำเนินการทางการทูตได้ถูกนำมาปูทางไปสู่การเชื่อมโยงทางเศรษฐกิจและการค้ามากขึ้น “การใช้การทูตนำการค้า” จึงนับว่าได้ผลเป็นที่น่าพอใจมาก³⁴

ทั้งนี้ การที่ไทยมีนโยบายหันมาให้ความสำคัญกับประเทศต่าง ๆ ในประเด็นเศรษฐกิจและการค้ามากขึ้นนั้น กลุ่มประเทศตะวันออกกลางก็อยู่ในขอบข่ายความสำคัญด้วยสาเหตุเพราะว่ากลุ่มประเทศตะวันออกกลางโดยส่วนใหญ่มีศักยภาพทางเศรษฐกิจสูง ทั้งในด้านกำลังซื้อและอัตราการเติบโตทางเศรษฐกิจ เนื่องจากรายได้หลักของประเทศเหล่านี้ขึ้นอยู่กับอุตสาหกรรมน้ำมัน ซึ่งประเทศในตะวันออกกลางส่วนใหญ่อุดมสมบูรณ์ไปด้วยทรัพยากรน้ำมัน จำนวนมหาศาล โดยสามารถผลิตน้ำมันได้ 1 ใน 3 ของปริมาณน้ำมันที่ผลิตในโลก และมีปริมาณน้ำมันสำรองถึง 1 ใน 2 ของโลก ซาอุดีอาระเบียเป็นประเทศที่มีปริมาณน้ำมันสำรองมากที่สุดในโลกประมาณ 260 พันล้านบาร์เรลหรือ 1 ใน 4 ของปริมาณน้ำมันสำรองโลก นอกจากนี้

³³ จุลชีพ จินวรรโณ, “นโยบายต่างประเทศไทยในช่วงสงครามเย็น” ในรวมงานเขียนและปาฐกถา เรื่อง การต่างประเทศของไทย จากอดีตถึงปัจจุบัน (เล่มที่ 1) โดย ไคริน เพ็ญเกษม, คมกริช วรคามิน, ประภัสสร เทพชาตรี และศิริพร รัชชวัลคุ: บรรณาธิการ, (เนื่องในโอกาสครบรอบ 50 ปี การสถาปนา คณะรัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ในวันที่ 14 มิถุนายน 2542) , หน้า 88-89.

³⁴ พล.อ.อ. สิทธิ เสวตศิลา, “นโยบายต่างประเทศไทยในสถานการณ์ปัจจุบัน,” ใน จิตวิทยาความมั่นคง (กรุงเทพฯ : สถาบันจิตวิทยาความมั่นคง, 1988) , หน้า 284 - 285.

ประเทศในตะวันออกกลางบางประเทศยังเป็นแหล่งก๊าซธรรมชาติที่สำคัญแห่งหนึ่งของโลก โดยมีปริมาณก๊าซธรรมชาติสำรองร้อยละ 30 ของโลก ซึ่งอิหร่านจัดเป็นประเทศที่มีปริมาณสำรองเป็นอันดับสองของโลก (รองจากรัสเซีย) มีถึงประมาณ 20,007 พันล้านคิวบิกฟุตหรือประมาณร้อยละ 14.6 ของปริมาณก๊าซธรรมชาติของโลก ที่สำคัญที่ประเทศในตะวันออกกลางส่วนใหญ่มีความอุดมสมบูรณ์ในเรื่องน้ำมันดังกล่าว ทำให้กลายเป็นกลุ่มประเทศที่ผลิตน้ำมันรายใหญ่ของโลก และเป็นสมาชิกองค์การประเทศผู้ส่งน้ำมันเป็นสินค้าออก หรือที่เรียกว่ากลุ่ม โอเปค (Organization of Petroleum Exporting Countries – OPEC) ซึ่งประกอบด้วยสมาชิกทั้งหมด 11 ประเทศ ได้แก่ อิรัก อิหร่าน คูเวต ซาอุดีอาระเบีย เวเนซุเอลา กาตาร์ สหรัฐอาหรับเอมิเรตส์ อัลจีเรีย ลิเบีย ไนจีเรีย และอินโดนีเซีย โดยกลุ่มโอเปคครอบครองสัดส่วนน้ำมันดิบของโลกไว้ถึงร้อยละ 77 นอกจากนี้ประเทศในตะวันออกกลางที่ผลิตน้ำมันเพื่อการส่งออกยังรวมตัวกันระหว่างประเทศที่มีเชื้อชาติอาหรับด้วยกัน จัดตั้งเป็นองค์การประเทศอาหรับผู้ส่งน้ำมันเป็นสินค้าออก หรือที่เรียกว่า กลุ่มโอเอเปค (Organization of Arab Petroleum Exporting Countries - OAPEC) ซึ่งในปัจจุบันมีสมาชิก 10 ประเทศ ได้แก่ ซาอุดีอาระเบีย คูเวต ลิเบีย อัลจีเรีย บาห์เรน อียิปต์ อิรัก กาตาร์ ซิเรีย และสหรัฐอาหรับเอมิเรตส์ ทำให้สามารถครอบครองสัดส่วนน้ำมันของโลกได้ประมาณร้อยละ 25.7

อนึ่ง กลุ่มโอเปคและโอเอเปค ซึ่งประเทศในตะวันออกกลางส่วนใหญ่เป็นสมาชิกและมีบทบาทนำนั้น ได้กลายเป็นตัวแสดงที่บทบาทสำคัญในเวทีเศรษฐกิจการเมืองระหว่างประเทศมากขึ้นในช่วงทศวรรษที่ 1970 โดยมีการใช้น้ำมันเป็นเครื่องมือต่อรองทางการเมืองระหว่างประเทศ อันนำมาซึ่งการเกิดวิกฤตการณ์น้ำมันครั้งใหญ่ จนสร้างความเสียหายและส่งผลกระทบต่อเศรษฐกิจของประเทศต่างๆ ทั่วโลก รวมทั้งไทยด้วย

ดังนั้น! การที่ไทยหันมาปรับนโยบายต่างประเทศ โดยมุ่งให้ความสำคัญต่อกลุ่มประเทศในตะวันออกกลางในเชิงรุกมากขึ้น จึงเป็นไปเพื่อกระชับสัมพันธ์ไมตรีในอันที่จะแสวงหาลู่ทางขยายความสัมพันธ์ทางการค้า โดยหวังจะเปิดตลาดการค้าใหม่ในภูมิภาคนี้ โดยเฉพาะกับกลุ่มประเทศผู้ส่งออกน้ำมันรอบอ่าวเปอร์เซีย 6 ประเทศ ซึ่งได้แก่ ซาอุดีอาระเบีย คูเวต กาตาร์ บาห์เรน โอมาน และสหรัฐอาหรับเอมิเรตส์ ดังจะเห็นได้ชัดเจนจากการที่ร้อยตรีประพาส ลิ้มปะพันธ์ รัฐมนตรีช่วยว่าการกระทรวงการต่างประเทศของไทยขณะนั้น ได้เดินทางไปเยือน คูเวต กาตาร์ บาห์เรน และสหรัฐอาหรับเอมิเรตส์ ในปี 1984 (พ.ศ.2527) เพื่อส่งเสริมการค้าระหว่างกัน³⁵ ส่วนในด้านการเมือง ไทยก็ถือนโยบายเป็นกลางไม่เข้าข้างฝ่ายใดในปัญหาความขัดแย้งต่างๆ ที่เกิดขึ้นในภูมิภาค โดยเฉพาะความขัดแย้งระหว่างอิสราเอลกับอาหรับ

³⁵ คลอง เทียนทอง, "ความสัมพันธ์ระหว่างไทยกับกลุ่มประเทศตะวันออกกลางหลังสงครามโลกครั้งที่ 2." ในเอกสารการสนทนาศึกษาความสัมพันธ์ไทยกับต่างประเทศ หน้าที่ 11-15 มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช ฉบับปรับปรุงครั้งที่ 1,2549, หน้า 13-9.

ขณะที่กับอิหร่านนั้น แม้ว่าไทยจะไม่ได้มีนโยบายต่างประเทศที่มุ่งเน้นให้ความสำคัญในเรื่องเศรษฐกิจและการค้าสักเท่าไรหว่า เมื่อเทียบกับประเทศรอบอ่าวเปอร์เซียทั้ง 6 ประเทศดังกล่าว แต่ไทยก็ยังคงมีนโยบายที่ส่งเสริมความสัมพันธ์อันดีกับอิหร่าน โดยเป็นไปในลักษณะรักษาระยะไม่ให้ใกล้ชิดในทางการเมืองมากเกินไป ขณะเดียวกันก็ได้ติดตามข้อมูลข่าวสารและความเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นกับประเทศอิหร่าน โดยเฉพาะในเรื่องการสู้รบระหว่างอิหร่านกับอิรัก และผลกระทบต่อสถานการณ์น้ำมันอย่างใกล้ชิด ซึ่งการที่นโยบายของไทยมีลักษณะเช่นนี้อาจวิเคราะห์ได้ว่า เป็นเพราะ

1) อิหร่านมีการเปลี่ยนแปลงประเทศไปสู่การปกครองระบอบสาธารณรัฐอิสลาม ภายใต้การนำของอิหม่ามโคมัยนี ทำให้อิหร่านมีแนวนโยบายที่ต่อต้านสหรัฐฯ และแนวคิดทุนนิยมตะวันตกอย่างสิ้นเชิง จนทำให้เกิดความขัดแย้งอย่างรุนแรงกับสหรัฐฯ ส่งผลทำให้ความสัมพันธ์ระหว่างสหรัฐฯ กับอิหร่านขาดสะบั้นลงในเวลาต่อมา ซึ่งความเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นกับอิหร่านดังกล่าวนี้ ส่งผลให้ไทยต้องระมัดระวังท่าทีในการมีนโยบายต่ออิหร่าน เนื่องจากเกรงว่าจะส่งผลกระทบต่อสหรัฐฯ ซึ่งเป็นหลักประกันความมั่นคงที่สำคัญให้กับไทยในการต่อต้านภัยคอมมิวนิสต์มาโดยตลอด

2) อิหร่านกำลังอยู่ในช่วงทำสงครามครั้งใหญ่กับอิรัก ตั้งแต่ ค.ศ.1980-1988 ทำให้ไทยต้องรักษาความเป็นกลาง ไม่เข้าไปใกล้ชิดกับอิหร่านมากเกินไป ซึ่งเป็นไปตามนโยบายไม่ฝักใฝ่ฝ่ายใดของไทยต่อความขัดแย้งที่เกิดขึ้นระหว่างสองประเทศ

นอกจากนี้ยังอาจเป็นเพราะอิหร่านเองก็กำลังประสบกับปัญหาของตัวเอง ทั้งภายในและระหว่างประเทศ กล่าวคือ อิหร่านกำลังร่นวายุอยู่กับระบอบการปกครองใหม่ที่เพิ่งจะนำมาใช้ในประเศ นั้นคือ อยู่ระหว่างการจัดระบบ โครงสร้าง และการบริหารกิจการบ้านเมือง ทั้งทางการเมือง เศรษฐกิจ สังคมและวัฒนธรรมให้เป็นไปตามแนวทางอิสลามอย่างเคร่งครัด ขณะเดียวกันอิหร่านก็กำลังติดพัน และเผชิญอยู่กับปัญหาการทำสงครามครั้งรุนแรงกับอิรักที่ยาวนานถึง 8 ปี

3.2.2 ความสัมพันธ์ระหว่างกันที่ปรากฏ

แม้ว่าในช่วงทศวรรษที่ 1980 ภายหลังจากที่อิหร่านปฏิวัติอิสลามใน ค.ศ. 1979 (พ.ศ.2522) ไทยก็ยังคงสานต่อนโยบายที่ส่งเสริมความสัมพันธ์อันดีกับอิหร่าน แต่เป็นไปในลักษณะรักษาระยะไม่ให้ใกล้ชิดในทางการเมืองมากเกินไป ส่งผลทำให้ความสัมพันธ์ระหว่างกันเป็นไปอย่างหลวม ๆ และหยุดชะงักไปบ้างในระยะแรก เนื่องจากอิหร่านอยู่ในช่วงเปลี่ยนแปลงการปกครองและกำลังเริ่มทำสงครามครั้งใหญ่กับอิรัก แต่อย่างไรก็ตาม ในระยะหลังความสัมพันธ์ระหว่างไทยกับอิหร่านในด้านการค้า ก็มีนัยความสำคัญมากขึ้น โดยเฉพาะในช่วงกลางทศวรรษที่สงครามระหว่างอิรักกับอิหร่านยังคงดำเนินอยู่ ไทยได้ส่งออกสินค้าเกษตรกรรมประเภทธัญญาหารไปยังอิหร่านจำนวนมากถึงร้อยละ 93.8 ตามการสั่งนำเข้าสินค้าอาหารเป็น

จำนวนมากของอิหร่านในระหว่างการสู้รบกับอิรัก โดยส่วนที่เหลือเป็นการส่งออกสินค้าอุตสาหกรรมคิดเป็นร้อยละ 6.2 ทั้งนี้โดยภาพรวมแล้วสินค้าที่ไทยนำเข้าจากอิหร่านส่วนใหญ่เป็นน้ำมันเชื้อเพลิง และกล่าวได้ว่าการค้าระหว่างไทยกับอิหร่าน ไทยมักเป็นฝ่ายได้เปรียบดุลการค้า เนื่องจากมูลค่าสินค้าออกที่ไทยส่งไปอิหร่านซึ่งส่วนใหญ่เป็นสินค้าเกษตรกรรม โดยเฉพาะอย่างยิ่งข้าว ขยายตัวเพิ่มขึ้นในอัตราที่สูงกว่ามูลค่าสินค้าเข้าจากอิหร่าน นอกจากนี้เมื่อพิจารณาเปรียบเทียบแล้วในช่วงระหว่าง ค.ศ. 1977- 1984 อิหร่านจะเป็นคู่ค้าในลำดับที่ 3 รองจากซาอุดีอาระเบีย และกาตาร์³⁶

ตารางการค้าระหว่างไทย – อิหร่าน

มูลค่า : ล้านบาท

ยอดสินค้า	ค.ศ. 1977 (พ.ศ. 2520)	ค.ศ. 1978 (พ.ศ. 2521)	ค.ศ. 1979 (พ.ศ. 2522)	ค.ศ. 1980 (พ.ศ. 2523)
ยอดสินค้าเข้า และออก	1,326.7	1,523.5	446.2	2,836.1
สินค้าออก	1,116.7	752.1	113.0	2,130.8
สินค้าเข้า	210.0	771.4	333.2	705.3
ดุลการค้า	+906.7	-19.3	-220.2	+1,425.5

ที่มา : สถิติการค้าประจำปี 2525 – 2527 กรมเศรษฐกิจการพาณิชย์ กระทรวงพาณิชย์

ตารางการค้าระหว่างไทย – อิหร่าน

มูลค่า : ล้านบาท

ยอดสินค้า	ค.ศ. 1981 (พ.ศ. 2524)	ค.ศ. 1982 (พ.ศ. 2525)	ค.ศ. 1983 (พ.ศ. 2526)	ค.ศ. 1984 (พ.ศ. 2527)
ยอดสินค้าเข้า และออก	4,864.9	2,413.9	2,413.9	2,938.1
สินค้าออก	4,602.1	2,287.2	2,372.7	2,937.3
สินค้าเข้า	262.8	126.7	1.3	0.8
ดุลการค้า	+4,339.3	+2,160.5	+2,371.4	2,936.5

ที่มา : สถิติการค้าประจำปี 2525 – 2527 กรมเศรษฐกิจการพาณิชย์ กระทรวงพาณิชย์

³⁶ วัชรินทร์ ชงศิริ, เอกสารประกอบการสัมมนาเรื่อง "มิติใหม่ของความสัมพันธ์ของไทย" (กรุงเทพฯ : คณะรัฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2524) , หน้า 188.

นอกจากนี้ ไทยกับอิหร่านยังมีการแลกเปลี่ยนการซื้อขายข้าวกับน้ำมันระหว่างกัน ในค.ศ. 1986 ดังรายละเอียดของหนังสือกระทรวงการต่างประเทศที่ระบุว่า...³⁷

“... ตามที่คณะกรรมการรัฐมนตรีฝ่ายเศรษฐกิจได้มีมติในการประชุม ครั้งที่ 8/2529 เมื่อวันที่ 31 มีนาคม 2529 ให้กระทรวงพาณิชย์ทำสัญญาซื้อน้ำมันดิบงวดแรกจาก อิหร่านตามสูตรราคาที่กำหนด เพื่อแลกเปลี่ยนเปลี่ยนกับการซื้อข้าวเพิ่มเติมจากอิหร่าน อีก 110,000 เมตริกตัน และให้กระทรวงพาณิชย์โอนสัญญาซื้อน้ำมันให้แก่การปิโตรเลียมแห่งประเทศไทยในราคาที่จะตกลงกันโดยไม่ให้การปิโตรเลียมแห่งประเทศไทยต้องขาดทุน ความแจ้งแล้วนั้น บัดนี้ กระทรวงการต่างประเทศได้รับรายงานจากสถานเอกอัครราชทูต ณ กรุงเตหะราน แจ้งว่า นาย Klossrw - Taj รัฐมนตรีช่วยว่าการกระทรวงพาณิชย์อิหร่าน ได้ขอให้เอกอัครราชทูต ณ กรุง เตหะรานสอบถามความคืบหน้าของฝ่ายไทยในการซื้อน้ำมันจากอิหร่าน จำนวน 80,000 ตัน ตาม บันทึกรายการความเข้าใจ ระหว่างไทย-อิหร่าน ซึ่งอิหร่านได้ตกลงซื้อข้าวจากภาคเอกชนของไทยไปแล้ว จำนวน 90,000 ตัน และว่า หากไทยไม่รับซื้อน้ำมันจากอิหร่านตามสัญญา ฝ่ายอิหร่านจะเลิกซื้อข้าว ไทยอีกต่อไป ซึ่งเกี่ยวกับเรื่องนี้ กระทรวงการต่างประเทศได้เชิญผู้แทนจากกระทรวงพาณิชย์ และการปิโตรเลียมแห่งประเทศไทยมาร่วมหารือ เมื่อวันที่ 19 พฤษภาคม สรุปสาระสำคัญได้ดังนี้

1. ฝ่ายไทยต้องเร่งดำเนินการซื้อน้ำมันจากอิหร่านงวดแรก จำนวน 80,000 ตัน เพื่อเป็นการผูกมัดให้อิหร่านซื้อข้าวไทย 110,000 ตัน ตามบันทึกรายการความเข้าใจ ระหว่างไทยกับอิหร่าน เกี่ยวกับการซื้อน้ำมันดิบจากอิหร่าน 3 งวด รวม 240,000 ตัน เพื่อแลกกับการขายข้าว 200,000 ตัน ซึ่งอิหร่านได้ซื้อข้าวจากภาคเอกชนไทยไปแล้ว 90,000 ตัน

2. กระทรวงพาณิชย์จะเป็นผู้ทำสัญญาซื้อน้ำมันจากอิหร่าน โดยตรง และจะขายน้ำมันจำนวนดังกล่าวให้การปิโตรเลียมแห่งประเทศไทยอีกทอดหนึ่ง ในราคาที่ การปิโตรเลียมแห่งประเทศไทยไม่ขาดทุน ทั้งนี้ กระทรวงพาณิชย์จะนำเงินจากเงินบัญชีข้าวของ กระทรวงพาณิชย์มาชดเชยในกรณีที่มีการขาดทุนในการขายน้ำมันดังกล่าว

3. การปิโตรเลียมแห่งประเทศไทยจะเป็นผู้กำหนดรายละเอียด ในการส่งมอบน้ำมันดังกล่าว ซึ่งคาดว่าจะอยู่ในช่วงกลางเดือนกรกฎาคม

4. สำหรับราคาน้ำมันดิบที่จะซื้อจากอิหร่านนั้น เดิมได้กำหนด ไว้ในบันทึกรายการความเข้าใจฯ ว่าเป็นราคาเฉลี่ยของราคาน้ำมันในตลาดโลก (Spot Price) ของน้ำมัน Arab light, Oman light และ Iran light แต่เนื่องจากปัจจุบันซาอุดีอาระเบียได้ใช้วิธีการขายน้ำมัน โดยการเสนอเครดิตในรูปแบบต่างๆ จึงไม่มีการประกาศราคาน้ำมัน Arab light ในวันที่น้ำมันออก จากอิหร่านและก่อนและหลัง 5 วัน หรือสูตรอื่นๆ ที่ทำให้ไทยไม่เสียประโยชน์เพิ่มขึ้น

³⁷ มติคณะรัฐมนตรีที่ กค 0501/34863 ลงวันที่ 23 พฤษภาคม 2529 เรื่อง การซื้อข้าวกับน้ำมันระหว่างไทยกับอิหร่าน

5. ส่วนราคาน้ำมันที่กระทรวงพาณิชย์ทำสัญญาขายให้กับการปิโตรเลียมแห่งประเทศไทยนั้น จำคำนวณจากราคาตลาดโดยเฉลี่ย 5 วันก่อน/ หลัง และวันบรรทุกน้ำมันขึ้นเรือของราคาต่ำสุดของน้ำมัน Iran light หรือน้ำมันอื่นที่มีคุณสมบัติเทียบเท่าซึ่งเป็นราคาที่การปิโตรเลียมแห่งประเทศไทยจะหาซื้อได้ตามปกติ

6. คณะผู้แทนไทยซึ่งประกอบด้วย ผู้แทนกรมเศรษฐกิจ ผู้แทนกรมสนธิสัญญา และกฎหมาย กระทรวงการต่างประเทศ ผู้แทนกระทรวงพาณิชย์ และผู้แทนการปิโตรเลียมแห่งประเทศไทย จะเดินทางไปเจรจากับรัฐบาลอิหร่านเพื่อขอแก้ไขสูตรคำนวณน้ำมันซึ่งหากสามารถตกลงกันได้ตามที่ระบุไว้ในข้อ 4 ก็จักได้ทำสัญญาซื้อน้ำมันจากอิหร่านจำนวน 80,000 ตัน เพื่อนำมาส่งมอบให้การปิโตรเลียมแห่งประเทศไทย ราคาตามสูตรคำนวณในข้อ 5 พร้อมกันนั้น คณะผู้แทนไทยจักหาทางเจรจาให้อิหร่านซื้อข้าวจากไทยจำนวน 110,000 ตัน ซึ่งเป็นภาระผูกพันตามบันทึกความเข้าใจฯ เพื่อเป็นการตอบแทน

ในการนี้ กระทรวงการต่างประเทศได้จัดทำรายงานผลการดำเนินการและข้อเสนอการจัดส่งคณะผู้แทนไทยไปเยือนอิหร่านต่อคณะกรรมการรัฐมนตรีฝ่ายเศรษฐกิจ แต่โดยที่จักไม่มีการประชุมคณะกรรมการรัฐมนตรีฝ่ายเศรษฐกิจในวันจันทร์ที่ 26 พฤษภาคม และคณะผู้แทนไทยมีกำหนดเดินทางไปเยือนอิหร่านในวันที่ 27 พฤษภาคม ค.ศ.1986 กระทรวงการต่างประเทศได้พิจารณาแล้วเห็นควรนำเรียนเสนอคณะรัฐมนตรีพิจารณาโดยตรง โดยจัดประสานทางวาทะกับทางฝ่ายเลขานุการคณะกรรมการรัฐมนตรีฝ่ายเศรษฐกิจแล้ว.... ”³⁸

นอกเหนือไปจากความสัมพันธ์ทางเศรษฐกิจดังกล่าว ยังปรากฏการเดินทางไปเยือนอิหร่านของฝ่ายไทย โดยมีเป้าหมายในการหารือที่จะพัฒนาไปสู่ความร่วมมือทางการเกษตรระหว่างไทยกับอิหร่าน โดยนายอุคร ดันดิสุนทร รัฐมนตรีช่วยว่าการกระทรวงเกษตรและสหกรณ์ ได้เดินทางไปเยือนอิหร่าน ในระหว่างวันที่ 17- 18 ธันวาคม ค.ศ.1988 คณะผู้แทนไทยได้มีโอกาสเข้าหารือกับ ดร. คาลันตารี (Kalantari) รัฐมนตรีว่าการกระทรวงเกษตร ของอิหร่าน และ นาย Hojatol-islam Mohammed Fazel Garandi ประธานคณะกรรมการฝ่ายการเกษตรของรัฐสภาอิหร่าน รวมทั้ง นายเจ มันซูรี (J.Mansouri) รัฐมนตรีช่วยว่าการกระทรวงการต่างประเทศฝ่ายเอเชียและแปซิฟิก เกี่ยวกับความร่วมมือทางการเกษตรที่ทั้งสองประเทศจะแลกเปลี่ยนศักยภาพความเป็นไปได้ รวมทั้งความต้องการในอนาคต โดยคำนึงถึงผลประโยชน์ร่วมกันเพื่อขยายกิจกรรมการเกษตรในสาขาต่างๆ โดยทั้งสองฝ่ายได้มีการตกลงที่จะจัดทำบันทึกความเข้าใจด้านการเกษตร (Memorandum of Understanding on Agricultural Cooperation) เพื่อเป็นแม่บทในการร่วมมือกันต่อไป³⁹ และในปีต่อมา นายชัยยิด จัซซัน ตาบาตาบาอี (Seyed Jassan Tabatabaaci) รัฐมนตรี

³⁸ มติคณะรัฐมนตรีที่ กต 0501/34863 ลงวันที่ 23 พฤษภาคม 2529 เรื่อง การซื้อข้าวกับน้ำมันระหว่างไทยกับอิหร่าน

³⁹ มติคณะรัฐมนตรี ที่ กท.0203 (2)/12048 ลงวันที่ 3 พฤษภาคม 2532 เรื่อง การลงนามในบันทึกความเข้าใจด้านความร่วมมือทางการเกษตรกับกระทรวงเกษตรอิหร่าน และการให้การรับรองคณะผู้แทนอิหร่าน

ช่วยว่าการกระทรวงเกษตรด้านอุตสาหกรรมและการเกษตรของอิหร่าน ก็ได้เดินทางมาเยือนไทยในระหว่างวันที่ 15 - 17 พฤษภาคม ค.ศ.1989⁴⁰ เพื่อร่วมหารือในการสานต่อความร่วมมือดังกล่าวอย่างเป็นทางการ และในที่สุดการลงนามในบันทึกความเข้าใจการร่วมมือทางการเกษตรระหว่างไทยกับอิหร่านก็จัดให้มีขึ้นในวันที่ 15 พฤษภาคม ค.ศ.1989⁴¹

สถาบันวิทยบริการ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

⁴⁰ มติคณะรัฐมนตรี ที่ กค.0503 / 23254 ลงวันที่ 31 มีนาคม 2532 เรื่อง การเดินทางมาเยือนประเทศไทยของรัฐมนตรีช่วยว่าการกระทรวงเกษตรของสาธารณรัฐอิสลามอิหร่าน.

⁴¹ มติคณะรัฐมนตรี ที่ นร.1702 ลงวันที่ 18 เมษายน 2532 เรื่อง บันทึกความเข้าใจการร่วมมือทางการเกษตรระหว่างกระทรวงเกษตรและสหกรณ์ และกระทรวงเกษตรของสาธารณรัฐอิสลามอิหร่าน

บทที่ 2

นโยบายต่างประเทศของไทยต่ออิหร่านในปัจจุบัน

1. นโยบายต่างประเทศไทยต่อตะวันออกกลาง

เมื่อสงครามเย็นสิ้นสุดลงในค.ศ.1990 โลกก็เข้าสู่ยุคที่เรียกว่าโลกาภิวัตน์นับตั้งแต่
นั้นเป็นต้นมา ประเด็นทางเศรษฐกิจและการค้าได้ก้าวขึ้นมาเป็นประเด็นสำคัญในเวทีการเมือง
ระหว่างประเทศ ความแตกต่างทางลัทธิและอุดมการณ์ทางการเมือง ไม่ได้เป็นอุปสรรคต่อการ
ดำเนินความสัมพันธ์ระหว่างกันอีกต่อไป การติดต่อข้ามรัฐ ข้ามพรมแดน แพร่สะพัดไปทั่ว
การรับรู้ข้อมูลข่าวสารเกิดขึ้นอย่างรวดเร็วฉับไว ซึ่งสภาพแวดล้อมที่เปลี่ยนไปดังกล่าว ทำให้
นโยบายต่างประเทศไทยต่อตะวันออกกลาง รักษาและส่งเสริมความสัมพันธ์ที่ดีกับประเทศต่างๆ
ในตะวันออกกลางมากยิ่งขึ้น โดยพยายามแสดงให้เห็นว่ารัฐบาลไทยมุ่งมั่นต่อการแก้ไข
วิกฤตการณ์ทางเศรษฐกิจที่เกิดขึ้นในช่วงปี 1997 และสร้างความเชื่อมั่นว่าเศรษฐกิจไทยจะฟื้น
จากภาวะวิกฤตในเร็ววัน ประกอบกับสร้างกรอบความสัมพันธ์ทางการเมืองให้เอื้ออำนวยต่อ
ความสัมพันธ์ทางเศรษฐกิจ เช่น สร้างความเชื่อมั่นต่อประเทศในตะวันออกกลางว่าไทยให้สิทธิ
เสรีภาพชาวไทยมุสลิม ในการนับถือศาสนา และส่งเสริมให้มีการเยือนระหว่างกันระดับสูงเพื่อ
กระชับความสัมพันธ์ให้มากขึ้น อีกทั้งเผยแพร่และประชาสัมพันธ์ข้อมูลทางเศรษฐกิจที่เป็น
ประโยชน์ต่อหน่วยราชการและภาคเอกชนของทั้งสองฝ่าย รวมถึงอำนวยความสะดวกให้แก่
ภาคเอกชนที่สนใจจะเข้าไปทำการค้า และลงทุนในตะวันออกกลาง ตลอดจน กำหนดแนวนโยบาย
ที่เด่นชัดทางด้านส่งเสริมความสัมพันธ์ทาง ด้านเศรษฐกิจ การค้า การลงทุนให้แก่สถาน
เอกอัครราชทูต สถานกงสุล และสถานกงสุลกิตติมศักดิ์¹

อนึ่ง ตะวันออกกลางเป็นภูมิภาคที่มีความสำคัญทั้งทางยุทธศาสตร์ การเมืองและ
เศรษฐกิจสูง กล่าวคือ ในทางยุทธศาสตร์ ตะวันออกกลางเป็นจุดคาบเกี่ยวระหว่าง 3 ทวีป คือ
เอเชีย แอฟริกาและยุโรป มีทะเลสาบสำคัญ ได้แก่ ทะเลเมดิเตอร์เรเนียน ทะเลแดง และอ่าว
เปอร์เซีย ทะเลสาบแคสเปียน ทะเลดำ และมหาสมุทรอินเดีย มีช่องแคบสำคัญ ได้แก่ คลองสุเอซ
ช่องแคบฮอร์มุซ ช่องแคบคะแนลส์ และทะเลแดง ตะวันออกกลางจึงเป็นศูนย์กลางการคมนาคม
ทางน้ำและอากาศที่สำคัญของโลก นอกจากนี้ตะวันออกกลางยังอุดมสมบูรณ์ด้วยน้ำมันและ
ก๊าซธรรมชาติ เป็นภูมิภาคที่สามารถผลิตน้ำมันได้ 1 ใน 3 ของปริมาณน้ำมันที่ผลิตในโลก และมี
ปริมาณน้ำมันสำรองถึง 1 ใน 2 ของโลก โดย ซาอุดีอาระเบียเป็นประเทศที่มีปริมาณน้ำมันสำรอง
มากที่สุดในโลกประมาณ 260 พันล้านบาร์เรลหรือ 1 ใน 4 ของปริมาณน้ำมันสำรองโลก อีก

¹ เอกสารเกี่ยวกับตะวันออกกลาง ของกรมเอเชียใต้ ตะวันออกกลาง และแอฟริกา กระทรวงการต่างประเทศ, พฤษภาคม 2547.

ทั้งยังเป็น แหล่งก๊าซธรรมชาติที่สำคัญแห่งหนึ่งของโลก โดยมีปริมาณก๊าซธรรมชาติสำรองร้อยละ 30 ของโลก ซึ่งอิหร่านจัดเป็นประเทศที่มีปริมาณสำรองเป็นอันดับสองของโลก (รองจากรัสเซีย) มีถึงประมาณ 20,007 พันล้านคิวบิกฟุตหรือประมาณร้อยละ 14.6 ของปริมาณก๊าซธรรมชาติของโลก ในด้านศาสนา ตะวันออกกลางเป็นดินแดนจุดกำเนิดของศาสนาอิสลาม โดยเป็นที่ตั้งของ นครที่สำคัญทางศาสนาอิสลาม²

ด้วยเหตุนี้ จึงส่งผลให้ไทยต้องให้ความสำคัญและติดตามความเคลื่อนไหวต่างๆ ที่จะเป็นประโยชน์ต่อไทย และพยายามที่จะหลีกเลี่ยงที่จะไม่เข้ายุ่งเกี่ยวโดยตรงกับข้อขัดแย้งต่างๆ ในภูมิภาคเพื่อดูแลและรักษาผลประโยชน์ของไทยในตะวันออกกลางให้มากที่สุด เพื่อได้มาซึ่งแรงสนับสนุนที่ไทยจะได้รับจากการดำเนินนโยบายต่างๆ ประเทศในกรอบทวีปแอฟริกาและภูมิภาคในการรักษาผลประโยชน์ของไทย ส่วนในด้านเศรษฐกิจ ตลาดในตะวันออกกลางเป็นตลาดขนาดใหญ่ที่มีกำลังซื้อในระดับสูงและมีความต้องการสินค้าอุปโภคบริโภค และยารักษาโรคจากต่างประเทศ ไทยจึงมีนโยบายส่งเสริมความสัมพันธ์ด้านการค้ากับประเทศต่างๆ ในตะวันออกกลาง ถึงแม้ว่าปริมาณการค้าระหว่างไทย-ตะวันออกกลางในแต่ละปีอาจมีไม่มากนัก เมื่อเทียบปริมาณการค้าระหว่างไทยกับภูมิภาคอื่นๆ

2. นโยบายต่างประเทศไทยต่ออิหร่าน

2.1 ลักษณะนโยบาย และความสัมพันธ์ที่ปรากฏ

ในขณะที่ไทยมีนโยบายต่างประเทศต่อตะวันออกกลางในลักษณะดังกล่าว ไทยก็มีนโยบายต่างประเทศต่ออิหร่านในลักษณะที่สอดคล้องกัน นั่นคือ รักษาและส่งเสริมความสัมพันธ์อันดีต่อกัน³ หลีกเลี่ยงที่จะเข้าไปข้องเกี่ยวกับความขัดแย้งใดๆ พยายามรักษาจุดยืนในความเป็นกลาง ที่สำคัญไทยมีนโยบายเชิงรุกต่ออิหร่านมากขึ้น โดยมุ่งเน้นให้ความสำคัญต่อการเสริมสร้างผลประโยชน์ทางเศรษฐกิจต่อกันอย่างเป็นรูปธรรมชัดเจน⁴ อันส่งผลทำให้ความสัมพันธ์เป็นไปอย่างใกล้ชิดมากขึ้นกว่าในช่วงสงครามเย็น ทั้งในทางการเมือง เศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรม ซึ่งจะเห็นได้จากการเดินทางแลกเปลี่ยนไปเยือนระหว่างกัน ดังต่อไปนี้⁵

² เอกสารเกี่ยวกับตะวันออกกลาง ของกรมเอเชียใต้ ตะวันออกกลาง และแอฟริกา กระทรวงการต่างประเทศ, พฤษภาคม 2547.

³ สัมภาษณ์ นายอุดมศักดิ์ ศรีบุญโกศล, ผู้อำนวยการกองตะวันออกกลาง กรมเอเชียใต้ ตะวันออกกลางและแอฟริกา กระทรวงการต่างประเทศ, วันที่ 2 มีนาคม 2549.

⁴ อ้างแล้ว.

⁵ เอกสารเผยแพร่ทางอินเทอร์เน็ต กองตะวันออกกลาง กรมเอเชียใต้ ตะวันออกกลาง และแอฟริกากระทรวงการต่างประเทศ

• ฝ่ายไทย

- วันที่ 12 สิงหาคม ค.ศ.1990 มีการลงนามในบันทึกความเข้าใจในการจัดตั้งคณะกรรมการร่วม (Joint Committee - JC) ว่าด้วยความร่วมมือทางเศรษฐกิจ การพาณิชย์ อุตสาหกรรม เทคนิค การเกษตร และวิทยาศาสตร์ (Joint Commission - JC) ระหว่างไทย - อิหร่าน ทั้งนี้เพื่อส่งเสริมสินค้าที่ไม่ใช่ น้ำมันและขจัดอุปสรรคทางการค้าระหว่างกัน ซึ่งจนถึงปัจจุบันได้มีการประชุมคณะกรรมการร่วมไปแล้วมากกว่า 5 ครั้ง ผลของการประชุมแต่ละครั้งก่อให้เกิดความร่วมมือผ่านข้อตกลงทางกฎหมายในเรื่องต่างๆ ระหว่างกัน อาทิ⁶

- 1) ความตกลงว่าด้วยการขนส่งทางอากาศความตกลงว่าด้วยการขนส่งทางเรือ
- 2) ความร่วมมือด้านศุลกากร
- 3) ความร่วมมือด้านการขนส่ง และคมนาคมระหว่าง อิหร่าน – ไทย – ประเทศที่สามในเอเชียกลาง

นอกจากนี้เมื่อครั้งไทยเป็นเจ้าภาพจัดการประชุมครั้งที่ 6 ในระหว่างวันที่ 23 - 25 เมษายน ค.ศ. 2002 โดยไทยและอิหร่านได้ประสบความสำเร็จในการลงนามในความตกลงว่าด้วยการบริการเดินอากาศ และบันทึกความเข้าใจว่าด้วยความร่วมมือด้านการท่องเที่ยว อีกด้วย

- วันที่ 7- 12 มิถุนายน ค.ศ. 1993 นายวันมูหะมัดนอร์ มะทา ประธานรัฐสภา เดินทางเยือนประเทศอิหร่าน

- วันที่ 31 มกราคม - 5 กุมภาพันธ์ ค.ศ. 1994 กระทรวงพาณิชย์ของไทย ได้จัดคณะผู้แทนการค้าเดินทางไปร่วมเจรจากับอิหร่าน ณ กรุงเตหะราน ประเทศอิหร่าน โดยในการเดินทางครั้งนี้ ได้เข้าพบคณะผู้บริหารขององค์กรน้ำมันแห่งชาติอิหร่าน (National Iranian Oil Corp. - NIOC) สรุปผลการเจรจาได้ดังนี้⁷

1) ปริมาณและราคาการซื้อน้ำมันดิบ ฝ่ายไทยได้เสนอซื้อน้ำมันดิบอิหร่านในช่วงปี 1994 (พ.ศ.2537) ปริมาณ 5,000 บาร์เรลต่อวัน แต่ NIOC ได้ขอให้ไทยพิจารณานำเข้าอย่างน้อย 20,000 บาร์เรลต่อวัน โดยอ้างความเหมาะสมในเชิงพาณิชย์ ซึ่งฝ่ายไทยได้แจ้งว่าจะต้องพิจารณาพร้อมเงื่อนไขอื่นๆ ที่เกี่ยวข้องด้วย

⁶ อิหร่าน : คลาดใหม่ 2545 การค้า การลงทุนและการท่องเที่ยว, มอญเศรษฐกิจ, ฝ่ายวิจัย ธนาคารกสิกรไทย, (www.kasikomresearch.com)

⁷ มติคณะรัฐมนตรี ที่ พณ 0313/1065 ลงวันที่ 18 กุมภาพันธ์ 2537 เรื่อง ผลการเดินทางเยือนอิหร่าน

สำหรับราคา ทั้งสองฝ่ายเห็นพ้องที่จะใช้หลักการพิจารณาราคา ตามหลักสากล (Fareast Term) โดย NIOC จะได้แจ้งราคาและรายละเอียดที่เกี่ยวข้องให้ฝ่ายไทย (ปตท.) พิจารณาโดยเร็ว

2) อุปสรรคที่ฝ่ายไทยขอให้อิหร่านผ่อนปรน

(2.1) การใช้ปลายทางอิสระ (Free Destination) โดย NIOC ยินยอมให้ไทยสามารถส่งน้ำมันอิหร่านไปข้างกลันได้ ณ ประเทศสิงคโปร์ โดยให้ฝ่ายไทย แสดงสัตยาบันการข้างกลันให้กับอิหร่านเห็นชอบก่อน อย่างไรก็ตามฝ่ายไทยได้ขอให้ NIOC พิจารณาเพิ่มเติมให้ฝ่ายไทยสามารถส่งน้ำมันดิบอิหร่านไปข้างกลันได้ ณ โรงกลั่น OKINAWA ประเทศญี่ปุ่นได้ด้วย โดยไม่ต้องแสดงสัตยาบันการข้างกลันในทั้งสองกรณี ซึ่ง NIOC ขอรับไป พิจารณาและจะแจ้งให้ฝ่ายไทยทราบผลต่อไป ทั้งนี้หาก NIOC ขอมรับเงื่อนไขดังกล่าว ฝ่ายไทยก็ ยินดีที่จะรับน้ำมันดิบอิหร่าน ได้ถึง 15,000 บาร์เรลต่อวัน

(2.2) การขอใช้หลักฐานชำระเงินอื่นแทนการเปิด L/C ในขั้นนี้ NIOC ไม่สามารถผ่อนปรนให้ได้เนื่องจากวิธีการดังกล่าวเป็นที่ถือปฏิบัติเป็นการทั่วไป อย่างไรก็ตามขณะนี้ NIOC กำลังปรับปรุงเงื่อนไขการซื้อขายน้ำมัน (General Terms and Conditions) เพื่อให้สอดคล้องกับแนวปฏิบัติสากลมากขึ้น คาดว่าจะแล้วเสร็จและประกาศใช้ภายใน ปี 2537 นี้ และฝ่ายอิหร่านคาดว่าฝ่ายไทยจะได้ประโยชน์จากการดำเนินการแก้ไขดังกล่าว

(2.3) การขอให้อิหร่านรับผิดชอบค่าเสียหายเวลาเรือ โดย NIOC แจ้งว่าขณะนี้อิหร่านกำลังปรับปรุงท่าส่งน้ำมันดิบโดยใช้งบประมาณทั้งสิ้นประมาณ 400 ล้านดอลลาร์สหรัฐฯ คาดว่าจะแล้วเสร็จกลางปี 2537 ซึ่งจะแก้ไขปัญหาการล่าช้าของการส่งมอบ น้ำมันในอนาคตได้ อย่างไรก็ตามในการปรับปรุงเงื่อนไขการซื้อขาย ฝ่ายอิหร่านพร้อมจะถือปฏิบัติ เรื่องเสียหายเวลาเรือ (Demurrage) ตามหลักสากล

อนึ่ง ในการเดินทางครั้งนี้ คณะผู้แทนฝ่ายไทยได้เข้าเยี่ยมชมการระดมทุน นัสเซอร์ ซาร์ราฟ (Naser Sarraf) รัฐมนตรีช่วยว่าการกระทรวงไปรษณีย์โทรเลขและโทรศัพท์ รวมทั้งได้พบปะและหารือกับเจ้าหน้าที่ระดับสูงของกระทรวงไปรษณีย์โทรเลขและโทรศัพท์ กระทรวงการต่างประเทศ และสหพันธ์สภาหอการค้าอิหร่านด้วย สรุปผลการหารือได้ดังนี้⁸

1) ปริมาณการค้าระหว่าง ไทย-อิหร่าน ยังมีปริมาณน้อยเมื่อเทียบกับ การค้าไทยกับประเทศอื่น เห็นสมควรที่ทั้งสองฝ่ายจะพิจารณาอุปสรรคและส่งเสริมการค้าและการลงทุน เพื่อให้ปริมาณการค้าขยายตัวอย่างสมดุลด้วยการแลกเปลี่ยนคณะผู้แทนทางการค้าและร่วมจัดกิจกรรมส่งเสริมการค้าและการลงทุนอย่างจริงจัง

2) การประชุมคณะกรรมการร่วมทางเศรษฐกิจไทย - อิหร่าน ครั้งที่ 3 ประจำปี 2537 ฝ่ายอิหร่านพร้อมที่จะรับเป็นเจ้าภาพและได้เสนอให้มีการจัดประชุมที่กรุงเตหะราน ประเทศอิหร่านประมาณเดือนเมษายน ศกนี้ ซึ่งฝ่ายไทยได้รับข้อเสนอเพื่อพิจารณาต่อไป

- วันที่ 2 - 8 กรกฎาคม ค.ศ. 1996 นายมณฑล ไกรวัตนุสสรณ์

รัฐมนตรีช่วยว่าการกระทรวงเกษตรและสหกรณ์และคณะผู้แทนไทย จำนวน 15 คน ได้เดินทางไปเยือนอิหร่าน โดยสาระสำคัญ ได้ดังนี้⁹

1) คณะเดินทางเข้าพบ และหารืออย่างเป็นทางการกับนายลาฮี จาเนียน (Lahi Janian) รัฐมนตรีช่วยว่าการกระทรวงการก่อสร้าง และพัฒนาชนบท และกรรมการผู้จัดการบริษัทการประมงแห่งชาติอิหร่าน โดยมีตัวแทนทางการประมงจากภาครัฐและเอกชนอิหร่าน จำนวนประมาณ 20 คน เข้าร่วมหารือด้วย ประเด็นของการหารือสรุปได้ ดังนี้

- ในเรื่องการประมง ฝ่ายอิหร่านต้องการที่จะประสานความร่วมมือในทางเศรษฐกิจกับประเทศไทย ตามที่ได้มีการประชุมคณะกรรมการร่วมว่าด้วยความร่วมมือทางเศรษฐกิจไทย - อิหร่าน จำนวน 4 ครั้ง โดยได้มีการลงนามให้ความร่วมมือทางด้านการประมงต่อกันใน 4 เรื่อง คือ การเพาะเลี้ยงกุ้ง การเพาะเลี้ยงอาทิเมีย การจับสัตว์น้ำ และการแปรรูปสัตว์น้ำการซื้อขายผลิตภัณฑ์สัตว์น้ำและอุปกรณ์ทางการประมง ขณะที่ฝ่ายไทยได้แสดงความยินดี ที่จะประสานความร่วมมือในเรื่องดังกล่าว การเดินทางมาเยือนตามคำเชิญของนายลาฮี จาเนียน ในครั้งนี้ คงจะได้มีการหารือแลกเปลี่ยนความคิดเห็นและศึกษาข้อมูลประกอบการพิจารณาเพื่อแสวงหาแนวทางในการร่วมมือทางวิชาการ และการลงทุนร่วมทางการประมงต่อไป ความร่วมมือทางวิชาการที่ผ่านมา เจ้าหน้าที่อิหร่านได้เดินทางเข้ารับการฝึกอบรมและดูงานและศึกษาข้อมูลความเป็นไปได้ในการเพาะเลี้ยงอาทิเมียที่ประเทศอิหร่านทางด้านการลงทุนนั้น ฝ่ายไทยมีศักยภาพในทางการประมงสูงมากและได้เข้าไปร่วมลงทุน ในหลายประเทศ เช่น เวียดนาม กัมพูชา พม่า มาเลเซีย อินโดนีเซีย บังคลาเทศ อินเดีย และได้เคยไปร่วมลงทุนในประเทศซาอุดีอาระเบีย แต่ฝ่ายไทยยังไม่มีข้อมูลเกี่ยวกับการทำการประมงของอิหร่าน ดังนั้นจึงขอทราบข้อมูลที่เกี่ยวข้องต่างๆ ก่อนตัดสินใจ เช่น กฎหมายเกี่ยวกับการส่งเสริมการลงทุนระบบสาธารณูปโภคพื้นฐาน กิจการอุตสาหกรรม คอเนื่องการตลาด การนำเข้าและส่งออกสินค้าอิหร่านจึงแจ้งกลับมว่า รัฐบาลอิหร่านมีนโยบายต้องการพัฒนาการเพาะเลี้ยงกุ้งและได้มีการก่อสร้างสาธารณูปโภคพื้นฐานขึ้นมารองรับอย่างมาก โดยในปัจจุบันมีฟาร์มเพาะเลี้ยงกุ้งมากกว่า 200 บริษัท การร่วมลงทุนที่จะทำได้ก่อน คือการลงทุนด้านการเพาะเลี้ยงกุ้งและการผลิตลูกกุ้ง ในด้านส่งเสริมการลงทุนนั้น รัฐบาลอิหร่านได้จัดพื้นที่สำหรับการ ลงทุนจากต่างประเทศโดยได้รับการยกเว้นภาษีสินค้านำเข้าเพื่อเกษตรกรรม อิหร่านพื้นที่เหมาะสมในการเพาะเลี้ยงอาทิเมีย และได้

⁹ มติคณะรัฐมนตรี ที่ กพ 0100/3402 ลงวันที่ 19 กรกฎาคม 2539 เรื่อง รายงานผลการเดินทางเยือนสาธารณรัฐอิสลามอิหร่าน

สร้างโรงงานนำร่องขึ้น โดยสามารถผลิตได้ ประมาณปีละ 10 ตัน อิหร่านไม่ให้สัมปทานกับเรือประมงต่างชาติจับปลาในน่านน้ำอิหร่านแต่ถ้าเป็นการร่วมลงทุนสามารถทำได้ ความเป็นไปได้คือการร่วมลงทุนในการจับปลาชาตินและปลาค้าวน้ำอื่นๆ โดยเครื่องมืออวนล้อมจับ และไม่อนุญาตให้ใช้เครื่องมืออวนลาก ซึ่งข้อเสนอดังกล่าวฝ่ายไทยรับไว้พิจารณา แต่จะต้องศึกษาข้อมูลและรายละเอียด เพิ่มเติมแล้วจะนำข้อมูลไปแนะนำให้กับภาคเอกชนไทยที่สนใจจะเข้าร่วมลงทุนทางการประมงในอิหร่าน

- ในเรื่องการจับสัตว์น้ำ ฝ่ายไทยต้องการทราบข้อมูลเกี่ยวกับบริเวณที่จับสัตว์น้ำ ชนิดของสัตว์น้ำ ทำเทียบเรือ โรงงานอุตสาหกรรม ต่อเนื่อง เช่น โรงน้ำแข็ง โรงงานห้องเย็น โรงงานปลาป่น โรงงานแปรรูปสัตว์น้ำ ฝ่ายอิหร่านได้ให้ข้อมูลบริเวณพื้นที่ทำการประมงในอิหร่านมีอยู่ 3 แห่ง คือ บริเวณอ่าวเปอร์เซีย ชนิดของสัตว์น้ำ ได้แก่ ปลาชาตินและปลาค้าวน้ำอื่นๆ บริเวณทะเลโอมานและทะเลสาบกล ชนิดของสัตว์น้ำ ได้แก่ ปลาหมึก ปลาชาติน ปลาโอ ปลาทูนา และสัตว์น้ำอื่นๆ และบริเวณทะเลแคสเปียน ชนิดของสัตว์น้ำ ได้แก่ ปลาสเตอร์เจียน (ปลาคาเวีย) ปลากะตัก ซึ่งอิหร่านมีความต้องการร่วมลงทุนกับเอกชนไทยในการจับปลาชาติน ปลาโอ ปลาทูนา ปลาหมึก สำหรับรูปแบบของการร่วมลงทุนนั้น ทั้งสองฝ่ายรับจะศึกษาแลกเปลี่ยนข้อมูลเพื่อประกอบการพิจารณา

- ในเรื่องการค้า อิหร่านมีสินค้าสัตว์น้ำที่ต้องการเสนอขายให้ไทยได้แก่ ปลาหมึกกล้วย ปลาหมึกกระดอง ปลาฉลาม ปลาคูกทะเล ปลาไหลทะเล ปลาคาบลา และต้องการซื้อสินค้าประเภท เครื่องมือและอุปกรณ์ทางการประมงจากไทย

อนึ่ง สถานเอกอัครราชทูตไทยประจำประเทศอิหร่าน ได้ให้ข้อมูลเพิ่มเติมแก่คณะผู้แทนฝ่ายไทยว่าเมื่อวันที่ 13 พฤษภาคม ค.ศ.1996 ได้ทำพิธีเปิดเส้นทางรถไฟซึ่งเรียกว่า "เส้นทางสายไหม" (New Silk Road) ระหว่างอิหร่านกับประเทศประชาคมยุโรป ซึ่งจะทำให้อิหร่านเป็นจุดศูนย์กลางในการขนถ่ายสินค้าเกษตรต่างๆ เช่น ฝ้าย ป่าไม้ และวัตถุดิบจำพวกแร่ธาตุ เหล็กและน้ำมันจากประเทศในแถบเอเชียกลางไปสู่ยุโรป จึงประสงค์จะให้ประเทศไทยให้ความสำคัญในเรื่องนี้ด้วย

รวมทั้ง ยังเห็นการหารือในเรื่องเกี่ยวกับการลงทุนในอิหร่าน สรุปได้ว่าการจัดตั้งบริษัทร่วมลงทุนกับอิหร่าน ไม่มีกฎหมายกำหนดเรื่องเปอร์เซ็นต์ในการลงทุน และบริษัทร่วมทุนจะได้รับการยกเว้นภาษีนำเข้าเครื่องจักรและอุปกรณ์เป็นเวลา 6-8 ปี รวมทั้งจะได้รับการคุ้มครองจากกฎหมายส่งเสริมการลงทุน

นอกจากนี้ หลังจากนั้นได้เดินทางเข้าพบ นายโพรุเชส รัฐมนตรีว่าการกระทรวงการก่อสร้างและพัฒนาชนบท โดยอิหร่านให้ความสำคัญเกี่ยวกับการร่วมลงทุนในการจับสัตว์น้ำ (โดยเน้นการจับปลาชาติน) การเพาะเลี้ยงกุ้ง การเพาะเลี้ยงอาทิเมีย การค้าสัตว์น้ำและผลิตภัณฑ์สัตว์น้ำ ฝ่ายไทยเสนอว่าหากมีการร่วมลงทุนกันขอให้อิหร่านลด

ขั้นตอนการดำเนินการในการจัดตั้งบริษัท ซึ่งฝ่ายอิหร่านได้รับไว้พิจารณา ฝ่ายไทยเสนอให้มีการซื้อขายสินค้าทางการเกษตร โดยไทยพร้อมจะขายข้าว ยางพารา และสินค้าพืชไร่ ฝ่ายอิหร่านแจ้งว่าได้ซื้อข้าวจากไทยอยู่แล้ว และต้องการเสนอขายสินค้าให้ไทยได้แก่น้ำมันและผลไม้ซึ่งมีคุณภาพดีราคาถูก ในขณะที่เดียวกันต้องการซื้อไก่แช่แข็งและยางพาราจากไทย ฝ่ายไทยรับจะแจ้งให้กระทรวงพาณิชย์ของไทยได้ทราบต่อไป

ขณะเดียวกัน ก็ได้เข้าร่วมสัมมนาในเรื่องการลงทุนร่วมกันในการทำการประมง ระหว่างไทยอิหร่าน ซึ่งสรุปได้ว่าฝ่ายอิหร่านได้ให้ข้อมูลเกี่ยวกับพื้นที่สำหรับการเลี้ยงกุ้งในอิหร่านและต้องการให้ไทยเข้าร่วมลงทุนในการเพาะเลี้ยงกุ้ง การจับปลา (เน้นปลาซาติน) การแปรรูป สัตว์น้ำ (เน้นซูเรมี) การซื้อขายผลิตภัณฑ์สัตว์น้ำ ส่วนฝ่ายไทยแสดงความจำนงที่จะร่วมลงทุนและซื้อขายสินค้ากับอิหร่าน เพราะไทยมีศักยภาพในการทำประมงสูงมาก แต่การจะเข้าร่วมลงทุนจะต้องทราบข้อมูลและองค์ประกอบที่เกี่ยวข้อง หลายประการเนื่องจากการเดินทางมาในครั้งนี้ไม่สามารถเดินทางไปดูสถานที่ทำการประมงของอิหร่าน จึงไม่ทราบรายละเอียด โดยเฉพาะในกิจการประมงต่อเนื่อง ราคาสินค้าสัตว์น้ำที่จับได้ การนำเข้าและส่งออกสินค้าสัตว์น้ำ จึงไม่อาจตัดสินใจได้ในขณะนี้ว่าจะร่วมลงทุนในรูปแบบใดได้บ้าง ทั้งสองฝ่ายแสดงเจตนาที่จะประสานความร่วมมือ โดยแลกเปลี่ยนข้อมูลระหว่างกัน โดยฝ่ายไทยจะเผยแพร่ข้อมูลให้ภาคเอกชนไทยได้ทราบต่อไป หากเอกชนรายใดสนใจที่จะไปลงทุนก็จะต้องเดินทางมาตรวจสอบสภาพความเป็นจริงและเจรจาในรายละเอียดกันต่อไป ต่อจากนั้นได้เดินทางเข้าพบและหารือกับผู้จัดการบริษัทการประมงแห่งชาติอิหร่าน จำกัดทั้งสองฝ่ายได้หารือในเรื่องการลงทุนร่วมกัน ดังนี้

- การจับสัตว์น้ำ ฝ่ายอิหร่าน ได้ให้ข้อมูลเพิ่มเติมเกี่ยวกับแหล่งทำการประมงว่า สถานที่ที่มีความพร้อม โดยเฉพาะสาธารณูปโภคพื้นฐานและอุตสาหกรรมต่อเนื่องรองรับได้แก่ เมืองจัสค (JASSK) ในอ่าวเปอร์เซีย และเมืองอื่นๆ อีกสองเมือง

- การลงทุนร่วมในการแปรรูปสัตว์น้ำ การบรรจุกระป๋องในรูปแบบต่างๆ

- อิหร่านสนใจที่จะซื้อสินค้าเครื่องมือและอุปกรณ์ทางการประมงจากไทยทั้งสองฝ่ายตกลงที่จะส่งข้อมูลให้แก่กันเพื่อประกอบการพิจารณาในการร่วมลงทุนในการประมงต่อไป

- วันที่ 20 – 23 พฤศจิกายน ค.ศ. 1998 ดร.สุรินทร์ พิศสุวรรณ รัฐมนตรี รัฐมนตรีว่าการต่างประเทศ ได้เดินทางไปเยือนอิหร่านอย่างเป็นทางการ

- วันที่ 2-7 กรกฎาคม ค.ศ.1999 ดร.สุรินทร์ พิศสุวรรณ รัฐมนตรีว่าการต่างประเทศ ได้เข้าร่วมประชุมคณะกรรมการร่วมว่าด้วยความร่วมมือทางเศรษฐกิจ การพาณิชย์ อุตสาหกรรม เทคโนโลยีการเกษตรและวิทยาศาสตร์ไทย - อิหร่าน ครั้งที่ 5 ในฐานะหัวหน้าคณะผู้แทนไทย

-วันที่ 24 - 27 กันยายน ค.ศ. 1999 นายสุภชัย พานิชภักดิ์ รองนายกรัฐมนตรี และรัฐมนตรีว่าการกระทรวงพาณิชย์ได้เดินทางเยือนอิหร่านอย่างเป็นทางการระหว่างวันที่ 24 - 27 กันยายน 1999

- วันที่ 13 -19 พฤษภาคม ค.ศ. 2003 นายเค่น โตะมีนา สมาชิกวุฒิสภา และรองประธานคณะกรรมการพัฒนาอุตสาหกรรมสาลาด ในฐานะหัวหน้าคณะผู้แทนไทยได้เดินทางไปเยือนอิหร่าน เพื่อดำเนินโครงการส่งเสริมอาหารสาลาด ตามที่กระทรวงการต่างประเทศมอบหมาย ทั้งนี้กระทรวงการต่างประเทศเป็นหน่วยงานที่ได้รับมอบหมายให้เป็นผู้สนับสนุนการส่งออกอาหารสาลาด โดยตะวันออกกลางและเอเชียกลางถือเป็นภูมิภาคเป้าหมายสำคัญ ซึ่งการเดินทางไปเยือนอิหร่านในครั้งนี้ (รวมทั้งสหรัฐอเมริกาและอเมริกา) มีวัตถุประสงค์เพื่อขยายตลาดการส่งออกอาหารสาลาดในภูมิภาคตะวันออกกลาง โดยคณะผู้แทนฝ่ายไทยได้เข้าเยี่ยมชมการเพาะหรือซื้อขายการค้ากับรัฐมนตรีช่วยว่าการกระทรวงการคลัง และอธิบดีกรมศุลกากร อธิบดีกรมกิจการต่างประเทศ กระทรวงพาณิชย์ อธิบดีกรมมาตรฐานอาหารและเกษตร และรองประธานหอการค้าอิหร่าน ซึ่งพอสรุปสาระสำคัญในการหารือ เช่น ฝ่ายไทยกล่าวเน้นถึงความสำคัญของรากฐานความสัมพันธ์ระหว่างกันที่มีมาเป็นระยะเวลายาวนาน ชาวเปอร์เซียมีบทบาทสำคัญในประวัติศาสตร์การเมืองและชุมชนชาวมุสลิมในไทย และให้ข้อมูลเกี่ยวกับคณะกรรมการกลางอิสลามแห่งประเทศไทย สถาบันมาตรฐานอาหารสาลาด การกำหนดใช้มาตรฐานด้านสุขอนามัยอย่างมีประสิทธิภาพ การจัดตั้งธนาคารอิสลามแห่งประเทศไทย การจัดตั้งนิคมอุตสาหกรรมอาหารสาลาดที่จังหวัดปัตตานี และเชิญชวนให้อิหร่านไปร่วมลงทุน นอกจากนี้ยังกล่าวถึงการเข้าร่วมงานนิทรรศการสินค้าอาหารของอิหร่านเป็นครั้งแรก ซึ่งแสดงถึงความสนใจของฝ่ายไทยต่อตลาดอิหร่าน และขอให้ช่วยอำนวยความสะดวกให้ด้วย ขณะที่ฝ่ายอิหร่านแสดงความชื่นชมที่ฝ่ายไทยมีขีดความสามารถผลิตอาหารสาลาดได้อย่างมีประสิทธิภาพ และกล่าวถึงการปฏิรูปกฎระเบียบต่าง ๆ ในช่วง 2 ปีที่ผ่านมา ซึ่งนับเป็นการเปิดศักราชใหม่ของอิหร่านในการค้ากับประเทศต่าง ๆ และได้มีการจัดทำความตกลงด้านภาษีกับหลายประเทศ ในส่วนของไทยได้เคยมีการหยิบยกเรื่องนี้ขึ้นหารือกับกรมศุลกากรของไทย ซึ่งฝ่ายไทยรับที่จะติดตามเรื่องการทำความตกลงด้านภาษีกับหน่วยงานที่เกี่ยวข้องของไทยให้ต่อไปนอกจากนี้ ในส่วนการหารือกับอธิบดีกรมการค้าต่างประเทศ กระทรวงพาณิชย์ของอิหร่าน ฝ่ายไทยกล่าวถึงประวัติศาสตร์ความสัมพันธ์และบทบาทของชุมชนมุสลิมในไทย รวมทั้งเน้นประสิทธิภาพและขีดความสามารถของไทยในการผลิตและส่งออกสินค้าอาหารสาลาด ตามมาตรฐานสากลทั้งด้านสุขอนามัย และมาตรฐานทางศาสนา โดยได้นำคณะของไทยซึ่งประกอบด้วย เอกชนผู้ส่งออก หน่วยงานภาครัฐ นักวิชาการ และตัวแทนองค์กรศาสนาเดินทางมาในโอกาสนี้ด้วย ซึ่งประจวบเหมาะกับการเข้าร่วมนิทรรศการอาหารของอิหร่าน โดยการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย และภาคเอกชนของไทย ส่วนฝ่ายอิหร่านแสดงความเชื่อมั่นในขีดความสามารถของไทย และเห็นว่าการเข้าร่วมนิทรรศการ

นับเป็นกิจกรรมที่เป็นประโยชน์อย่างยิ่งทั้งในแง่การส่งเสริมความร่วมมือทางการค้า และส่งเสริมความสัมพันธะระหว่างกันโดยรวม ในโอกาสนี้ ขอเชิญชวนฝ่ายไทยมาร่วมลงทุนในอุตสาหกรรมประมง เนื่องจากอิหร่านมีวัตถุดิบและศักยภาพด้านนี้อยู่มาก ขณะที่ไทยเป็นผู้ค้าและส่งออกสินค้าประมงที่มีประสิทธิภาพ มีความเชี่ยวชาญประเทศหนึ่งของโลก นอกจากนี้ อิหร่านยังสนใจที่จะส่งเสริมการร่วมลงทุนด้านอื่น ๆ ด้วย เช่น อุตสาหกรรมเคมีภัณฑ์ เครื่องยนต์ คอมพิวเตอร์ และอิเล็กทรอนิกส์ นอกจากนี้อิหร่านมีทรัพยากรธรรมชาติมากมาย เช่น เหล็กและน้ำมัน เป็นต้น ซึ่งในอดีตไทยเคยนำเข้าน้ำมันจากอิหร่านในปริมาณและมูลค่าที่สูง แต่ได้ชะลอไป จึงขอให้ฝ่ายไทยพิจารณาเรื่องการนำเข้าน้ำมันจากอิหร่านด้วย¹⁰

- วันที่ 30 ธันวาคม ค.ศ. 2003 - 13 มกราคม ค.ศ. 2004

กระทรวงกลาโหมของไทยได้จัดส่งหน่วยเฉพาะกิจปฏิบัติการเพื่อนมนุษยธรรม ในการเข้าช่วยเหลือผู้ประสบภัยแผ่นดินไหวชาวอิหร่านที่เมืองบาม (Bam) และรัฐบาลยังได้สนับสนุนงบประมาณช่วยเหลือชาวอิหร่านเป็นจำนวน 10 ล้านบาท ทั้งนี้เหตุการณ์แผ่นดินไหวครั้งร้ายแรงที่เมืองบามประเทศอิหร่านเกิดขึ้น เมื่อวันที่ 26 ธันวาคม ค.ศ. 2003 ทำให้เกิดความเสียหาย มีผู้บาดเจ็บและเสียชีวิตจำนวนมาก รัฐบาลไทยจึงอนุมัติให้กระทรวงกลาโหม จัดกำลังสนับสนุนและช่วยเหลือประชาชนชาวอิหร่าน โดยกองบัญชาการทหารสูงสุด เป็นหน่วยงานหลักในการประสานงานกับเหล่าทัพกระทรวงการต่างประเทศ กระทรวงสาธารณสุข และมูลนิธิป่อเต็กตึ๊ง โดยมีระยะเวลาการปฏิบัติการกิจ 2 สัปดาห์ ตั้งแต่วันที่ 30 ธันวาคม ค.ศ.2003 ถึงวันที่ 13 มกราคม ค.ศ. 2004 ประกอบด้วยกำลังพลจากกองบัญชาการทหารสูงสุด กองทัพบก กองทัพเรือ กองทัพอากาศ และเจ้าหน้าที่กระทรวงการต่างประเทศ กระทรวงสาธารณสุข มูลนิธิป่อเต็กตึ๊ง เจ้าหน้าที่จากสถานีโทรทัศน์กองทัพบกช่อง 5 และสถานีโทรทัศน์ช่อง 9 องค์การสื่อสารมวลชนแห่งประเทศไทย มียอดรวมทั้งสิ้น 64 คน โดยผลปฏิบัติงานมีดังนี้¹¹

1) ในห้วงแรก ปฏิบัติงานระหว่างวันที่ 31 ธันวาคม 2003 ถึงวันที่ 7 มกราคม 2004 เป็นการช่วยเหลือในการรักษาพยาบาลผู้ป่วยเจ็บจากกรณีแผ่นดินไหวที่โรงพยาบาลชาฮิด บาโฮนา (SHAHID BAHONAR) ในจังหวัดเคอร์แมน (KERMAN) ซึ่งส่วนใหญ่ได้รับบาดเจ็บเกี่ยวกับกระดูกและสมอง และการให้ความช่วยเหลือในการลำเลียงผู้ป่วยเจ็บที่สนามบินเคอร์แมน (KERMAN) รวมทั้งมอบเวชภัณฑ์ ยา และของใช้ในการดำรงชีพ

2) ในห้วงที่สอง ปฏิบัติงานระหว่างวันที่ 7 ถึงวันที่ 13 มกราคม 2004 เป็นการบริการทางการแพทย์ในลักษณะคลินิกเคลื่อนที่ตลอด 24 ชั่วโมง และการให้ความ

¹⁰ มติคณะรัฐมนตรี ที่ กค. 0702/1311 ลงวันที่ 25 มิถุนายน 2546 เรื่อง การดำเนินโครงการส่งเสริมอาหารปลอดภัยในประเทศอิหร่าน และสหราชอาณาจักร

¹¹ มติคณะรัฐมนตรี ที่ กค. 0207/320 ลงวันที่ 25 กุมภาพันธ์ 2547 เรื่อง รายงานผลการปฏิบัติงานของหน่วยเฉพาะกิจปฏิบัติการเพื่อนมนุษยธรรมไทย ในกรณีแผ่นดินไหวที่ประเทศอิหร่าน

ช่วยเหลือในค่ายผู้ประสบภัยเมืองบาม รวมทั้งการให้ความช่วยเหลือทางการช่าง (การสร้างห้องน้ำ – ห้องส้วม) และด้านธุรการอื่นๆ (การสร้างเดินท์ และการบริหารไฟฟ้า)

- วันที่ 18 -19 ธันวาคม ค.ศ. 2004 นายพรหมินทร์ เลิศสุริย์เดช รัฐมนตรีว่าการกระทรวงพลังงาน และคณะ ได้เดินทางไปร่วมประชุมและดูงานส่งเสริมความร่วมมือด้านพลังงาน ระหว่างไทย กับอิหร่าน ตามคำเชิญของรัฐมนตรีว่าการกระทรวงปิโตรเลียมของอิหร่าน เพื่อส่งเสริมและแสวงหาช่องทางกระชับความร่วมมือและการลงทุนด้านพลังงานระหว่างภาครัฐและภาคเอกชนของทั้งสองประเทศ โดยคณะผู้แทนฝ่ายไทยได้พบปะและหารือกับ อายาตุลลอห์ อาลี อักบาร์ ฮัชเชมี ร์ฟซันญานี (Ayatollah Ali Akbar Hashemi Rafsanjani) ประธานสภาเพื่อความปกครองแห่งชาติ นาย บิจาน นามดาร์ ซานกานเนห์ (Bijan Namdar Zanganeh) รัฐมนตรีว่าการกระทรวงปิโตรเลียม และ ดร. เนจัด ฮอสเซนเนียน (Nejad Hossenian) รัฐมนตรีว่าการกระทรวงปิโตรเลียม นอกจากนี้ยังได้เยี่ยมชม โรงงานผลิตเครื่องมือ และอุปกรณ์รถยนต์ที่ใช้ก๊าซธรรมชาติ (Natural Gas Vehicle, NGV) กระทรวงพลังงาน โดยมีผลสรุปในการประชุมหารือกัน ดังนี้¹²

1) เรื่องการแสวงหาแหล่งน้ำมันในต่างประเทศ เพื่อความมั่นคงด้านพลังงาน โดยในกรณีของบริษัท ปตท.สผ. ได้เข้าร่วมประมูลรับสิทธิในการสำรวจและพัฒนาปิโตรเลียม แปลงสำรวจบนบก จำนวน 2 แปลง คือ แปลงหมายเลข 4 (Khoramabad) และแปลงหมายเลข 14 (Saveh) นั้น รัฐมนตรีว่าการกระทรวงปิโตรเลียมของอิหร่านได้แจ้งว่าได้พิจารณาข้อเสนอของ ปตท.สผ. แปลงหมายเลข 14 เป็นอันดับแรก และได้ให้ความมั่นใจว่าพร้อมที่จะพิจารณาให้สิทธิแก่ ปตท.สผ. แต่ขอให้ ปตท.สผ. ปรับข้อเสนอด้านผลตอบแทนการลงทุนเพียงเล็กน้อย

2.) เรื่องการพัฒนาก๊าซธรรมชาติในรูปของเหลว (Liquefied Natural Gas - LNG) ทั้งนี้เนื่องจากแหล่ง PARS เป็นแหล่งก๊าซธรรมชาติที่ใหญ่ที่สุดในโลก มีปริมาณสำรอง 500 ล้านล้านลูกบาศก์ฟุต (ร้อยละ 8 ของปริมาณสำรองก๊าซธรรมชาติของโลก) อยู่ในอานเปอร์เซีย โครงสร้างแหล่งกักเก็บในเขตของประเทศการ์ต้า ร้อยละ 75 และอิหร่านร้อยละ 25 โดยในปัจจุบันอิหร่านผลิตก๊าซธรรมชาติวันละ 10,000 ล้านลูกบาศก์ฟุต และก๊าซธรรมชาติเหลววันละ 4 แสนบาร์เรล ซึ่งบริษัทน้ำมันแห่งชาติของอิหร่าน (National Iranian Oil Company, NIOC) ได้ขยายแผนการลงทุนพัฒนาก๊าซธรรมชาติในรูปของเหลว (LNG) เพื่อขายต่างประเทศอีก 3 โครงการๆ ละ 10 ล้านตันต่อปี ซึ่งจะเริ่มต้นโครงการภายใน 2 ปีข้างหน้า แต่ละโครงการใช้เงินงบประมาณ 2,000 ล้านดอลลาร์สหรัฐฯ ส่งผลทำให้ปตท. มีแผนที่จะนำเข้า LNG ในปริมาณ

¹² มติคณะรัฐมนตรี ที่ นร.0504/19196 ลงวันที่ 28 ธันวาคม 2547 เรื่อง สรุปผลการเดินทางไปประชุมและดูงานด้านพลังงาน ณ สาธารณรัฐอิสลามอิหร่าน ของ ฯพณฯ รัฐมนตรีว่าการกระทรวงพลังงาน

3-5 ล้านตันต่อปี หลังปี 2010 โดย NIOC ได้ยื่นข้อเสนอหาก ปตท. สามารถรับซื้อ LNG ได้ก็จะยินดีให้ ปตท. เข้าร่วมทุน ซึ่ง ปตท. ให้ความสนใจ และจะเจรจาในรายละเอียดกับ NIOC ต่อไป

3) การผลิตรถยนต์ที่ใช้ก๊าซธรรมชาติ (NGV) โดยรัฐบาลอิหร่านได้ให้การสนับสนุนและรณรงค์การใช้ก๊าซธรรมชาติในรถยนต์ เพื่อลดการใช้น้ำมันสนับสนุนค่าใช้จ่ายจากต้นทุนที่เพิ่มขึ้นจากรถธรรมดา และส่งเสริมให้เอกชนผลิตเครื่องยนต์ อุปกรณ์ และรถยนต์ที่ใช้ก๊าซธรรมชาติ โดยตั้งงบประมาณไว้ 10,000 ล้านดอลลาร์สหรัฐ ฯ ภายใน 10 ปี รวมทั้งขยายการใช้ก๊าซธรรมชาติในรถยนต์ ซึ่งปัจจุบันมี 25,000 คัน 40 สถานี เป็น 1 แสนคันภายใน 3 ปี มุ่งเน้นรถยนต์สาธารณะ รถแท็กซี่ ตามเมืองใหญ่ เป็นอันดับแรก ซึ่งการที่อิหร่านสามารถขยายการใช้ก๊าซธรรมชาติในรถยนต์ได้รวดเร็ว เนื่องจากมีโครงข่ายท่อก๊าซเกือบทั่วประเทศและรัฐบาลอนุญาตให้ใช้ที่ของรัฐในการตั้งสถานี NGV ดังนั้นกระทรวงพลังงานจึงได้มอบหมายให้ ปตท. ศึกษาสู่ทางความร่วมมือในการผลิตเครื่องยนต์ และอุปกรณ์ NGV ร่วมกับบริษัทเอกชนของอิหร่าน เพื่อให้สามารถผลิตอุปกรณ์ต่างๆ ได้ในประเทศ ซึ่งจะมีส่วนช่วยส่งเสริมให้มีการใช้รถ NGV แพร่หลายในประเทศไทยมากขึ้น นอกจากนี้อิหร่านยังได้เชิญชวนให้ ปตท. เข้าร่วมลงทุน โรงกลั่นและปิโตรเคมี เนื่องจากปัจจุบัน โรงกลั่นของอิหร่านไม่สามารถกลั่นน้ำมันเบนซินได้เพียงพอต่อความต้องการ ต้องนำเข้าจากต่างประเทศวันละ 22 ล้านลิตร แต่อิหร่านส่งออกน้ำมันดิบและดีเซล จึงมีความเหมาะสมที่จะร่วมกับไทย ที่ต้องนำเข้าน้ำมันดีเซล และส่งออกน้ำมันเบนซินที่เกิดความต้องการซึ่ง ปตท. จะศึกษาในรายละเอียดต่อไป

4) การเป็นแกนกลางประสานความร่วมมือระหว่างอิหร่านกับอาเซียน โดยประธานสภาเพื่อความปรองดองแห่งชาติของอิหร่านได้แจ้งต่อรัฐมนตรีว่าการกระทรวงพลังงาน ว่าปัจจุบันอิหร่านให้ความสำคัญต่อประเทศเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ออกเป็นอย่างมาก เนื่องจากประเทศเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ออก มีการเติบโตทางเศรษฐกิจสูงและความต้องการใช้พลังงานเพิ่มขึ้นอย่างรวดเร็ว และมีความจำเป็นต้องพึ่งพาพลังงานจากภูมิภาคอื่น อิหร่านจึงต้องการแสวงหาความร่วมมือด้านพลังงานกับประเทศในภูมิภาคอาเซียน และขอให้ไทยเป็นแกนกลางในการประสานความร่วมมือดังกล่าว

- วันที่ 30 เมษายน ค.ศ. 2005 นายวิเศษ จูภิบาล รัฐมนตรีว่าการกระทรวงพลังงานได้เดินทางไปเยือนอิหร่าน เพื่อเป็นสักขีพยานการลงนามรับฉันทนสำรวจและผลิตปิโตรเลียมในแปลงสัมปทานที่ 14 (Saveh) ระหว่างบริษัท ปตท.สำรวจและผลิตปิโตรเลียม จำกัด (มหาชน) กับกระทรวงปิโตรเลียมอิหร่าน นอกจากนี้ อิหร่านยังได้เชิญชวน ปตท. เข้าร่วมโครงการพัฒนาแหล่งก๊าซ Pass ซึ่งเป็นแหล่งก๊าซที่ใหญ่ที่สุดในโลก เพื่อทำ Liquefied Natural Gas (LNG) นำมาใช้ในประเทศไทยหลังปี 2010 ซึ่งขณะนี้ ปตท. อยู่ในระหว่างศึกษารายละเอียดโครงการดังกล่าวอยู่ ส่วนการพัฒนาเครื่องยนต์ที่ใช้ก๊าซธรรมชาติ Natural Gas Vehicles (NGV) และการผลิตอุปกรณ์ต่างๆ ซึ่งอิหร่านได้พัฒนาไปมาก ปตท. สนใจที่จะร่วมทุนในการวิจัย พัฒนา และ

ผลิตเครื่องมือ/อุปกรณ์ต่างๆ ซึ่งอิหร่านมีความสนใจที่จะร่วมกับไทย ในการผลิตรถยนต์ เครื่องมือ อุปกรณ์ NGV โดยมีไทยเป็นศูนย์กลางของภูมิภาคต่อไป

• ฝ่ายอิหร่าน

-วันที่ 12 - 15 กุมภาพันธ์ ค.ศ. 1997 นายเมียร์ โมฮัมหมัดดี (Mir Mohammadi) รองประธานาธิบดีแห่งอิหร่านเดินทางมาเยือนประเทศไทย

-วันที่ 27 กุมภาพันธ์ - 1 มีนาคม ค.ศ. 1997 นายมูस्ताฟา มอร์ซาลิ (Mostafa Morsali) รัฐมนตรีช่วยว่าการกระทรวงการต่างประเทศของอิหร่านเดินทางมาเยือนประเทศไทย ระหว่างวันที่ 27 กุมภาพันธ์ - 1 มีนาคม ค.ศ. 1997

-วันที่ 17 - 18 มีนาคม ค.ศ. 1997 นายเมียร์ บากเคอริ (Mir Bagheri) ที่ปรึกษาประธานาธิบดีแห่งอิหร่านและเลขาธิการสภาสูงเยาวชนอิหร่าน เดินทางมาเยือนประเทศไทย

-วันที่ 1-4 มีนาคม ค.ศ. 1998 นายอามีน ซาเดห์ (Amin Zadeh) รัฐมนตรีช่วยว่าการกระทรวงการต่างประเทศของอิหร่านเยือนไทย ในฐานะแขกของกระทรวงการต่างประเทศไทย

-วันที่ 29 พฤศจิกายน - 2 ธันวาคม 1998 นายอาลี อักบาร์ นาเดค นูริ (Ali Akbar Nategh Noori) ประธานรัฐสภาอิหร่านเดินทางมาเยือนประเทศไทยอย่างเป็นทางการ ในฐานะแขกของรัฐสภาไทย

-วันที่ 21 - 22 เมษายน 1998 และวันที่ 25 - 30 เมษายน 1999 นายโมฮัมหมัด อาลี นาจาฟี (Mohammad Ali Najafi) รองประธานาธิบดีและหัวหน้าองค์การวางแผนและงบประมาณอิหร่าน เดินทางเยือนประเทศไทยเพื่อเข้าร่วมการประชุม ESCAP ครั้งที่ 54 และ ครั้งที่ 55

-วันที่ 8-10 พฤศจิกายน 1999 นายคาร์มาล คาทร์ราชซี (Karmal Kharassi) รัฐมนตรีว่าการกระทรวงการต่างประเทศของอิหร่านเดินทางมาเยือนประเทศไทย

-วันที่ 23 - 24 เมษายน 2001 นายคาร์มาล คาทร์ราชซี (Kamal Kharrazi) รัฐมนตรีว่าการกระทรวงการต่างประเทศอิหร่านเดินทางเยือนประเทศไทย เพื่อเข้าร่วมการประชุม ESCAP ครั้งที่ 57 ที่กรุงเทพฯ และได้เข้าพบหารือราชการกับนายสุรเกียรติ์ เสถียรไทย รัฐมนตรีว่าการกระทรวงการต่างประเทศ ณ กระทรวงการต่างประเทศ

-วันที่ 23 - 25 เมษายน 2002 นายซัยยิด อะห์หมัด โมตามะดี (Seyed Ahmad Motamedi) รัฐมนตรีว่าการกระทรวงไปรษณีย์โทรเลขและโทรศัทพ์ ของอิหร่านเยือนไทย ในฐานะประธานร่วมในการประชุมคณะกรรมการร่วมไทย-อิหร่าน ครั้งที่ 6

อย่างไรก็ตาม ไม่ใช่มีเพียงความสัมพันธ์ที่ปรากฏ ในลักษณะของการเดินทางไปเยือนระหว่างกันดังที่กล่าวแล้วในข้างต้นเท่านั้น แต่ยังปรากฏความสัมพันธ์ทางการค้าที่ขยายตัวระหว่างไทยกับอิหร่านอีกด้วย โดยนับจากสงครามเย็นสิ้นสุดลงในค.ศ. 1990 เป็นต้นมา จนถึงปัจจุบัน (ค.ศ.2005) ซึ่งโลกได้เข้าสู่ยุคไร้พรมแดน หรือที่เรียกว่าโลกาภิวัตน์ มูลค่าการค้ารวมระหว่างไทยกับอิหร่านถือว่าอยู่ในระดับปานกลาง อิหร่านถือเป็นคู่ค้าอันดับที่ 49 ของไทยในบรรดาคู่ค้าทั้งหมด แต่เป็นคู่ค้าอันดับที่ 10 ของไทยในตะวันออกกลาง โดยในรอบ 5 ปีที่ผ่านมา (ค.ศ. 2003 - 2005) มูลค่าการค้าเฉลี่ยของไทยกับอิหร่านประมาณ 333 ล้านดอลลาร์สหรัฐฯ โดยส่งออกประมาณ 275 ล้านดอลลาร์สหรัฐฯ นำเข้า 57.9 ล้านดอลลาร์สหรัฐฯ ไทยอยู่ในสถานะเกินดุลการค้าอิหร่าน โดยในค.ศ. 2004 ถือว่ามูลค่าการค้าระหว่างไทยกับอิหร่านสูงที่สุด คือ 452.9 ล้านดอลลาร์สหรัฐฯ ส่วนการขยายมูลค่าการค้ารวมเมื่อพิจารณาในรอบ 15 ปีที่ผ่านมาพบว่าอยู่ในระดับที่ไม่ค่อยคงที่ บางปีสูงมาก โดยในค.ศ.1995 มีอัตราการขยายตัวสูงถึงร้อยละ 179.18 บางปีลดต่ำลงมาก โดยในค.ศ.1994 มีอัตราการขยายตัวลดลงถึงร้อยละ 49.34 และในค.ศ. 1991 มีอัตราการขยายตัวลดลงร้อยละ 36.42 และ ดังปรากฏตารางที่ 1.1 - 2.4 ในภาคผนวกที่ 4 ซึ่งแสดงมูลค่าการค้ารวมระหว่างไทยกับอิหร่านนับตั้งแต่ ค.ศ.1990 - 2005 แต่ถ้าเทียบจากค.ศ. 2004 และ ค.ศ. 2005 มูลค่าการค้าลดลงร้อยละ 30 ทั้งนี้เนื่องจากไทยส่งออกข้าวลดลงโดยเหลือเพียง 1 แสนตัน สาเหตุสำคัญเกิดจาก ข้าวไทยถือว่าเป็นข้าวคุณภาพเกรดดี ราคาส่งออกจึงค่อนข้างสูง ประกอบกับคู่แข่งคือเวียดนาม ส่งข้าวไปขายอิหร่านในราคาต่ำกว่า ทำให้อิหร่านไปซื้อจากเวียดนาม อีกทั้งอิหร่านยังบริโภคข้าวหลากหลายประเภท เพราะฉะนั้นส่วนแบ่งตลาดของไทยจึงลดลง ประกอบกับต้นทุนการผลิตของไทยเองก็สูง¹³

ทั้งนี้ สินค้าสำคัญที่ไทยส่งออกไปอิหร่านได้แก่ ข้าว น้ำตาลทราย เหล็ก เหล็กกล้า และผลิตภัณฑ์ ด้ายและเส้นใยประดิษฐ์ ยางพารา ผ้าผืนเส้นใยประดิษฐ์สิ่งทออื่น ๆ เครื่องปรับอากาศและส่วนประกอบ เครื่องจักรกล และส่วนประกอบของเครื่องจักรกล ส่วนสินค้าสำคัญที่ไทยนำเข้าจากอิหร่าน ได้แก่ เหล็กและเหล็กกล้า สินแร่โลหะอื่น ๆ และเศษโลหะ เคมีภัณฑ์ ปลาหมึกสดแช่เย็นแช่แข็ง น้ำมันหล่อลื่น และน้ำมันเบรก เครื่องจักรไฟฟ้า และส่วนประกอบ เครื่องมือเครื่องใช้เกี่ยวกับวิทยาศาสตร์การแพทย์ การวัด การตรวจสอบ การถ่ายภาพ เครื่องจักรใช้ในอุตสาหกรรม เส้นใยใช้ในการทอ และผลิตภัณฑ์เวชกรรม และเภสัชกรรม แต่สินค้าส่งออกของไทยไปยังอิหร่านที่สำคัญเป็นอันดับแรก คือ ข้าว จึงเท่ากับว่าอิหร่านเป็นตลาดส่งออกข้าวที่สำคัญอีกแห่งของไทย โดยอยู่ในระหว่างอันดับ 1 ถึง 10 ซึ่งในแต่

¹³ สุวภัทร แจ่มใส, หัวหน้ากลุ่มงานตะวันออกกลาง และแอฟริกา กรมเจรจาการค้าต่างประเทศ, การประชุมระดมความคิดเห็นเรื่อง "ทิศทางนโยบายต่างประเทศของไทยต่ออิหร่านในยุคโลกาภิวัตน์" วันที่ 17 กุมภาพันธ์ 2549 ณ ห้องประชุมชั้น 7 สถาบันเอเชียศึกษา จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ละปีอิหร่านต้องนำเข้าประมาณ 7 - 9 แสนตัน ประเทศที่อิหร่านนำเข้ามากที่สุด คือไทย ที่ผ่านมา ปริมาณการนำเข้าเพิ่มขึ้นเรื่อยๆอยู่ในระหว่าง 4 - 5 แสนตัน และสูงสุดในค.ศ. 2004 คือ 6 แสนตัน แต่ค.ศ.2005 กลับลดลงอย่างมากเหลือเพียง 1 แสนตัน¹⁴ นอกจากนี้ในช่วงค.ศ. 1990 และค.ศ. 1992 ไทยส่งออกข้าวไปยังอิหร่านมากที่สุดเป็นอันดับแรก โดยมีมูลค่าถึง 98 ล้านดอลลาร์สหรัฐฯ ในค.ศ.1990 และในค.ศ. 1992 มีมูลค่าถึง 146.3 ล้านดอลลาร์สหรัฐฯ ดังปรากฏในตารางที่ 3.1 - 3.4 ในภาคผนวกที่ 5 ซึ่งแสดงตลาดส่งออกข้าวของไทย โดยข้าวที่ส่งออกไปอิหร่านเป็นข้าวขาว 100% ชั้น 2 ซึ่งถือเป็นข้าวคุณภาพดี โดยข้าวที่ไทยส่งออกไปตะวันออกกลางทั้งหมดประมาณ ล้านกว่าตัน ส่งไปอิหร่านถึงร้อยละ 60 นอกนั้นก็มียูเรก ซาอุดีอาระเบีย ซีเรีย ตุรกี และเยเมน¹⁵

อนึ่ง การที่มูลค่าการค้าระหว่างไทยกับอิหร่านยังไม่สูงมากนัก สาเหตุสำคัญมาจากอิหร่านเป็นประเทศค่อนข้างปิด เพิ่งจะมีนโยบายเปิดประเทศมากขึ้น กฎหมายบางอย่างก็ได้เปลี่ยนแปลงในทางที่ดีขึ้น พร้อมๆ กับการขยายตัวทางการค้า นอกจากนี้ในด้านธนาคารของอิหร่านก็เริ่มเปิดมากขึ้น มีสิทธิในการส่งออก - นำเข้าในปริมาณความต้องการสูง อย่างการโอนเงินก็ไม่ต้องไปผ่านตัวกลาง เริ่มติดต่อกับธนาคารของไทยโดยตรง ซึ่งจะเห็นว่ามีมูลค่าค่อนข้างมาก¹⁶ และโดยเฉพาะอย่างยิ่งมีการผ่อนคลามาตรการในเรื่องภาษี ในสมัยประธานาธิบดี โมฮัมหมัด คอตานิ (ดำรงตำแหน่งก่อนหน้านายมะห์มูด อะหมัดดีนีฮูต ประธานาธิบดีคนปัจจุบันที่เข้ารับตำแหน่งเมื่อเดือนสิงหาคม ค.ศ. 2005) ซึ่งต่างจากก่อนหน้าอิหร่านค่อนข้างป้องกันการนำเข้าสินค้า ซึ่งการป้องกันการนำเข้า ได้แก่ 1) เรื่องภาษี โดยกำหนดภาษีไว้สูงมาก แบ่งเป็น 3 ระดับ ถ้าภาษีนำเข้าสินค้าวัตถุดิบที่สำเร็จรูปจะคิดประมาณร้อยละ 10 - 50 ถ้าเป็นวัตถุดิบสำเร็จรูปจะคิดประมาณร้อยละ 40 -250 และสินค้าจำพวกรถยนต์จะคิดประมาณร้อยละ 140 - 250 นอกจากจะใช้มาตรการภาษีแล้ว สินค้าที่จะเข้าประเทศอิหร่าน ต้องมี Import License จากกระทรวงพาณิชย์ด้วย 2) การผูกขาดโดยรัฐ ก็เรื่องข้าว น้ำตาล น้ำมันพืช นมที่ใช้ในทารก ซึ่งสินค้าพวกนี้รัฐบาลจะต้องเป็นผู้อนุญาต สินค้าที่ห้ามนำเข้าโดยเด็ดขาด คือสินค้าที่มาจากอิสราเอล เนื้อสุกร สิ่งพิมพ์ รูปปั้น อะไรก็ตามที่มีผลกระทบต่อศาสนาอิสลาม 3) กฎระเบียบภายในประเทศไม่เป็นสากล 4) อัตราแลกเปลี่ยนเงินตรา ยังไม่เป็นสากล และไม่มีประสิทธิภาพ

¹⁴ รุจอน์ ทร์พ็อนีวันคร์ กรรมการสมาคมผู้ส่งข้าวออกต่างประเทศ, การประชุมระดมความคิดเห็น เรื่อง "ทิศทางนโยบายต่างประเทศของไทยต่ออิหร่านในยุคโลกาภิวัตน์," วันที่ 17 กุมภาพันธ์ 2549 ณ ห้องประชุมชั้น 7 สถาบันเอเชียศึกษา จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

¹⁵ รุจอน์ ทร์พ็อนีวันคร์, การประชุมระดมความคิดเห็น, วันที่ 17 กุมภาพันธ์ 2549

¹⁶ สายจิต สุวกุล, นักธุรกิจนำเข้า - ส่งออกสินค้าระหว่าง ไทย กับอิหร่าน, การประชุมระดมความคิดเห็น เรื่อง "ทิศทางนโยบายต่างประเทศของไทยต่ออิหร่านในยุคโลกาภิวัตน์," วันที่ 17 กุมภาพันธ์ 2549 ณ ห้องประชุมชั้น 7 สถาบันเอเชียศึกษา จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ในการบริหารจัดการ คือ หากจะส่งสินค้าเข้ามา จะต้องชำระด้วยเงินรียัล (Rial) ของอิหร่าน และอัตราแลกเปลี่ยนก็ต้องดูที่ธนาคารกลางของอิหร่านเท่านั้น¹⁷

นอกจากนี้ยังปรากฏความสัมพันธ์ระหว่างไทยกับอิหร่านในภาคประชาชน โดยมี การรวมตัวจัดตั้งเป็นสมาคมวัฒนธรรมและเศรษฐกิจไทย - อิหร่าน ในค.ศ. 2004 โดยผู้ริเริ่มก่อตั้ง คือ พลเอกชวลิต ยงใจยุทธ ทั้งนี้เนื่องจากท่านมองเห็นช่องว่างของความสัมพันธ์จึงได้นัด เอกอัครราชทูตอิหร่านประจำประเทศไทยมาร่วมหารือเป็นการส่วนตัว ทั้งสองฝ่ายจึงตกลงก่อตั้ง องค์กรขึ้นมา เพื่อเชื่อมความสัมพันธ์ระหว่างภาคประชาชนของทั้งสองประเทศ โดยไทยจะ ก่อตั้งสมาคมวัฒนธรรมและเศรษฐกิจไทย - อิหร่าน ส่วนอิหร่านจะก่อตั้งสมาคมวัฒนธรรมและ เศรษฐกิจอิหร่าน - ไทย¹⁸ ขณะเดียวกัน สภาหอการค้าไทย สภาอุตสาหกรรมแห่งประเทศไทย และสมาคมธนาคารไทย ก็ร่วมมือกับอิหร่านจัดตั้งสภาธุรกิจไทย - อิหร่าน เป็นความร่วมมือ ระหว่างเอกชนทั้ง 2 ฝ่าย โดยจัดเป็นคณะผู้แทนการค้าเชื่อมระหว่างกัน และได้มีการลงนามใน กรอบ MOU ระหว่างภาคเอกชน ตกลงกันว่าให้มีการจัดตั้ง Thai - Iran Business Council ได้มีการ จัดประชุมกันเป็นระยะ ถือเป็นเวทีให้ภาคเอกชนเข้ามาปรึกษาหารือกันว่าการค้าที่เกิดขึ้นมีปัญหา อุปสรรค อะไรบ้าง¹⁹ ไม่เพียงเท่านั้นยังรวมถึงความสัมพันธ์ระหว่างกันในด้านการศึกษา ศาสนา โดยชาวไทยมุสลิมที่นับถือนิกายชีอะฮ์ มักนิยมส่งลูกหลานไปศึกษาต่อในด้านศาสนายัง ประเทศอิหร่านเป็นจำนวนไม่น้อย โดยเฉพาะที่เมืองกุม (Qum) เมืองมาฮาด (Mashad) และอิศ ฟาฮาน (Isfahan) โดยวิชาที่สอนในโรงเรียนศาสนา ได้แก่ ฮิกมัด (Islamic law) หลักภาษา อาหรับ (Arabic Grammar) อิรฟาน (Phislosophy and Gnosticism) ตรรกวิทยา (Logic) และ ภูมิศาสตร์ (Geography) หรือแม้แต่ในลักษณะของการท่องเที่ยว มุลินี หรือสถาบันวิชาการ เอกชนของไทยได้รับความช่วยเหลือจากอิหร่าน เช่น สถาบัน คาร์ อหลิบบัด เป็นสถาบันทาง การศึกษาในการผลิตตำราวิชาการ รวมทั้งกรณีการดำเนินงานของสมาคมกอรีแห่งประเทศไทย ซึ่ง ตัดต่อสัมพันธ์กับอิหร่านโดยรับเชิญในการส่งนักอ่านกอรีจากประเทศไทยไปร่วมแข่งขันใน ประเทศอิหร่านเป็นประจำทุกปี ตลอดจนการจัดตั้งสมาคมมิตรภาพไทย - อิหร่าน สมาคม วัฒนธรรมไทย - อิหร่าน เป็นต้น²⁰

¹⁷ สุวภัทร แจ่มใส, หัวหน้ากลุ่มงานตะวันออกกลาง และแอฟริกา กรมเจรจาการค้าต่างประเทศ , การประชุมระดมความคิดเห็น เรื่อง "ทิศทางนโยบายต่างประเทศของไทยต่ออิหร่านในยุคโลกาภิวัตน์" วันที่ 17 กุมภาพันธ์ 2549 ณ ห้องประชุมชั้น 7 สถาบันเอเชียศึกษา จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

¹⁸ พันมิตรภาพ 400 ปี สัมพันธ์ไทย - อิหร่าน, บินสไทย (7 สิงหาคม 2004), หน้า 2.

¹⁹ นิรันดร์ นิรันดรบุตร, เจ้าหน้าที่ฝ่ายเศรษฐกิจและธุรกิจระหว่างประเทศ สภาอุตสาหกรรมแห่งประเทศไทย , การประชุมระดม ความคิดเห็น เรื่อง "ทิศทางนโยบายต่างประเทศของไทยต่ออิหร่านในยุคโลกาภิวัตน์" วันที่ 17 กุมภาพันธ์ 2549 ณ ห้องประชุมชั้น 7 สถาบัน เอเชียศึกษา จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

²⁰ จรัญ มะลูลีม และคณะ . ไทยกับโลกมุสลิม : ศึกษาเฉพาะกรณีชาวไทยมุสลิม. (กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์จุฬา, 2539), หน้า 133

2. วัตถุประสงค์ / เป้าหมายของนโยบาย

โดยปกตินโยบายต่างประเทศ ที่ปรากฏออกมาในลักษณะใดนั้น เป็นไปเพื่อให้บรรลุเป้าหมายที่สำคัญ คือ รักษาและเพิ่มพูนผลประโยชน์แห่งชาติ (National Interests) ซึ่งได้แก่²¹

1. การรักษาประเทศให้อยู่รอดเป็นเอกราช (selfpreservation)
2. การปกป้องคุ้มครองความมั่นคงของชาติ (national security)
3. การส่งเสริมความอยู่ดีกินดีของประชาชน (national well - being)
4. การรักษาและเพิ่มพูนเกียรติภูมิของชาติ (national prestige)
5. การรักษาและขยายอำนาจของชาติ (national power)
6. การปกป้องและเผยแพร่อุดมการณ์ของชาติ (national ideology)
7. การส่งเสริมสันติภาพ/ความสงบเรียบร้อยภายในภูมิภาคและโลก (regional and world peace and order)

ดังนั้น เมื่อพิจารณาในกรณีนโยบายต่างประเทศไทยต่ออิหร่านนับจากอดีตเป็นต้นมา จนถึงปัจจุบันที่เข้าสู่ยุคโลกาภิวัตน์ พบว่ามีวัตถุประสงค์ หรือเป้าหมายเพื่อเพิ่มพูนผลประโยชน์ทางเศรษฐกิจเป็นหลัก ซึ่งเท่ากับแสดงให้เห็นว่าเป็นการส่งเสริมความอยู่ดีกินดีของประชาชน (national well-being) นั่นเอง ดังจะเห็นได้ว่าในช่วงทศวรรษที่ 1980 ความสัมพันธ์ทางการค้าระหว่างไทยกับอิหร่านมีนัยความสำคัญ แม้ว่าจะไม่ได้มากมายอะไร แต่อิหร่านก็นำเข้าสินค้าประเภทธัญญาหารจากไทยเป็นจำนวนมาก และดุลการค้าระหว่างกันที่ปรากฏก็พบว่าไทยได้เปรียบดุลการค้าอิหร่านมาเกือบตลอด อันสะท้อนให้เห็นว่าอิหร่านสามารถพัฒนาเป็นตลาดการค้าที่สำคัญสำหรับไทยที่ควรจะรักษาและส่งเสริมได้ต่อไป และโดยเฉพาะอย่างยิ่งเมื่อเข้าสู่ศ. 1990 เป็นต้นมา ไทยมักเป็นฝ่ายเดินทางไปเยือนอิหร่าน โดยมีประเด็นเศรษฐกิจเป็นตัวนำในการหารือ ไม่ว่าจะเป็นการพัฒนาความร่วมมือเรื่องการประชุม การค้า (อาหารฮาลาล) และพลังงาน อีกทั้งไทยกับอิหร่านได้มีการลงนามในความร่วมมือในด้านความตกลงว่าด้วยการขนส่งทางอากาศ ความตกลงว่าด้วยการขนส่งทางเรือ ความร่วมมือด้านศุลกากร ความร่วมมือด้านการขนส่ง และคมนาคมระหว่าง อิหร่าน - ไทย - ประเทศที่สามในเอเชียกลาง ความร่วมมือในด้านการบินและการท่องเที่ยว ตลอดจนได้มีการขยายความสัมพันธ์ทางการค้าระหว่างกันมากขึ้นอย่างชัดเจน ดังตัวอย่างในปี 2005 มูลค่าการค้าระหว่างไทยกับอิหร่านคิดเป็น 316.3 ล้านดอลลาร์สหรัฐฯ ในขณะที่หลายประเทศอื่นในตะวันออกกลางมีมูลค่าการค้ากับไทยน้อยกว่าอิหร่าน อาทิ อิรักมีมูลค่าการค้ากับไทย 143.7 ล้านดอลลาร์สหรัฐฯ อียิปต์มีมูลค่าการค้ากับไทย 267.4 ล้านดอลลาร์สหรัฐฯ เวียดนามมีมูลค่าการค้ากับไทย 93.3 ล้านดอลลาร์สหรัฐฯ ซีเรียมี

²¹ Jack C . Plano and Poy Olton, *The International Relations Dictionary* (Santa Barbara , calif : ABC-CLIO,1982) pp.8-10.

มูลค่าการค้ากับไทย 97.3 ล้านดอลลาร์สหรัฐฯ หรือแม้แต่หลายประเทศรอบอ่าวเปอร์เซีย เช่น คูเวต (153.1 ล้านดอลลาร์สหรัฐฯ) กาตาร์ (112.8 ล้านดอลลาร์สหรัฐฯ) โอมาน (158.4 ล้านดอลลาร์สหรัฐฯ) และบาห์เรน (66.4 ล้านดอลลาร์สหรัฐฯ) ก็มีมูลค่าการค้ากับไทยน้อยกว่าอิหร่าน จะมีก็แค่สหรัฐอเมริกา (1,175.2 ล้านดอลลาร์สหรัฐฯ) และซาอุดีอาระเบีย (1,008 ล้านดอลลาร์สหรัฐฯ)²²

นอกจากนี้ ๑๗๗ มุฮัมหมัด รอซูล อิสลามิ เอกอัครราชทูตสาธารณรัฐอิสลามอิหร่านประจำประเทศไทย ยังได้แสดงทัศนคติต่อการส่งเสริมความร่วมมือทางเศรษฐกิจระหว่างไทยกับอิหร่านว่า “...ซึ่งอิหร่านและประเทศไทยได้เข้าไปเกี่ยวข้องกับกิจกรรมทางด้านเศรษฐกิจด้านต่าง ๆ มากขึ้นเท่าใด ซึ่งในบางเวลาอาจจะนำไปสู่การแข่งขันในระหว่างกันทั้งสองประเทศ กิจกรรมต่าง ๆ เหล่านั้นก็จะต้องถูกดำเนินการไปด้วกับการยอมรับเพื่อประโยชน์ที่มีต่อกันและกันมากยิ่งขึ้น ทั้งสองประเทศก็จะต้องทำงานเคียงข้างกันไปกับแต่ละฝ่ายเพื่อให้ถึงซึ่งความสมบูรณ์ในด้านคุณภาพของผลิตภัณฑ์สินค้าของทั้งสองประเทศ...”²³

แต่ขณะเดียวกัน ไทยก็ได้มองข้ามในการรักษาผลประโยชน์ทางการเมืองต่อกัน ซึ่งจะเห็นได้จากในช่วงก่อนทศวรรษที่ 1980 ภายหลังจากสถาปนาความสัมพันธ์ทางการทูตต่อการเดินทางเชื่อมโยงเพื่อกระชับความสัมพันธ์ในระดับประเทศก็ปรากฏขึ้นตามมา รวมทั้งการลงนามในสนธิสัญญาทางไมตรีต่อกัน ซึ่งถือว่าการเริ่มต้นในการเปิดหน้าความสัมพันธ์ระหว่างรัฐสมัยใหม่ นับจากสงครามโลกครั้งที่ 2 ยุติลง โดยลักษณะความสัมพันธ์ที่ปรากฏ อิหร่านมักเป็นฝ่ายทอดไมตรีมาก่อน ทั้งนี้อาจเป็นเพราะอิหร่านอยู่ในช่วงที่ผู้นำประเทศ (มุฮัมหมัด เรซา ปาห์เลวี) มินโยบายปฏิรูป และสร้างความทันสมัยให้กับประเทศ รวมทั้งพยายามแสวงหาพันธมิตรเพิ่มขึ้น โดยที่ไทยเองก็ยินดีตอบรับในไมตรีดังกล่าว อันเป็นผลสืบเนื่องมาจากนโยบายต่างประเทศของไทยที่มุ่งเน้นแสวงหาพันธมิตรในโลกเสรี เพื่อต่อต้านภัยคอมมิวนิสต์ รวมทั้งเพื่อส่งเสริมผลประโยชน์ทางเศรษฐกิจของประเทศที่ยังค่อนข้างล่าช้า²⁴

²² ศูนย์เทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสาร โดยความร่วมมือของกรมศุลกากร (<http://ops2.moc.go.th/tradeth/cgi/lmcountry2.asp>)

²³ มุฮัมหมัด รอซูล อิสลามิ, “ประเทศอิหร่านและประเทศไทย ความเป็นปึกแผ่นแห่งมิตรไมตรีและการดำเนินงานร่วมกัน,” ความสัมพันธ์อิหร่าน-ไทย ทางด้านประวัติศาสตร์และวัฒนธรรม, กรุงเทพฯ : ศูนย์วัฒนธรรม สถานเอกอัครราชทูต สาธารณรัฐอิสลามอิหร่าน, 2003, หน้า 366.

²⁴ จุลชีพ จินวรรณ, “นโยบายต่างประเทศไทยในช่วงสงครามเย็น” ในรวมงานเขียนและปาฐกถา เรื่อง การต่างประเทศของไทย จากอดีตถึงปัจจุบัน (เล่มที่ 1) โดย ไกรวิน เทืองเกษม คมกริช วรรณสิน ประภัสสร เทพชาตรี และศิริพร วิชาวัลคุ : บรรณาธิการ, (เนื่องในโอกาสครบรอบ 50 ปี การสถาปนา คณะรัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ในวันที่ 14 มิถุนายน 2542), หน้า 88-89

3. ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อนโยบายต่างประเทศไทยต่ออิหร่าน

3.1 ปัจจัยภายในประเทศ

3.1.1 ปัจจัยด้านเศรษฐกิจ

ภายหลังสงครามเย็นสิ้นสุดลงในค.ศ.1990 และจนกระทั่งถึงปัจจุบันโลกก็เข้าสู่ยุคที่เรียกว่าโลกาภิวัตน์ (Globalization) อันเป็นยุคที่มีการปฏิสัมพันธ์ระหว่างประเทศมากขึ้น โดยเฉพาะอย่างยิ่งในเรื่องการพึ่งพาทางเศรษฐกิจระหว่างประเทศ เทคโนโลยีสารสนเทศและด้านปฏิวัติต่างด้านข้อมูลมีบทบาทในการเผยแพร่ความรู้ ความคิดและเหตุการณ์ต่างๆ ได้รวดเร็ว มีการพัฒนาสาธารณูปโภค ซึ่งจะเพิ่มความแข็งแกร่งในการพึ่งพิงทางเศรษฐกิจและสังคม รวมทั้งเพิ่มขีดความสามารถของกลุ่มต่างๆ ในการจัดการองค์กรข้ามชาติและการบูรณาการข้ามชาติ กระตุ้นให้เกิดภูมิภาคนิยมทางเศรษฐกิจมากขึ้น เพื่อเป็นพลังสำรองของกลุ่ม นอกจากนี้การเปลี่ยนแปลงในเทคโนโลยี การสื่อสาร ปฏิบัติการในตลาดโลก และการเติบโตของภาคการผลิตในโลกจะส่งผลทำให้มีการกำหนดนโยบายต่างประเทศสองประการ คือ การพัฒนาเศรษฐกิจ การเมือง และการค้าระหว่างกัน และรัฐต้องเผชิญหน้ากับแรงกดดันที่นำไปสู่นโยบายทางเศรษฐกิจที่จะต้องถูกทำให้เหมือนกัน เพื่อดึงดูดการลงทุน เทคโนโลยี และการแข่งขันมากขึ้น ซึ่งจะนำไปสู่นโยบายการเปิดเสรีทางการค้า ทั้งในระดับภูมิภาคและระดับโลก ในขณะที่เดวิดกันการแข่งขันทันทีนำไปสู่การรวมตัวกันที่มีขนาดใหญ่มากขึ้น เพื่อประสิทธิภาพทางเศรษฐกิจและความมั่นคงในอำนาจทางการเมืองที่ใช้ในการต่อรอง ความร่วมมือทางเศรษฐกิจในภูมิภาคอาจถูกผลักดันโดยบริษัทข้ามชาติ²⁵ ลักษณะความเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจที่เกิดขึ้นในยุคโลกาภิวัตน์ดังกล่าว ถือเป็นปัจจัยสำคัญที่ส่งผลทำให้นโยบายต่างประเทศของไทยโดยรวมของรัฐบาลแต่ละสมัย มุ่งให้ความสำคัญต่อประเด็นทางเศรษฐกิจอย่างชัดเจน ดังจะเห็นได้จาก

1) นโยบายต่างประเทศสมัยรัฐบาลนายชวน หลีกภัย ระหว่างค.ศ.1992 – 1994 มีเนื้อหาที่ระบุว่า “รัฐบาลจะยึดมั่นในพันธกรณีที่มีอยู่กับต่างประเทศตามสนธิสนธิสัญญาและความตกลงต่างๆ ที่ประเทศไทยเป็นภาคี รวมทั้งกฎบัตรสหประชาชาติ และปฏิญญาสากลว่าด้วยสิทธิมนุษยชน และจะดำเนินนโยบายเพื่อให้บรรลุประโยชน์แห่งชาติ ทั้งในด้านความมั่นคง การเมือง เศรษฐกิจและสังคม โดยตระหนักถึงการเปลี่ยนแปลงของสถานการณ์โลกและภูมิภาค ซึ่งให้ความสำคัญต่อความร่วมมือกับนานาชาติ ทั้งนี้เพื่อเสริมสร้างสถานภาพ

²⁵ สีลา สอนศรี, “อาเซียนในศตวรรษใหม่: ฟิลิปปินส์,” ใน อาเซียน : ถึงท่าทีใหม่และการปรับตัว (กรุงเทพฯ : ศรีบูรณา คอมพิวเตอร์และการพิมพ์, 2548), หน้า 133.

ของประเทศไทยให้มีบทบาทมากขึ้น และมีโอกาสเป็นศูนย์กลางทางเศรษฐกิจ การเงิน และการคมนาคมในภูมิภาคนี้²⁶

2) นโยบายต่างประเทศสมัยรัฐบาลนายบรรหาร ศิลปอาชา ระหว่าง ค.ศ.1995 – 1996 มีเนื้อหาที่ระบุว่า “รัฐบาลมีเจตนารมณ์ที่จะดำเนินนโยบายที่เป็นอิสระเป็นมิตรกับทุกประเทศ ปรับและส่งเสริมความสัมพันธ์และความร่วมมือกับนานาประเทศ ทั้งในด้านการเมือง เศรษฐกิจ สังคม วิทยาการ และวัฒนธรรมบนพื้นฐานของการรักษาผลประโยชน์แห่งชาติ หลักการอยู่ร่วมกันอย่างสันติและความเจริญรุ่งเรืองของประชาคมโลก ตลอดจนยกระดับภาพลักษณ์ของไทยสู่ระดับที่เป็นจริงและเหมาะสม และเผยแพร่ภาพลักษณ์ของไทยให้เป็นประเทศที่มีความสามารถ มีความกระตือรือร้น และมีความรับผิดชอบ²⁷

3) นโยบายต่างประเทศในสมัยรัฐบาลพลเอกชวลิต ยงใจยุทธ ระหว่าง ค.ศ. 1996 - 1997 มีเนื้อหาที่ระบุว่า “รัฐบาลมุ่งมั่นที่จะดำเนินนโยบายต่างประเทศเป็นอิสระและมีเอกภาพ โดยจะดำเนินการดังนี้ ดำเนินนโยบายที่ช่วยเสริมสร้าง และเกื้อกูลให้ประเทศไทยได้รับประโยชน์จากการเจรจาพหุภาคีด้านเศรษฐกิจทั้งในระดับโลกและระดับภูมิภาค โดยเน้นการทูตเพื่อขยายผลประโยชน์ของไทยในการเจรจาแก้ไขปัญหาและกฎระเบียบในด้านการค้าและการลงทุน การส่งเสริมการส่งออก การดึงดูดนักลงทุนจากต่างประเทศ การสนับสนุนเอกชนไทยที่ทำธุรกิจในต่างประเทศและการส่งเสริมการท่องเที่ยว²⁸

4) นโยบายต่างประเทศในสมัยรัฐบาลนายชวน หลีกภัย ระหว่าง ค.ศ. 1997 – 2000 มีเนื้อหาที่ระบุว่า “รัฐบาลยึดมั่นในพันธกรณีที่มีตามกฎบัตรสหประชาชาติ สนธิสัญญาและความตกลงต่างๆ ที่ประเทศไทย เป็นภาคี และจะเน้นการปรับบทบาทของไทยให้เห็นเด่นในความกระตือรือร้น และความรับผิดชอบ แต่ประชาคมโลก ดังนี้ ส่งเสริมความสัมพันธ์และความร่วมมือทางเศรษฐกิจกับประเทศคู่ค้าที่สำคัญภายใต้ระบบการค้าเสรี โดยให้มีการแข่งขันอย่างเป็นธรรม ตลอดจนร่วมมือบทบาทในการลดความขัดแย้งระหว่างประเทศ อันเนื่องมาจากปัญหาทางการค้า การลงทุน การถ่ายทอดเทคโนโลยี และการคุ้มครองทรัพย์สินทางปัญญา โดยคำนึงถึงความพร้อมภายในประเทศเป็นหลัก²⁹

²⁶ คำแถลงนโยบายการต่างประเทศ ของคณะรัฐมนตรี นายชวน หลีกภัย นายกรัฐมนตรี,พ.ศ. 2535 (แหล่งที่มา <http://www.mfa.go.th/web/54.php>)

²⁷ คำแถลงนโยบายการต่างประเทศ ของคณะรัฐมนตรี นายบรรหาร ศิลปอาชา นายกรัฐมนตรี ,พ.ศ.2538 (แหล่งที่มา <http://www.mfa.go.th/web/54.php>)

²⁸ คำแถลงนโยบายการต่างประเทศ ของคณะรัฐมนตรี พลเอกชวลิต ยงใจยุทธ นายกรัฐมนตรี ,พ.ศ.2539 (แหล่งที่มา <http://www.mfa.go.th/web/54.php>)

²⁹ คำแถลงนโยบายการต่างประเทศ ของคณะรัฐมนตรี นายชวน หลีกภัย นายกรัฐมนตรี ,พ.ศ.2540 (แหล่งที่มา <http://www.mfa.go.th/web/54.php>)

5) นโยบายต่างประเทศในสมัยรัฐบาลพันตำรวจโท ดร. ทักษิณ ชินวัตร ระหว่าง ค.ศ.2001 - 2004 มีเนื้อหาที่ระบุว่ามุ่งดำเนินนโยบายการต่างประเทศ โดยเน้น การทูตเชิงรุกด้านเศรษฐกิจ ประกอบกับการทูตในด้านต่างๆ เพื่อฟื้นฟูและสร้างความสัมพันธ์ ระหว่างประเทศ รวมทั้งแสวงหาความร่วมมือระหว่างประเทศในทุกด้าน เพิ่มบทบาทเชิงรุกใน สังคมระหว่างประเทศ โดยริเริ่มการขยายความร่วมมือ และความสัมพันธ์ระหว่างประเทศในกลุ่ม ประเทศอาเซียน ไปยังภูมิภาคเอเชียตะวันออก เอเชียใต้ และภูมิภาคอื่นๆ ให้ใกล้ชิดยิ่งขึ้น รวมทั้งจะ ทำหน้าที่เป็นตัวกลางในการประสานให้เกิดความร่วมมือเพื่อดำรงสันติภาพและระงับความขัดแย้ง ระหว่างประเทศในภูมิภาค ส่งเสริม รักษา และคุ้มครองสิทธิ และผลประโยชน์ของประเทศ รวมทั้งของภาคเอกชนไทย แรงงานไทย และคนไทยในต่างประเทศ³⁰

6) นโยบายต่างประเทศในสมัยรัฐบาลพันตำรวจโท ดร. ทักษิณ ชินวัตร ระหว่าง ค.ศ. 2005 - 2006 มีเนื้อหาที่ระบุว่าในกระแสการเปลี่ยนแปลงของโลกในปัจจุบัน ประเทศไทยไม่สามารถหลีกเลี่ยงการเศรษฐกิจและสังคมของโลกได้ รัฐบาลจึงต้องดำเนินนโยบาย การต่างประเทศและประเทศที่จะรักษาผลประโยชน์ของประเทศไทย ในขณะที่เดียวกันต้องแสวงหา พันธมิตรร่วมมือกับต่างประเทศ ทั้งในระดับประเทศเพื่อนบ้านและในระดับภูมิภาค เพื่อร่วมกัน แก้ปัญหาที่อาจจะเกิดผลกระทบต่อประเทศไทยได้ รัฐบาลจะดำเนินนโยบายการต่างประเทศเชิง รุก ที่ยึดถือหลักในการปฏิบัติต่อกันอย่างเสมอภาค และจะมุ่งส่งเสริมและขยายสัมพันธ์ไมตรีและ ความร่วมมือกับนานาประเทศ ทั้งด้านการเมือง ความมั่นคงเศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรม โดย จะอาศัยการต่างประเทศเป็นเครื่องมือสำคัญในการเสริมนโยบายการพัฒนาเศรษฐกิจ และสังคม ของรัฐบาล นอกจากนี้รัฐบาลจะสานต่อและขยายความร่วมมืออย่างทัดเทียมกันในลักษณะ หุ่นส่วนทางยุทธศาสตร์กับประเทศ และกลุ่มประเทศที่มีบทบาทสำคัญของโลกบนพื้นฐานของ ผลประโยชน์ร่วมกัน รวมทั้งจะเสริมสร้างความยอมรับและความเชื่อมั่นของต่างประเทศต่อ ประเทศไทย สำหรับมิติด้านเศรษฐกิจระหว่างประเทศ รัฐบาลจะดำเนินนโยบายเศรษฐกิจ ระหว่างประเทศในเชิงรุกอย่างต่อเนื่อง และมีความเชื่อมโยงกับนโยบายเศรษฐกิจภายในประเทศ โดยเฉพาะการปรับโครงสร้างทางเศรษฐกิจ เพื่อนำความร่วมมือระหว่างประเทศมาใช้ในการพัฒนา และเสริมสร้างศักยภาพให้แก่บุคลากรในทุกระดับให้มีความพร้อมในการเข้าสู่และเกื้อหนุนต่อการ ปรับโครงสร้างทางเศรษฐกิจใหม่ และพัฒนาศักยภาพของไทยให้มีบทบาทนำในการพัฒนา เศรษฐกิจในภูมิภาค³¹

³⁰ คำแถลงนโยบายการต่างประเทศ ของคณะรัฐมนตรี พันตำรวจโททักษิณ ชินวัตร นายกรัฐมนตรี, พ.ศ.2544 (แหล่งที่มา <http://www.mfa.go.th/web/54.php>)

³¹ คำแถลงนโยบายการต่างประเทศ ของคณะรัฐมนตรี พันตำรวจโททักษิณ ชินวัตร นายกรัฐมนตรี, พ.ศ.2548 (แหล่งที่มา <http://www.mfa.go.th/web/54.php>)

เมื่อนโยบายต่างประเทศของไทยโดยรวมเป็นเช่นนี้ จึงเป็นกรอบสำคัญ ในการกำหนดนโยบายต่างประเทศไทยต่ออิหร่านที่เน้นการส่งเสริมผลประโยชน์ทางเศรษฐกิจและการค้าด้วยเช่นกัน ยิ่งเมื่อเข้าสู่ศ.ศ. 1997 ได้เกิดวิกฤตเศรษฐกิจเอเชีย โดยมีจุดเริ่มต้นในประเทศไทย กล่าวคือ ในขณะนั้นภาวะเศรษฐกิจของประเทศกำลังประสบปัญหาทั้งในเรื่องเงินบาทที่ถูกนักเก็งกำไรต่างชาติโจมตีหลายครั้ง การไหลออกของเงินทุน อันส่งผลให้เกิดการลอยตัวค่าเงินบาทตามมา คุลบัญชีเดินสะพัดขาดดุลติดต่อกันมากกว่าร้อยละ 8 หนี้สินต่างประเทศของไทยมีอัตราเพิ่มขึ้นอย่างมาก ซึ่งส่วนใหญ่เป็นหนี้ของภาคเอกชน ที่ต้องคืนต่างประเทศในระยะสั้นสูงเกือบร้อยละ 50 รวมทั้งหนี้ที่ไม่ก่อให้เกิดรายได้ในภาคเอกชนในด้านต่างๆ อาทิ ด้านการก่อสร้างและอสังหาริมทรัพย์มีร้อยละ 35 ภาคอณูมณีและเครื่องประดับร้อยละ 94 เป็นต้น³² และที่สำคัญได้เกิดการล่มสลายของธนาคารและสถาบันการเงินในประเทศ³³ ปัญหาเศรษฐกิจที่ไทยต้องเผชิญในช่วงเวลาดังกล่าว ทำให้ต้องเร่งแก้ไขปัญหาและฟื้นฟูเศรษฐกิจโดยเร็ว ซึ่งนอกเหนือจากการรับความช่วยเหลือจาก IMF แล้วยังใช้นโยบายมุ่งเน้นการลงทุนจากต่างประเทศและการพัฒนาอุตสาหกรรมที่เน้นการส่งออก รวมทั้งยังได้มีการใช้นโยบายต่างประเทศเป็นช่องทางเข้าสู่ตลาดการค้าและการลงทุนอีกด้วย โดยอิหร่านถือเป็นเป้าหมายหนึ่งที่ไทยให้ความสำคัญ ดังจะเห็นได้ว่า ในช่วงค.ศ. 1998-1999 ฝ่ายไทยได้เดินทางไปเยือนอิหร่าน 2 ครั้ง โดยมีความมุ่งหมายเพื่อขยายการค้าและการลงทุนระหว่างกัน

3.1.2 ปัจจัยด้านการเมือง

ปัจจัยภายในประเทศด้านการเมือง โดยเฉพาะที่เกี่ยวกับ มโนทัศน์ (perception) ของผู้นำ หรือบทบาทของรัฐมนตรีว่าการกระทรวงการต่างประเทศ และรัฐมนตรีกระทรวงต่างๆ ด้านเศรษฐกิจ ในฐานะผู้มีส่วนร่วมในการตัดสินใจ ถือเป็นสิ่งที่มีอิทธิพลต่อนโยบายต่างประเทศของไทยต่ออิหร่านเป็นอย่างมาก โดยเฉพาะอย่างยิ่งในยุคโลกาภิวัตน์ที่ประเด็นเศรษฐกิจเป็นดั่งนำ ทำให้ไทยมีนโยบายต่างประเทศเชิงรุกต่ออิหร่าน โดยมุ่งเน้นให้ความสำคัญต่อการเสริมสร้างผลประโยชน์ทางเศรษฐกิจต่อกันมากขึ้น ดังจะเห็นได้จากสมัยรัฐบาล นายชวน หลีกภัย (ช่วง ค.ศ. 1997 - ค.ศ. 2000) แม้ว่าท่านจะไม่ได้มีวิสัยทัศน์โดดเด่นในเรื่องการต่างประเทศ หรือเศรษฐกิจ แต่ในสมัยรัฐบาลนายชวน หลีกภัย มีนายสุรินทร์ พิศสุวรรณ เป็นรัฐมนตรีว่าการกระทรวงการต่างประเทศ ซึ่งเป็นผู้ที่มีความรู้และความเชี่ยวชาญด้านการทูตเป็นอย่างมาก ถือเป็นผู้มีบทบาทสำคัญในการกำหนดทิศทางนโยบายต่างประเทศของไทยในขณะนั้น และที่สำคัญเป็นมุสลิมที่มองการณ์ไกล ทำให้ไทยมองเห็นความสำคัญของอิหร่านมากขึ้น โดยถือเป็นรัฐมนตรีว่าการกระทรวงการต่างประเทศของไทยคนแรกๆ ที่เดินทางไปเยือน

³² อุกฤษณ์ ปัทมานันท์, "ไทย" ใน เอเชียรายปี 1998/2541 (กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์จุฬาฯ, 2541), หน้า 127-130

³³ อุกฤษณ์ ปัทมานันท์, "ไทย" ใน เอเชียรายปี 1999/2542 (กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์จุฬาฯ, 2542), หน้า 106

อิหร่านในค.ศ. 1998 รวมทั้งได้สร้างความใกล้ชิดกับโลกมุสลิมในระดับพหุภาคี นั่นคือ ผลักดันให้ไทยได้เข้าเป็นผู้สังเกตการณ์ (observer) ในองค์กรการประชุมอิสลามโลก (Organization Islamic Conference - OIC) นอกจากนี้ที่สำคัญ คือ สมัชชาประชาชาติมุสลิม ยังมีนายสุภชัย พานิชภักดิ์ เป็นรองนายกรัฐมนตรีด้านเศรษฐกิจและรัฐมนตรีว่าการกระทรวงพาณิชย์ นายสุภชัยถือว่าเป็นผู้ที่มีความรู้ ความสามารถ และประสบการณ์ในงานด้านเศรษฐกิจมายาวนาน ทั้งนี้ในช่วงที่นายสุภชัยดำรงตำแหน่งดังกล่าว มีการใช้นโยบายเร่งฟื้นฟูเศรษฐกิจของประเทศ โดยมุ่งเน้นการลงทุนจากต่างประเทศและการพัฒนาอุตสาหกรรมที่เน้นการส่งออก³⁴ ด้วยเหตุนี้จึงอาจจะเป็นส่วนหนึ่งที่ทำให้นายสุภชัย พานิชภักดิ์ รองนายกรัฐมนตรีและรัฐมนตรีว่าการกระทรวงพาณิชย์ เดินทางเยือนอิหร่านอย่างเป็นทางการในค.ศ. 1999 เพื่อวัตถุประสงค์ในทางเศรษฐกิจอันแสดงให้เห็นว่าอิหร่านเป็นตลาดเป้าหมายในการส่งออกอีกแห่งที่สำคัญไม่น้อยสำหรับไทย

ยิ่งต่อมาในสมัชชาประชาชาติมุสลิม พันตำรวจโท ทักษิณ ชินวัตร (ค.ศ. 2001-2006) ถือเป็นผู้นำประเทศที่มีวิสัยทัศน์โดดเด่นทั้งในด้านการต่างประเทศและเศรษฐกิจ เนื่องจากเป็นผู้ที่มีภาพลักษณ์ที่เรียกว่าอินเตอร์ (Inter) และเป็นนักธุรกิจที่มั่งคั่งร่ำรวย เหตุเพราะประสบความสำเร็จอย่างสูงจากการทำธุรกิจเกี่ยวกับโทรคมนาคม ดังนั้นย่อมแน่นอนว่ามโนทัศน์การรับรู้ของพันตำรวจโททักษิณ ชินวัตร ต้องมุ่งให้ความสำคัญต่อการส่งเสริมผลประโยชน์ทางเศรษฐกิจให้กับประเทศมากกว่าผลประโยชน์ด้านอื่น เมื่อเป็นเช่นนี้ย่อมส่งผลให้รัฐมนตรีแต่ละคนทั้งในส่วนที่เกี่ยวข้องกับงานด้านเศรษฐกิจโดยตรงและโดยอ้อม ต้องเร่งสร้างผลงานที่ให้ความสำคัญต่อการส่งเสริมผลประโยชน์ทางเศรษฐกิจตามไปด้วย ด้วยเหตุแห่งปัจจัยดังกล่าวจึงมีอิทธิพลทำให้ นโยบายต่างประเทศของไทยต่ออิหร่านในสมัชชาประชาชาติมุสลิม มุ่งให้ความสำคัญในเชิงรุกต่อผลประโยชน์ทางเศรษฐกิจ หรืออาจกล่าวได้ว่าไทยมองอิหร่านเป็นส่วนหนึ่งในยุทธศาสตร์ทางเศรษฐกิจ ดังจะเห็นได้ว่า นายวันมูหะมัด นอร์ มะทา รัฐมนตรีว่าการกระทรวงมหาดไทย ในฐานะประธานคณะกรรมการพัฒนาอุตสาหกรรมฮาลาล ซึ่งเป็นผู้ที่มีสายสัมพันธ์ที่ลึกกับอิหร่าน (นายวันมูหะมัด นอร์ มะทา เมื่อครั้งดำรงตำแหน่งประธานรัฐสภาได้เคยเดินทางไปเยือนอิหร่านในค.ศ. 1993) ได้รับมอบหมายจากกระทรวงการต่างประเทศ ซึ่งเป็นหน่วยงานสนับสนุนการส่งออกอาหารฮาลาล ในช่วงที่นายสุรเกียรติ์ เสถียรไทย เป็นรัฐมนตรีว่าการ ให้เดินทางไปเยือนอิหร่านและสหรัฐอเมริกาเพื่อรับเอมิเรตส์ แคนายวันมูหะมัด นอร์ มะทาติดภารกิจ จึงได้ให้นายเด่น โต๊ะมีนา รองประธานคณะกรรมการพัฒนาอุตสาหกรรมฮาลาล เป็นหัวหน้าคณะเดินทางไปแทน ซึ่งการเดินทางไปเยือนอิหร่านในครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อขยายตลาดการส่งออกอาหารฮาลาลในอิหร่าน และยังสามารถเชิญชวนให้อิหร่านมาร่วมลงทุนในนิคมอุตสาหกรรมอาหารฮาลาลที่จังหวัดปัตตานีอีกด้วย นอกจากนี้ยังจะเห็น ได้จากการที่นายแพทย์

³⁴ อุกฤษฏ์ ปัทมานันท์, "ไทย" ใน เอเชียรายปี 2004 / 2547 (กรุงเทพฯ : แอคทีฟพรีส, 2546) , หน้า 113

พรหมมินทร์ เลิศสุริย์เดช ผู้ใกล้ชิดพันตำรวจโททักษิณ ชินวัตร ในฐานะรัฐมนตรีว่าการกระทรวงพลังงาน ได้เดินทางเยือนอิหร่านเพื่อส่งเสริม และแสวงหาช่องทางกระชับความร่วมมือและการลงทุนด้านพลังงานระหว่างภาครัฐ และภาคเอกชนของทั้งสองประเทศ หรือแม้แต่ในกรณีที่กระทรวงกลาโหมของไทย โดยพลเอกธรรมรักษ์ อิศรางกูร ณ อยุธยา ในฐานะรัฐมนตรีว่าการ ได้จัดส่งหน่วยเฉพาะกิจปฏิบัติการเพื่อมนุษยธรรม เข้าช่วยเหลือผู้ประสบภัยแผ่นดินไหวชาวอิหร่านจำนวนมากที่เมืองบาม (Bam) พร้อมทั้งได้สนับสนุนงบประมาณช่วยเหลือชาวอิหร่านเป็นจำนวน 10 ล้านบาท ผลงานดังกล่าว แม้ว่าจะไม่ใช่เป็นการส่งเสริมผลประโยชน์ทางเศรษฐกิจโดยตรง แต่ในทางอ้อมถือเป็นการแสดงความมีน้ำใจ หยิบยื่นความช่วยเหลือให้ยามประสบเหตุร้ายแรง ซึ่งทำให้อิหร่านซาบซึ้งใจอย่างมากและแสดงความขอบคุณตอบกลับมา สิ่งเหล่านี้ถือเป็นส่วนสำคัญในการ ‘ซื้อใจ’ ทำให้อิหร่านมองไทยอย่างมิตรแท้ อันเป็นการสานสัมพันธ์ให้กระชับแน่นมากขึ้นระหว่างรัฐบาลทั้งสองประเทศ ซึ่งเท่ากับจะเป็นการปูทาง หรือเอื้อประโยชน์ให้เกิดความร่วมมือทางเศรษฐกิจต่อกันได้มากยิ่งขึ้นต่อไป

3.2 ปัจจัยภายนอกประเทศ

3.2.1 ปัจจัยเกี่ยวกับอิหร่าน

ปัจจัยเกี่ยวกับอิหร่าน ซึ่งได้แก่ พื้นฐานความสำคัญของประเทศ ศักยภาพของประเทศในด้านเศรษฐกิจและการเมือง และนโยบายต่างประเทศของอิหร่านที่ให้ความสำคัญกับประเทศในเอเชียรวมทั้งกับประเทศไทย โดยมุ่งเน้นในเชิงสร้างสรรค์ทางเศรษฐกิจ สิ่งเหล่านี้ล้วนเป็นปัจจัยภายนอกที่มีอิทธิพลทำให้ นโยบายต่างประเทศของไทยต่ออิหร่านให้ความสำคัญต่อการส่งเสริมผลประโยชน์ทางเศรษฐกิจต่อกันเป็นหลัก กล่าวคือ

ก. พื้นฐานความสำคัญของประเทศ

เมื่อพิจารณาในด้านที่ตั้ง อิหร่านเป็นประเทศหนึ่งในภูมิภาคตะวันออกกลางที่อยู่ในซีกภูมิที่ติ กล่าวคือ ถูกล้อมรอบด้วยอ่าวโอมาน อ่าวเปอร์เซีย และทะเลสาบแคสเปียน ซึ่งเป็นเส้นทางเดินเรือในการขนถ่ายสินค้านานาชาติ โดยเฉพาะอย่างยิ่งน้ำมัน อีกทั้งยังมีพื้นที่บางส่วนติดต่อกับปากีสถาน ซึ่งเป็นประเทศมุสลิมที่มีบทบาทสำคัญในภูมิภาคเอเชียได้ นอกจากนี้ยังมีพื้นที่ติดต่อกับภูมิภาคเอเชียกลาง ทำให้เสมือนอิหร่านเสมือนเป็นประตูเปิดไปสู่ภูมิภาคเอเชียกลาง ส่วนในด้านโครงสร้างพื้นฐานทางเศรษฐกิจถือว่ามีความเข้มแข็ง เพราะเหตุว่าโครงสร้างพื้นฐานทางเศรษฐกิจหลักของอิหร่าน จะอยู่ที่อุตสาหกรรมปิโตรเลียมประเภทน้ำมัน (ร้อยละ 80) และก๊าซธรรมชาติ โดยเฉพาะอย่างยิ่งน้ำมัน เนื่องจากพบว่าบริเวณตอนใต้ของอิหร่านมีแหล่งน้ำมันจำนวนมหาศาล รวมถึงการขุดเจาะน้ำมันในทะเล ส่งผลทำให้อิหร่านสามารถส่งออกน้ำมันได้ไม่น้อยกว่า 6 ล้านบาร์เรลต่อวัน โดยมีญี่ปุ่นเป็นลูกค้าที่รับซื้อน้ำมันจากอิหร่านวันละ 3 ล้านบาร์เรลต่อวัน และมีตลาดอื่น ๆ รวมถึงประเทศในกลุ่มสหภาพยุโรปหรือ EU อาทิ เยอรมัน ฝรั่งเศส เป็นตลาดส่งออกน้ำมันอีกวันละไม่น้อยกว่า 2 ล้านบาร์เรล

ขณะเดียวกันอุตสาหกรรมก๊าซธรรมชาติกำลังทวีความสำคัญมากขึ้นเรื่อย ๆ รัฐบาลอิหร่านและองค์การสำรวจ และการลงทุนของรัสเซียได้ทำการค้นพบแหล่งก๊าซธรรมชาติในอิหร่านจำนวนมหาศาลซึ่งสามารถนำมาใช้ได้ถึงประมาณ 1300 ปี และในขณะนี้อิหร่านได้ร่วมมือกับตุรกีและประเทศในภูมิภาคเอเชียกลางดำเนินโครงการวางท่อก๊าซจากอิหร่าน (เมืองอาเวซ) ไปยังตุรกี (เมืองท่าตุรจวล) โดยสามารถลำเลียงก๊าซธรรมชาติส่งไปยังเมืองท่าต่าง ๆ ในทะเลเมดิเตอร์เรเนียน และส่งต่อผ่านไปยังประเทศต่าง ๆ ในยุโรป อย่างไรก็ตาม ทรัพยากรประเภทแร่ธาตุอื่น ๆ ก็มีการค้นพบในปริมาณมากเช่นกันราว 5,600 ล้านตันจนกลายเป็นสินค้าส่งออกประเภทสินแร่ที่สำคัญ อาทิ แร่แมกนีเซียม อะลูมิเนียม เหล็ก ถ่านหิน และทองแดง เป็นต้น นอกจากนี้ในภาคเกษตรกรรม ผลผลิตทางการเกษตรที่สำคัญได้แก่ ข้าวสาลี ข้าวบาร์เลย์ และพืชไร่ต่าง ๆ รวมถึงการเลี้ยงสัตว์ประเภทไก่ เป็ด แพะ แกะ และห่าน ก็เป็นไปเพื่ออุตสาหกรรมอาหารแปรรูปในการส่งออก

สำหรับภาคบริการของอิหร่าน โดยเฉพาะอย่างยิ่ง อุตสาหกรรมท่องเที่ยว ก็กำลังเป็นที่สนใจของหลายประเทศในการเข้าไปลงทุน เนื่องจากอิหร่านเป็นแหล่งแห่งอารยธรรมที่สำคัญของโลก อีกทั้งการมีภูมิประเทศและภูมิอากาศที่มีเอกลักษณ์เฉพาะซึ่งดึงดูดใจบรรดานักท่องเที่ยวเป็นอย่างดี สถานที่ท่องเที่ยวสำคัญได้แก่ เมืองเตหะราน อิศฟาฮาน กุม กุรอซาน เป็นต้น ดังนั้นเมื่อพิจารณาสภาพที่ตั้งทางภูมิศาสตร์ซึ่งเชื่อมโยงกับภูมิภาคเอเชียกลาง และพื้นฐานโครงสร้างทางเศรษฐกิจของอิหร่านที่มีอุตสาหกรรมน้ำมัน เป็นกระดูกสันหลังในการสร้างรายได้หลักให้กับประเทศ โดยมีอุตสาหกรรมก๊าซ สินแร่ และปิโตรเคมีคอลเป็นส่วนสำคัญไม่น้อยในการเสริมสร้างรายได้ให้กับประเทศเช่นเดียวกัน จึงทำให้อิหร่านกลายเป็นประเทศที่มีความสำคัญมิใช่น้อย ดังคำกล่าวของ ฯพณฯ มุฮัมหมัด รอซูล อิสลามิ เอกอัครราชทูตสาธารณรัฐอิสลามอิหร่านประจำประเทศไทย ที่ว่า "...อิหร่านตั้งอยู่ในภูมิภาคที่เป็นจุดยุทธศาสตร์ที่สำคัญที่สุดประเทศหนึ่งในเอเชียและตะวันออกกลาง มีพรมแดนติดต่อกับประเทศอื่น ๆ ถึง 15 ประเทศ (ติดบริเวณพรมแดนทางบก 7 และติดบริเวณพรมแดนทางทะเล 8) อีกทั้งคิดว่าเปอร์เซียในทางตอนใต้ และทะเลสาบแคสเปียนในทางตอนเหนือ อิหร่านได้เป็นประตูทางออกที่สำคัญมายาวนานยังประเทศอื่น ๆ แห่งภูมิภาคนั้น เส้นทางสายไหมที่มีชื่อเสียงซึ่งผ่านเปอร์เซียสมัยโบราณก็เป็นสักขีพยานอยู่ในการยืนยันนี้ ความคาดหวังอันยิ่งใหญ่ในกิจกรรมด้านการค้า และเศรษฐกิจในอิหร่านกับประเทศเพื่อนบ้านใกล้เคียงของอิหร่านนั้น นับเป็นโอกาสอันเยี่ยมยอด แม้ว่าจะเป็นที่รู้จักกันอย่างดีถึงการที่อิหร่านมีทรัพยากรก๊าซธรรมชาติ และสมบูรณ์มั่งคั่งด้วยน้ำมัน แต่อิหร่านก็ยังอุดมสมบูรณ์ไปด้วยแร่ธาตุนานาชนิดจำนวนมหาศาลอีกด้วย ยิ่งกว่านั้นอันเนื่องจากสภาพทางด้านสิ่งแวดล้อม และลักษณะทางด้านนิเวศน์ที่เป็นพิเศษของอิหร่าน จึงทำให้อิหร่านเป็นสถานที่เหมาะสมที่สุดสำหรับการพัฒนาทางด้านเกษตรและการเลี้ยงปศุสัตว์ จะเห็นได้ว่าอิหร่านมีความเหมาะสมในโอกาสทางเศรษฐกิจ และมีพื้นฐานที่น่าพึง

พอใจสำหรับการนี้มากมาย องค์ประกอบที่สำคัญที่สุดที่มีค่าควรแก่การเอ่ยถึงนั่นก็คือ พลังงานของมนุษย์ที่มีจำนวนมากมายเริ่มตั้งแต่ความชำนาญงานในขั้นง่าย ๆ ไปจนถึงความชำนาญขั้นสูง อันเป็นที่ต้องการสำหรับการทำงานที่ต้องอาศัยความเชี่ยวชาญ และความสลับซับซ้อนอย่างมากในทุก ๆ ด้านของกิจกรรมต่าง ๆ ทางด้านเศรษฐกิจ ซึ่งสิ่งเหล่านี้ในโลกคืออัญญาแจที่นำไปสู่ความมั่งคั่งทางสังคมของทุกประเทศในโลกนี้...”³⁶

ข. ศักยภาพของประเทศ

- ด้านเศรษฐกิจ

เมื่อพิจารณาศักยภาพของอิหร่านด้านเศรษฐกิจ พบว่าอยู่ในเกณฑ์ดี เพราะจะเห็นได้ว่าในปี 2005 อิหร่านมี GDP (official exchange rate) 181.2 พันล้านเหรียญสหรัฐ⁴ อำนาจการซื้อ (purchasing power parity) 561.6 พันล้านเหรียญสหรัฐ⁴ และ GDP - per capita (Growth Domestic Product -GDP) หรือรายได้ต่อหัว 8,300 ล้านดอลลาร์สหรัฐ⁴ นอกจากนี้ยังมีอัตราการเติบโตทางเศรษฐกิจอยู่ในระดับสูงมากสำหรับประเทศกำลังพัฒนา คือ ร้อยละ 6.1 ทั้งนี้ GDP ของอิหร่านมาจากภาคการเกษตรร้อยละ 11.6 ภาคอุตสาหกรรมร้อยละ 42.4 และภาคบริการร้อยละ 46 แต่อิหร่านก็ยังมีหนี้สาธารณะประมาณร้อยละ 28.9 ของ GDP อัตราเงินเฟ้อร้อยละ 13.5 และอัตราการว่างงานร้อยละ 11.2 (ค.ศ.2004)³⁶ ส่วนด้านการค้า ประเทศคู่ค้าสำคัญของอิหร่าน ได้แก่ ญี่ปุ่น จีน อิตาลี แอฟริกาใต้ เกาหลีใต้ ฝรั่งเศส ตุรกี ใต้หวัน และเนเธอร์แลนด์ ถือเป็นประเทศที่อิหร่านส่งสินค้าออกไปขาย ในขณะที่อิหร่านนำเข้าสินค้าจากเยอรมัน จีน อิตาลี สหรัฐอาหรับเอมิเรตส์ เกาหลีใต้ ฝรั่งเศส และรัสเซีย ขณะที่ปริมาณการค้าระหว่างประเทศของอิหร่านในปี 2005 มีประมาณ 97.92 พันล้านเหรียญสหรัฐ⁴ โดยเป็นปริมาณการส่งออก 55.42 พันล้านเหรียญสหรัฐ⁴ และปริมาณการนำเข้า 42.5 พันล้านเหรียญสหรัฐ⁴ มูลค่าการค้าของอิหร่านจึงอยู่ในระดับเกินดุล โดยสินค้าส่งออกที่สำคัญของอิหร่าน คือ น้ำมันดิบ พรม ผลไม้ ถั่วต่าง ๆ ฝ้าย อัญมณี ทองคำ และไขปลาการ์เวีย ขณะที่สินค้านำเข้าที่สำคัญ คือ เครื่องจักรกล เหล็ก เครื่องใช้ไฟฟ้า อาหาร เวชภัณฑ์ อุปกรณ์ในการขนส่ง และยุทธโปกรณ์ทางการทหาร (นำเข้าจากลิเบีย บราซิล จีน รัสเซีย และเกาหลีเหนือ)

³⁶ มุฮัมหมัด รอซูล อิสลามิ, “ประเทศอิหร่านและประเทศไทย ความเป็นปึกแผ่นแห่งมิตรไมตรีและการดำเนินงานร่วมกัน,” ความสัมพันธ์อิหร่าน-ไทย ทางด้านประวัติศาสตร์และวัฒนธรรม, กรุงเทพฯ : ศูนย์วัฒนธรรม สถานเอกอัครราชทูต สาธารณรัฐอิสลามอิหร่าน , 2003, หน้า 364-365.

³⁷ CIA – The World Factbook - -Iran, <https://www.cia.gov/cia/publications/factbook/geos/ir.html>.

นอกจากนี้ นโยบายเศรษฐกิจของอิหร่าน ก็มีแนวทางปฏิรูปมากขึ้น นับตั้งแต่ค.ศ. 1989 เป็นต้นมา ภายใต้การนำของอดีตประธานาธิบดีรฟซันจานี (Akbar Hashemi Rafsanjani) และโดยเฉพาะอย่างยิ่งอดีตประธานาธิบดีโมฮัมหมัด คาตามิ (Mohammad Khatami) ซึ่งถือว่าเป็นผู้นำหัวก้าวหน้า และล่าสุดในปัจจุบันภายใต้การนำของประธานาธิบดีมะห์มูด อะหมัดคินีญัด (Mahmud Ahmadinejad) ซึ่งแม้ว่าจะจะเป็นผู้นำหัวอนุรักษ์นิยม แต่ก็พยายามสานต่อการปฏิรูปเศรษฐกิจในแนวทางอดีตประธานาธิบดีรฟซันจานี ทั้งนี้ในช่วงปี 2000 เป็นต้นมา อิหร่านอยู่ระหว่างการใช้แผนพัฒนาประเทศ 5 ปี (แผนที่ 3 ระหว่าง ค.ศ. 2000 – 2003) ซึ่งตามแผนนี้ได้กำหนดให้อิหร่านมีแผนนโยบายปฏิรูปเศรษฐกิจในทุกด้าน (total restructuring) มากยิ่งขึ้น ทั้งนี้เพื่อฟื้นฟูและสร้างความมั่นคงแข็งแกร่งให้กับระบบเศรษฐกิจ โดยเฉพาะอย่างยิ่งการมีเป้าหมายในการให้หนี้ต่างประเทศของอิหร่านหมดไปโดยเร็ว ซึ่งผลสำเร็จที่เห็นได้ชัดอย่างเป็นรูปธรรม คือ อัตราการขยายตัวทางเศรษฐกิจอยู่ในระดับที่น่าพอใจ และมีแนวโน้มว่าจะขยายตัวมากขึ้น ทั้งนี้รัฐบาลอิหร่านได้ดำเนินนโยบายสร้างความหลากหลายในการปรับโครงสร้างทางเศรษฐกิจ และแปรรูปกิจการของรัฐให้เป็นเอกชน (privatization) มากยิ่งขึ้น เพราะกิจการสาธารณูปโภคเกือบทั้งหมดอยู่ภายใต้การผูกขาดของรัฐ และยังได้จัดตั้ง stabilization fund นอกจากนี้อิหร่านยังมีนโยบายส่งเสริมการลงทุนจากต่างชาติ เพราะจะเห็นได้ว่ากฎหมายการลงทุนของต่างชาติมีการปรับเปลี่ยนเนื้อหา และขอบข่ายที่ดึงดูดนักลงทุนต่างชาติได้ไม่น้อย กล่าวคือ การถือหุ้นของนักลงทุนต่างชาติสามารถถือหุ้นได้อย่างสูงสุดร้อยละ 40 ของทุนของบริษัทที่จะตั้งขึ้นใหม่ โดยที่อนุญาตให้นักลงทุนต่างชาตินำเงินกำไรสุทธิแลกกลับเป็นสกุลเงินของตนเองได้ ซึ่งหมายความว่านักลงทุนต่างชาติสามารถที่จะนำกำไรที่ตนหามาได้กลับคืนสู่ประเทศของตนได้ นอกจากนี้อิหร่านยังได้ดำเนินนโยบายส่งเสริมการค้าเฉพาะพื้นที่ในเขตการค้าเสรี (Free Trade Area) บริเวณเกาะคิช เกาะละฆม และเมืองท่าชาบอาซาร์ และในเขตเศรษฐกิจพิเศษ (Special Economic Zone) อาทิบริเวณ Sarakhs SEZ, Anzali SEZ เป็นต้น³⁷

- ด้านการเมือง

เมื่อพิจารณาในเรื่องเสถียรภาพทางการเมืองของอิหร่านในปัจจุบัน พบว่ามีความมั่นคงแข็งแรง เนื่องจากประชาชนมีความมุ่งมั่นและภักดีต่อประเทศ เทิดทูนประมุขสูงสุด คือ อายาตอลเลาะห์ คอเมเนอี (Ayatollah Khamenei) ซึ่งเป็นผู้นำทั้งในทางศาสนาและอาณาจักร เหตุเพราะรัฐธรรมนูญหรือแนวทางปฏิบัติของอิหร่านเป็นความรับผิดชอบของประชาชนที่ผูกมัดโดยเงื่อนไขแห่งการเชื่อฟังและศรัทธา ซึ่งอยู่ภายใต้กฎหมายของพระเจ้า เป็นเจ้ากำหนดหรือกฎหมายอิสลาม (ชาริอะห์) โดยผู้ที่ทำหน้าที่ใช้กฎหมายอิสลามเป็นหน้าที่

³⁷ คลยา เทียนทอง, "อิหร่าน" ในรายงานวิจัยเรื่อง ยุทธศาสตร์ของไทยในการยกระดับความสัมพันธภาพทางเศรษฐกิจและการค้ากับประเทศในเอเชีย, เซมอ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, สิงหาคม 2546.

ขณะเดียวกันการที่ผู้นำประเทศคนใหม่ คือ ประธานาธิบดีมะห์มูด อะห์มาดีเนจัด (Mahmud Ahmadinejad) ก็มีแนวคิดอนุรักษ์นิยมในทางการเมืองสูง ซึ่งเป็นไปในแนวทางเดียวกับแนวคิดของ อายาตุลลอฮ์ คาเมเนอี (Ayatollah Khamenei) ประมุขสูงสุดของประเทศ ซึ่งมีฐานเสียงสำคัญจากนิกการศาสนาอาวโตะและพวกหัวอนุรักษ์นิยมที่สืบสานแนวคิดของอิหม่ามโคมัยนี (Khomeini) มาอย่างเข้มข้น จึงยังทำให้เสถียรภาพทางการเมืองของประเทศนั้นคงมากขึ้นอย่างชัดเจน

ก. นโยบายต่างประเทศ

แม้ว่าสงครามเย็นสิ้นสุดลงในค.ศ.1990 หากแต่่นโยบายต่างประเทศของอิหร่านก็ยังคงยึดมั่นบนพื้นฐานแนวนโยบายต่างประเทศเดิม นับตั้งแต่มีการปฏิวัติอิสลามในค.ศ.1979 นั่นคือ “ไม่มีตะวันตก (ทุนนิยม) และตะวันออก (สังคมนิยม)” โดยเฉพาะอย่างยิ่งต่อต้านสหรัฐฯ และอิสราเอลอย่างชัดเจน ขณะเดียวกันอิหร่านก็มั่นนโยบายให้ความสำคัญต่อประเทศเพื่อนบ้าน ประเทศในโลกมุสลิมด้วยกัน และประเทศโลกที่สาม รวมถึงประเทศที่ให้การสนับสนุนอิหร่านในทางการเมือง เศรษฐกิจ สังคม และการทหาร³⁸ ดังคำอธิบายของ ดร. สุชางอะมีร์ อะฮ์มะดี นักวิชาการที่ทำการศึกษาวิจัยในเรื่องนโยบายการต่างประเทศของอิหร่าน ซึ่งได้กล่าวว่า “..สาธารณรัฐอิสลามอิหร่านในการดำเนินก้าวแรกของนโยบายการต่างประเทศนั้น จัดรวมเป็นกลุ่มๆ ซึ่งในกลุ่มแรกจะมอบหมายแก่กลุ่มประเทศอาหรับ หมายถึงกลุ่มประเทศอิสลามและพวกที่มีความเคลื่อนไหวแบบอิสลาม กลุ่มที่สองมอบยังกลุ่มประเทศเพื่อนบ้านหมายถึงประเทศต่างๆ ที่มีพรมแดนติดต่อกับอิหร่าน กลุ่มที่สามได้มอบหมายยังกลุ่มประเทศที่อยู่ในอ่าวเปอร์เซีย และกลุ่มประเทศหรืออยู่ในทวีปเอเชียถือว่าเป็นจุดศูนย์กลางซึ่งจะรวมไปถึงยุโรปและแอฟริกาด้วย และกลุ่มที่สี่ก็มอบยังกลุ่มประเทศทางยุโรปตะวันตก ทั้งนี้ไม่รวมสหรัฐอเมริกาเพราะความสัมพันธ์กับสหรัฐอเมริกานั้นยังไม่มีที่ชัดเจน..”³⁹

อย่างไรก็ตาม ประเทศที่เข้าข่ายลักษณะดังกล่าวส่วนใหญ่มีอยู่ในเอเชีย เมื่อเป็นเช่นนี้ จึงเป็นส่งผลกระทบต่ออิหร่านจำต้องหันมามีนโยบายต่างประเทศในลักษณะที่ให้ความสำคัญกับพวกตะวันออก หรือเอเชียด้วยกัน หรือที่เรียกว่า “Look East Policy” โดยเฉพาะอย่างยิ่งกับจีน ญี่ปุ่น กลุ่มเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ กลุ่มเอเชียใต้ (อินเดียและปากีสถาน) และที่สำคัญกลุ่มเอเชียกลาง ซึ่งส่วนใหญ่เป็นประเทศที่เพิ่งแยกตัวมาจากอดีตสหภาพโซเวียตเดิม ยิ่งเมื่อโลกเข้าสู่ยุคโลกาภิวัตน์ด้วยแล้ว อิหร่านได้ปรับตัวในบางเรื่องและเปิดประเทศเพื่อสอดรับกับกระแสภายนอกที่เปลี่ยนแปลงไป โดยอิหร่านได้ใช้นโยบายการทูตเชิงรุกอย่างสร้างสรรค์เพื่อเร่งรัดและส่งเสริมความร่วมมือทางเศรษฐกิจในระดับทวิภาคีกับประเทศในเอเชียให้มากขึ้น อาทิ โครงการความร่วมมือด้านเส้นทางคมนาคมกับจีน ความร่วมมือทางเศรษฐกิจระหว่างอิหร่านกับอินเดียใน

³⁸ Abbas Maleki, *Iran and Central Asia*. (http://besia.ksg.harvard.edu/BCSIA_content/documents/IranandCentralAsia.pdf)

³⁹ ดูรายละเอียดทั้งหมดใน *Foreign Policy of Iran From 1979 to The President : Turns and Challenge* (ฉบับแปลจากภาษาฟาร์ซีในภาคผนวก) (แหล่งที่มา : <http://www.bashgah.net/modules.php>)

ลักษณะที่เกี่ยวพันกัน และโดยเฉพาะอย่างยิ่งในระดับพหุภาคี นั่นคือ การขยายการเชื่อมโยงสู่ภูมิภาคเอเชียกลาง และเอเชียใต้จนกลายเป็นองค์กรความร่วมมือเชื่อมโยงภูมิภาคที่สำคัญหรือที่เรียกว่า Economic Cooperation Organization – ECO⁴⁰ ซึ่งประกอบด้วยอิหร่าน ตุรกี ปากีสถาน อัฟกานิสถาน รวมทั้งประเทศ CIS อีก 6 ประเทศ อันได้แก่ อุซเบกิสถาน คาซัคสถาน เติร์กเมนิสถาน ทาจิกิสถาน คีร์กีซสถาน เติร์กเมนิสถาน และอาเซอร์ไบจาน นอกจากนี้ยังรวมถึงโครงการความร่วมมือทางด้านการคมนาคมขนส่งเชื่อมเส้นทางระหว่างอิหร่าน ตุรกี เอเชียกลาง เอเชียใต้ เอเชียตะวันออกและเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ และที่สำคัญการที่อิหร่านแสดงความสนใจที่จะเป็นประเทศคู่เจรจาเฉพาะด้านของอาเซียนมาตั้งแต่ค.ศ. 1999 อย่างไรก็ดี อิหร่านได้ดำเนินการติดต่อสัมพันธ์กับอาเซียน โดยผ่าน ECO จนกระทั่งในที่สุดได้มีการจัดตั้ง ASEAN-ECO Workshop on International Trade นอกจากการใช้นโยบายทูตเชิงรุกเพื่อเสริมสร้างผลประโยชน์ทางเศรษฐกิจการค้าให้กับประเทศโดยตรงแล้ว ที่สำคัญกว่านั้น คือ ยังเป็นไปเพื่อผลประโยชน์ทางการเมืองในลักษณะของการเปลี่ยนภาพลักษณ์ของตนเองในสายตาประเทศอื่น ให้เป็นไปในทางบวกมากขึ้น โดยเฉพาะอย่างยิ่งได้หันมากระชับความสัมพันธ์กับจีนและรัสเซีย ทั้งนี้ก็เพื่อสร้างพันธมิตรทางการเมือง และเศรษฐกิจในการเผชิญหน้ากับสหรัฐฯ โดยจุดประสงค์ที่สำคัญก็เพื่อคานอำนาจสหรัฐฯ ในกรณีการพัฒนาโครงการนิวเคลียร์ของอิหร่าน ซึ่งสหรัฐฯ กำลังบีบบังคับอิหร่านให้ยุติ รวมทั้งการได้เสียงสนับสนุนในการเข้าเป็นสมาชิก WTO ท่ามกลางการคัดค้านของสหรัฐฯ

ส่วนนโยบายต่างประเทศของอิหร่านต่อไทยนั้น ก็เป็นไปในลักษณะที่อิหร่านมองไทยด้วยความสนใจและให้ความสำคัญอย่างมาก เนื่องจากไทยเป็นประเทศที่มีบทบาทนำในกลุ่มอาเซียน ซึ่งเป็นองค์กรระดับภูมิภาคที่อิหร่านตระหนักให้ความสำคัญ อีกทั้งไทยมีพื้นฐานความสัมพันธ์อันดีที่มีมาช้านานกับอิหร่านนับแต่ประวัติศาสตร์และมีนโยบายเป็นกลางต่อประเทศในภูมิภาคตะวันออกกลาง ที่สำคัญไทยเป็นประเทศที่มีศักยภาพในการผลิตสินค้าประเภทเกษตรกรรม โดยเฉพาะอย่างยิ่งข้าว ซึ่งเป็นสินค้าที่อิหร่านให้ความสำคัญและมีความจำเป็นในการนำเข้า รวมถึงผลิตภัณฑ์อาหาร สิ่งทอประเภทเส้นใยประดิษฐ์ เสื้อผ้า หรือแม้แต่อุตสาหกรรมแปรรูปชิ้นส่วนเครื่องประกอบซึ่งอิหร่านนำเข้าจากไทย นอกจากนี้ในภาคการลงทุน โดยเฉพาะในกิจการก่อสร้างด้านคมนาคมขนส่งของอิหร่านที่กำลังเร่งขยายตัว เพื่อรองรับความเติบโตในด้านต่าง ๆ ที่กำลังจะเกิดขึ้น จึงทำให้อิหร่านเป็นประเทศที่มีความต้องการแรงงานสูงและนิยมในแรงงานต่างชาติจากประเทศในเอเชียรวมถึงไทยอย่างค่อนเนื่อง แต่ปริมาณแรงงานไทยที่ไปทำงานในอิหร่านยังเป็นอันดับรองจากซาอุดีอาระเบียและบาห์เรน

⁴⁰ Abbas Maleki, *Iran and Central Asia*. (http://bcsia.ksg.harvard.edu/BCSIA_content/documents/IranandCentralAsia.pdf)

3.2.2 ปัจจัยเกี่ยวกับราคาน้ำมันโลก

สภาพการเปลี่ยนแปลงของเศรษฐกิจโลก โดยเฉพาะในเรื่องราคาน้ำมันที่เพิ่มสูงขึ้นเรื่อย ๆ นับตั้งแต่การที่สหรัฐฯ ใช้กำลังทหารบุกถล่มอิรัก เพื่อโค่นล้มประธานาธิบดีซัดดัม ฮุสเซน ในค.ศ. 2003 และจนถึงค.ศ. 2004 ราคาน้ำมันโลกก็เป็นอย่างผันผวน และทรงตัวในระดับสูง ถึงแม้ว่าจะอ่อนตัวลงมาต่ำกว่าระดับที่ขึ้นไปทำสถิติสูงสุดในรอบ 21 ปี ที่บาร์เรลละ 42.45 เหรียญสหรัฐฯ ในเดือนมิถุนายน ทั้งนี้ราคาน้ำมันโลกที่สูงขึ้นดังกล่าว ได้รับผลกระทบมาจากการปัญหาความมั่นคงและการเมืองในตะวันออกกลาง (ปัญหาการสู้รบในอิรัก วิกฤตนิวเคลียร์อิหร่าน และความขัดแย้งอิสราเอล - ปาเลสไตน์) การเติบโตทางเศรษฐกิจของทั่วโลกโดยเฉลี่ยสูงขึ้น กำลังการผลิตน้ำมันในหลายประเทศลดปริมาณลงและการกักตุนน้ำมัน⁴¹ สิ่งต่างๆ เหล่านี้มีอิทธิพลต่อราคาน้ำมันโลกให้ทะยานสูงขึ้นต่อไป ซึ่งย่อมแน่นอนว่าทำให้ไทยต้องได้รับผลเสียหายอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ เพราะนอกจากประชาชนจะต้องมีรายจ่ายเพิ่มสูงขึ้นแล้ว กองทุนน้ำมันเชื้อเพลิงยังได้ใช้เงินราว 20,000 ล้านบาท เพื่อตรึงราคาน้ำมันที่รัฐบาลไม่ยอมให้สูงไปกว่านี้ เพราะไม่ต้องการให้กระทบต่อสภาพเศรษฐกิจ⁴² เมื่อภาวะราคาน้ำมันโลกมีความผันผวน และเพิ่มสูงขึ้นเรื่อยๆ รัฐบาลไทยจึงเตรียมพร้อมรับมือกับปัญหาโดยดำเนินมาตรการประหยัคพลังงาน เพื่อแก้ปัญหาในระยะสั้น ควบคู่ไปกับพยายามหาพลังงานรูปแบบอื่นทดแทน ซึ่งเป็นการแก้ปัญหาในระยะยาว ทั้งนี้พลังงานทางเลือกทดแทนที่สำคัญ ก็คือ ก๊าซธรรมชาติ เมื่อเป็นเช่นนี้ อิหร่านจึงเป้าหมายหนึ่งที่ไทยเล็งเห็นความสำคัญ เนื่องจาก

- 1) อิหร่านเป็นประเทศที่มีปริมาณสำรองก๊าซธรรมชาติเป็นอันดับสองของโลก (942 ล้านล้านลูกบาศก์ฟุต)
- 2) อิหร่านเป็นประเทศสมาชิกที่มีบทบาทสำคัญในการกำหนดนโยบายของกลุ่ม OPEC
- 3) แหล่งปิโตรเลียมในประเทศอิหร่าน ยังมีการสำรวจและพัฒนาในระดับต่ำ จึงเป็นโอกาสของบริษัทของไทยในการจะเข้าไปพัฒนา
- 4) อิหร่านได้ส่งเสริมความสัมพันธ์ด้านพลังงานกับประเทศในเอเชีย ซึ่งเป็นประเทศที่ใช้น้ำมันที่สำคัญ เช่นจีน และ
- 5) อิหร่านเป็นประตูสู่ความสัมพันธ์กับกลุ่ม CIS หรือกลุ่มเครือรัฐเอกราชจากสหภาพโซเวียตเดิมต่อไปในอนาคต⁴³

ดังนั้นจึงย่อมส่งผลให้ ไทยมีนโยบายต่างประเทศต่ออิหร่าน โดยมุ่งเน้นการส่งเสริมผลประโยชน์ทางเศรษฐกิจต่อกัน โดยเฉพาะอย่างยิ่งในระยะหลังไทยให้ความสนใจต่อความร่วมมือในเรื่องก๊าซธรรมชาติเป็นอย่างมาก ดังจะเห็นได้จาก ในค.ศ. 2004 คณะผู้แทนไทยได้เดินทางไปเยือนอิหร่าน เพื่อแสวงหาช่องทางความร่วมมือกับอิหร่านในเรื่องก๊าซธรรมชาติ โดยบริษัท ปตท.สผ.

⁴¹ - Peak Oil วิกฤตที่ไทย...ต้องเตรียมการรับมือ." ศูนย์วิจัยกสิกรไทย มติชนรายวัน (27 กรกฎาคม 2547), หน้า 1 -5 .

⁴² อ้างแล้ว.

⁴³ มติคณะรัฐมนตรี ที่ พน 0100/2845 ลงวันที่ 24 ธันวาคม 2547 เรื่องสรุปผลการเดินทางไปประชุมและดูงานด้านพลังงาน

ได้เข้าร่วมประมวลรับสิทธิและพัฒนาปิโตรเลียม แปลงสำรวจบนบกจำนวน 2 แปลง ซึ่งในที่สุด
ไทยก็ได้รับสิทธิในการพัฒนาปิโตรเลียมในแปลงสำรวจบนบกหมายเลขที่ 14

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

บทที่ 3

ทิศทางนโยบายต่างประเทศของไทยต่ออิหร่านในอนาคต

1. ลักษณะแนวโน้มนโยบายที่ควรจะเกิดขึ้น

ในอนาคตข้างหน้า โลกจะมีภาวะความผันผวน การแข่งขันทางเศรษฐกิจที่รุนแรงมากขึ้น และที่สำคัญจะมีประเด็นอ่อนไหวหลายเรื่องที่จะก่อให้เกิดผลกระทบต่อเศรษฐกิจโลกอย่างชัดเจน โดยเฉพาะอย่างยิ่งประเด็นเรื่องราคาน้ำมัน โลกที่มีแนวโน้มว่าจะถดถอยสูงขึ้นเรื่อยๆ จนอาจทะลุ 100 หรือสหรัฐอเมริกา คอบาร์เรล ซึ่งในขณะนี้ก็ส่งผลกระทบต่อประเทศไทยแล้ว และแน่นอนว่าจะส่งผลกระทบมากยิ่งขึ้นไปอีกต่อประเทศไทยในอนาคต เนื่องจากไทยเป็นประเทศที่ต้องนำเข้าน้ำมันจำนวนมาก ทั้งนี้ ภายใต้ภาวะน้ำมันโลกที่คาดว่าจะเกิดรุนแรงมากยิ่งขึ้น นโยบายต่างประเทศของไทยต่ออิหร่านในฐานะประเทศที่ผลิตน้ำมันได้เป็นอันดับ 3 ของโลกรองจากซาอุดีอาระเบีย และอิรัก ที่สำคัญยังเป็นประเทศที่อุดมสมบูรณ์ไปด้วยก๊าซธรรมชาติเป็นอันดับ 2 ของโลกรองจากรัสเซีย ซึ่งก๊าซธรรมชาติถือว่าเป็นพลังงานเชื้อเพลิงในการทดแทนน้ำมันได้เป็นอย่างดี สะอาดบริสุทธิ์และมีราคาถูกกว่า จึงควรปรับทิศทางให้สอดคล้องเพื่อส่งเสริมผลประโยชน์ทางเศรษฐกิจให้มากยิ่งขึ้นกว่าในปัจจุบัน โดยไทยควรจะเร่งสร้างความใกล้ชิด และพัฒนาความร่วมมือกับอิหร่านให้มากขึ้นไปอีก โดยเฉพาะอย่างยิ่งในเรื่องก๊าซธรรมชาติ¹ แม้ว่าในขณะนี้ไทยจะร่วมมือกับอิหร่านในเรื่องก๊าซธรรมชาติไปบ้างแล้ว ซึ่งเป็นโครงการที่บริษัท ปตท.สผ. ได้รับอนุญาตจากรัฐบาลอิหร่านให้เข้าไปร่วมสัมปทานสำรวจและผลิตปิโตรเลียมในแปลงสัมปทานที่ 14 (Saveh) ส่วนในทางการค้าก็เช่นกัน ไทยควรจะขยายมูลค่าการค้ากับอิหร่านให้มากยิ่งขึ้นกว่าที่เป็นอยู่ โดยเฉพาะในระหว่างสินค้าที่ต่างฝ่ายต่างต้องการจากกันในระดับต้น ๆ เช่น อิหร่านนำเข้าข้าวจากไทยมาโดยตลอด ในขณะที่ไทยนำเข้าเหล็ก เหล็กกล้า และสินแร่อื่นๆ จากอิหร่าน

ทั้งนี้ ทิศทางนโยบายต่างประเทศของไทยต่ออิหร่านที่ควรปรับเพื่อก่อให้เกิดการส่งเสริมผลประโยชน์ทางเศรษฐกิจให้มากกว่าในปัจจุบันนั้น ไม่เพียงจะต้องเร่งสร้างความใกล้ชิดในทางเศรษฐกิจให้มากขึ้นอย่างเดียว หากแต่จะต้องเร่งสร้างความใกล้ชิดในทางการเมือง กฎหมาย สังคมและวัฒนธรรมให้มากขึ้นควบคู่กันไปด้วย ดังต่อไปนี้²

¹ สัมภาษณ์ ๑๗๗๑ มุห์ซิน ปาก ออฮิน (Mohsen PakAcin) เอกอัครราชทูตสาธารณรัฐอิสลามอิหร่านประจำประเทศไทย, วันที่ 18 พฤษภาคม 2549

² คลยา เทียนทอง, "อิหร่าน" ในรายงานวิจัยเรื่อง เศรษฐศาสตร์ของไทยในการยกระดับความสัมพันธ์ทางเศรษฐกิจและการค้ากับประเทศไทยเอเชีย, เสนอ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, สิงหาคม 2546.

1. ในทางการเมือง ควรให้มีการแลกเปลี่ยนการเดินทางไปเยือนระหว่างไทยกับอิหร่านในระดับแกนนำของรัฐบาล เพื่อกระชับความสัมพันธ์ระหว่างสองประเทศในทางการทูต ขณะเดียวกันก็ควรให้มีการแลกเปลี่ยนการเดินทางไปเยือนระหว่างกลไกภาครัฐและเอกชนให้บ่อยครั้งขึ้น โดยเฉพาะภาครัฐควรเป็นระดับนโยบาย ส่วนภาคเอกชนควรมีผู้บริหารของสมาคมผู้ประกอบการหรือหอการค้าของประเทศ รวมทั้งนักธุรกิจและผู้ประกอบการรายย่อยต่างๆ ที่สนใจ โดยการเดินทางไปเยือนอาจเป็นไปในรูปของการประชุม สัมมนา และการดูงาน ซึ่งทั้งสองฝ่ายอาจสลับกันเป็นเจ้าภาพในแต่ละปี ทั้งนี้เพื่อสานสัมพันธ์ให้แน่นแฟ้นยิ่งขึ้นทั้งในระดับรัฐและเอกชน ที่สำคัญจะเป็นการขยายการรับรู้ในด้านข้อมูลข่าวสารในเรื่องต่างๆ ที่จำเป็นเกี่ยวกับการดำเนินความสัมพันธ์ทางเศรษฐกิจต่อกัน และสร้างความเข้าใจที่ถูกต้องเกี่ยวกับประเทศไทยและอิหร่านได้อย่างครอบคลุมและลุ่มลึก

2. ในด้านเศรษฐกิจ ฝ่ายไทยควรมุ่งเน้นส่งเสริมสินค้าเกษตรประเภทข้าวและผลิตภัณฑ์อาหารที่ผ่านการฮาลาล (Halal) ตามหลักศาสนาอิสลามแล้วอย่างเคร่งครัดให้เข้าไปตีตลาดอิหร่านให้มากขึ้น เนื่องจากพบว่าการนำเข้าสินค้าประเภทอาหารของอิหร่านมีปริมาณถึง 3 พันล้านเหรียญสหรัฐ¹ แต่ทั้งนี้ต้องพิจารณาให้ความสำคัญในเรื่องราคาไม่ควรให้สูงจนเกินไป ในขณะที่ข้าวไทยราคาแพง อย่าให้ต้องเหมือนเป็นการบังคับซื้อ เพราะเท่ากับจะเป็นการทำให้ประเทศคู่แข่งเร่งผลิตข้าวมาขายอิหร่านแข่งกับไทย อย่างเวียดนามก็พยายามเร่งการปลูกข้าวหอมมะลิ เพราะรู้ว่าได้ราคาดี นอกจากนี้อิหร่านยังมีความต้องการสินค้าเกษตรบางอย่างสูง เช่น แป้งข้าวโพด ซึ่งเป็นสินค้าสำคัญรองจากข้าว (ปัจจุบันนำเข้าจากตุรกี แต่มีไม่เพียงพอกับความต้องการ) และเมื่ออิหร่านติดต่อมาที่ไทย พบว่าราคาค่อนข้างสูง เพราะไทยส่งแป้งข้าวโพดไปขายยุโรปเป็นหลัก ทำให้ไม่เพียงพอที่จะส่งไปอิหร่าน ซึ่งครั้งนี้ไทยควรจะพิจารณาให้ความสำคัญมากขึ้นเพื่อจะได้เข้าไปมีส่วนแบ่งตลาดแป้งข้าวโพดของอิหร่านด้วย อีกทั้งควรส่งเสริมในส่วนสินค้าสิ่งทอ ซึ่งอิหร่านยังมีความต้องการสูง² แม้ว่าทุกประเทศมุ่งไปยังจีนก็ตาม แต่จีนค่อนข้างมีสินค้าหลากหลาย มียี่ห้อต่างๆ และราคาถูก แต่เมื่อมองในระดับของผู้บริโภคของอิหร่านสามารถแบ่งได้เป็น 3 ระดับ โดยระดับบนสุดต้องการใช้สินค้าคุณภาพดี ราคาสูงพอสมควร ระดับกลางคุณภาพดี ราคาพอประมาณ ส่วนระดับล่างเน้นราคาถูกอย่างเดียว ถ้าตั้งราคาตามกลุ่มที่ถูกต้อง ไทยก็จะมีโอกาสเข้าไปเจาะกลุ่มนั้นได้ โดยสิ่งทอของไทยถือเป็นที่ต้องการ เพราะอิหร่านมองว่าสิ่งทอของไทยมีคุณภาพกว่าของจีน ซึ่งสังเกตจากบริษัทที่ส่งออกสิ่งทอไปอิหร่านมีเพิ่มขึ้นหลังจากที่มีสายการบิน Mahan Air บินโดยตรงจากกรุงเทพฯ ถึง เตหะราน (ก่อนหน้านี้อาจจะส่งสินค้าผ่านคูไบ หรือไมก์มาเลเซีย) ดังนั้นจึงทำให้ไทยส่งสินค้าไปอิหร่านได้มากขึ้น และทำให้ไทยเป็นกลางศูนย์กลางการค้าส่งจากเกาหลี ญี่ปุ่น จีน และไทยรวมกันส่งออกไปอิหร่าน ทั้งนี้

¹ สายจิต สุวกุล, อ้างแล้ว

อาจสร้างแรงจูงใจให้กับอิหร่านในการซื้อสินค้า เช่น การให้สินเชื่อในรูปแบบต่างๆ ที่น่าสนใจ การค้าต่างตอบแทนในลักษณะแลกเปลี่ยนสินค้านี้ระหว่างกัน หรือการหักบัญชี เป็นต้น นอกจากนี้ยังอาจจัดทำ Road Show เพื่อโฆษณาประชาสัมพันธ์สินค้าของไทย ที่ยังไม่เป็นที่แพร่หลายสำหรับอิหร่าน เช่น วัสดุก่อสร้าง เครื่องใช้ตกแต่งบ้าน เป็นต้น หรือควรจัด Permanent Exhibition ขึ้นในอิหร่าน แล้วก็จัดให้มีผู้รับผิดชอบเป็นส่วน ๆ ไป เพราะอย่างน้อยอิหร่านก็มีความเชื่ออยู่แล้วว่าสินค้าไทยเป็นสินค้าคุณภาพดี ซึ่งไทยจะได้เปรียบทางเวียดนามกับจีน สำหรับในส่วนของผู้ประกอบการรถยนต์ รถแทรกเตอร์ อิหร่านมีความต้องการสูงมาก⁴ ซึ่งอิหร่านก็มองมายังไทยว่ามีศักยภาพเพียงพอที่จะเข้ามาตอบสนองได้ไม่น้อยแต่ไหน แต่ทางไทยส่วนใหญ่เป็นฐานการผลิตให้ประเทศอื่น ไทยไม่สามารถส่งออกได้โดยตรงได้ หากไม่ได้รับอนุญาตจากประเทศที่มี License จากบริษัทแม่ ตรงนี้ถือเป็นจุดอ่อนที่ไทยควรคำนึงถึง แล้วหาทางแก้ไขได้หรือไม่ นอกจากนี้ควรเชิญชวนให้อิหร่านเข้ามาลงทุนในประเทศไทยให้มากขึ้น โดยเฉพาะอย่างยิ่งในอุตสาหกรรมฮาลาลของไทย ซึ่งขณะนี้มีการจัดตั้งนิคมอุตสาหกรรมฮาลาลในจังหวัดปัตตานี รวมทั้งในอุตสาหกรรมการท่องเที่ยว การจัดทัวร์ ธุรกิจร้านอาหาร หรือโรงแรม (ไทยกับอิหร่านได้ลงนามใน MOU ด้านการท่องเที่ยวระหว่างกันแล้ว) นอกจากนี้ยังควรส่งเสริมการลงทุนในอิหร่านอย่างจริงจังมากขึ้น เนื่องจากอิหร่านกำลังเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจ และกำลังเร่งพัฒนาประเทศอย่างขนานใหญ่ โดยเฉพาะในกิจการก่อสร้างด้านสาธารณูปโภค และสาธารณูปการทั้งภายในและภายนอกที่จะเชื่อมโยงไปสู่ประเทศต่าง ๆ ในเอเชีย โดยเฉพาะกลุ่มประเทศในเอเชียกลาง ดังนั้น การลงทุนในกิจการก่อสร้างของอิหร่าน จึงน่าสนใจเป็นอย่างมาก อีกทั้งยังควรส่งเสริม และสนับสนุนการส่งแรงงานไทยอย่างถูกต้องตามกฎหมายไปอิหร่านให้มากขึ้น ทั้งนี้จะต้องมีมาตรการรองรับและแนวทางปฏิบัติที่เป็นรูปธรรมในการช่วยเหลือแรงงานไทย หากเกิดเหตุการณ์ความไม่สงบในอิหร่าน หรือประเทศในภูมิภาคตะวันออกกลางที่ส่งผลกระทบต่ออิหร่าน อันอาจจะทำให้แรงงานไทยได้รับอันตรายได้

3. ในด้านกฎหมาย ควรเสริมสร้างความร่วมมือในกรอบกฎหมายด้านการลงทุนระหว่างไทยกับอิหร่านเพื่อรองรับและเอื้อประโยชน์ต่อการลงทุนระหว่างกัน นอกจากนี้ฝ่ายไทยควรศึกษาและทำความเข้าใจกฎหมาย ระเบียบ ข้อบังคับ และมาตรการเกี่ยวกับการค้า การบริการ และการลงทุนของอิหร่านให้ถูกต้องและลุ่มลึก เพราะกรอบกฎหมาย และมาตรการบางอย่างของอิหร่านมีลักษณะเฉพาะและไม่เป็นสากล เนื่องจากขณะนี้อิหร่านยังไม่ได้เข้าเป็นสมาชิก WTO

⁴ สายจิต สุวฤๅณ, อ้างแล้ว.

4. ในด้านสังคมและวัฒนธรรม ควรเรียนรู้ ทำความเข้าใจ แลกเปลี่ยน และสานสัมพันธ์สัมพันธ์ทางด้านศาสนาสังคม และวัฒนธรรมระหว่างกันให้ลึกซึ้งยิ่งขึ้น เนื่องจากอิหร่านมีนโยบายเชิงรุกในการเผยแพร่อารยธรรมของตน โดยเฉพาะอย่างยิ่งพยายามอาศัยผ่านการสร้างความร่วมมือในการดำเนินกิจกรรมทางวิชาการ ศิลปะและวัฒนธรรมกับไทย

2. วัตถุประสงค์ที่ควรเกิดขึ้น

การส่งเสริมผลประโยชน์ทางเศรษฐกิจต่อกัน ควรจะยังคงเป็นวัตถุประสงค์หลักในนโยบายต่างประเทศไทยต่ออิหร่านต่อไป และควรจะให้มากยิ่งขึ้นไปอีก ขณะเดียวกันก็ยังคงจะต้องรักษาความเป็นกลางในทางการเมือง เนื่องจากอิหร่านให้ความสำคัญตรงจุดนี้มาก และหลีกเลี่ยงที่เข้าไปยุ่งเกี่ยวในความขัดแย้งใดๆ ในตะวันออกกลาง โดยเฉพาะความขัดแย้งที่อิหร่านมีส่วนเกี่ยวข้องทั้งในทางตรงและทางอ้อม ทั้งนี้ผู้ทางในการค้าและการลงทุนในอิหร่านยังมีสูง เพราะอิหร่านมีการเปลี่ยนแปลง เริ่มเปิดกว้างขึ้น แม้ว่า การเมืองของอิหร่านค่อนข้างเป็นอนุรักษ์นิยมจะอิงศาสนาเป็นส่วนใหญ่ แต่ขณะเดียวกันอิหร่านก็ไม่เอาการเมืองมารวมกับการค้า จะปล่อยการค้าไปแต่ต้องอยู่ภายใต้กฎหมายของรัฐบาล ดังนั้นในประเด็นทางการเมืองจึงไม่ค่อยมีผลเท่าไรต่อการค้าและการลงทุน ประชาชนในประเทศมีอิสระมากขึ้น การแต่งกายมีหลากหลายสี และทันสมัยขึ้น เศรษฐกิจมีการขยายตัวมากขึ้นทั้งในด้านการก่อสร้าง โครงสร้างพื้นฐาน ซึ่งเป็นตลาดที่น่าสนใจที่จะเข้าทำการค้า และการลงทุน และโดยเฉพาะอย่างยิ่งในอุตสาหกรรมเกษียณชาตที่กำลังมีอนาคตสดใส แต่อย่างไรก็ตาม ควรมีการให้ความรู้ที่ถูกต้องกับผู้ประกอบการ กับนักลงทุน กับผู้ส่งออก เป็นสิ่งสำคัญ นอกจากนี้ที่น่าสนใจ คือ การใช้เกาะคีซเป็นจุดกระจายสินค้าทางหนึ่ง เนื่องจากว่ารัฐบาลอิหร่านมีการสนับสนุนอยู่ การส่งผ่านจากเกาะคีซไปแผ่นดินใหญ่ไม่ต้องเสียภาษี เพราะฉะนั้นแทนที่ไทยจะส่งผ่านทางคูไบ ไทยก็ส่งสินค้าตรงเข้าไปเกาะคีซ แล้วกระจายต่อไปในประเทศอิหร่าน ส่วนในแง่ของโครงสร้างภาษี กฎหมาย กฎระเบียบ ค่อนข้างๆ เป็นไป เพราะเป็นเอกสิทธิ์ของประเทศนั้น แต่ขณะนี้อิหร่านก็เปิดประเทศมากขึ้น การลงทุนก็เพิ่มให้มากกว่าร้อยละ 49⁵ เมื่อก่อนระบบการเงินถูกควบคุมอย่างชัดเจน เช่นสามารถทำการค้าได้เพียงที่กำหนด ส่งออกได้เท่านี้ แต่กฎหมายเหล่านี้ได้เปลี่ยนแปลง พร้อมๆ การขยายตัวทางการค้า ส่วนทางฝ่ายธนาคารของอิหร่านก็เริ่มเปิดเสรีมากขึ้น เช่น การโอนเงินไม่ต้องไปผ่านตัวกลาง เริ่มติดต่อกับธนาคารของไทยโดยตรง ซึ่งจะเห็นได้ว่ามีความคล่องตัวมากขึ้น

⁵ สุวภัทร แจ่มใส, อ้างแล้ว

3. ปัจจัยที่คาดว่าจะมีอิทธิพลต่อนโยบาย

ปัจจัยที่คาดว่าจะมีอิทธิพลต่อนโยบายต่างประเทศไทยต่ออิหร่านในอนาคต ยังคงเป็นปัจจัยทางเศรษฐกิจ เพราะจะเห็นได้ว่าสภาพเศรษฐกิจในระดับโลกในอีก 2 ปีข้างหน้า อาจเผชิญกับแรงกดดันจากปัญหาการราคาน้ำมันที่สูงขึ้นเรื่อยๆ โดยเฉพาะหากการสู้รบระหว่างอิสราเอลกับกลุ่มอิซุลละฮ์ในเลบานอนยังไม่ยุติ และจะยิ่งสูงมากขึ้นจนอาจกลายเป็นวิกฤตน้ำมันครั้งรุนแรง หากการสู้รบขยายวงกว้างโดยมีอิหร่านและซีเรีย หรือแม้แต่กลุ่มโลกอาหรับเข้ามาเกี่ยวข้อง ผนวกกับความเสี่ยงจากภาวะที่ไร้สมดุล แต่เศรษฐกิจโดยรวมจะยังคงแข็งแกร่ง และสามารถขยายตัวได้ร้อยละ 4.7 - 4.9 อีกทั้งเศรษฐกิจเอเชียก็จะเติบโตขึ้น โดยมีจีน อินเดียและญี่ปุ่น เป็นประเทศที่ช่วยให้ตลาดใหม่ขยายตัว⁶ การค้าและการลงทุนระหว่างประเทศมีแนวโน้มเพิ่มสูงขึ้น ซึ่งย่อมแน่นอนว่าจะส่งผลกระทบต่อเศรษฐกิจของประเทศไทย โดยเฉพาะในเรื่องราคาน้ำมัน อันจะทำให้ไทยตระหนักถึงความสำคัญของอิหร่านทั้งในแง่การเป็นตลาดทางการค้าและการลงทุนที่สำคัญอีกแห่ง โดยเฉพาะอย่างยิ่งอิหร่านจะสามารถตอบสนองไทยในเรื่องก๊าซธรรมชาติ โดยการเป็นพลังงานทดแทนได้เป็นอย่างดีต่อไป

แต่ขณะเดียวกันไทยก็ต้องตระหนักถึงปัจจัยเสี่ยง อันเนื่องมาจากการที่อิหร่านอาจถูกดึงเข้าไปสู้รบกับอิสราเอลโดยตรง เพราะอิสราเอลเองก็ต้องการเปิดศึกกับอิหร่านซึ่งเป็นผู้สนับสนุนทั้งในด้านกำลังเงินและอาวุธแก่กลุ่มอิซุลละฮ์ และที่สำคัญในกรณีบทบาทของอิหร่านในเวทีการเมืองระหว่างประเทศในประเด็นปัญหาโครงการพัฒนานิวเคลียร์ ที่อาจจะส่งผลกระทบต่อนโยบายต่างประเทศไทยต่ออิหร่านในอนาคตได้ แม้ว่าจุดเน้นของนโยบายจะเป็นเรื่องเศรษฐกิจก็ตาม เนื่องจากปัญหาโครงการพัฒนานิวเคลียร์เป็นเรื่องที่สหรัฐฯ ออกมาเปิดเผยว่าอิหร่านกำลังลักลอบพัฒนาอาวุธนิวเคลียร์ แต่อิหร่านปฏิเสธมาโดยตลอด โดยยืนยันว่าโครงการนิวเคลียร์ของตนเป็นไปเพื่อผลิตกระแสไฟฟ้า และไม่สนใจต่อแรงกดดันจากสหรัฐฯ และมหาอำนาจยุโรป แม้ว่าในที่สุดเมื่อเดือนสิงหาคม ค.ศ.2006 คณะมนตรีความมั่นคงแห่งสหประชาชาติจะมีมติอย่างชัดเจนให้อิหร่านยุติโครงการนิวเคลียร์อย่างถาวร เพราะมีฉันทมติแล้วจะใช้มาตรการคว่ำบาตรทางเศรษฐกิจและโคเคียวอิหร่านในทางการเมือง แต่อิหร่านก็ยังมีท่าทีที่ไม่สนใจพร้อมกับยืนยันที่พัฒนาโครงการนิวเคลียร์เพื่อสันติต่อไป ซึ่งหากทางออกของวิกฤตดังกล่าวเป็นไปในรูปที่สหประชาชาติใช้มาตรการทางเศรษฐกิจลงโทษอิหร่าน ก็ย่อมแน่นอนว่าความสัมพันธ์ทางเศรษฐกิจที่ไทยมีกับอิหร่าน ไม่ว่าจะ เป็นในเรื่องการค้าและการลงทุนอาจได้รับผลกระทบตามไปด้วย

⁶ - "ไอเอ็มเอฟชี้ศก.โลกแกร่งโต 4.9 ปีนี้", กรุงเทพธุรกิจ (21 เมษายน 2549), [http:// bangkokbiznews.com](http://bangkokbiznews.com)

บทที่ 4

สรุป

ภายหลังสงครามโลกครั้งที่ 2 ยุติลง เมื่อเข้าสู่ยุคสงครามเย็นตั้งแต่ทศวรรษที่ 1950 เป็นต้นมา นโยบายต่างประเทศไทยต่ออิหร่านเป็นไปในลักษณะมุ่งส่งเสริมความสัมพันธ์อันดีต่อกัน ซึ่งก็เหมือนกับประเทศอื่นๆ ในตะวันออกกลาง โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อเสริมสร้างผลประโยชน์ในทางการเมืองเป็นสำคัญ เนื่องจากในช่วงเวลานั้น ไทยกำลังแสวงหาพันธมิตรจากโลกเสรี เพื่อเป็นแนวร่วมในการต่อต้านภัยคอมมิวนิสต์ ซึ่งการมีนโยบายในลักษณะดังกล่าวได้ส่งผลทำให้มีการสถาปนาความสัมพันธ์ทางการทูตต่อกันในค.ศ. 1955 และตามมาด้วยการรับความช่วยเหลือทางด้านปิโตรเลียมจากอิหร่านในค.ศ. 1960 การลงนามในสนธิสัญญาทางไมตรีในค.ศ. 1967 ข้อตกลงทางการค้าในค.ศ. 1969 รวมทั้งการลงนามในข้อตกลงทางวัฒนธรรมในค.ศ. 1976 และโดยเฉพาะอย่างยิ่งในระดับพระราชวงศ์ของทั้งสองประเทศ ได้มีการเดินทางไปเยือนระหว่างกันอย่างใกล้ชิดนับตั้งแต่ค.ศ. 1967 เป็นต้นมา ดังจะเห็นได้จากการที่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวและสมเด็จพระนางเจ้า ฯ พระบรมราชินีนาถ เสด็จพระราชดำเนินเยือนอิหร่านอย่างเป็นทางการในระหว่างวันที่ 23 - 30 เมษายน ค.ศ. 1967 และในปีถัดมา สมเด็จพระจักรพรรดิและสมเด็จพระราชินีแห่งอิหร่านก็ได้เสด็จพระราชดำเนินเยือนไทยเมื่อวันที่ 29 มกราคม แต่อย่างไรก็ตาม ความสัมพันธ์ทางการค้าระหว่างกันที่ปรากฏยังมีไม่มาก

จนเมื่อเข้าสู่ทศวรรษที่ 1980 เมื่ออิหร่านเปลี่ยนแปลงการปกครองประเทศไปสู่ระบอบสาธารณรัฐอิสลามในค.ศ. 1979 ในขณะที่นโยบายต่างประเทศส่วนใหญ่ของไทยผูกติดผลประโยชน์ด้านความมั่นคงกับมหาอำนาจอย่างสหรัฐฯ และให้ความสำคัญกับประเทศเพื่อนบ้านในกลุ่มอินโดจีน อันเนื่องมาจากภัยคุกคามจากคอมมิวนิสต์ สัมพันธภาพระหว่างไทยกับอิหร่านก็ยังคงเป็นไปด้วยดี เพียงแต่ห่างเหินกันไปบ้าง ไม่กระชับแน่นเท่าที่ควร ทั้งนี้เนื่องจากไทยต้องพยายามรักษาระยะในทางการเมืองไม่ให้ใกล้ชิดกับอิหร่านมากเกินไป เพราะไม่มั่นใจในภาพลักษณ์ของอิหร่านที่หันมาปกครองภายใต้แนวทางศาสนาอย่างเคร่งครัด และที่สำคัญหากไทยไม่ระมัดระวังในท่าที ก็เกรงว่าจะส่งผลกระทบต่อความสัมพันธ์ที่มีกับสหรัฐฯ ซึ่งถือเป็นหลักประกันความมั่นคงให้กับไทยมาช้านาน เนื่องจากสหรัฐฯ กับอิหร่านได้เกิดความขัดแย้งระหว่างกันอย่างรุนแรง จนมีการตัดสัมพันธ์ทางการทูตต่อกัน นอกจากนี้อิหร่านก็กำลังดิ้นรนอยู่กับการทำสงครามกับอิรักในระหว่างค.ศ. 1980 - 1988 ไทยจึงต้องรักษาความเป็นกลางไม่ให้ใกล้ชิดกับอิหร่านมากเกินไป ประกอบกับโดยส่วนใหญ่แล้วชาวไทยมุสลิม จะเขียนเรียงเข้าข้างอิรักมากกว่า เนื่องจากเป็นมุสลิมนิกายสุหนี่ (Sunni) เช่นกัน กระนั้นก็ตาม ในช่วงกลางทศวรรษที่ 1980 ความสัมพันธ์ทางการค้าระหว่างไทยกับอิหร่านกลับมีนัยความสำคัญอย่างชัดเจน

โดยอิหร่านได้ส่งนำเข้าข้าวจากไทยเป็นจำนวนมาก อันเนื่องมาจากอยู่ในภาวะสงคราม ตามมาด้วย การแลกเปลี่ยนการซื้อขายข้าวกับน้ำมันระหว่างสองประเทศในค.ศ. 1986 โดยเป็นที่น่าสังเกตได้ว่า การแลกเปลี่ยนการซื้อขายข้าวในครั้งนี้ อิหร่านเป็นฝ่ายเสนอและดูจะมีความจำเป็นต่ออิหร่านมาก ดังจะเห็นได้ว่า หากไทยไม่รับซื้อน้ำมันจากอิหร่าน อิหร่านจะเลิกซื้อข้าวไทยอีกต่อไป เนื่องจากเป็นทางหนึ่งที่อิหร่านพยายามหารายได้เพิ่มขึ้นให้กับประเทศ เพราะการทำสงครามกับอิรัก ทำให้งบประมาณส่วนใหญ่ของประเทศต้องทุ่มไปกับการซื้ออาวุธยุทโธปกรณ์ที่ทันสมัยจำนวนมาก และในที่สุดสงครามระหว่างอิรัก - อิหร่านก็ยุติลงในค.ศ.1988 ไม่มีใครแพ้หรือชนะ แต่ทั้งสองฝ่ายต่างได้รับความบอบช้ำอย่างแสนสาหัส มีผู้คนบาดเจ็บและเสียชีวิตจำนวนมาก ทรัพย์สินต่างๆ เสียหายอีกมหาศาล

จนกระทั่ง เมื่อสงครามเย็นสิ้นสุดลงในค.ศ.1990 โลกได้เข้าสู่ยุคโลกาภิวัตน์ (Globalization) ซึ่งมีประเด็นเศรษฐกิจเป็นตัวนำ นโยบายต่างประเทศของไทยต่ออิหร่านจึงมีลักษณะเชิงรุกที่มุ่งเน้นการส่งเสริมผลประโยชน์ทางเศรษฐกิจเป็นสำคัญ ขณะที่อิหร่านเองแม้ว่าจะยังคงอยู่ภายใต้ระบอบรัฐอิสลาม แต่ในระยะหลังก็ผ่อนคลายมากขึ้น โดยเฉพาะในทางเศรษฐกิจ ส่งผลให้ความสัมพันธ์ทางเศรษฐกิจระหว่างกัน ทั้งในทางการค้าและการลงทุนขยายตัวมากขึ้น ดังจะเห็นได้จากมูลค่าการค้าระหว่างกันในรอบ 15 ปีเฉลี่ยไม่ต่ำกว่า 200 ล้านดอลลาร์สหรัฐฯ และยังมีการจัดตั้งคณะกรรมการทางเศรษฐกิจ การพาณิชย์อุตสาหกรรม เทคนิค การเกษตร และวิทยาศาสตร์ (Joint Commission - JC) ในค.ศ. 1990 ซึ่งผลการประชุมแต่ละครั้งก่อให้เกิดความร่วมมือผ่านข้อตกลงทางกฎหมายในเรื่องต่างๆ ระหว่างกัน อาทิ ความตกลงว่าด้วยการขนส่งทางอากาศความตกลงว่าด้วยการขนส่งทางเรือ ความร่วมมือด้านศุลกากร ความร่วมมือด้านการขนส่ง และคมนาคมระหว่าง อิหร่าน - ไทย - ประเทศที่สามในเอเชียกลาง รวมถึงการที่ฝ่ายไทยเดินทางไปเยือนอิหร่านเพื่อเจรจาในเรื่องการซื้อขายน้ำมันเพิ่มขึ้น และหารือเพื่อลดอุปสรรคทางการค้าระหว่างกันตลอดจนการแสวงหาความร่วมมือทางด้านการค้า และการลงทุนด้านการประมง และที่สำคัญล่าสุดไทยกับอิหร่านได้มีความร่วมมือในเรื่องก๊าซธรรมชาติ โดยไทยได้รับสัมปทานจากอิหร่านในการเข้าไปสำรวจและผลิตแหล่งก๊าซธรรมชาติแปลงที่ 14 (Saveh) นอกจากนี้ อิหร่านยังเชิญชวนให้ไทยเข้าร่วมโครงการพัฒนาแหล่งก๊าซ Pass ซึ่งเป็นแหล่งก๊าซที่ใหญ่ที่สุดในโลก

อย่างไรก็ตาม เมื่อพิจารณาปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อนโยบายต่างประเทศไทยต่ออิหร่าน โดยเฉพาะอย่างยิ่งในยุคโลกาภิวัตน์ พบว่า ปัจจัยทางเศรษฐกิจน่าจะเป็นปัจจัยที่มีน้ำหนักมากที่สุด เพราะจะเห็นได้ว่าความสัมพันธ์ทางเศรษฐกิจระหว่างกันได้ขยายตัวทั้งในทางการค้าและการลงทุน อันเป็นผลพวงมาจากการที่สภาพแวดล้อมทั้งภายในและภายนอกประเทศเปลี่ยนแปลงไป ทำให้ต้องมุ่งเน้นให้ความสำคัญต่อการส่งเสริมผลประโยชน์ทางเศรษฐกิจเป็นสำคัญ ยิ่งเมื่อไทยต้องประสบกับวิกฤตเศรษฐกิจเอเชียในค.ศ.1997 และยังคงเผชิญกับภาวะน้ำมันโลกที่ถีบทะยานสูงขึ้นเรื่อย ๆ นับตั้งแต่ ค.ศ.2003 เป็นต้นมา ก็ยิ่งทำให้อิหร่านเป็นตลาดเป้าหมาย หรือเป็นส่วนหนึ่งใน

ยุทธศาสตร์เศรษฐกิจของไทยในตะวันออกกลางมากขึ้น โดยเฉพาะอย่างยิ่งในด้านพลังงาน นอกเหนือจากกลุ่มประเทศรอบอ่าวเปอร์เซีย 6 ประเทศที่ไทยให้ความสำคัญอยู่ก่อนแล้ว ทั้งนี้ เพราะอิหร่านมีจุดแข็งที่แข็งแกร่งทางด้านภูมิศาสตร์ ซึ่งเป็นประตูสู่เอเชียกลาง อีกทั้งยังมีความอุดมสมบูรณ์ในเรื่องน้ำมันและก๊าซธรรมชาติ และมีนโยบายปฏิรูปเศรษฐกิจมากขึ้น รวมถึงยังมีนโยบายเชิงรุกในการแสวงหาพันธมิตรเพิ่มขึ้น อย่างไรก็ตามแม้ว่าปัจจัยทางเศรษฐกิจจะมีน้ำหนักมากที่สุด หากแต่ปัจจัยทางการเมือง ก็เป็นปัจจัยร่วมที่สำคัญก่อนนโยบายต่างประเทศไทยต่ออิหร่าน โดยเฉพาะที่เกี่ยวกับมโนทัศน์ (perception) ในทางเศรษฐกิจของพันธมิตรวงโท ทักษิณชินวัตร และบทบาทของนายสุรินทร์ พิศสุวรรณรัฐมนตรีว่าการกระทรวงการต่างประเทศ ในสมัยรัฐบาลนายชวน หลีกภัย รวมทั้งรัฐมนตรีว่าการในกระทรวงด้านเศรษฐกิจ เช่น นายสุภชัย พานิชภักดิ์ แต่ขณะเดียวกันอิหร่านก็มีจุดอ่อนที่ทำให้ไทยต้องพึงระมัดระวัง นั่นคือ อิหร่านในปัจจุบันอยู่ภายใต้ผู้นำที่มีแนวคิดทางการเมืองในเชิงอนุรักษ์นิยม แข็งกร้าว และไม่ยอมประนีประนอม โดยเฉพาะต่อแรงกดดันจากสหรัฐฯ และมหาอำนาจยุโรปในกรณีโครงการพัฒนานิวเคลียร์ ซึ่งอาจจะส่งผลทำให้อิหร่านถูกคว่ำบาตรทางเศรษฐกิจ และถูกโคດเคียวในทางการเมืองโดยมติสหประชาชาติ ในประเด็นนี้เองที่อาจจะส่งผลกระทบต่อการค้าความสัมพันธ์ระหว่างไทยกับอิหร่าน โดยเฉพาะในทางเศรษฐกิจ อีกทั้งอิหร่านยังถูกสหรัฐฯ จับตามองในฐานะประเทศที่ให้การสนับสนุนกลุ่มฮิซบุลเลาะห์ (Hizbullah) ร่วมกับซีเรียในการต่อต้านอิสราเอล นอกจากนี้อิหร่านยังมีจุดอ่อนในทางเศรษฐกิจตรงที่ยังไม่ได้เป็นสมาชิก WTO ทำให้การจะพัฒนาความร่วมมือระหว่างกันโดยการจัดทำเขตการค้าเสรี (Free Trade Area - FTA) เป็นเรื่องยาก อีกทั้งกฎระเบียบ ข้อบังคับทางการค้า และการลงทุนบางอย่างของอิหร่านมีลักษณะเฉพาะ ไม่เป็นสากล และยังไม่ทันสมัย รวมถึงยังมีลักษณะที่รัฐผูกขาดในกิจการบางประเภท

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ภาคผนวกที่ 1

คำแถลงนโยบายต่างประเทศของรัฐบาลไทย

1) นโยบายต่างประเทศในสมัยรัฐบาลนายชวน หลีกภัย ระหว่าง ค.ศ. 1992 – 1994 มีเนื้อหาที่ระบุว่า “รัฐบาลจะยึดมั่นในพันธกรณีที่มีอยู่กับต่างประเทศตามสนธิสัญญาและความตกลงต่างๆ ที่ประเทศไทยเป็นภาคี รวมทั้งกฎบัตรสหประชาชาติ และปฏิญญาสากลว่าด้วยสิทธิมนุษยชน และจะดำเนินนโยบายเพื่อให้บรรลุประโยชน์แห่งชาติ ทั้งในด้านความมั่นคง การเมือง เศรษฐกิจและสังคม โดยตระหนักถึงการเปลี่ยนแปลงของสถานการณ์โลกและภูมิภาค ซึ่งให้ความสำคัญต่อความร่วมมือกับนานาชาติ ทั้งนี้เพื่อเสริมสร้างสถานภาพของประเทศไทยให้มีบทบาทมากขึ้น และมีโอกาสเป็นศูนย์กลางทางเศรษฐกิจ การเงิน และการคมนาคมในภูมิภาคนี้ โดยจะดำเนินนโยบายดังนี้¹

(1.1) ส่งเสริมมิตรภาพ สมานฉันท์ และความร่วมมือกับประเทศเพื่อนบ้านในภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้

(1.2) เพิ่มพูน และพัฒนาความสัมพันธ์ และความร่วมมือกับประเทศสมาชิกสมาคมประชาชาติแห่งเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ (อาเซียน) ทางด้านการเมือง เศรษฐกิจ สังคมและวัฒนธรรม รวมทั้งสนับสนุนการรวมตัวทางเศรษฐกิจ โดยการดำเนินการให้เขตการค้าเสรีอาเซียนประสบความสำเร็จ

(1.3) ส่งเสริมความสัมพันธ์ และความร่วมมือทางเศรษฐกิจกับประเทศคู่ค้าที่สำคัญ และประเทศในภูมิภาคต่างๆ ภายใต้ระบบการค้าเสรี การแข่งขันอย่างเป็นธรรม ตลอดจนร่วมมือกับทบพทในการลดความขัดแย้งระหว่างประเทศ อันเนื่องมาจากปัญหาทางการค้า การลงทุน การถ่ายทอดเทคโนโลยีและการปกป้องทรัพย์สินทางปัญญา

2) นโยบายต่างประเทศสมัยรัฐบาลนายบรรหาร ศิลปะอาชา ระหว่าง ค.ศ. 1995 – 1996 มีเนื้อหาที่ระบุว่า “รัฐบาลมีเจตนารมณ์ที่จะดำเนินนโยบายที่เป็นอิสระเป็นมิตรกับทุกประเทศ ปรับและส่งเสริมความสัมพันธ์และความร่วมมือกับนานาชาติ ทั้งในด้านการเมือง เศรษฐกิจ สังคม วิชาการ และวัฒนธรรมบนพื้นฐานของการรักษาสันติภาพ ประโยชน์แห่งชาติ หลักการอยู่ร่วมกันอย่างสันติและความเจริญรุ่งเรืองของประชาคมโลก ตลอดจนยกระดับภาพลักษณ์ของ

¹ คำแถลงนโยบายการต่างประเทศ ของคณะรัฐมนตรี นายชวน หลีกภัย นายกรัฐมนตรี แถลงต่อรัฐสภา วันพุธที่ 21 ตุลาคม 2535 (แหล่งที่มา <http://www.mfa.go.th/web/54.php>)

ไทยสู่ระดับที่เป็นจริงและเหมาะสม และเผยแพร่ภาพลักษณ์ของไทยให้เป็นประเทศที่มีความสามารถ มีความกระตือรือร้น และมีความรับผิดชอบ โดยจะดำเนินการดังนี้²

(2.1) ส่งเสริมให้เกิดความร่วมมือ และการเปลี่ยนแปลงความสัมพันธ์ระหว่างประเทศในด้านเศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรม รวมถึงความร่วมมือด้านการศึกษา วิชาการ การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ และการรักษาสิ่งแวดล้อม ทั้งในระดับทวิภาคีและพหุภาคี

(2.2) เพิ่มพูนความสัมพันธ์กับประเทศเพื่อนบ้านในภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ โดยเฉพาะอย่างยิ่งประเทศที่มีพรมแดนติดต่อกับประเทศไทย เพื่อการพัฒนาความร่วมมือแก้ไขปัญหาและการอยู่ร่วมกันอย่างสันติ โดยสนับสนุนให้มีการพบปะอย่างสม่ำเสมอและต่อเนื่องระหว่างภาครัฐ ภาคเอกชน และองค์กรประชาชน ตลอดจนสถาบันกองทัพของประเทศต่างๆ

(2.3) เพิ่มพูนการมีส่วนร่วมในองค์การระหว่างประเทศที่สำคัญ เช่น องค์กรสหประชาชาติ องค์กรการค้าโลก (World Trade Organization – WTO) องค์กรเศรษฐกิจในภูมิภาค และองค์กรของกลุ่มประเทศกำลังพัฒนา เพื่อยกระดับบทบาทและสถานภาพทางการเมืองระหว่างประเทศ

(2.4) ดำเนินนโยบายต่างประเทศที่ช่วยเสริมสร้าง และเกื้อกูลให้ประเทศสามารถใช้ประโยชน์จากแนวโน้มการจัดระเบียบการค้าใหม่ทั้งในระดับภูมิภาค และในระดับโลก เช่น ในกรอบขององค์การการค้าโลก ความร่วมมือทางเศรษฐกิจในภูมิภาคเอเชียและแปซิฟิก (Asia Pacific Economic Cooperation – APEC) เขตการค้าเสรีอาเซียน (ASEAN Free Trade Area – AFTA) รวมทั้งความร่วมมือในกรอบของเอเปคเพื่อเชื่อมโยงภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้และภูมิภาคอื่น เพื่อสร้างผลประโยชน์ร่วมกันกับประเทศเพื่อนบ้าน และเพื่อให้ประเทศเพื่อนบ้านมีความมั่นคงก้าวหน้า

(2.5) ส่งเสริมบทบาทของการประชุมอาเซียนว่าด้วยการเมืองและความมั่นคงในภูมิภาคเอเชีย-แปซิฟิก (ASEAN Regional Forum – ARF) และให้ประเทศไทยมีบทบาทสำคัญในการดำเนินนโยบายการทูตในการประชุมดังกล่าว เพื่อส่งเสริมสันติภาพและเสถียรภาพในภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้

(2.6) ปรับบทบาทของกระทรวงการต่างประเทศ โดยเฉพาะในทางการทูต ด้วยการให้ความสำคัญในเรื่องเศรษฐกิจมากขึ้น เพื่อให้สามารถสนับสนุนการเจรจาทางด้านการค้า การลงทุน การส่งออก การดึงดูดเงินลงทุนจากต่างประเทศ การส่งเสริมการ

² คำแถลงนโยบายการต่างประเทศของคณะรัฐมนตรี นายชวน หลีกภัย นายกรัฐมนตรี แถลงต่อรัฐสภา วันพุธที่ 21

ท่องเที่ยว และการสนับสนุน คุ้มครองดูแลและพิทักษ์ประโยชน์แก่นักลงทุนไทยและคนไทยในต่างประเทศ

(2.7) ปรับเปลี่ยนฐานะจากประเทศผู้รับการช่วยเหลือสู่การเป็นประเทศผู้ให้ความช่วยเหลือแก่ประเทศเพื่อนบ้าน

3) นโยบายต่างประเทศในสมัยรัฐบาลพลเอกชวลิต ยงใจยุทธ ระหว่าง ค.ศ. 1996 - 1997 มีเนื้อหาที่ระบุว่า “รัฐบาลมุ่งมั่นที่จะดำเนินนโยบายต่างประเทศเป็นอิสระและมีเอกภาพ โดยจะดำเนินการดังนี้³

(3.1) เสริมสร้างสันติภาพ เสถียรภาพและความมั่นคงในเอเชีย และสนับสนุนการสร้างสันติภาพของโลก

(3.2) ขจัดปัญหา อุปสรรค และขยายความสัมพันธ์ในทุกด้าน กับประเทศเพื่อนบ้าน โดยเฉพาะอย่างยิ่งประเทศที่มีพรมแดนติดต่อกับประเทศไทย

(3.3) ดำเนินนโยบายที่ช่วยเสริมสร้าง และเกื้อกูลให้ประเทศไทยได้รับประโยชน์จากการเจรจาพหุภาคีด้านเศรษฐกิจทั้งในระดับโลกและระดับภูมิภาค โดยเน้นการทูตเพื่อขยายผลประโยชน์ของไทยในการเจรจาแก้ไขปัญหาและกฎระเบียบในด้านการค้าและการลงทุน การส่งเสริมการส่งออก การดึงดูดนักลงทุนจากต่างประเทศ การสนับสนุนเอกชนไทยที่ทำธุรกิจในต่างประเทศและการส่งเสริมการท่องเที่ยว

(3.4) เพิ่มบทบาทในองค์การระหว่างประเทศทุกระดับ

(3.5) ให้ความร่วมมือกับนานาประเทศและองค์การระหว่างประเทศในการแก้ปัญหา ซึ่งจะมีผลกระทบต่อมนุษยชาติ

(3.6) เพิ่มประสิทธิภาพการดำเนินงานของสถานทูตเพื่อการบริการประชาชนในต่างประเทศ

(3.7) ขยายงานการส่งเสริม และเผยแพร่ประเทศไทย โดยเน้นความเป็นประชาธิปไตยและคุณค่าที่ฝังามของสังคมไทย ด้วยวิถีทางการทูตและการประชาสัมพันธ์ที่มีประสิทธิภาพและทันต่อเหตุการณ์

³ คำแถลงนโยบายการต่างประเทศ ของคณะรัฐมนตรี นายชวน หลีกภัย นายกรัฐมนตรี แถลงต่อรัฐสภา วันพุธที่ 21

4) นโยบายต่างประเทศในสมัยรัฐบาลนายชวน หลีกภัย ระหว่าง ค.ศ. 1997 – 2000 มีเนื้อหาที่ระบุว่า “รัฐบาลยึดมั่นในพันธกรณีที่มีตามกฎบัตรสหประชาชาติสนธิสัญญาและความตกลงต่างๆ ที่ประเทศไทย เป็นภาคี และจะเน้นการปรับบทบาทของไทยให้เห็นเด่นในความกระตือรือร้น และความรับผิดชอบ แต่ประชาคมโลก ดังนี้”

(4.1) ส่งเสริมมิตรภาพ สมานฉันท์ และความร่วมมือกับประเทศเพื่อนบ้านและประเทศในภูมิภาคเอเชีย-แปซิฟิก โดยใช้ศักยภาพ และประสบการณ์ทางการทูตของไทยอย่างมีประสิทธิภาพและประสิทธิผลสูงสุด

(4.2) เพิ่มพูน และพัฒนาความสัมพันธ์ และความร่วมมือกับประเทศสมาชิกสมาคมประชาชาติแห่งเอเชีย ตะวันออกเฉียงใต้ (อาเซียน) ทั้งทางด้านการเมือง เศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรม รวมทั้งสนับสนุนการดำเนินให้เขตการค้าเสรีอาเซียนประสบผลสำเร็จโดยครอบคลุมถึงผลผลิตด้านการเกษตรและการบริการ ตลอดจนผลักดันให้มีข้อตกลงว่าด้วยความร่วมมือในการผลิตสินค้าอุตสาหกรรม การลงทุน และการจัดการทรัพยากรมนุษย์

(4.3) ส่งเสริมความสัมพันธ์ และความร่วมมือทางเศรษฐกิจกับประเทศคู่ค้าที่สำคัญภายใต้ระบบการค้าเสรี โดยให้มีการแข่งขันอย่างเป็นธรรม ตลอดจนร่วมมือบทบาทในการลดความขัดแย้งระหว่างประเทศ อันเนื่องมาจากปัญหาทางการค้า การลงทุน การถ่ายทอดเทคโนโลยี และการคุ้มครองทรัพย์สินทางปัญญา โดยคำนึงถึงความพร้อมภายในประเทศเป็นหลัก

(4.4) ส่งเสริมความร่วมมือทางการเศรษฐกิจ วิชาการ วัฒนธรรม การท่องเที่ยว และการพัฒนาทรัพยากร และการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์กับประเทศต่างๆ โดยเฉพาะประเทศเพื่อนบ้าน ทั้งนี้จะมุ่งเน้นกรอบความร่วมมืออนุภูมิภาค

(4.5) เสริมสร้างบทบาทของประเทศไทยในเวทีระหว่างประเทศ ในด้านการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืนและสมดุล

(4.6) อำนวยความสะดวก คุ้มครอง ตลอดจนส่งเสริมสิทธิและผลประโยชน์ของคนไทย แรงงานไทย และธุรกิจภาคเอกชนของไทยในต่างประเทศ

(4.7) ร่วมมีบทบาทในเวทีระหว่างประเทศ ในด้านการคุ้มครองและส่งเสริมค่านิยมประชาธิปไตย และสิทธิมนุษยชน

⁴ คำแถลงนโยบายการต่างประเทศ ของคณะรัฐมนตรี นายชวน หลีกภัย นายกรัฐมนตรี แถลงต่อรัฐสภา วันพุธที่ 21

5) นโยบายต่างประเทศในสมัยรัฐบาลพันตำรวจโท ทักษิณ ชินวัตร ระหว่าง ค.ศ. 2001-2004 มีเนื้อหาที่ระบุว่า

(5.1) มุ่งดำเนินนโยบายการต่างประเทศ โดยเน้นการทูตเชิงรุก ด้านเศรษฐกิจ ประกอบกับการทูตในด้านต่างๆ เพื่อฟื้นฟูและสร้างความสัมพันธ์ระหว่างประเทศ รวมทั้งแสวงหาความร่วมมือระหว่างประเทศในทุกด้าน

(5.2) ยึดหลักการดำเนินงานด้านความมั่นคง การพัฒนา และการสร้างสันติภาพระหว่างประเทศ เพื่อให้เกิดความเป็นธรรมภายใต้กรอบแห่งสหประชาชาติและองค์กรระหว่างประเทศที่เกี่ยวข้องซึ่งประเทศไทยเป็นสมาชิก

(5.3) เพิ่มบทบาทเชิงรุกในสังคมระหว่างประเทศ โดยริเริ่มการขยายความร่วมมือ และความสัมพันธ์ระหว่างประเทศในกลุ่มประเทศอาเซียน ไปยังภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ และภูมิภาคอื่นๆ ให้ใกล้ชิดยิ่งขึ้น รวมทั้งจะทำหน้าที่เป็นตัวกลางในการประสานให้เกิดความร่วมมือเพื่อดำรงสันติภาพและระงับความขัดแย้งระหว่างประเทศในภูมิภาค

(5.4) ส่งเสริม รักษา และคุ้มครองสิทธิ และผลประโยชน์ของประเทศ รวมทั้งของภาคเอกชนไทย แรงงานไทย และคนไทยในต่างประเทศ

(5.5) ฟื้นฟู และกระชับความสัมพันธ์ และความร่วมมือเพื่อการพัฒนา ระหว่างประเทศกับประเทศเพื่อนบ้าน และประเทศในภูมิภาคเอเชียอย่างเร่งด่วน ด้วยการสานต่อหรือริเริ่มความสัมพันธ์และความร่วมมือเพื่อการพัฒนาในทุกด้าน ทั้งในระดับทวิภาคี และพหุภาคี เพื่อนำมาซึ่งความเข้าใจอันดีระหว่างกันในการแก้ไขปัญหาและการแสวงหาผลประโยชน์ร่วมกันอย่างสร้างสรรค์ จริงใจ และโดยสันติวิธี

6) นโยบายต่างประเทศในสมัยรัฐบาลพันตำรวจโททักษิณ ชินวัตร ระหว่าง ค.ศ. 2005 - 2006 มีเนื้อหาที่ระบุว่า “ในกระแสการเปลี่ยนแปลงของโลกในปัจจุบัน ประเทศไทยไม่สามารถหลีกเลี่ยงการเศรษฐกิจและสังคมของโลกได้ รัฐบาลจึงต้องดำเนินนโยบายการต่างประเทศ และประเทศที่จะรักษาผลประโยชน์ของประเทศไทย ในขณะเดียวกันต้องแสวงหาพันธมิตรร่วมมือกับต่างประเทศ ทั้งในระดับประเทศเพื่อนบ้านและในระดับภูมิภาค เพื่อร่วมกันแก้ปัญหาที่อาจจะเกิดผลกระทบต่อประเทศไทยได้

รัฐบาลจะดำเนินนโยบายการต่างประเทศเชิงรุก ที่ยึดถือหลักในการปฏิบัติต่อกันอย่างเสมอภาค และจะมุ่งส่งเสริมและขยายสัมพันธ์ไมตรีและความร่วมมือกับนานาประเทศ ทั้งด้านการเมือง ความมั่นคงเศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรม โดยจะอาศัยการต่างประเทศเป็นเครื่องมือสำคัญในการเสริมนโยบายการพัฒนาเศรษฐกิจ และสังคมของรัฐบาล

ด้านการส่งเสริมความสัมพันธ์ในมิติต่าง ๆ กับนานาประเทศ รัฐบาลจะสานต่อความเข้าใจ อันดีและความร่วมมือกับประเทศเพื่อนบ้านให้แน่นแฟ้น และขยายความร่วมมือ ทั้งในระดับภาครัฐ เอกชน และประชาชน โดยเฉพาะอย่างยิ่งความร่วมมือทาง

เศรษฐกิจกับประเทศเพื่อนบ้าน ภายใต้กรอบความร่วมมือทางเศรษฐกิจ อิระวดี-เจ้าพระยา-แม่โขง (ACMECS) และกรอบอนุภูมิภาคอื่นๆ ทั้งในด้านการค้าการลงทุน การเกษตร อุตสาหกรรม การเชื่อมโยงเครือข่ายคมนาคมขนส่งทางบก น้ำ และอากาศ การท่องเที่ยว และการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์

รัฐบาลจะร่วมมือกับประเทศอาเซียนในการเร่งจัดตั้งประชาคมอาเซียนให้บรรลุเป้าหมายเร็วยิ่งขึ้น และผลักดันให้กรอบความร่วมมืออาเซียน (ACD) เป็นเวทีเพื่อเสริมสร้างความไว้วางใจและความสัมพันธ์ระหว่างประเทศในเอเชีย รวมทั้งเพื่อเป็นพื้นฐานที่สำคัญในการนำไปสู่การจัดตั้งประชาคมแห่งเอเชีย

นอกจากนี้ รัฐบาลจะสานต่อและขยายความร่วมมืออย่างทัดเทียมกันในลักษณะหุ้นส่วนทางยุทธศาสตร์กับประเทศและกลุ่มประเทศที่มีบทบาทสำคัญของโลกบนพื้นฐานของผลประโยชน์ร่วมกัน รวมทั้งจะเสริมสร้างความยอมรับและความเชื่อมั่นของต่างประเทศต่อประเทศไทย

ด้านความร่วมมือภายใต้กรอบพหุภาคี รัฐบาลจะยึดมั่นต่อพันธกรณีของไทยตามกฎหมาย สหประชาชาติ กฎหมายระหว่างประเทศ กรอบความร่วมมือต่างๆ ที่ไทยเป็นภาคีสมาชิก และข้อผูกพันระหว่างประเทศของไทย รวมทั้งจะมุ่งสานต่อการเพิ่มบทบาทของไทยภายใต้กรอบสหประชาชาติ องค์การระหว่างประเทศ องค์การระดับภูมิภาค และเครือข่ายระหว่างประเทศ ในการส่งเสริมและสนับสนุนสันติภาพความมั่นคง กระบวนการประชาธิปไตยและความร่วมมือเพื่อการพัฒนาระหว่างประเทศทั้งในมิติด้านเศรษฐกิจ สังคม วิชาการ และความมั่นคงของมนุษย์ ตลอดจนให้ความร่วมมือในการต่อต้านการก่อการร้ายและการพัฒนาให้ประเทศไทยเป็นศูนย์กลางการค้าการลงทุนและการประชุมระหว่างประเทศ

รัฐบาลจะสนับสนุนให้คนไทยมีบทบาทสำคัญในเวทีสหประชาชาติและองค์การระหว่างประเทศต่างๆ และให้ประเทศไทยมีบทบาทนำและมีส่วนร่วมกำหนดและสร้างกฎกติการะหว่างประเทศที่สำคัญ และในกระบวนการปฏิรูปสหประชาชาติ รวมทั้งการแก้ไขปัญหายามชาติที่ประเทศทั่วโลกให้ความสำคัญร่วมกัน โดยเฉพาะอย่างยิ่งปัญหา ยาเสพติด โรคภูมิคุ้มกันบกพร่อง โรคระบาดร้ายแรง ภัยพิบัติทรัพยากรธรรมชาติสิ่งแวดล้อม รวมทั้งการขจัดความยากจนและการส่งเสริมการพัฒนาอย่างยั่งยืน

สำหรับมิติด้านเศรษฐกิจระหว่างประเทศ รัฐบาลจะดำเนินนโยบายเศรษฐกิจระหว่างประเทศในเชิงรุกอย่างต่อเนื่อง และมีความเชื่อมโยงกับนโยบายเศรษฐกิจภายในประเทศ โดยเฉพาะการปรับโครงสร้างทางเศรษฐกิจ เพื่อนำความร่วมมือระหว่างประเทศมาใช้ในการพัฒนาและเสริมสร้างศักยภาพให้แก่บุคลากร ในทุกระดับให้มีความพร้อมในการเข้าสู่และเกื้อหนุนต่อการปรับโครงสร้างทางเศรษฐกิจใหม่ และพัฒนาศักยภาพของไทยให้มีบทบาทนำในการพัฒนาเศรษฐกิจในภูมิภาค

รัฐบาลจะสานต่อการจัดทำข้อตกลงการค้าเสรีกับประเทศต่าง ๆ เพื่อประโยชน์สูงสุดของประเทศโดยรวม การเพิ่มขีดความสามารถในการแข่งขันของผู้ประกอบการไทยอย่างต่อเนื่องและการดำเนินนโยบายการค้าเชิงรุกทั้งในตลาดเดิมและตลาดใหม่ เพื่อส่งเสริมให้สินค้าและบริการของไทยเป็นที่รู้จักและยอมรับอย่างแพร่หลายจากผู้บริโภคในต่างประเทศ

รัฐบาลจะเสริมสร้างบทบาทนำที่สร้างสรรค์ของผู้แทนไทย ในการเจรจาการค้าและเศรษฐกิจ ระหว่างประเทศ โดยเฉพาะอย่างยิ่งภายใต้กรอบพหุภาคี เพื่อเสริมอำนาจต่อรองและรักษาผลประโยชน์โดยรวมของประเทศ รวมทั้งมุ่งขยายความร่วมมือทางเศรษฐกิจกับนานาประเทศ เพื่อสนับสนุนการเข้าถึงแหล่งทรัพยากร วัตถุดิบ วิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี และองค์ความรู้ใหม่ๆ ในต่างประเทศ เพื่อนำมาเพิ่มขีดความสามารถในการแข่งขันทางเศรษฐกิจของไทยในเวทีการค้าระหว่างประเทศ เพื่อให้การดำเนินนโยบายการค้าต่างประเทศสามารถตอบสนองต่อความต้องการของประชาชนคนไทยได้อย่างแท้จริง รัฐบาลจะสานต่อการดำเนินงานการทูตเพื่อประชาชน โดยสนับสนุนการมีส่วนร่วมของประชาชนทุกภาคส่วนในสังคมในภารกิจด้านการต่างประเทศ การเสริมสร้างและสนับสนุนชุมชนไทย ในต่างประเทศให้มีบทบาท และมีส่วนร่วมในการปกป้องและส่งเสริมผลประโยชน์ของประเทศ รวมทั้งจะมุ่งส่งเสริม รักษา และคุ้มครองสิทธิประโยชน์ของประเทศ ภาคเอกชนไทย แรงงานไทย และคนไทยในต่างประเทศ ตลอดจนจะมุ่งพัฒนาระบบบริหารราชการในต่างประเทศแบบบูรณาการให้สมบูรณ์ขึ้น”⁵

สถาบันวิทยบริการ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

⁵ สัมภาษณ์ นายอุดมศักดิ์ ศรีวิฑูรกิจ , ผู้อำนวยการกองทะเบียนออกกลาง กรมเอเชียใต้ ตะวันออกกลางและแอฟริกา กระทรวงการต่างประเทศ, วันที่ 2 มีนาคม 2549

ภาคผนวกที่ 2

นโยบายต่างประเทศอิหร่าน (ฉบับแปล)

อิมามโคมัยนีและนโยบายการต่างประเทศ

เขียนโดย : ๑พณฯ มุห์ซิน ปีก ออฮีน เอกอัครราชทูตสาธารณรัฐอิสลามแห่งอิหร่านประจำประเทศไทย

ต้นฉบับ : ทศนะของ ๑พณฯ ท่าน เขียนเมื่อ 6 พฤษภาคม 2548 (16/3/1384)

สถานภาพของความเป็นเอกราชในแนวความคิดทางด้านนโยบายของท่านอิมามโคมัยนี (รฎ.)

พื้นฐานความคิดของท่านอิมามที่จำเป็นต้องจัดระบบนโยบาย ซึ่งมุมมองในเรื่องนโยบายการต่างประเทศถูกกล่าวหาว่าเป็นเอกราชอยู่แล้ว ทำไมต้องปกป้องเอกราชไว้ก็เพื่อเป็นการรักษาบูรณภาพแห่งดินแดนและปกป้องประชาชนให้รอดพ้นจากภัยอันตรายที่จะเกิดขึ้นดังกล่าวของ ท่านอิมาม โคมัยนี (รฎ.) ที่กล่าวว่า:

“จงพยายามอย่าปล่อยให้สถานเอกอัครราชทูตต่างๆ อยู่ภายใต้บทบาทของผู้อื่น และในความเป็นเจ้าของไม่ควรจะอยู่ภายใต้กรรมสิทธิ์ของผู้ใด ทุกอย่างก้าวที่จะก้าวไปข้างหน้าต้องพิจารณาใคร่ครองอยู่เสมอว่า เราออกไปเพื่อเสริมสร้างไมตรีหรือเราออกไปเพื่อสิทธิและเสรีภาพ และในเวลาเดียวกันที่เรามีความสัมพันธ์กับประเทศต่างๆ นั้น เราก็จะต้องไม่ถูกเขากลืน หรือใช้แนวทางของการสร้างสัมพันธ์ไมตรีกับเราเพื่อมุ่งหาผลประโยชน์ ด้วยเหตุนี้เราเองควรระมัดระวัง”

ท่านอิมามผู้ยิ่งใหญ่ได้ทราบถึงความจะเป็นที่จะต้องรักษาปกป้องอิหร่านในฐานะแม่บทของโลกอิสลามเพื่ออนุรักษ์ไว้ซึ่งแนวทางแห่งอิสลาม ในการสร้างความสัมพันธ์ท่านได้กล่าวว่า: “ถ้าสาธารณรัฐอิสลามต้องถูกทำลายลง อิสลามก็ต้องถูกถอนออก จนกระทั่งไม่มีอะไรหลงเหลืออยู่อีกต่อไป, เมื่อเวลาที่อิมามแห่งยุคได้ปรากฏก็คงไม่สามารถจะทำให้อิสลามผงกศีรษะของมันได้อีกเลย”

ด้วยเหตุผลนี้ ท่านอิมามจึงทราบว่า การรักษาระบบการปกครองนั้นเป็นสิ่งจำเป็นเหนือกว่าสิ่งใดๆ แสงประทีปในการปกป้องระบบจำเป็นต้องอาศัยเวลาในการแนะนำให้โลกได้รู้จักว่าอิสลามกันบริสุทธิ์เป็นอย่างไร แต่ถ้าไม่มีอยู่ซึ่งระบบแล้วอิสลามก็คงถูกทำให้เปลี่ยนแปลงจากพื้นฐานของธรรมชาติเดิมไปสู่การเปลี่ยนแปลงอย่างถาวร

ในแนวความคิดด้านการเมืองของท่านอิมาม โคมัยนี ท่านได้ชี้เฉพาะส่วนสำคัญสองส่วนคืออิสรภาพในประเทศ และเอกราชภายนอกประเทศ ซึ่งทั้งสองส่วนนี้จะมีความผูกพันและสอดคล้องที่จะหาพบได้ที่สาธารณรัฐอิสลาม และอีกมุมหนึ่งเอกราชและอิสรภาพนั้นมีความผูกพันซึ่งกันและกัน ซึ่งจะค้นพบมันได้จากความหมายของสาธารณรัฐอิสลาม ความเป็นเอกราชที่

ปราศจากอิสรภาพก็เหมือนกับความเป็นอยู่ที่ไม่คงทนของประเทศชาติที่ปราศจากประชาชน และเช่นเดียวกันความเป็นอิสระที่ปราศจากความเป็นเอกราชแล้ว ความเสมอภาคในการมีสัมพันธกับระบบสากลก็ไม่บังเกิดขึ้น ดังนั้นในทัศนะของท่านอิมามเกี่ยวกับเอกราชและอิสรภาพที่ได้นำมันออกจากทบัญญัติของอิสลาม ซึ่งสามารถจะกล่าวได้ว่า ทัศนะมุมมองของท่านอิมาม โคมัยนียังนโยบายการต่างประเทศเป็นทัศนะมุมมองแบบอุดมการณ์ ซึ่งในเรื่องนี้ท่านอิมาม โคมัยนีได้กล่าวว่า: “การเผยแพร่อิสลามเริ่มต้นจากการรู้จักการวางตัวในระบอบอิสลาม, รู้จักข้อบังคับของอิสลาม และการปฏิบัติตัวเกี่ยวกับอิสลาม ซึ่งจะต้องนำสิ่งต่างๆ เหล่านี้สอนแก่บุคคลต่างๆ ให้พวกเขามีความรู้และความเข้าใจ เมื่อพวกเขาเข้าใจอิสลามอย่างถูกต้องแล้วมันจะเป็นแรงผลักดันพวกเขาให้เคลื่อนไหว และเกิดการเปลี่ยนแปลง เมื่อถึงเวลานั้นอิสลามที่สมบูรณ์ที่เต็มไปด้วยกิริยามารยาทที่ดีงามในคัมภีร์กับสิ่งที่อิสลามได้สอนสั่งไว้ก็จะนำพาไปสู่ความเจริญก้าวหน้าต่อไป”

ในความเชื่อมั่นยังท่านอิมาม โคมัยนีคือประเทศชาติใดก็ตามที่ต้องการเป็นอิสรภาพและคงอยู่ด้วยความเป็นเอกราชจำเป็นต้องมอบความไว้วางใจในคุณค่าของศาสนาและวัฒนธรรมของตนเอง ความเป็นเอกราชที่ปราศจากความไว้วางใจแล้วมันจะไม่เกิดคุณค่าใดๆ เลยแต่ก็คงเหลือไว้ซึ่งการปกครองอย่างกดขี่เท่านั้น เช่นเดียวกันความมีเสรีภาพเมื่อปราศจากความเป็นเอกราชแล้วความมีเสรีภาพก็จะถูกนำไปเปลี่ยนแปลงไปเป็นทาส เมื่อเปรียบเทียบกับระบบการปกครองในอนาคตของโลกก็จะถูกทำลายอย่างสิ้นเชิง ซึ่งในทัศนคติของท่านอิมาม โคมัยนีต้องการจะแนะนำในเรื่องของความเป็นเอกราชซึ่งเป็นพื้นฐานหนึ่งของอิสลาม ไม่ใช่เพียงแต่ตั้งระบบการปกครองแบบสาธารณรัฐเพียงอย่างเดียวก็เพียงพอ

ความสัมพันธ์กับต่างประเทศในทัศนะของอิมามโคมัยนี

ท่านอิมาม โคมัยนีได้แนะนำการปกป้องของความเป็นเอกราชกับความสัมพันธ์ภายนอกประเทศและการจัดตั้งองค์กรเพื่อเชื่อมสัมพันธกับนานาชาติในโลก ท่านได้เสนอแนะในการสร้างความสัมพันธ์กับอารยะประเทศด้วยขอบเขตของการเมืองที่มีความเข้มแข็งในด้านเศรษฐกิจและความเป็นสมานฉันท์ด้วยอุดมการณ์และวัฒนธรรมกับประเทศอื่นๆ ที่จะได้จัดให้มีการเข้าใจและนำไปสู่ความร่วมมือ โดยเฉพาะในกลุ่มประเทศอิสลามและประเทศอื่นๆ ในภูมิภาคต่างๆ ในยุคปัจจุบันของโลกวันนี้ ไม่มีประเทศใดที่จะแยกไปอยู่ตามลำพัง โดยไม่พึ่งพาหรือสร้างสัมพันธกับประเทศใด ซึ่งสติปัญญาทางการเมืองได้ให้คำตอบในตัวของมันอยู่แล้วว่า การสร้างความสมานฉันท์ให้บังเกิดผลในโลกนี้จำเป็นต้องสร้างความสัมพันธ์กับเพื่อนบ้านก่อน และจำเป็นต้องสร้างความเข้มแข็งให้เกิดขึ้นทั้งสองฝ่าย ท่านอิมาม โคมัยนีอธิบายถึงการสร้างความสัมพันธ์ระหว่างประเทศกับบรรดาผู้บริหารของกระทรวงการต่างประเทศว่า พวกเขาจะต้องมีความเข้าใจอย่างทอ้งแท้ให้ความเคารพต่อบุคคลที่ยืนต่อหน้า และจงพิจารณาถึงความ เป็นเอกราชของประเทศต่างๆ และพื้นฐานของประชาชนในประเทศนั้นๆ โดยไม่ทำการแทรกแซงกิจการ

ภายในของกันและกัน และในเวลาเดียวกันนโยบายต่างๆ ที่ถูกสร้างขึ้นมาจากคัมภีร์นั้นจำเป็นต้องมาจากสติปัญญาและกฎเกณฑ์ที่สอดคล้องกับพื้นฐานของประเทศที่มีอยู่ ท่านอิมาม โคมัยนี ได้กล่าวชี้แจงจากคำพูดของท่านไว้ว่า : “...อิสลามจะคงอยู่กับประเทศต่างๆ ในโลก ต้องให้ทุกประเทศมีความรักสมัครสมานสามัคคี และรัฐอิสลามต้องการที่จะให้รัฐและประเทศต่างๆ มีความเข้าใจซึ่งกันและกันผูกพันสร้างความสัมพันธ์ไมตรีอย่างถูกต้องและให้ความเคารพซึ่งกันและกัน โดยเฉพาะการให้เกียรติต่อรัฐอิสลาม...”

บรรดาตัวแทนประการแรกท่านอิมาม โคมัยนี (รฎ.) ได้จัดตั้งหน่วยงานในการเชื่อมความสัมพันธ์ต่างประเทศกับประเทศอิสลามต่างๆ โดยเน้นหลักบนพื้นฐานของความคิดในการสร้างสรรค์ความเป็นเอกภาพระหว่างประเทศอิสลามให้อยู่ในกรอบโครงสร้างภายในภูมิภาคและระหว่างสากลที่จะต้องมีความเป็นปึกแผ่นเพื่อเสริมสร้างความสัมพันธ์อย่างใกล้ชิด ในทัศนะของท่านอิมามที่ได้กล่าวไว้แล้วว่าจะต้องมีพื้นฐานและอุดมการณ์จึงจะนำไปสู่ความเข้มแข็งในการสร้างความสัมพันธ์กับประเทศต่างๆ จากคำสั่งของท่านอิมามนี้คือแนวทางของการทูตที่ท่านศาสดามุฮัมมัด (ศ็อลฯ) ได้เคยปฏิบัติมาแล้ว เมื่อท่านศาสดาผู้ทรงเกียรติ (ศ็อลฯ) ได้กล่าวกับบรรดานักการทูตและตัวแทนของท่านที่จะออกไปนอกรัฐอิสลามว่า พวกท่านจงพิจารณาผู้ที่จะมาร่วมงานกับพวกท่านว่าเขาเตรียมพร้อมที่รับการขึ้นนำหรือไม่ ถ้าพวกเขาไม่พร้อมที่จะรับการขึ้นนำแล้วหรือพวกเขาไม่พยายามจะสร้างตนเองให้เป็นมนุษย์อย่างสมบูรณ์แล้วจงหลีกเลี่ยงจากพวกเขาด้วยเหตุนี้ตามธรรมชาติของอิสลาม บุคคลที่จะเข้าใจถึงอุดมการณ์เดียวกันก็คือบรรดาประเทศมุสลิม และตลอดเวลาอิมาม โคมัยนี (รฎ.) ก็เน้นกล่าวอยู่ตลอดเวลาแม้กระทั่งเป้าหมายพื้นฐานในการสร้างความเข้มแข็งของสายสัมพันธ์กับประเทศมุสลิมที่จะต้องมีความเข้าใจซึ่งกันและกันในการสร้างเอกภาพ โดยที่จะขึ้นตรงกันข้ามกับการกดขี่ของนานาประเทศและให้บังเกิดความเคลื่อนไหวที่จะได้มาซึ่งอิสลาม

ท่านอิมามได้กล่าวโอวาทว่า:

“...ข้าพเจ้าจะแผ่ขยายอำนาจอันยิ่งใหญ่จากมือที่เต็มไปด้วยความสมบูรณ์และพลังสำหรับมิตรสหายและพี่น้องร่วมศรัทธาบรรดามุสลิม โดยเฉพาะประเทศซุนนีและรัฐต่างๆ ในภูมิภาคและเพื่อนบ้านของข้าพเจ้า...”

ไอ้บรรดาผู้ที่มีภาระหน้าที่กับนโยบายการต่างประเทศทั้งหลาย พวกท่านจงให้ความระมัดระวังและ โดยเฉพาะบรรดาตัวแทนของรัฐที่ถูกจัดตั้งขึ้นในการทำงานเพื่อสร้างความสัมพันธ์กับนานาประเทศให้มีความสัมพันธ์กับประเทศมุสลิม ท่านกล่าวโอวาทต่อไปอีกว่า:

กองกำลังผู้ฝักใฝ่ฝ่ายซ้ายที่ทำการต่อต้านสหรัฐอเมริกาจนเกิดผลกระทบต่อการศึกษา

สิ่งต่างๆ ที่ได้เกิดขึ้นที่ผ่านมาเป็นเหตุให้รัฐบาลของการปฏิวัติต้องเปลี่ยนแปลงอุดมการณ์การปฏิบัติจากเดิมที่เป็นอยู่ และต่อเนื่องไปจนถึงนโยบายการต่างประเทศของอิหร่าน ต้องมีกฎเกณฑ์ออกมารองรับ ซึ่งนโยบายการต่างประเทศของสาธารณรัฐอิสลามจากคำกล่าวของงานอะมาคุคติน บากี ที่กล่าวว่า รูปแบบของการรุกรานที่จำเป็น ได้บังเกิดขึ้นจนเป็นเหตุให้นโยบายการต่างประเทศมีปฏิริยาต่อการปฏิวัติจนเกิดปัญหาขึ้นใน 3 วาระด้วยกัน: รัฐประหารเมื่อ 28 มุรธาดี (เดือนของอิหร่าน) การทำลายประเทศชาติจากการกระทำของชาห์ภายใต้การชี้นำของอเมริกา ในกรณีเหตุการณ์ฮัยดาคอสู์ในปีที่ 1341 ถึงปี 1343 (ปีของอิหร่าน) โดยสหรัฐอเมริกาได้สั่งการให้ชาห์ปราบปรามบรรดานักปฏิวัติอย่างรุนแรงในปี 1357 จากจุดนี้จึงเป็นจุดเริ่มต้นที่ทำให้ นโยบายการต่างประเทศของประชาชนผู้ทำการปฏิวัติใช้ความรุนแรงได้คอบกับสหรัฐอเมริกา แต่ กระนั้นการรุกรานของสหรัฐอเมริกาที่มีต่อนโยบายต่างๆ ของอิหร่านก็มิได้จบลงเพียงเท่านั้น พวกเขา ยังคงก่อกวนและคอยทำลายอิหร่านมาตลอดจนถึงปัจจุบัน

การเริ่มต้นของการปฏิวัติ

บรรดาผู้ทำการปฏิวัติในอิหร่านหลังจากการก่อตั้งสาธารณรัฐอิสลามและบุคคลต่างๆ ที่เคยปฏิบัติภารกิจหน้าที่ที่ถูกปลดออกไปทีละคน นโยบายการบริหารระบบใหม่ก็ถูกจัดตั้งขึ้นซึ่งเรียกว่า “การเริ่มต้นการปฏิวัติ” บนรากฐานของนโยบายนี้คือความใกล้ชิดต่อความเคลื่อนไหวต่างๆ ของอิสลามและการปกป้องการเคลื่อนไหวของผู้ทำการปฏิวัติในกลุ่มประเทศมุสลิม และแม้กระทั่งในคำสั่งให้ปกป้องดูแลการเคลื่อนไหวของอิสลามในประเทศต่างๆ ที่ไม่ใช่มุสลิมด้วย ในความเป็นจริงแล้วการรุกรานทางด้านนโยบายการต่างประเทศของสาธารณรัฐอิสลาม มีพื้นฐานมาจากการปฏิวัติที่เปลี่ยนแปลงบุคคลสำคัญๆ ในการปฏิบัติงานแต่ผลของความเสียหายที่เกิดขึ้นกับนโยบายของการเริ่มต้นของการปฏิวัติอิสลามนั้นมีอะไรบ้าง และมันจะสิ้นสุดลงเมื่อใด? ไม่มีใครบอกได้ มร.กีเรช สมาชิกคนหนึ่ง ในสภาความมั่นคงแห่งชาติของสหรัฐอเมริกาในสมัยของประธานาธิบดีจิมมี่ คาร์เตอร์ และ โรนัลด์ เรแกน ได้เขียนหนังสือเรื่องทุกอย่างต้องยุติ ซึ่งใจความของหนังสือของเขากล่าวว่าการเผชิญหน้าระหว่างสหรัฐอเมริกาและอิหร่านในปี ค.ศ. 1985 นั้น เขามีความเชื่อว่านโยบายของการเริ่มต้นของการปฏิวัติที่อิหร่านวางขึ้นหลังจากสงครามอิรักและอิหร่านนั้นจะถูกบัญญัติจากบรรดาผู้นำของกรุงเตหะรานว่า ชาวต่างชาติจะต้องออกนอกดินแดนของอิหร่าน ซึ่ง มร.กีเชก ได้ให้ทัศนะค่าใช้จ่ายต่างๆ ที่สูญเสียไปกลับการเริ่มต้นของการปฏิวัติเป็นเหตุผลหนึ่งทีอาจจะถูกนำมากล่าวอ้างของบรรดานักปฏิวัติ

การเปลี่ยนแปลงอำนาจของการเริ่มต้นแห่งการปฏิบัติ

มร.เชค ได้กล่าวว่า: ฉันคิดว่าการเริ่มต้นของการปฏิบัติเป็นรูปลักษณะของการกระทำเพียงเบื้องต้นเพื่อที่จะได้รับผลลัพธ์ของการกระทำแต่เป็นความผิดพลาดอย่างมาก ซึ่งชื่อเสียงของอิหร่านในเวลานั้นมีลักษณะที่ไม่สู้ดีเท่าไรนัก และเป็นอันตรายมาก ไม่มีประเทศใดที่กล้าจะมีความไม่ไว้วางใจในสาธารณรัฐอิสลาม จนกระทั่งเวลาได้ผ่านล่วงเลยไป 10 ถึง 15 ปี ที่สาธารณรัฐอิสลามก็ได้เปลี่ยนทัศนคติมุมมองในการเผยแพร่การปฏิบัติ ส่วนที่สองจะกล่าวในเรื่องนโยบายการต่างประเทศของอิหร่านภายหลังการจากไปของท่านอายะตุลลอฮ์ โคเมย์นี

นโยบายการต่างประเทศของอิหร่าน จากปี ค.ศ. 1979 จนถึงปัจจุบัน กับการพลิกผันและการท้าทายต่างๆ (ในส่วนของที่ 2)

ท่านมุฮัมมัด อามินี กล่าวว่า: ภายหลังจากการอสัญกรรมอายะตุลลอฮ์ โคเมย์นี นโยบายการต่างประเทศของสาธารณรัฐอิสลามเริ่มเปลี่ยนทิศทางไปจากผลลัพธ์ของการปฏิบัติในปี ค.ศ. 1979 ที่รัฐบาลอิสลามแห่งอิหร่านได้ก่อตั้งขึ้นภายในขอบข่ายของนโยบายการต่างประเทศที่ถูกวางไว้ด้วยเช่นกันแต่ขอบเขตของนโยบายนั้นก็เปลี่ยนแปลงจากเดิมไป โดยพื้นฐานนโยบายการต่างประเทศที่เป็นเอกลักษณ์ของการปฏิบัติของอิหร่านจากคำขวัญที่ว่า “ไม่มีตะวันตก, ไม่มีตะวันออกมีเพียงสาธารณรัฐอิสลามเท่านั้น” ที่ยังคงอยู่อย่างมั่นคง เพราะเป็นสื่อของการร่างนโยบายการต่างประเทศที่ทุกคนรู้จัก ถึงแม้การเปลี่ยนแปลงจะเกิดขึ้นในแง่มุมมองก็ตามแต่ คำกล่าวนี้ยังคงส่งผลที่จะพยุอำนาจต่างๆ ในเรื่องการต่างประเทศของอิหร่านไว้เป็นอย่างดี

ในเรื่องแรกที่กล่าวไว้ในคำบันทึกความเกี่ยวกับการตรวจสอบนโยบายการต่างประเทศของสาธารณรัฐอิสลามในสมัยที่ท่านอายะตุลลอฮ์ โคเมย์นียังมีชีวิตอยู่ และเราจะพิจารณาว่านโยบายการต่างประเทศของอิหร่านภายหลังจากการอสัญกรรมของอายะตุลลอฮ์ โคเมย์นีจะเป็นอย่างไร

บนข้อมูลพื้นฐานที่ถูกจัดแบ่งไว้โดยชาวต่างประเทศได้แบ่งออกเป็นสองหลักการคือด้านแนวความคิดและด้านการปฏิบัติ นโยบายการต่างประเทศของสาธารณรัฐอิสลามภายหลังจากการอสัญกรรมของท่านอายะตุลลอฮ์ โคเมย์นี หลังจากสิ้นสุดสงครามแล้วก็ได้ใช้ความพยายามโดยวิธีสร้างมิตรภาพแทนการเป็นศัตรู

ท่านศาสตราจารย์ อะ โนชีระวาน อิศ์ติขามี อาจารย์ประจำคณะรัฐศาสตร์การเมืองแห่งมหาวิทยาลัยคารอม ประเทศอังกฤษ มีความเชื่อว่าสาเหตุของการเปลี่ยนแปลงที่ผ่านมาเป็นวิถีทางที่ถูกต้องของบรรดาผู้ที่เรียกร้องสิทธิ์

มร.อิศ์ติขามี ยังกล่าวต่อไปอีกว่า: หลายปีที่ผ่านมาบรรดาผู้ฝึกฝั้ลัทธิของมาร์กซ์ยังคงฝังรากผูกติดอยู่กับสาธารณรัฐอิสลาม คำขวัญที่พวกเขาสร้างขึ้นคือ ไม่มีตะวันตก ไม่มี

ตะวันออก เพียงแต่ต้องการให้อิหร่านเป็นเสาหลักใหญ่ที่พวกเขาสามารถจะใช้ยึดได้ เพื่อพวกเขาจะได้จัดกองกำลังขึ้นในโลกที่สามหรือโลกอิสลาม แต่ลักษณะค่าใช้จ่ายคู่ก่อนข้างจะมากเอาการ จนกระทั่งระยะเวลาได้ผ่านพ้นไประบบของลัทธิมาร์กซ์ก็เริ่มลดลง แต่รวมตัวของพวกเขาก็ลดลงไปด้วยจนกระทั่งสุดท้ายอิหร่านก็ตกอยู่ในสภาพของความเสียหาย ดังตัวอย่างในปี ค.ศ. 1982 ไม่เฉพาะอิรักเท่านั้นที่อิหร่านต้องการสันติภาพ แม้กระทั่งคูเวตและซาอุดีอาระเบียเองก็ต้องการเช่นกัน จึงเป็นสาเหตุให้ทุกฝ่ายต้องพึ่งพากันและพวกเขาก็ต้องจ่ายความเสียหายต่างๆ แก่อิหร่าน (แต่ทางอิหร่านเองก็ไม่ต้องการและเรียกร้องใดๆ) จากสงครามความสูญเสียในรอบ 8 ปีที่ผ่านมา จากวิกฤตการณ์ภายหลังจากสงคราม และจากการอสังกรรมของท่านอะฮ์ดุลลอฮ์ โคมัยนี การบ้ายเบนของคำสั่งต่างๆ ที่เคยปฏิบัติมาก็เริ่มมีการเปลี่ยนแปลง แต่ปัจจุบันแนวความคิดของอะฮ์ดุลลอฮ์ โคมัยนีก็คงถูกเก็บรักษาเป็นระบบในการปฏิบัติอยู่บ้าง แต่ทว่านโยบายต่างประเทศก็คงอยู่ในรูปเดิมไม่มีการเปลี่ยนแปลง ท่านอามาคู้คติน บากี ได้กล่าวว่า วิธีการในส่วนต่างๆ จะเพิ่มมากขึ้นเมื่อสอดคล้องกับสิ่งที่เคยมาแล้วคือ ทุกสิ่งจะอยู่ภายใต้อำนาจการปกป้องดูแลของท่านผู้นำสาธารณรัฐอิสลามจะเป็นผู้จัดระบบต่างๆ หรือเปลี่ยนแปลงกฎหมายการปกครอง

ท่านบากียังกล่าวอีกว่า: โดยความเป็นจริงแล้วท่านอะฮ์ดุลลอฮ์ โคมัยนีไม่เคยศึกษาด้านการแพทย์แต่ท่านก็สามารถใช้วิชาการแห่งจิตวิญญาณของท่านเป็นเครื่องมือในการบริหารรัฐบาลและเข้าใจถึงนโยบายการต่างประเทศได้เป็นอย่างดี ท่านสามารถจะพิจารณาและแก้ไขสิ่งต่างๆ ได้เช่นการต่อต้านในการมีสัมพันธ์กับสหรัฐอเมริกา ซึ่งกระทำด้วยอำนาจของท่านเอง แต่ในเรื่องการสร้างสันติภาพกับด้านอื่นๆ ท่านก็แสดงออกด้วยความจริงใจ ดังตัวอย่างที่ว่าในช่วงเวลาแห่งสงครามท่านอิมาม ได้กล่าวว่า ถ้าเราต้องยืนฝั่งตรงข้ามกับศักดิ์แล้ว เราจะไม่ยืนตรงกันข้ามกับฟะฮ์ด (กษัตริย์ของประเทศซาอุดีอาระเบีย) แต่เมื่อภายหลังจากการอสังกรรมของท่านแล้วสาธารณรัฐอิสลามก็มีสัมพันธ์ภาพอันดีกับประเทศซาอุดีอาระเบีย โดยการติดต่อสัมพันธ์ในการสร้างสันติภาพร่วมกันหรืออาจกล่าวได้ว่า วันหนึ่งผู้นำไซออนิสต์แห่งอียิปต์และผู้นำไซออนิสต์บุบารักที่เขาได้ลงนามสนธิสัญญาในแคว้นปีเควิด จากนั้นต่อมาวันนี้พวกท่านก็ดูเอาว่า อิหร่านก็ได้ทำความสัมพันธ์กับรัฐบาลอียิปต์ จนกระทั่งชื่อถนน คอลิดคิสลามบูลิ ได้ถูกขนานนามโดยนายกเทศมนตรีเมืองเดหะราน จากจุดนี้เองคือการเปลี่ยนแปลงจากรูปเดิมที่มีอยู่เพื่อรักษาความเป็นสันติภาพเอาไว้

คำวินิจฉัยที่สำคัญก็ถูกทำให้เปลี่ยนแปลง เช่น เอกสารสำคัญของคำวินิจฉัยให้การประหารชีวิตนายซัลมาน รูซดี (นักเขียนชาวอังกฤษที่เขียนบทความเกี่ยวกับเรื่องอาชญากรรม SATANIC VERSES) ซึ่งท่านอะฮ์ดุลลอฮ์ โคมัยนีได้วินิจฉัยไว้ค่อนหน้าบรรด คณะรัฐบาลภายใต้การปกครองของประธานาธิบดี ฮาซิมิ ร์ฟซันญานี แต่รัฐบาลของเขาเช่นกันก็มีเหตุผลต่างๆ ที่จะต้องมีขีดจำกัดในการบริหารงานตามนโยบายต่างประเทศ เช่น ทุกๆ ครั้งที่จะพยายามสร้างสัมพันธ์

ไมตรีต่ออเมริกา ขึ้นตอนต่างๆ ก็ต้องถูกทำให้ล้มเลิกไปเพราะบรรดานักปฏิวัติบุคคลอื่นต่างก็ไม่เห็นด้วยก็ออกมาคัดค้านนโยบายเหล่านั้น

แต่ตามทัศนะของ ดร.อิบริฮิม มุตตะกี อาจารย์มหาวิทยาลัยและเป็นหนึ่งสมาชิกขององค์กรมนุษยชนแห่งการปฏิวัติอิสลามได้ให้เหตุผลที่สำคัญไว้ว่า คนต่างชาติทั้งหลายจะไม่สามารถบ้ายเบี่ยงพื้นฐานของนโยบายการต่างประเทศซึ่งมันก็คือนโยบายภายในประเทศที่ทางสาธารณรัฐอิสลามจะไม่สร้างความโหดร้ายแก่ผู้ใด เขายังกล่าวต่อไปอีกว่า: วิธีทางต่างๆ ของนโยบายการต่างประเทศของสาธารณรัฐอิสลามแห่งอิหร่าน ได้แสดงให้เห็นถึงอาณาเขตต่างๆ ที่มุ่งพยายามด้วยความจำเป็นในการสร้างสัมพันธระหว่างนโยบายต่างๆ ให้เป็นรูปแบบนโยบายเดียวกันทั้งภายในประเทศและภายนอกประเทศก็ต้องให้มีความสอดคล้องกับสากล แต่วิธีทางดังกล่าวเป็นรูปธรรมน้อยเกินไปเมื่อเปรียบเทียบกับสิ่งที่เราได้มองดูนโยบายการต่างประเทศแล้วจำเป็นต้องให้นโยบายการต่างประเทศนั้นไม่ขัดแย้งกับนโยบายภายในจึงจะถูกยอมรับว่าได้ประสบความสำเร็จ ในขณะที่พื้นฐานของระบบสากลมีการเปลี่ยนแปลงอย่างต่อเนื่อง ด้านนโยบายการต่างประเทศหลังจากปฏิวัติแผ่ขยายออกไปก็จะทำให้นโยบายการต่างประเทศลดลงได้เพราะขาดบุคลากร

การลดกระแสสถานการณ์ในการสร้างความสัมพันธ์กับต่างประเทศ

ช่วงสมัยประธานาธิบดีสาธารณรัฐอิสลามมุฮัมมัด คอตามิ หลังจากที่เขาได้เข้ารับตำแหน่งบริหารประเทศในปี ค.ศ. 1997 นโยบายต่างประเทศในรัฐบาลของเขาก็เริ่มมีการเปลี่ยนแปลงครั้งใหญ่ ในบทสัมภาษณ์ของท่านคอตามิกับสถานีโทรทัศน์ ซีเอ็นเอ็น สหรัฐอเมริกา ในคำปราศรัยของเขาท้องค์การสหประชาชาติต่อหน้าประธานาธิบดีบิลคลินตัน ผู้นำพรรคเดโมแครท และบรรดาผู้นำที่เรียกร้องสันติภาพ และเช่นกันกับการเดินทางของท่านคอตามิไปยังกลุ่มประเทศยุโรป ท่านพยายามประกาศนโยบายเพื่อเรียกร้องให้สถานการณ์ความตึงเครียดในภูมิภาคให้ลดลงทุกๆ ฝ่ายต่างขานรับพร้อมที่จะร่วมมือในการเปลี่ยนแปลง แต่จุดเริ่มต้นท่านคอตามิต้องการแสดงให้เห็นถึงการเรียกร้องให้ทุกฝ่ายได้พิจารณา “เพื่อเป็นกระบอกเสียงร่วมกัน” เช่นกับนโยบายการลดกระแสการต่อต้านต่างประเทศของเขากระทำไปอย่างรวดเร็วจนเกิดการขัดแย้งภายในประเทศ บรรดาจิตวิญญาณของนักปฏิวัติที่คงเหลืออยู่ต่างก็คัดค้านนโยบายการต่างประเทศของเขา แต่ถึงอย่างไรก็ตามเขาก็เดินทางในการปฏิบัติภารกิจต่อไป

แรงกดดันต่างๆ มากมายที่จะปกป้องรูปแบบของนโยบายเดิมภายในประเทศท่านมุฮัมมัดคอตามิก็แสดงให้เห็นว่า การเรียกร้องของพวกเขาที่จะให้นโยบายการต่างประเทศนั้นสอดคล้องกับนโยบายในประเทศไม่บังเกิดผล และนี่ก็เป็นอีกเหตุผลหนึ่งที่ท่านมุฮัมมัดคอตามิพยายามที่จะลดกระแสของการเมือง โดยใช้นโยบายการต่างประเทศเข้ามาเป็นรูปธรรมของการบริหารภายในประเทศ การสร้างความสัมพันธ์กับสหรัฐอเมริกาก็คงเสมอเหมือนรูปแบบเดิมคือการ

สร้างสัมพันธ์กับกลุ่มประเทศทางยุโรปอย่างเปิดเผยเป็นในรูปแบบการพลิกผันและท้าทาย ในขณะที่ที่ภายในอิหร่านเองในฐานะสาธารณรัฐอิสลามที่คั่งมั่งของปาเลสไตน์กับอิสราเอลและเรื่อง ที่ทางอิหร่านถูกกล่าวหาว่ามีนิวเคลียร์อยู่ในครอบครอง ผลสุดท้ายแรงกดดันต่างๆ ที่ถูกผลักดัน ออกมาสร้างเป็นแรงกดดันเกี่ยวกับนโยบายของท่านมุฮัมมัดคอคอคามิและรัฐบาลของเขาอย่าง มากมาย จนกระทั่งรัฐบาลของสาธารณรัฐอิสลามต้องยอมลงนามเห็นด้วยต่อการลดอาวุธและยอม ให้มีการตรวจสอบอาวุธนิวเคลียร์ขึ้น จากวิกฤตการณ์ที่ผ่านมา คร.อิบรอฮีม ยาซดี รัฐมนตรีการ ต่างประเทศของสาธารณรัฐอิสลามในรัฐบาลชั่วคราวหลังจากการปฏิวัติมีความเชื่อมั่นว่า สถานการณ์จากผลสรุปของมุมมองจากชาวต่างชาตินั้นก็คือ มุมมองเดียวกันกับผู้ปกครอง สาธารณรัฐอิสลาม เขากล่าวต่อไปว่า: ในทัศนะของเราแล้วเรามีคุณลักษณะที่จะดึงดูดนโยบายการ ต่างประเทศจากบางส่วนบางจุดในอิหร่านเพื่อเป็นกุญแจไขไปสู่การเปลี่ยนแปลง เมื่อประมาณ 20 ปีที่ผ่านมา เพื่อให้สอดคล้องกับโลกปัจจุบันที่หาได้มีความสนใจ เมื่อครั้งสิ้นสุดสงครามเย็น แต่ อย่างน้อยประเทศอิหร่านก็ให้ความสนใจไม่น้อยในสถานการณ์โลกปัจจุบัน ในขณะที่ชาวต่างชาติ พึงจะเริ่มพบการเปลี่ยนแปลงเมื่อประมาณ 150 ปีที่ผ่านมา ด้วยความคิดพิจารณาอย่างถี่ถ้วนแล้ว แรงดึงดูดที่ทำให้อิหร่านต้องพิจารณาอย่างมากว่าเราจะดำรงอย่างไรในขณะที่สงครามเย็นยังไม่ จบลงได้โดยง่าย ด้วยเหตุนี้พวกเขาจะสามารถจะเข้าใจแบบเราได้ว่ารัสเซียบางคนก็มีหัวใจเป็น อเมริกาได้ และจะหาความเชื่อถือจากข้าอำนาจไคนั้นไม่ได้เลย คร.ยาซดี มีความเชื่อมั่นอีกว่าการ ปฏิบัติของชาวต่างชาติอื่นๆ จะสร้างความเสียหายในความเป็นอยู่ยังนโยบายที่พวกเขาได้จัดวาง ในขณะที่นโยบายการต่างประเทศในช่วงเวลา 25 ปี นั้นยุ่งเหยิงอีกทั้งเป็นเครื่องมือที่มุ่งแสวงหาแต่ ผลประโยชน์เขากล่าวต่อไปอีกว่า: ประเทศต่างๆ ในโลกโดยเฉพาะกลุ่มประเทศที่ปกครองด้วย ระบอบประชาธิปไตยจำเป็นต้องจัดระเบียบนโยบายต่างๆ ให้มีความสอดคล้องกัน ซึ่ง พวกเขาไม่สามารถจะเพิกเฉยได้เลย แต่ในโลกปัจจุบันมีเรื่องราวต่างๆ มากมายซึ่งต่างฝ่ายต่างใช้ ความคิด และมีแง่มุมมองการแสดงออกที่ต่างกัน สำหรับอิหร่านแล้วอุปสรรคของเราคือปัจจุบันเรา ไม่มีแง่มุมมองหรือการแสดงออกแต่อย่างใดเลยท่านยาซดีกล่าวต่อไปอีกว่า : อุปสรรคของอิหร่าน คือไม่สามารถแสดงให้เห็นอย่างชัดเจนในเรื่องของสหรัฐอเมริกา ในขณะที่ชาวโลกได้ตั้งเพดาน ของตัวเองรอคอยดูความเคลื่อนไหวว่าอิหร่านจะเดินทางไปทิศทางใด

จากคำอธิบายทั้งหมดบรรดาผู้เชี่ยวชาญจำนวนไม่น้อยที่มีความเห็นพร้อมต้องกัน ว่าความเคลื่อนไหวในนโยบายการต่างประเทศของสาธารณรัฐอิสลามในช่วง 25 ปีหลังจากที่ผ่านมา เป็นความเคลื่อนไหวที่ขัดแย้ง แต่ตรงกันข้ามเมื่อนับกาลเวลาอันกลับไปเสียอีก นายกรีเชคได้มี ความเชื่อมั่นว่านโยบายการต่างประเทศของสาธารณรัฐอิสลามในปีที่ผ่านมามีความแตกต่างกันมาก เขาได้กล่าวต่อไปอีกว่า: “ภายใต้การเคลื่อนไหวของนโยบายการต่างประเทศของอิหร่านหลังจาก การปฏิวัติเป็นเหมือนการค้นหาระบบที่แน่นอนยังไม่พบ ในระยะเวลา 10 ปี กฎข้อบังคับต่างๆ ถูก นำออกมาใช้อย่างรวดเร็ว แต่ในช่วงปี ค.ศ. 1970 การเคลื่อนไหวเป็นไปอย่างเชื่องช้าค่อยเป็นค่อย

ไปจนไม่เกิดผลต่อนโยบายด้านอื่นๆ หรือการที่ร่วมมือในการทำงานกับประเทศเพื่อนบ้านหรือประเทศอื่นๆ ดังที่สาธารณรัฐอิสลามได้เคยประกาศไว้ต่อองค์กรสหประชาชาติหลังจากการปฏิวัติว่าเราไม่มีส่วนเกี่ยวข้องกับอะไรกับองค์กรสหประชาชาติ เพราะองค์กรนี้ตกอยู่ภายใต้อิทธิพลผู้ปกครองฝ่ายตะวันตกแต่พวกเขาที่ทราบดีว่านโยบายนี้เป็นอันตรายอย่างมากมายคออิหร่าน แต่ในปัจจุบันสาธารณรัฐอิสลามก็มีความเข้มแข็งในการปฏิบัติในองค์กรสหประชาชาติอย่างมาก

เริ่มแรกของนโยบายการต่างประเทศอิหร่านคืออะไร

เมื่อตรวจสอบดูว่าในมูลฐานของการเปลี่ยนแปลงในนโยบายการต่างประเทศของสาธารณรัฐอิสลามก็สามารถกล่าวด้วยคำถามนี้ได้ ซึ่งการที่รวมเอาพื้นฐานและมุมมองของบรรดาผู้ปกครองสาธารณรัฐอิสลามจากมูลฐานของนโยบายการต่างประเทศว่ามาจากไหนและเป็นอย่างไร? ดร.สุซางอะมีร์ อะฮ์มะดี นักวิชาการที่ทำการค้นคว้าวิจัยในเรื่องนโยบายการต่างประเทศของสาธารณรัฐอิสลามได้กล่าวสรุปถึงเริ่มแรกในบทความดังกล่าวว่า: สาธารณรัฐอิสลามในการดำเนินก้าวแรกของนโยบายการต่างประเทศนั้นจัดรวมเป็นกลุ่มๆ ซึ่งในกลุ่มแรกนั้นจะมอบหมายแก่กลุ่มประเทศอาหรับ หมายถึงกลุ่มประเทศอิสลามและพวกที่มีความเคลื่อนไหวแบบอิสลาม, กลุ่มที่สองมอบยังกลุ่มประเทศเพื่อนบ้านหมายถึงประเทศต่างๆ ที่มีพรมแดนติดต่อกับอิหร่าน กลุ่มที่สามได้มอบหมายยังกลุ่มประเทศที่อยู่ในอ่าวเปอร์เซีย และกลุ่มประเทศหรืออยู่ในทวีปเอเชียถือว่าเป็นจุดศูนย์กลางซึ่งจะรวมไปถึงยุโรปและอัฟริกาด้วย และกลุ่มที่สี่ก็มอบยังกลุ่มประเทศทางยุโรปตะวันตก ทั้งนี้ไม่รวมสหรัฐอเมริกาเพราะความสัมพันธ์กับสหรัฐอเมริกานั้นยังไม่มีความจริง

อุปสรรคที่อิหร่านไม่สามารถจะทำให้ชาวโลกได้รู้ว่าการต้องการและการรอคอยของเขาในเรื่องอเมริกาคืออะไร

นายอิบรอฮีม บาชดี

ความเชื่อของ ดร.อะมีร์ อะฮ์มะดี เป็นการ โอนเอียงไปในทางปิด ในช่วงระยะ 25 ปีที่ผ่านมาถูกปกคลุมและพลิกผัน ไปถึง 180 ขั้นตอน เขากล่าวว่า: การ โอนเอียงที่เกิดขึ้นเป็นไปโดยบังเอิญในรูปแบบของการเคลื่อนไหวที่ค่อนข้างจะปิดทางตัวเองหมายถึงการริเริ่มจะมีสัมพันธ์กับสหรัฐอเมริกาเป็นสิ่งที่ทำให้อิหร่านนั้นต้องเปลี่ยนแปลง จุดเริ่มต้นใหม่โดยกับไปสร้างสัมพันธ์กับยุโรปโดยความตั้งใจอันแน่วแน่ ดังนั้นก็นับว่าเป็นจุดเริ่มต้นในการลงนามสัญญาเป็นเพื่อนบ้านที่ดีต่อกันจึงถือว่าแนวทางนี้เป็นการ โอนเอียงไปในทางปิด ซึ่งบุคคลที่อยู่ไกลกับมาอยู่ใกล้ อดีตกษัตริย์มุฮัมมัด ปะห์เลวี ผู้ที่เคยสร้างสัมพันธ์อันดีกับยุโรปและสหรัฐอเมริกาด้วยนโยบายการต่างประเทศของเขา จากนั้นก็สร้างสัมพันธ์กับกลุ่มประเทศอิสลามแต่ในเขาเองก็ต้องมาประสบกับคลื่นลูกใหญ่ จนกระทั่งวันที่ 11 กันยายน เขาก็ต้องเวียนของเขาฝังอยู่ใต้แผ่นดินของสหรัฐอเมริกา เช่นเดียวกับนโยบายต่างประเทศของสาธารณรัฐอิสลามก็ต้องถูกกดดันอย่างมาก ไซ้ตรงวันที่เขมมัด

ผู้นำของอัฟกานิสถานและอิรักก็ถูกปลดออก และก็เริ่มทำทาบราคาผู้นำของเคหะราน โดยการกดขี่ขังสาธารณรัฐอิสลาม โดยเริ่มจากทางอิรักเข้ามาทางตอนเหนืออิหร่าน จากแรงกดดันต่างๆ จึงเป็นเหตุให้นโยบายการต่างประเทศของสาธารณรัฐอิสลามต้องระมัดระวังเป็นอย่างยิ่ง นายอะบูสะฮัน บะนีศัตร์ อดีตประธานาธิบดีของสาธารณรัฐอิสลามได้เคยกล่าวว่า เวลานี้การกระทำอันป่าเถื่อนเป็นเงาที่ปกคลุมนโยบายการต่างประเทศของสาธารณรัฐอิสลามอยู่ นายบะนีศัตร์ยังกล่าวต่อไปอีกว่า: นโยบายการต่างประเทศของอิหร่านไม่ใช่เพียงอยู่ที่รูปแบบของการกระทำอย่างเดียว แต่ทว่าจากเหตุการณ์ของเดือนกันยายนที่สร้างแรงกดดันอย่างรุนแรงนั้น เป็นส่วนประกอบ และในช่วงระยะเวลา 25 ปี การเคลื่อนไหวทางการเมืองก็มีส่วนด้วย ดังนั้น ความเคลื่อนไหวจุนนี้จึงกลายเป็นหนึ่งที่ต้องแพร่ออกไปยังต่างประเทศที่จะต้องกำหนดให้ชัดเจนถึงความสัมพันธ์ เช่น รัสเซีย, ยุโรป และหรือสหรัฐอเมริกากับอังกฤษ และ โลกของอาหรับทั้งหลาย

เพื่อนบ้านใหม่ของอิหร่าน

การถูกโค่นล้มของรัฐบาลคาเลบันในอัฟกานิสถานและซัดคัมแห่งอิรัก โดยเฉพาะอิรักถือเป็นสนามรบจากองค์กรผู้พลีชีพทั้งหลาย แต่ในทางตรงกันข้ามชาวต่างชาติก็ยังคงมองและคิดว่าสาธารณรัฐอิสลามก็ยังอยู่เบื้องหลังการพลีชีพเหล่านั้น จึงเป็นเหตุให้การเปลี่ยนแปลงนโยบายต่างๆ ต้องเป็นไปตามสภาวะซึ่งยังคำพูดของนายกริเชกที่กล่าวเกี่ยวกับเพื่อนบ้านของอิหร่านแล้วยังถือว่าสหรัฐอเมริกายังไม่อยู่ในเครือข่ายนั้นเลย

นายกริเชกยังกล่าวต่อไปอีกว่า: ถึงแม้ว่าอิหร่านจะถูกกดดันเพียงใดก็ตามก็เป็นไปด้วยการยากเหลือเกินที่จะนำสหรัฐอเมริกามาเป็นเพื่อนบ้านที่ดีด้วย ไม่ว่าสหรัฐอเมริกาจะกระทำการใดๆ ก็ตามเพราะว่าสองขั้วอำนาจเดิมของคาบิบและซัดคัมเองก็คือศัตรูตัวฉกรรจ์ของการปฏิวัติอิสลามมาก่อน ถึงแม้ว่าจะถูกโค่นล้มลงไปแล้วด้วยน้ำมือของสหรัฐอเมริกาแต่สาธารณรัฐอิสลามก็ไม่คิดที่จะขอบคุณสหรัฐอเมริกาเพราะสหรัฐอเมริกามีได้กระทำการนี้เพื่อสาธารณรัฐอิสลามแต่กระทำให้เพื่อตัวเอง แต่อิหร่านเองก็มีระบบของการพิสูจน์ในการตัดสินใจซึ่งการตัดสินใจในครั้งนั้นถึงจะมีสหรัฐอเมริกาก็ตาม ทางสาธารณรัฐอิสลามก็ยังให้การสนับสนุนรัฐบาลชุดใหม่ของอัฟกานิสถานและก็ให้การสนับสนุนรัฐบาลชีอะห์ชุดใหม่ของอิรักอีกด้วย

นายกริเชก ยังกล่าวต่อไปอีกว่า: อิหร่านมีแนวความคิดและหลักการปฏิวัติใหม่ๆ อยู่เสมอที่พร้อมจะเปลี่ยนแปลงภูมิภาคนั้นๆ ได้จากจุดนี้เองที่ทุกฝ่ายต้องหันมาพิจารณาว่ารัฐบาลประชาชนของสาธารณรัฐอิสลามสามารถยืนหยัดอยู่ได้โดยไม่ต้องพึ่งพาอเมริกาเลย ถึงแม้ว่าสหรัฐอเมริกาเองจะเรียกร้องการเป็นเพื่อนบ้านจากอิหร่านอยู่ตลอดเวลาก็ตาม แต่ความเป็นจริงแล้วสาธารณรัฐอิสลามก็ไม่เคยเรียกร้องใดๆ หลังจากที่เคยเรียกร้องสิทธิของเขาจากสหรัฐอเมริกาแล้วก็

ตาม จากส่วนนี้ก็เป็นเหตุผลหนึ่งที่ทำให้ โขบายการต่างประเทศของอิหร่านต้องออกมาเพื่อรับใช้ประชาคมโลก

แต่ในส่วนการพูดติดกับอดีตที่ผ่านมา 25 ปีนั้น นโยบายการต่างประเทศก็เป็นแรงผลักดันให้สาธารณรัฐอิสลามสามารถกล่าวได้ว่านโยบายการต่างประเทศของสาธารณรัฐอิสลามเริ่มมีการเปลี่ยนแปลงตั้งแต่มีการจารกรรมบุกจับตัวประกันในสถานเอกอัครราชทูตสหรัฐอเมริกาและอีกส่วนหนึ่งคือสงครามระหว่างอิรักบุกโจมตีอิหร่าน

“บทความนี้ได้คัดมาจากอะมาดูลดีน บากี”

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

امام خمینی و سیاست خارجی

نویسنده: محسن پاک آیین
منبع: باشگاه اندیشه ۱۳۸۴/۳/۱۶

Imam Khomeini and Foreign Policy

اشاره:

مقاله حاضر توسط آقای پاک آیین برای سایت باشگاه ارسال شده است/ با تشکر از ایشان

جایگاه استقلال در اندیشه سیاسی امام خمینی (ره)

یکی از مبانی اندیشه سیاسی حضرت امام تأکید بر ضرورت حفظ نظام است که این موضوع از منظر سیاست خارجی همان تأکید بر استقلال است چرا که با حفظ استقلال است که تمامیت ارضی و حاکمیت ملی یک کشور از آسیب های احتمالی مصون می ماند. ایشان می فرمودند:

سعی شود که سفارتخانه ها تحت سلطه دیگران نباشند و تصرفاتی در آنها از ناحیه دیگران نباشد هر قدمی که برمی دارید به فکر این باشید که آیا روبه وابستگی می رویم یا به طرف رهائی و آزادی، و رابطه با کشورهای خارجی که نمی خواهند ما را بلعند باید باشد و با آنها که می خواهند از طریق روابط ما را وابسته بکنند هیچ لزومی ندارد و باید با احتیاط با آنها برخورد شودی.

امام بزرگوار حفظ ایران به عنوان ام القرای جهان اسلام را برای حفظ مکتب اسلام ضروری می دانستند در این رابطه می فرمودند:

" اگر این جمهوری اسلامی از بین برود اسلام آنچنان منزوی خواهد شد که تا آخر ابد، مگر در زمان حضور حضرت، نتواند سرش را بلند کند"

و به همین دلیل بود که ایشان حفظ نظام را از اوجب واجبات می دانستند چراکه در صورت حفظ نظام فرصت لازم برای ادای واجبات و معرفی اسلام ناب به جهان فراهم بود اما در صورت فقدان نظام، بطور طبیعی زمینه نابودی کامل یا استحاله قطعی مکتب اسلام فراهم می گردید.

در اندیشه سیاسی حضرت امام، به دو عنصر « آزادی » در بعد داخلی و « استقلال » در بعد خارجی توجه ویژه شده است که هر دوی این عناصر به جمهوری اسلامی ارتباط مستقیم پیدا می کند و به عبارت دیگر استقلال و آزادی در عین اینکه به یکدیگر مرتبط هستند در ارتباط با جمهوری اسلامی معنا پیدا می کنند. استقلال بدون آزادی که همان ظهور اراده ملی و پشتوانه مردمی است دوام نمی یابد و آزادی نیز بدون وجود استقلال منجر به وابستگی و استحاله در نظام بین الملل خواهد شد. استقلال و آزادی مورد نظر امام ریشه در اسلام و قوانین شرع دارد از این بابت می توان گفت که نگاه حضرت امام به سیاست خارجی یک نگاه ایدئولوژیک است. در این رابطه امام می فرمایند:

« صدور اسلام به این است که اخلاق اسلامی، آداب اسلامی، اعمال اسلامی آنجا طوری باشد که مردم توجه به آن یکنند... آشنا کنید مردم را به اسلام و به نهضت اسلامی و انقلاب اسلامی، صدور آن وقت است که اسلام، حقایق اسلام، اخلاق اسلامی، اخلاق انسانی رشد پیدا بکند»

به اعتقاد حضرت امام ملتی که می خواهد آزاد باشد و مستقل بماند باید بر ارزش های دینی و فرهنگی خود اتکا کند استقلال بدون اتکا به این ارزشها جز استبداد نخواهد بود. حضرت امام آزادی بدون استقلال را به آزادی وارداتی که جز بردگی و

هضم شدن در نظام استکباري جهان نخواهد بود تشبیه می کردند. از نظر ایشان تعریفی از استقلال که مبنای اسلامی نداشته و با جمهوریت نظام سازگار نباشد تعریف درستی نمی تواند باشد. ی

روابط خارجی از نظر امام

حضرت امام با حفظ استقلال نظام، ارتباط با خارج از کشور و برقراری روابط با کشورهای جهان را توصیه می نمودند امام ارتباط با جهان خارج را موجب توسعه سیاسی و تقویت بنیه اقتصادی کشور دانسته و ارتباطات فرهنگی و ایدئولوژیک با دیگر کشورها بخصوص ممالک اسلامی را موجب افزایش تفاهم و همگرایی و تعامل میان ملت‌ها تلقی می نمودند. در واقع درجهان امروز نیز هیچ کشوری نمی تواند در انزوا و بدون برقراری ارتباط با کشورهای دیگر نیازهای خود را تامین کند و عقل سیاسی ایجاب می کند که ارتباطات جهانی افزایش یابد روابط منطقه ای رشد پیدا کند و مناسبات دوجانبه تقویت گردد حضرت امام در توصیه های خود به مسئولین وزارت امور خارجه همواره بر ضرورت رعایت احترام متقابل، رعایت استقلال کشورها و مراعات موازین انسانی و مداخله نکردن در امور داخلی یکدیگر را تاکید می نمودند و در واقع سیاست تعامل با جهان را امری مبتنی بر عقل و شرع و متناسب با اصول کشورداری می دانستند ایشان در فرازی از سخنان خود می فرمایند:

"اسلام با همه کشورهایانی که در جهان هستند می خواهد که دوست باشد و دولت اسلامی با همه ملت‌ها و با همه دولت‌ها می خواهد که تفاهم و ارتباط صحیح داشته باشد در صورتیکه آنها متقابلاً احترام دولت اسلامی را مراعات کنند"

اولویت اول امام خمینی (ره) برای برقراری و تحکیم روابط خارجی، کشورهای اسلامی بودند براساس تفکر ایشان اتحاد میان کشورهای اسلامی در چارچوب نهادهای منطقه ای و فرامنطقه ای و بین المللی ضرورت داشت و این اتحاد تنها در سایه برقراری و تقویت روابط ممکن می گردید از نظر ایشان ارتباطاتی که مبنای ایدئولوژیک و اعتقادی داشته باشد با دوام تر خواهد بود توجه به مشترکات در برقراری روابط با کشورهای از توصیه های ایشان بود و این امر برگرفته از سیره نبوی و دیپلماسی پیامبر اسلام (ص) بود چرا که پیامبر اکرم (ص) نیز همواره به سفرا و نمایندگان خود در خارج از بلد اسلامی توصیه می فرمودند که بر سر مشترکات خود با ملل دیگر تاکید کنید و اگر هیچ اشتراکی نداشتید بر «انسان بودن خود» که وجه اشتراک کلیه انسانهاست تاکید نمایند و این سیاست یعنی توجه به اشتراکات همواره موجب تقویت دوستی ها و کاهش اختلافات می گردید. بطور طبیعی اسلام وجه اشتراک اصلی کشورهای مسلمان است و امام همواره به تقویت این وجه عنایت داشتند البته هدف اصلی تقویت ارتباطات با کشورهای مسلمان، افزایش تفاهم بین آنها و متحد ساختن ایشان در مقابل زورگویان و مستکبران بین المللی و به عبارت دیگر تقویت نهضت بیداری اسلامی بود. ایشان می فرمودند:

"از موضع قدرت عظیم، دست پر برکت و قدرتمند خود را برای دوستی و برادری ایمانی پیش تمام مسلمین خصوصاً ملت‌ها و دولت های منطقه و همسایه دراز می کنم"

یا در فراز دیگری مسئولین سیاست خارجی را موظف به در اولویت قراردادن ارتباط با کشورهای اسلامی کرده و می فرمودند:

"کوشش داشته باشید در بهتر کردن روابط با کشورهای اسلامی و در بیدار کردن دولتمردان، و دعوت به وحدت، واتحاد کنید"

حضرت امام از نخستین روزهای آغاز نهضت اسلامی معتقد بودند که اتحاد اسلامی می تواند بعد ظلم ستیزی و انقلابی داشته باشد و براین اساس برای مبارزه با فشارهای ابرقدرتها، ملل مسلمان را به یکپارچگی و همبستگی فرامی خواندند از نظر ایشان افزایش ارتباطات و تفاهم میان کشورهای اسلامی گامی مهم و اساسی جهت حضور مسلمانان در عرصه های تصمیم گیری بین المللی و معرفی تعالیم انسان ساز اسلام بود. ایشان احیای تمدن بزرگ اسلامی را از رهگذر طنین افکندن

بانگ لا اله الا الله و محمد رسول الله در سراسر جهان ممکن دانسته و این نکته نیز یکی از وجوه آرمان گرایانه اندیشه سیاسی حضرت امام است. امام در پرسشی اساسی از مسلمانان جهان سنوالم می کنند که مسلمانان جهان با این مخازن بزرگ و وسعت کشورهایشان اگر اتحاد داشتند آیا مثل امروز تحت سلطه دو ابرقدرت بودند؟ در همین رابطه است که امام برای جمهوری اسلامی ایران یک نقش محوری برای نهادینه کردن حرکت ضد استکباری قائل بودند ایشان می فرمودند نهضت ما نهضت مستضعفین سراسر جهان است قبل از آن که به منطقه ای خاص متعلق باشد. ایشان رمز صدور انقلاب اسلامی ومعنویت آن را تطبیق این مکتب با فطرت انسانی دانسته و معتقد بودند که صدور انقلاب اسلامی و حمایت از مستضعفین به معنای جنگ طلبی و اعمال زور و به عبارتی دخالت در امور داخلی دیگران نیست بلکه معرفی و ترویج ارزشهای دینی والهی است که منجر به ارتقای روحیه ظلم ستیزی و شناخت حق از باطل و تقویت جبهه حق می گردد. امام خمینی، تبلیغ به شیوه پیامبر اسلام و صدور فرهنگ معنوی انقلاب را موجب روی آوردن ملل مظلوم به سوی این مکتب انسان ساز می پنداشتند. حضرت امام معتقد بودند جمهوری اسلامی ایران قابلیت الگوشدن برای کشورهای دیگر را دارد لذا باید مسئولین اهتمام ورزیده و این کشور را به عنوان الگو به جهان معرفی نمایند و دراین صورت است که ملل جهان بخصوص مسلمانان از این الگو و اسوه حسنه حمایت کرده و سیره نظام اسلامی را در کشور خود نیز پیاده می نمایند. به عبارت دیگر از دید امام همواره سیاست خارجی جمهوری اسلامی منبعث از سیاست داخلی بوده و تعاملات داخلی بطور طبیعی بر مناسبات خارجی نیز تاثیر می گذارد.

امام و مسئله فلسطین

یکی از شعارهای اصلی انقلاب اسلامی شعار معروف « امروز ایران، فردا فلسطین» بود و این شعار ریشه در تعالیم حضرت امام خمینی (ره) از سالها قبل از پیروزی انقلاب داشت. اوج این مبارزه سیاسی را میتوان در تعیین روز جهانی قدس مشاهده کرد این تصمیم مدیرانه و شجاعانه مسئله حمایت از مردم فلسطین را نهادینه کرد و سطح مبارزه با اسرائیل را به سراسر جهان منتقل نمود. حضرت امام متعهد بودند که مسئله جدی بودن سیاست توسعه طلبانه اسرائیل نسبت به سرزمینهای عربی و اسلامی را مکرراً یادآوری کرده و هدف غائی رژیم صهیونیستی مبنی بر سیاست از نیل تا فرات را به کشورهای مسلمان هشدار دهند. تعبیر دقیق حضرت امام که اسرائیل را غده سرطانی منطقه دانستند و تکرار این مطلب که تنها با فداکاری و پایداری و اتحاد دولت های اسلامی می توان این ۵۱۴ حرکین را از بین برد از فرازهای برجسته دیدگاههای امام راحل تلقی می گردد و وقوع انتفاضه و آغاز حرکت های شهادت طلبانه جوانان فلسطینی بر علیه اسرائیل ریشه در تعلیمات و دیدگاههای حضرت امام خمینی دارد. ضرورت همبستگی دولت های اسلامی برای مبارزه علیه اسرائیل و صهیونیزم یکی از مبنای اصلی سیاست خارجی امام خمینی (ره) می باشد.

امام و آمریکا

رابطه با آمریکا همواره موضوع مورد بحث سیاست خارجی ایران بوده وهست. حضرت امام خمینی (ره) آمریکا را شیطان بزرگ دانسته و معتقد بودند تا زمانی که آمریکا آدم نشود یعنی روشهای غلط و سلطه جویانه خود در برخورد با دیگران و با جمهوری اسلامی ایران تصحیح کند نمی توان با این کشور رابطه برقرار کرد. البته نگاه حضرت امام به سلطه جوئی ابرقدرتها منحصر به آمریکا نبوده وایشان از بدو پیروزی انقلاب اسلامی و در دوران جنگ سرد با طرح شعار اصولی « نه شرقی نه غربی» سلطه جویی هر دو ابرقدرت آمریکا و شوروی (سابق) را مطرود می دانستند واین به دلیل اعتقاد ایشان به حفظ استقلال نظام الهی ایران بود.

امام و دستگاه دیپلماسی

وزارت امور خارجه که دستگاه دیپلماسی کشور است جایگاه ویژه ای در نظام دارد و به قول مقام معظم رهبری این وزارتخانه نیمی از دولت است. باتوجه به این امر، حضرت امام نیز توجه خاصی به این وزارتخانه داشتند و در این رابطه می فرمودند:

«وزارتخارجه تنها وزارتخانه ای است که با اسلامی شدنش بیشتر از سایر وزارتخانه ها می تواند موجودیت اسلامی ما را به خارج نشان دهد و بعکس صدماتی که به این کشور ممکن است وارد آید و در سابق از ناحیه سفارتخانه های خارجی در اینجا و سفارتخانه های ما در خارج بر کشور وارد شده بیشتر از دیگران است»

امام معمولاً در دیدار با دست اندرکاران سیاست خارجی آنان را به تقوای الهی، خودسازی، تهذیب نفس و اسلامی ساختن سفارتخانه ها فرا خوانده و می فرمودند «وقتی شما در راه مستقیم قرار گرفتید به مقصد می رسید». برعنایت خاص»

و امروز که شانزده سال از ارتحال این حکیم الهی می گذرد اندیشه های سیاسی ایشان، میانی سیاست خارجی ایران را ترسیم کرده است. ما براساس این میانی، باتمام کشورهای جهان به استثنای دو سه کشور روابط دوستانه و رو به رشد داریم. در این روند از مواضع اصولی خود دست برنداشته و براساس اصول عزت، حکمت و مصلحت در مقاطع مختلف درجهت تامین منافع ملی خود تدابیر لازم را اتخاذ کرده ایم. مسئولین عالی نظام که همه از یاران و شاگردان حضرت امام بوده اند و در صدر آنان مقام معظم رهبری که در اصل خط دهنده اصلی سیاست خارجی کشور هستند همه قلباً راه وسیره امام در سیاست خارجی را معتقد بوده و این مسیر را دنبال کرده اند و می توانیم با کمال اطمینان بگوئیم که راه امام در سیاست خارجی ادامه خواهد یافت. (۱)

پی نوشت:

۱- کلیه نقل قولهای داخل گیومه از امام راجل از کتاب صحیفه نور استخراج شده است.

تماس با نویسنده:
mosenpak@yahoo.com

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

سیاست خارجی ایران از ۱۳۵۷ تاکنون؛ چرخش‌ها و چالش‌ها

FOREIGN POLICY OF IRAN FROM 1979 TO THE PRESENT ; TURNS AND CHALLENGES

روزنامه ۲۶ فوریه ۱۳۸۲

انقلابیون رفته رفته سیاست دشمنی را در قبال آمریکا در پیش گرفتند و دشمنی با آمریکا به یکی از مبانی سیاست خارجی ایران تبدیل شد. انقلاب سال ۱۳۵۷ که به ایجاد حکومتی اسلامی در ایران منجر شد؛ در عرصه سیاست خارجی نیز مانند سایر عرصه‌ها، تحولی ریشه‌ای به همراه آورد. رهبر نظام جدید اساس سیاست خارجی و هویت انقلاب ایران را بر شعار "نه شرقی، نه غربی، جمهوری اسلامی" استوار کرد و مقرر شد که همین شعار مبنای تعریف سیاست خارجی قرار گیرد.

نه شرقی نه غربی

اما این شعار برای تدوین کنندگان سیاستهای نظام نوظهور چه تعریفی داشت؟ ابوالحسن بنی صدر، نخستین رئیس جمهور ایران که اکنون مقیم فرانسه است، در مورد اینکه شعار نه شرقی نه غربی و استقلال چگونه می‌توانست مبنای تعریف سیاست خارجی قرار گیرد می‌گوید: "یعنی اینکه شما مجالی برای قدرت خارجی ایجاد نکنید که او در سیاست داخلی عمل (داخلت) بکند."

گفتگو با رادیو بی بی سی که در ایام دهه پیروزی انقلاب (۱۲ الی ۲۲ بهمن) ۱۳۸۲ از این رادیو یخس شد.

محمد امینی

انقلابیون رفته رفته سیاست دشمنی را در قبال آمریکا در پیش گرفتند و دشمنی با آمریکا به یکی از مبانی سیاست خارجی ایران تبدیل شد. انقلاب سال ۱۳۵۷ که به ایجاد حکومتی اسلامی در ایران منجر شد؛ در عرصه سیاست خارجی نیز مانند سایر عرصه‌ها، تحولی ریشه‌ای به همراه آورد. رهبر نظام جدید اساس سیاست خارجی و هویت انقلاب ایران را بر شعار "نه شرقی، نه غربی، جمهوری اسلامی" استوار کرد و مقرر شد که همین شعار مبنای تعریف سیاست خارجی قرار گیرد.

نه شرقی نه غربی

اما این شعار برای تدوین کنندگان سیاستهای نظام نوظهور چه تعریفی داشت؟ ابوالحسن بنی صدر، نخستین

رییس جمهور ایران که اکنون مقیم فرانسه است، در مورد اینکه شعار نه شرقی نه غربی و استقلال چگونه می توانست مبنای تعریف سیاست خارجی قرار گیرد می گوید: یعنی اینکه شما مجالی برای قدرت خارجی ایجاد نکنید که او در سیاست داخلی عمل (دخالت) بکند. وی البته از برخی وقایع ابتدای انقلاب مانند گروگانگیری در سفارت آمریکا به عنوان اقدام هایی یاد می کند که از دید او در راستای حفظ استقلال نبوده است و می گوید که از دید کسانی چون وی، این گروگانگیری و نحوه برخورد با آن در واقع ورود آمریکا به مسایل ایران می دانستند و می گفتند که این عمل نقض استقلال ایران است، برای اینکه به قدرت خارجی نقش تعیین کننده در امور داخلی ایران داده است. حکومتی بواسطه همین گروگانگیری استعفا داد.

آیت الله خمینی در ابتدای انقلاب مخالف مذاکره با آمریکا نبود

اما سیاست خارجی ایران در روزهای آغازین پس از تشکیل حکومت جدید چگونه طراحی شد؟ دکتر ابراهیم یزدی، وزیر خارجه دولت موقت که پس از پیروزی انقلاب تشکیل شد می گوید: در دولت موقت ما سیاستی تدوین کردیم که دو جنبه داشت، جنبه داخلی اینکه ما از سیاست موازنه منفی که رهبران برجسته ای چون دکتر مصدق پایه گذار آن بودند، تبعیت کردیم. (هنوز بنگ سرد وجود داشت بنابراین ما در تقابل ها و رقابت ها سیاست موازنه منفی را اتخاذ کرده بودیم) و جنبه خارجی اینکه از پیمان ستو خارج شدیم و سپس به جنبش غیر متعهدها پیوستیم.

اشغال سفارت آمریکا و تغییر مسیر سیاست خارجی

اما استراتژی مورد نظر دکتر یزدی مجال زیادی برای تحقق نیافت و موقعیت استثنایی که در فردای پیروزی انقلاب برای سیاست خارجی ایران مشاهده می کرد با اشغال ناگهانی سفارت آمریکا در تهران (توسط شماری از دانشجویان و به گروگان گرفته شدن دیپلماتهای آمریکایی) از بین رفت.

از آن پس این ذهنیت انقلابی بود که بر اغلب سیاست ها سایه افکند. مخالفت حاکمان جدید در تهران با درخواست های مکرر دولت موقت برای آزاد کردن گروگانهای آمریکایی، این برداشت را به وجود می آورد که جمهوری اسلامی از همان ابتدا با قصد رویارویی با آمریکا متولد شده بود. اما **عمادالدین باقی** که کتابهایی در حوزه تاریخ انقلاب اسلامی تالیف کرده معتقد است که آیت الله خمینی از ابتدا قصد مقابله با آمریکا به صورتی که ماجرای گروگانگیری بدان منتهی شد را اصلا در دستور کار خود نداشت.

تاثیر جریان چپ بر ضدآمریکایی شدن انقلاب اسلامی

آقای باقی می گوید قبل از انقلاب رهبر (آیت الله خمینی رهبر پیشین انقلاب اسلامی) با آمریکایی ها چند مذاکره در پاریس داشت. اما در آغاز انقلاب تاثیرات جریان چپ یعنی مارکسیست ها بر فضای سیاسی کشور در رادیکال کردن فضای سیاست خارجی بسیار تعیین کننده بود. آنها (چپ ها) اقلیت بودند اما قدرت جریان سازی و تبلیغ سیاسی داشتند. آنان با تعابیر و شعارهای خود جوانان و دانشجویان را مسحور خود می کردند و رهبر (آیت الله خمینی) برای خلع سلاح آنان شعارهای تندتری سر می داد. ماجرای گروگانگیری سفارت آمریکا هم در واقع برای این بود که گوی سبقت از مارکسیست ها ربوده شود.

دکتر ابراهیم یزدی نیز معتقد است که آیت الله خمینی ابتدا نگاهی عملگرایانه تر به سیاست خارجی داشت و در مورد قضیه پولهایی مسدود شده ایران در آمریکا نیز تمایل خود به مذاکره با واشنگتن را نشان داده بود.

موافقت آیت الله خمینی با مذاکره با آمریکا

آقای یزدی می گوید: «سایروس ونس، وزیر خارجه اسبق آمریکا، از قبل تقاضای ملاقات کرده بود. این درخواست را من در جلسه مشترک شورای انقلاب و دولت موقت مطرح کردم و با آقای خمینی هم مشورت کردم و ایشان هم تایید کردند که ما برای احقاق حقوق خودمان و حل و فصل مطالبات و ادعاهایمان بایستی با آمریکایی ها وارد مذاکرات جدی بشویم. برخی از سلاجهایی که آمریکایی ها به ما داده بودند، آن قطعات حساس سیستم ها را قبل از پیروزی انقلاب با خود برده بودند؛ نظیر جعبه های کامپیوتری هواپیماهای اف ۱۴. هنگامی که در همین سفر آقای سایرونس ونس من مساله را مطرح کردم، وزارت دفاع آمریکا تماس گرفت و گفت به این شرط ما حاضریم که این جعبه ها را برمی گردانیم که شما قرارداد امنیتی بین ایران و آمریکا را تایید بکنید. واضح است که این قرارداد مفادش طوری بود که ما نمی توانستیم آن را بپذیریم.»

نیروهای چپ نقش موثری در ضدآمریکایی کردن انقلاب داشتند

با این وجود با گذشت زمان و جا افتادن حکومت انقلابی، عامل ایدئولوژی و نیز میراث تحولات گذشته چنان بر حوزه سیاست خارجی ایران حکمفرما شد که سیاست خارجی جمهوری اسلامی، به گفته عماد الدین باقی، شکل و ماهیتی تهاجمی به خود گرفت. آقای باقی می گوید: «سیاست خارجی انقلاب واکنشی بود نسبت به سه مساله (که عبارت بودند از): کودتای ۲۸ مرداد و سرنگونی دولت مصدق، حمایت آمریکا از شاه در جریان

قیام سالهای ۴۱ تا ۴۳ و حمایت آمریکا از شاه در برابر انقلاب در سال پنجاه و هفت. مجموعه این عوامل باعث شد که سیاست خارجی دوران انقلاب جنبه تهاجمی نسبت به آمریکا پیدا کند.^{۱۰} البته تهاجمی شدن سیاست های ایران در مقابل آمریکا پیامدهای خاص خود را هم داشت که آثار خود را با گذر زمان نشان داد.

صدور انقلاب

انقلابیون در ایران، پس از تشکیل جمهوری اسلامی و کنار زدن ملی گراها از حاکمیت، رفته رفته سیاست تازه ای را در پیش گرفتند که از آن به عنوان "صدور انقلاب" به سایر کشور یاد می شود. بر مبنای این سیاست، نزدیک شدن به جنبش های اسلامی و حمایت از حرکت های انقلابی در کشورهای مسلمان و سپس حمایت از جنبش های آزادی بخش (ولو غیر اسلامی) در دستور کار قرار گرفت. در واقع واقعیت این بود که با تهاجمی شدن سیاست خارجی جمهوری اسلامی، اصل صدور انقلاب به اولویت مهم تبدیل شد. اما سود و زیان سیاست صدور انقلاب اسلامی چه بود و تا چه زمان ادامه یافت؟ گری سیک که عضو سابق شورای امنیت ملی آمریکا در دوره ریاست جمهوری پرزیدنت جerald فورد، جیمی کارتر و رونالد ریگان بود و کتاب "همه سقوط می کنند: رویارویی تراژیک آمریکا و ایران" را نیز در سال ۱۹۸۵ نوشت؛ در این باره معتقد است که سیاست صدور انقلاب توسط ایران پس از جنگ عراق و ایران از دستور کار استراتژیک حاکمان تهران خارج شد. به نظر گری سیک هزینه های فراوان صادرات انقلاب، علت اصلی این چرخشی بود.

شکست تئوری صدور انقلاب

آقای سیک می گوید: "من فکر می کنم ایده صدور انقلاب هم از منظر عملی بودن اولیه و هم نتیجه عملی ای که بدست داد، یک شکست کامل بود و هم از این منظر که برای ایران شهرت بسیار بدی بوجود آورد و آن را خطرناک و غیر قابل اعتماد جلوه داد. هیچ کشوری در هیچ زمینه ای حاضر به همکاری با جمهوری اسلامی نبود. ده تا پانزده سال طول کشید که جمهوری اسلامی درنگاهش به ایده صدور انقلاب تجدید نظر کند. بخش دوم این مقاله، به بررسی سیاست خارجی ایران پس از درگذشت آیت الله خمینی خواهد پرداخت.

سیاست خارجی ایران از ۱۳۵۷ تاکنون؛ چرخش ها و چالش ها - بخش دوم

محمد امینی

پس از مرگ آیت الله خمینی سیاست خارجی جمهوری اسلامی به سمت عمل‌گرایی حرکت کرد. انقلاب سال ۱۳۵۷ که به ایجاد حکومتی اسلامی در ایران منجر شد؛ در عرصه سیاست خارجی نیز مانند سایر عرصه‌ها، تحولی ریشه‌ای به همراه آورد. اساس سیاست خارجی و هویت انقلاب ایران بر شعار «نه شرقی، نه غربی، جمهوری اسلامی» استوار شد و مقرر شد که همین شعار مبنای تعریف سیاست خارجی قرار گیرد اگرچه تحولاتی که بعدها رخ داد، از دید برخی ناظران راه را برای تاثیرگذاری قدرت‌های خارجی در ایران باز کرد.

در بخش نخست این مقاله، به بررسی سیاست خارجی جمهوری اسلامی در زمان حیات آیت الله خمینی، پرداختیم و در این بخش نگاهی خواهیم داشت به سیاست خارجی ایران پس از مرگ آیت الله خمینی. بر اساس تقسیم‌بندی استراتژیک دو محوری، مبتنی بر آرمان‌گرایی و عمل‌گرایی، سیاست خارجی جمهوری اسلامی پس از درگذشت آیت الله خمینی و پایان جنگ وارد مرحله‌ای شد که سعی داشت از روند دشمن‌تراشی‌های قبلی فاصله بگیرد.

پروفسور انوشیروان احتشامی، استاد علوم سیاسی در دانشگاه دارام در بریتانیا، معتقد است که علت این تحول، در گذار از یک روند طلبکارانه به روند واقع‌بینانه‌تر مربوط بود.

آقای احتشامی می‌گوید: «سالها خواسته‌های جمهوری اسلامی خیلی ماکسیمالیست (حداکثرطلب) بود. شعار نه شرقی، نه غربی؛ این معنی را در خود داشت که ایران یک قطب جدید باشد برای آرایش نیروهای جهان سوم، یا جهان اسلام. این حالت البته هزینه زیادی داشت. برای همین در طول زمان و کم‌کم، روند ماکسیمالیسم کوتاه شد؛ ولی جوری کوتاه شد که ایران هربار صدمه خورد. به عنوان مثال در سال ۱۹۸۲، نه تنها عراق تمام شرایط ایران برای صلح را قبول کرده بود، بلکه کویت و عربستان سعودی حتی حاضر شده بودند که ضامن صلح باشند و خرج بازسازی ایران را بدهند. (ایران این پیشنهاد را نپذیرفت) جنگ و فاجعه شش سال بعد ادامه یافت.»

با وجودی که پس از جنگ و درگذشت آیت الله خمینی روند عمل‌گرایی و واقع‌بینی تا اندازه زیادی به نسبت دوران قبل در دستور کار قرار گرفته بود؛ اما هنوز هم طرز تفکر آیت الله خمینی از سوی بخش محافظه‌کار سیستم در سطوح مختلف حفظ می‌شد و سیاست خارجی نیز از این روند مستثنی نبود.

عمادالدین باقی می‌گوید این روند به گونه‌ای افراطی قابل مشاهده بود که هر آنچه رهبر جمهوری اسلامی حتی به صورت کلی مطرح می‌کرد توسط لایه‌های دیگر به قانون تبدیل می‌شد.

آقای باقی می‌گوید: «در واقع ایشان (آیت الله خمینی) به لحاظ فیزیکی حضور نداشت، اما اندیشه و روحش

بر دستگاه حکومتی و سیاست خارجی حاکم بود. لذا بعضی از مواضعی که وی مطرح کرد مثل مخالفت با رابطه با آمریکا همچنان بقوت خود باقی ماند. اما از آن طرف اتفاقات دیگری هم افتاد که خیلی مهم است. به عنوان مثال فرض کنید که امام در زمان جنگ می گوید که ما اگر از صدام بگذریم از فهد (پادشاه عربستان سعودی) نمی گذریم، ولی بعد از ایشان دولت جمهوری اسلامی با عربستان سعودی روابط حسنه برقرار می کند و پیمان امنیتی منعقد می کند. یا اینکه یک روز گفتند رژیم صهیونیستی مصر و رژیم صهیونیستی مبارک، عامل کمپ دیوید. اما امروز شما می بینید که با دولت مصر روابط دوستانه برقرار می شود و حتی نام خیابان خالد اسلامبولی هم توسط شورای شهر مرتبط با جناح محافظه کار تغییر می کند.

فتوایی که بایگانی شد با وجودی که تحولاتی مانند بایگانی شدن فتوای مرگ سلمان رشدی (نویسنده انگلیسی رمان "آیات شیطانی")، صادره توسط آیت الله خمینی بیش از دوران ریاست جمهوری آقای هاشمی رفسنجانی اتفاق افتاد؛ اما دولت او نیز از جهات مختلفی همان تنگناها و محدودیت های سابق در سیاست خارجی را احساس می کرد. به عنوان مثال هرگاه در جهت بهبود روابط با آمریکا گام هایی برداشته می شد، لایه های محافظه کار، تندرو و انقلابی در مقابل سیاست های وی سد می شدند.

به نظر دکتر ابراهیم متقی، استاد دانشگاه و عضو محقق در مرکز اسناد انقلاب اسلامی یک علت مهم ناکارآمدی استراتژی های مبتنی بر عملگرایی آن بود که اصل سیاست خارجی ادامه سیاست داخلی است. در جمهوری اسلامی مورد بی مهری قرار داشته است.

وی می گوید: روندهای سیاست خارجی جمهوری اسلامی ایران نشان می دهد که در فضاهای مختلف تلاش لازم را برای "ساختن ساز سیاست" با یک سری ضرورت های داخلی و همچنین هنجارهای بین المللی را به انجام رسانده است، اما این روند به گونه ای ناقص شکل گرفته است. وقتی به عرصه سیاست خارجی نگاه می کنیم شاهد این هستیم که سیاست خارجی در مقایسه با سیاست داخلی از انعطاف پذیری محدودتری برخوردار بوده است. در حالیکه در فضای بین المللی تغییرات گسترده ای انجام شده است. در دوران پس از پیروزی انقلاب اسلامی اگرچه اهداف سیاست خارجی ایران گسترش پیدا می کند، اما ابزارهای سیاست خارجی ایران (بجای گسترش) کاهش پیدا می کنند.

تنش زدایی در روابط خارجی

در دوران ریاست جمهوری محمد خاتمی پس از روی کار آمدن وی در سال ۱۳۷۶، سیاست خارجی دولت وی ابتدا با تحولاتی انفجاری آغاز شد. مصاحبه آقای خاتمی با شبکه تلویزیونی سی ان ان آمریکا و سخنرانی وی

در سازمان ملل که بیل کلینتون رییس جمهوری دموکرات ایالات متحده در صف نخست شنوندگان حضور داشت و نیز سفرهای آقای خاتمی به اروپا و اعمال سیاست تنش زدایی جدی با اعراب، همگی از جمله چنین تحولاتی بودند. اما ابتکارات محمد خاتمی در ارائه پیشنهاد گفتگوی تمدنها و نیز سیاست تنش زدایی خارجی وی، به سرعت با دو مانع درونی و بیرونی برخورد کرد. روحیه انقلابیگری در سیاست خارجی رفته رفته جای خود را به واقعیت‌گرایی داده است اگرچه همواره موافقی در راه وجود داشته و دارد.

فشارهای شدید محافظه کاران بر سیاست‌های داخلی محمد خاتمی و اصلاح طلبان همواره تأثیرات منفی خود بر سیاست خارجی دو دولت وی را نیز به خوبی نشان داده است و باعث شده که آقای خاتمی هرگز نتواند از این سیاست (تنش زدایی) برای ایجاد تحولات بنیادین در سیاست خارجی جمهوری اسلامی استفاده کند. بهبود روابط با آمریکا به همان وضعیت قبل بازگردانده و محدود شد و روابط با اتحادیه اروپا نیز همواره در معرض چالش‌های ناشی از اوضاع داخلی ایران و سیاست‌های منطقه‌ای جمهوری اسلامی در قضیه فلسطین و اسرائیل و برنامه اتمی ایران قرار داشته است. عوامل اخیر میزان تأثیرگذاری فشارهای بیرونی بر سیاست خارجی دولت محمد خاتمی را به شدت افزایش داده است، تا آنجا که دولتمردان جمهوری اسلامی در قضیه امضای پروتکل الحاقی پیمان منع تولید و گسترش سلاح‌های اتمی تا مرز بحران جدی پیش رفتند.

دکتر **ابراهیم یزدی**، وزیر خارجه نظام جمهوری اسلامی در دولت موقت پس از انقلاب معتقد است که این اوضاع ناشی از فقر شناخت در نگاه استراتژیک حاکمان جمهوری اسلامی بوده و هست.

وی می‌گوید: به نظر من تصمیم‌گیرندگان سیاست خارجی در ایران به برخی از نکات کلیدی و تغییرات و تحولاتی که در بیست سال گذشته در مناسبات جهانی رخ داد: یا بی اطلاع یا بی توجهند. پایان جنگ سرد به این مناسبت که حداقل برای کشوری مثل ایران، موقعیت استراتژیک آن پس از شاید بیش از یکصد و پنجاه سال تغییر پیدا کرده است. بنظر می‌رسد که برخی از تصمیم‌گیرندگان ایران هنوز بر این تصورند که ما در دوران جنگ سرد زندگی می‌کنیم و بنابراین (آنان) می‌توانند با نزدیک شدن مثلاً به روسیه دل‌آمریکایی‌ها را خالی بکنند یا بتوانند با نزدیک شدن به این قدرت از یک قدرت دیگری امتیاز بگیرند.

دکتر **یزدی** معتقد است که عامل استراتژیک دیگر آسیب‌زنده به سیاست‌گذاری در حوزه سیاست خارجی در ۲۵ سال گذشته، اختلال عملکرد دستگاه‌های متعدد تأثیرگذار در میدان سیاست خارجی هم باید مد نظر قرار داده شوند. وی می‌افزاید: در همه کشورهای جهان، بخصوص در کشورهایی که حتی دموکراتیک هم هستند، نهادهای مختلف در تنظیم سیاست‌ها دخالت می‌کنند و نمی‌شود وجود آنها را نادیده گرفت. اما

جهان کنونی بر اثر تجربه، نهادهایی را بوجود می آورد که در آن نهادها اندیشه ها و نظریات متفاوت عرضه شده و آن نهاد تصمیم گیری می کند. مشکل ایران این است که ما هنوز یک چنین نهادهایی نداریم.^۲

آقای یزدی می گوید: مشکل این است که ایران نتوانسته است سقف انتظارات و مطالبات خودش از جهان بیرون را، از جمله در مورد آمریکا، تعریف کند.^۳

با تمام این تفاسیل، کمتر کارشناس و تحلیلگری را می توان یافت که حرکت سیاست خارجی جمهوری اسلامی در طول ۲۵ سال گذشته را یک حرکت ارتجاعی و رو به عقب تصویر کند. گری سیک معتقد است سیاست خارجی جمهوری اسلامی با سال های گذشته بسیار متفاوت است. وی می گوید: سیر حرکتی سیاست خارجی ایران پس از انقلاب، روند کاملاً پیوسته و پویایی بوده است. شروعی با تندروی افراطی در دهه ۱۹۸۰ میلادی و بتدریج حرکت بسمت اعتدال گرایی با مشاهده بی فایدهی سیاست های قبلی از طریق همکاری مثبت با همسایگان و دیگر کشورها و حضور موثر در سازمان ملل متحد. پس از انقلاب، جمهوری اسلامی اعلام کرد که با سازمان ملل کاری ندارد؛ چون این سازمان را تحت نفوذ و سلطه غرب می دانست. اما آنها می دانستند که این سیاست بر علیه خود ایران است. لذا جمهوری اسلامی اکنون در سازمان ملل متحد بسیار فعال است.^۴

اولویت های سیاست خارجی ایران چیست؟

جستجو در بطن تحولات در سیاست خارجی جمهوری اسلامی بار دیگر به این پرسش ختم می شود که جمع بندی اساسی در نگاه حاکمان جمهوری اسلامی از اولویت بندیهای سیاست خارجی چگونه بوده است؟ دکتر هوشنگ امیر احمدی از کارشناسان برجسته در حوزه سیاست خارجی جمهوری اسلامی، اولویت بندی مورد بحث را چنین خلاصه می کند: جمهوری اسلامی در اوائل زندگی اش یک اولویت بندی برای سیاست خارجی خود تدوین نمود. در این فرایند اولویت اول را کشورهای اسلامی داده شد، یعنی هم کشورهای اسلامی و هم حرکت های اسلامی. اولویت دوم به کشورهای همسایه داده شد، یعنی کشورهایی که هم مرز با ایران هستند. اولویت سوم کشورهای منطقه، کشورهایی که ورای همسایگی هستند. منطقه در اینجا وسیع تر از مثلا خلیج فارس است و کل خاورمیانه و آسیای مرکزی و قفقاز را در بر می گیرد و حتی بخشی از اروپا و آفریقا را در بر می گیرد. اولویت چهارم را هم دادند به کشورهای ورای منطقه، که منظور اروپای غربی است و بویژه آمریکا. به همین دلیل اولویت رابطه با آمریکا و حل مشکلات ایران با ایالات متحده در اولویت آخر بود.^۵

مشکل این است که ایران نتوانسته است سقف انتظارات و مطالبات خودش از جهان

بیرون را، از جمله در مورد آمریکا، تعریف کند

ابراهیم یزدی

اما به اعتقاد دکتر امیر احمدی این اولویت بندی در طول ۲۵ سال گذشته مشمول یک چرخش ۱۸۰ درجه ای شده است. وی می گوید: اولویت ها دارند تصادفا عکس اولویت بندی اولیه حرکت می کنند، یعنی اولویت رابطه با آمریکا دارد به اولویت اول جمهوری اسلامی تبدیل می شود، رابطه با اروپا دارد عمده تر می شود، سپس همسایگان و در آخر اسلامی ها در اولویت قرار می گیرند. این یک نوع اولویت بندی است که از دور به نزدیک می آید. شاه (محمد رضا پهلوی) هم از آمریکا و اروپا سیاست خارجی اش را آغاز می کرد و سپس به کشورهای اسلامی می رسید.

اما در این میان موج عظیمی که حمله تروریستی یازدهم سپتامبر به خاک آمریکا ایجاد کرد، بر سیاست خارجی جمهوری اسلامی نیز فشار زیادی وارد آورده است. زنجیره تغییر رژیم ها در افغانستان و عراق، قرار گرفتن جمهوری اسلامی در فهرست محور شرارت در کنار کره شمالی و عراق و افزایش کم سابقه فشار بر حاکمان تهران از پیامدهای فوری این حادثه بوده است. این فشارها سیاست خارجی جمهوری اسلامی را بیشتر واکنشی و کمتر ابتکاری کرده است. ابوالحسن بنی صدر، رئیس جمهوری سابق ایران می گوید که اکنون عامل ترس بر سیاست خارجی جمهوری اسلامی سایه بزرگتری افکنده است.

آقای بنی صدر می گوید: سیاست خارجی ایران نه تنها واکنشی است، بلکه از حمله سپتامبر (حملاتی که به ساختمان های مرکز تجارت جهانی و پنتاگون صورت گرفت) به بعد مقداری ترس و تهدید هم بدان اضافه شده است. ولی در طول این مدت (۲۵ سال)، محرک سیاستها نیاز است و بابت این نوع نیاز به خارج است که نوع رابطه را معین می کنند مثلاً با روسیه، اروپا و یا با خود آمریکا، با انگلستان و دنیای عرب.

همسایه جدید ایران

اما سقوط طالبان و صدام در افغانستان و عراق و از بین رفتن میدان مانور سازمان مجاهدین خلق مستقر در عراق، البته جوانب مثبتی را هم برای امنیت استراتژیک جمهوری اسلامی ایجاد کرده است. در این میان تحولی اساسی که در سایه چنین تغییرات مهمی ایجاد شده آن است که به قول گری سیک به همسایه شدن ایران و ایالات متحده آمریکا و پیامدهای آن مربوط می شود.

آقای گری سیک می گوید: البته ایران مجبور شده تا با این حقیقت کنار بیاید که آمریکا به دو کشور همسایه ایران حمله کرد و در این فرایند دو نظام، یکی طالبان و یکی صدام را که دشمنان انقلاب اسلامی بودند از بین برد. بنابراین از این زاویه، آمریکا خدمات بزرگی در حق ایران انجام داد و البته جمهوری اسلامی از این بابت ممنون آمریکا نیست؛ چون آمریکا این کارها را برای نفع جمهوری اسلامی انجام نداد و نفع خودش را در نظر داشت. اما ایران جنبه مثبت قضایا را درک کرد و درک خود را از طریق همکاری سازنده با آمریکا نشان داد. نخست در افغانستان از طریق کمک به ایجاد حکومت جدید به ریاست حامد کرزی و سپس در عراق، از طریق اتخاذ سیاست مناسب در قبال شیعیان بروش مسالمت جویانه که طی آن از تحریک شیعیان عراق برای دردرس درست کردن در سر راه نیروهای اشغال کننده عراق اجتناب کرد.

وی می گوید: ایران بروشی عملگرایانه و عاقلانه با تحولات جدید در منطقه برخورد کرده است. از طرفی این را هم باید در نظر داشت که دولتمردان جمهوری اسلامی نمی توانند در مقابل این واقعیت بایستند که آنها اکنون توسط آمریکا محاصره شده اند و آمریکا برای مدتی طولانی همسایه ایران شده است. در واکنش به این حقیقت، دولتمردان جمهوری اسلامی درجه مخاصمه طلبی نسبت به آمریکا در گذشته را به حداقل کاهش داده و از در همکاری وارد میدان شده اند. با این فکر و امید که این سیاست به منافع بلندمدت ایران خدمت خواهد کرد.

در جمع بندی نهایی از ارزیابی عملکرد ۲۵ ساله سیاست خارجی در دوران حیات جمهوری اسلامی می توان گفت سیاست خارجی جمهوری اسلامی در سالهای اولیه و بویژه پس از قضیه گروگانگیری در سفارت آمریکا، صورتی تهاجمی و ایدئولوژیک بخود گرفت که پس از جنگ با عراق بسبب عملگرایی تغییر مسیر جدی داد.

سازمان نوبت‌بندی
مؤسسه مطالعات و تحقیقات

این مطلب از سایت شخصی عمادالدین باقی چاپ شده است!

Copyright © 2004 emadbaghi.com All rights reserved

ภาคผนวกที่ 3

ตารางแสดงมูลค่าการค้าระหว่างไทยกับอิหร่าน ค.ศ. 1990 - 2005

ตารางที่ 3.1 แสดงสินค้าออกของไทยไปอิหร่าน							
รายการ		มูลค่า : ด้านเหรียญสหรัฐฯ			อัตราการขยายตัว : ร้อยละ		
		1990	1991	1992	1991	1992	1993
1	ข้าว	98.0	30.3	146.3	-36.69	-69.08	382.84
2	น้ำตาลทราย	17.2	26.2	35.3	50.88	52.33	34.73
3	เหล็ก เหล็กกล้า และ ผลิตภัณฑ์	2.5	14.5	4.6	-	480	-68.28
4	ผลิตภัณฑ์พลาสติก	0.0	0.2	1.4	-100.00	-	600.00
5	ผลิตภัณฑ์ยาง	0.1	0.3	1.0	-	200	233.33
6	เสื้อผ้าสำเร็จรูป	0.1	0.4	0.8	-83.33	300	100.00
7	เครื่องคำนวณ อิเล็กทรอนิกส์	-	-	0.7	-	-	-
8	รถจักรยานยนต์และ ส่วนประกอบ	0.0	0.1	0.5	-	-	400.00
9	ผลิตภัณฑ์เบ็ดเตล็ด	0.2	0.0	0.5	100.00	-100	-
10	ก๊อ กวาล์ และ ส่วนประกอบ	-	0.0	0.4	-	-	-
รวม 10 รายการ		118.1	72.0	191.6	-29.32	-39.03	166.11
อื่น ๆ		2.7	4.8	3.3	575.00	77.78	-31.25
มูลค่ารวม		120.8	76.8	194.9	-27.88	-36.42	153.78

ตารางที่ 3.2 แสดงสินค้าออกของไทยไปอิหร่าน										
รายการ		มูลค่า : ล้านเหรียญสหรัฐ					อัตราการขยายตัว : ร้อยละ			
		1993	1994	1995	1996	1997	1994	1995	1996	1997
1	ข้าว	115.7	45.3	127.6	129.1	122.5	-60.85	181.68	1.18	-5.11
2	น้ำตาลทราย	12.1	8.1	35.8	108.1	35.5	-33.06	341.98	201.96	-67.16
3	หลอดภาพโทรทัศน์สี	-	0.0	3.3	2.3	2.9	-	-	-30.30	26.09
4	ผ้าผืน	0.4	0.1	4.0	2.6	2.2	-75.00	3,900.00	-35.00	-15.38
5	สิ่งทออื่น ๆ	0.4	6.5	4.9	3.0	1.6	1,525.00	-24.62	-38.78	-113.00
6	หม้อแปลงไฟฟ้าและส่วนประกอบ	0.6	3.3	1.5	0.5	1.3	450.00	-54.55	-66.67	160.00
7	เส้นใยประดิษฐ์	-	-	0.9	1.1	1.2	-	-	22.22	9.09
8	ผ้าคลุมไหล่ผ้าพันคอ	0.0	0.0	-	0.0	1.2	-	-	-	-
9	ด้ายและเส้นใยประดิษฐ์	0.0	-	0.0	0.0	0.9	-	-	-	-
10	เครื่องคอมพิวเตอร์ อุปกรณ์และส่วนประกอบ	0.0	0.1	0.7	0.6	0.7	-	600.00	-14.29	16.67
รวม 10 รายการ		129.1	63.3	178.7	247.2	170.0	-50.97	182.31	38.33	-31.23
อื่น ๆ		6.5	5.4	13.2	7.1	4.6	-16.92	142.59	-45.80	-35.21
มูลค่ารวม		135.6	68.7	191.8	254.3	174.6	-49.34	179.18	32.59	-31.34

แหล่งข้อมูล : ศูนย์เทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสาร โดยความร่วมมือของกรมศุลกากร

(<http://ops2.moc.go.th/tradeth/cgi/lmcountry2.asp>)

ตารางที่ 3.3 แสดงสินค้าออกของไทยไปอิหร่าน										
รายการ		มูลค่า : ด้านเหรียญสหรัฐ					อัตราการขยายตัว : ร้อยละ			
		1998	1999	2000	2001	2002	1999	2000	2001	2002
1	ข้าว	121.3	174.0	120.3	63.7	70.1	43.45	-30.86	-47.05	10.05
2	น้ำตาลทราย	-	11.6	-	-	16.4	-	-100.00	-	-
3	เหล็ก เหล็กกล้าและ ผลิตภัณฑ์	0.8	4.0	8.0	10.2	12.0	400.00	100.00	27.50	17.65
4	เส้นใยประดิษฐ์	1.5	2.4	5.7	5.0	9.1	60.00	137.50	-12.28	82.00
5	ผ้าและเส้นใย ประดิษฐ์	0.2	1.7	7.8	15.4	9.0	750.00	358.82	97.44	-41.56
6	ยางพารา	0.3	1.8	1.6	2.1	8.9	500.00	-11.11	31.25	323.81
7	ผ้าฝ้าย	3.6	1.3	3.1	4.5	6.4	-63.89	138.46	45.16	42.22
8	เครื่องจักรกล และ ส่วนประกอบของ เครื่องจักรกล	2.6	0.3	1.2	1.3	4.7	-88.46	300.00	8.33	261.54
9	สิ่งทออื่น ๆ	0.0	0.3	0.7	3.8	4.7	-	133.33	442.86	23.68
10	เม็ดพลาสติก	0.3	0.6	0.9	4.4	3.9	100.00	50.00	388.89	-11.36
รวม 10 รายการ		130.6	198.0	149.2	110.4	145.2	51.61	-24.65	-26.01	31.52
อื่น ๆ		12.3	12.9	29.2	22.0	32.0	4.88	126.36	-24.66	45.45
มูลค่ารวม		142.9	210.9	178.4	132.4	177.2	47.59	-15.41	-25.78	33.84

แหล่งข้อมูล : ศูนย์เทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสาร โดยความร่วมมือของกรมศุลกากร

(<http://ops2.moc.go.th/tradeth/cgi/lmcountry2.asp>)

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ตารางที่ 3.4 แสดงสินค้าออกของไทยไปอิหร่าน							
รายการ		มูลค่า : ด้านเหรียญสหรัฐ			อัตราการขยายตัว : ร้อยละ		
		2003	2004	2005	2003	2004	2005
1	ข้าว	98.0	140.6	54.5	39.80	43.47	-61.24
2	เครื่องปรับอากาศ และส่วนประกอบ	6.4	23.3	8.9	72.97	264.06	24.03
3	เครื่องรับวิทยุ โทรทัศน์และ ส่วนประกอบ	32.3	39.6	43.9	32,200.00	22.60	10.86
4	เหล็ก เหล็กกล้าและ ผลิตภัณฑ์	9.7	16.8	14.5	-19.17	73.20	-13.69
5	เส้นใยประดิษฐ์	13.8	16.6	11.7	51.65	20.29	-19.04
6	ยางพารา	10.3	21.4	16.1	15.73	107.77	-24.77
7	กระดาษและ ผลิตภัณฑ์กระดาษ	4.0	13.2	8.0	344.44	230.00	-39.39
8	ผลิตภัณฑ์ยาง	2.9	3.2	7.0	16.00	10.34	118.75
9	ผ้าฝ้าย	4.7	11.3	11.7	-26.56	140.43	3.54
10	ตู้เย็น ตู้แช่แข็งและ ส่วนประกอบ	1.7	6.4	7.3	1,600.00	276.47	14.06
รวม 10 รายการ		183.8	292.4	203.6	61.51	59.79	-30.37
อื่น ๆ		113.1	160.5	112.7	78.39	41.91	-29.78
มูลค่ารวม		296.9	452.9	316.3	67.55	52.54	-30.16

แหล่งข้อมูล : ศูนย์เทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสาร โดยความร่วมมือของกรมศุลกากร
(<http://ops2.moc.go.th/tradeth/cgi/lmcountry2.asp>)

ตารางที่ 3.5 แสดงสินค้าเข้าของไทยจากอิหร่าน							
รายการ		มูลค่า : ล้านเหรียญสหรัฐ			อัตราการขยายตัว : ร้อยละ		
		1990	1991	1992	1990	1991	1992
1	น้ำมันดิบ	103.3	147.7	20.7	90.59	42.98	-85.99
2	ผลิตภัณฑ์อาหารอื่น ๆ	0.0	0.2	3.1	-	-	1,450.00
3	ปูนซีเมนต์	-	-	2.4	-	-	-
4	เครื่องคอมพิวเตอร์ อุปกรณ์ และ ส่วนประกอบ	-	0.4	1.6	-	-	300.00
5	เคมีภัณฑ์	0.1	0.2	0.6	-	100.00	200.00
6	นมและผลิตภัณฑ์ นม	-	-	0.5	-	-	-
7	เครื่องจักรไฟฟ้าและ ส่วนประกอบ	0.1	0.1	0.5	-	0.00	400.00
8	เครื่องมือ เครื่องใช้ ทางวิทยาศาสตร์ การแพทย์ และการ ทดสอบ	0.0	0.0	0.2	-	-	-
9	ธุรกรรมพิเศษ	0.0	0.0	0.1	-	-	-
10	สัตว์และผลิตภัณฑ์ จากสัตว์	-	0.1	0.1	-	-	0.00
รวม 10 รายการ		103.5	148.8	29.9	90.96	43.77	-79.91
อื่น ๆ		0.6	0.8	0.2	73.91	33.33	-75.00
มูลค่ารวม		104.1	149.6	30.1	84.25	43.71	-79.88

แหล่งข้อมูล : ศูนย์เทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสาร โดยความร่วมมือของกรมศุลกากร
(<http://ops2.moc.go.th/tradeth/cgi/lmcountry2.asp>)

“...พวกท่านจงพยายามสร้างมันให้ดียิ่งขึ้นในการสร้างสัมพันธ์ไมตรีระหว่างรัฐอิสลามและนานาชาติ ประเทศและพวกคณะรัฐบาลทั้งหลาย พวกท่านจงตื่นตัวตลอด จงเชื่อเชื่อยศหายของพวกท่านสู่ความเป็นเอกภาพและภราดรภาพ...”

ท่านอิมาม โคหมัยนี (รฎ.) ได้เริ่มให้ความเข้าใจในการเคลื่อนไหวของอิสลามนับแต่วันแรกว่าความเป็นเอกภาพของอิสลามสามารถทำลายล้างข้อพิพาทด้วยการปฏิรูป และจากพื้นฐานนี้สำหรับการยืนหยัดต่อสู้ต่อการกดขี่จากอภิมหาอำนาจที่กดขี่ข่มเหงบรรดามุสลิม ก็จะกลายเป็นการสร้างความเป็นสมานฉันท์ให้บังเกิดขึ้นได้ จากทัศนะของท่านอิมามต้องการที่จะชี้แนะว่าความสัมพันธ์จะเพิ่มมากขึ้น ได้นั้นอยู่ที่การทำความเข้าใจระหว่างรัฐอิสลามกับนานาชาติประเทศทุกระดับมีความสำคัญและพื้นฐานของบรรดามุสลิมในภูมิภาคต่างๆ หรือในระหว่างองค์กรของประเทศก็มีความสำคัญในการเรียนรู้และทำความเข้าใจว่าอิสลามคืออะไร ท่านพยายามที่จะให้อิสลามนั้นคงอยู่และสร้างความยิ่งใหญ่ให้บังเกิด โดยสะท้อนให้เห็นว่าสโลแกนของอิสลามสามารถที่จะประกาศก้องทั่วทุกมุมของโลกได้คือ ลาอิลาฮะอิลลัลลอฮ์ {ไม่มีพระเจ้าอื่นใดนอกจากพระองค์อัลลอฮ์ (ซบ.)} อะมุฮัมมัดเราะซูลุลลอฮ์ {และมุฮัมมัดเป็นศาสนทูตของพระองค์อัลลอฮ์ (ซบ.)} และนี่เป็นส่วนหนึ่งจากความคิดและเป้าหมายในความชอบธรรมของท่านอิมาม โคหมัยนี (รฎ.) ท่านอิมาม โคหมัยนี (รฎ.) ได้ตั้งคำถามสอบถามต่อประชากรมุสลิมว่า โอ้ประชากรมุสลิมโลก ความทุกข์ที่ยิ่งใหญ่และสิ่งต่างๆ ที่ถูกบีบบังคับซ่อนเร้นในประเทศของพวกท่าน ถ้าพวกท่านมีเอกภาพเหมือนกับวันนี้ที่พวกท่านต้องตกอยู่ภายใต้บทบาทของอำนาจอันไม่ชอบธรรมต่างๆ พวกท่านจะทำอย่างไร? ในเรื่องนี้ที่ท่านอิมาม โคหมัยนี (รฎ.) ได้ปูพื้นฐานไว้แล้วสำหรับรัฐอิสลามแห่งอิหร่านเพื่อเป็นเสาหลักที่จะให้การช่วยเหลือการให้การสนับสนุนในการยืนหยัดต่อต้านบรรดาผู้กดขี่ ท่านอิมามยังกล่าวอีกว่า การเคลื่อนไหวของเราคือการเคลื่อนไหวแบบมวลชนผู้ถูกกดขี่บนโลกนี้ ไม่ว่าจะเป็สถานที่เฉพาะหรือส่วนรวมก็ตาม เรามีความเชื่อมั่นว่าการปฏิวัติอิสลามสามารถจะแพร่ขยายและแก้ปัญหาให้บังเกิดต่อชาวปัญญาในธรรมชาติของความเป็นมนุษย์ได้ ซึ่งการปฏิวัติอิสลามที่ได้รับความดูแลปกป้องจากมวลชนผู้ถูกกดขี่ นั่นคือการต่อสู้เพื่อเรียกร้องสิทธิธรรม แต่มิใช่เป็นการแทรกแซงกิจการภายในของกลุ่มชนใดทั้งสิ้น แต่ทว่าเป็นการเผยแพร่และแนะนำให้บังเกิดคุณค่าต่อแนวทางของพระเจ้าเป็นเจ้า อีกทั้งเป็นการเสริมสร้างจิตและวิญญาณให้เกิดความเข้าใจและสามารถแยกสิทธิธรรมออกจากความอธรรมให้เห็นซึ่งสิ่งใดคือหนทางของการกดขี่ การทะเลาะวิวาท ท่านอิมาม โคหมัยนี (รฎ.) ได้นำแนวทางแห่งการเผยแพร่วัฒนธรรมของท่านศาสดาแห่งอิสลามมาเป็นแบบอย่างในการปฏิบัติเพื่อสร้างให้ประชาชาติผู้กดขี่ทั้งหลายได้หันมาสู่สิทธิธรรมความถูกต้อง ท่านอิมาม โคหมัยนี (รฎ.) มีความเชื่อมั่นว่าสาธารณรัฐอิสลามแห่งอิหร่านเป็นแบบอย่างแก่ประเทศอื่นๆ ดังนั้นบรรดาผู้ปฏิบัติหน้าที่ทั้งหลายจะต้องพยายามฝึกฝนและแนะนำว่าประเทศนี้เป็นแบบอย่างในการปฏิบัติ ในกรณีนี้รัฐบาลของประเทศๆ บนโลกโดยเฉพาะประเทศมุสลิมทั้งหลายควรจะนำแบบอย่างอันดีงามของรัฐอิสลามไปปฏิบัติให้บังเกิดเป็นระบบอิสลามใน

การปกครองประเทศของพวกเขา และอีกเรื่องหนึ่งที่ท่านอิมามได้กล่าวไว้เตือนเกี่ยวกับนโยบายการต่างประเทศของรัฐอิสลามคือ การประกาศนโยบายภายในประเทศนั้นจำเป็นต้องให้มีการสอดคล้องเป็นไปตามธรรมชาติแบบนโยบายต่างประเทศด้วยเช่นกัน

ท่านอิมามโคมัยนี (รฎ.) กับปัญหาปาเลสไตน์

คำขวัญหนึ่งจากพื้นฐานของการปฏิวัติอิสลาม ซึ่งเป็นคำขวัญที่ทุกคนกล่าวถึงคือ “วันนี้อิหร่าน พรุ่งนี้ปาเลสไตน์” คำขวัญนี้เป็นคำสอนของท่านอิมามโคมัยนี (รฎ.) ที่ท่านได้กล่าวไว้หลายปีก่อนหน้าการได้รับชัยชนะของการปฏิวัติ ความสูงส่งของการต่อสู้ทางการเมืองสามารถกำหนดได้จากการปลดปล่อยบุคคล จากการตัดสินใจอย่างรอบคอบและด้วยความกล้าหาญในการยืนหยัดต่อสู้ต่ออุปสรรคนานาประการของประชาชนชาวปาเลสไตน์ในการปลดปล่อย ซึ่งเสรีภาพที่ได้มาจากการกดขี่ของอิสราเอล ท่านอิมามโคมัยนี (รฎ.) ได้กล่าวถึงขอบเขตของปัญหาที่แท้จริงมิใช่เพียงอิสราเอลมีความต้องการเฉพาะอาณาเขตเท่านั้น แต่เขาต้องการควบคุมพื้นแผ่นดินของอาหรับและอิสลามทั้งหมดและเป้าหมายสุดท้ายของผู้นำไซออนิสต์ก็คือ การสร้างนโยบายควบคุมประเทศมุสลิมตั้งแต่ลุ่มน้ำไนล์ไปจนถึงแม่น้ำยูเฟรติสและไทกริส การอธิบายโดยละเอียดของท่านอิมามต้องการจะบอกกล่าวไว้ถึงการที่อิสราเอลมีความเจริญด้วยเสถียรภาพในภูมิภาคนี้ได้เพราะการแตกแยก ความไม่ปรองดองของกลุ่มประเทศมุสลิม แต่ถ้าพวกเขาหันมาสนใจและตอบสนองคำเรียกร้องเชิงุชวณของท่านอิมาม พวกเขาก็จะรู้และเข้าใจว่าบรรดาเด็กหนุ่มของชาวปาเลสไตน์ที่เรียกร้องสู่การพลีชีพยืนหยัดสู้กับอิสราเอล มีเป้าหมายเพื่อสิ่งใดและมุมมองของท่านอิมามโคมัยนี (รฎ.) ที่กล่าวว่ามันเป็นความจะเป็นอย่างยิ่งที่รัฐบาลของอิสลามทุกๆ ประเทศต้องสร้างพลังแห่งความสามัคคีในการยืนหยัดต่อสู้กับอิสราเอลและไซออนิสต์ และข้อนี้เป็นข้อหนึ่งในการปูพื้นฐานด้านนโยบายต่างประเทศของท่านอิมามโคมัยนี (รฎ.)

ท่านอิมามโคมัยนี (รฎ.) กับสหรัฐอเมริกา

ความสัมพันธ์กับสหรัฐอเมริกาเป็นหัวข้อนโยบายต่างประเทศของอิหร่านนโยบายหนึ่งที่ท่านอิมามโคมัยนี (รฎ.) ได้กล่าวอยู่เสมอว่าสหรัฐอเมริกาคือ ซาดานมารตัวใหญ่ และท่านก็เชื่อว่าไม่ว่าเวลาใดก็ตามถ้าอเมริกายังไม่เลือกที่จะเป็นมนุษย์หมายถึง ตัวของเขาซึ่งมองไม่เห็นความผิดพลาดของตนเองและอีกทั้งชอบโยนบาปให้ผู้อื่น หรือที่เคยทำสิ่งเลวทรามกับสาธารณรัฐอิสลามแห่งอิหร่านมาแล้ว ก็ไม่สามารถจะสร้างสัมพันธ์ไมตรีกับประเทศนี้ได้เลย แต่มุมมองทัศนะของท่านอิมามนั้น ไม่ใช่จำกัดอยู่ที่บทบาทของความทุกข์ยากที่อเมริกาทำให้เท่านั้น แต่ท่านได้มองไปถึงหนทางแห่งชัยชนะของการปฏิวัติอิสลาม ในขณะที่ต้องเผชิญหน้ากับสงครามเย็น ภายใต้คำขวัญที่ว่า “ไม่มีตะวันออก ไม่มีตะวันตก” นั้นหมายถึงบทบาทต่างๆ ที่ทั้งสองอภิมหาอำนาจทั้งอเมริกาและโซเวียตมีต่อกัน และนี่ก็เป็นเหตุผลหนึ่งในการยึดมั่นและศรัทธาเพื่อปกป้องความเป็นเอกราชแห่งระบบของพระเจ้าผู้เป็นเจ้าในประเทศอิหร่าน

ท่านอิมามโคมัยนี (รฎ.) กับระบบทางการทูต

กระทรวงการต่างประเทศเป็นระบบหนึ่งของการทูตของประเทศ ซึ่งเป็นสถานที่ในการสร้างองค์กรและระบบตามคำแนะนำและการชี้แนะของท่านผู้นำที่ยิ่งใหญ่ และสูงส่งที่ท่านกล่าวว่ากระทรวงการต่างประเทศเป็นครึ่งหนึ่งของประเทศชาติ ด้วยการพิจารณาตามคำสั่งนี้ เช่นกันท่านอิมามก็กล่าวชี้เฉพาะมายังกระทรวงการต่างประเทศ ในการที่จะต้องสร้างสัมพันธไมตรี ท่านได้กล่าวว่า:

“กระทรวงการต่างประเทศเป็นกระทรวงหลักที่สามารถจะเผยแพร่อิสลามของเรา ภายใต้การปฏิบัติงานของกระทรวงให้บุคคลอื่นๆ ได้รับความรู้ และในทางตรงกันข้ามแล้วถือว่าเป็นหนึ่งในร้อยขององค์กรของประเทศที่มีองค์กรภายใต้การปฏิบัติงานที่ถูกรเรียกว่า สถานเอกอัครราชทูต ที่ตั้งอยู่นอกประเทศที่มีจำนวนมากกว่าประเทศอื่นๆ”

ท่านอิมามได้เคยให้บรรดาข้าราชการผู้ปฏิบัติหน้าที่ในด้านนโยบายการต่างประเทศเข้าพบ ซึ่งท่านกล่าวย้ำเตือนพวกเขาว่า จงมีความความยำเกรงต่อพระผู้เป็นเจ้า, จงสร้างแก้วของพวกท่านให้มีคุณค่า, จงเสริมสร้างอิสลามจากบุคลิกภาพของพวกท่าน และท่านได้กล่าวต่อข้าราชการผู้ปฏิบัติภาระหน้าที่ตามสถานเอกอัครราชทูตต่างๆ อีกว่า

“เมื่อพวกท่านได้เดินไปบนแนวทางอันเที่ยงตรงแล้วจงก้าวต่อไปให้ถึงจุดหมายปลายทางด้วยความมั่นใจ”

และวันนี้ซึ่งเวลาได้ผ่านเลยมา 6 ปี แห่งการอสัญกรรมของท่านผู้นำของพระผู้เป็นเจ้าเราจะพยายามสร้างสัมพันธไมตรีกับประเทศต่างๆ บนพื้นฐานคำสอนของท่านอิมาม โดยเราจะยึดหลักการต่างๆ นั้นมาปฏิบัติ เราจะไม่เพิกเฉยต่อภาระหน้าที่ของเรา เราจะก้าวเดินไปข้างหน้าบนแนวทางที่เต็มเปี่ยมไปด้วยความสมบูรณ์ นำการเมืองฝ่าฟันอุปสรรคนานาประการ ให้บรรลุเป้าหมาย บรรดาผู้มีภาระหน้าที่บางท่านคือมิตรสหายของท่านอิมาม บางท่านคือลูกศิษย์ของท่านอิมาม พวกท่านจงเชื่อฟังและปฏิบัติตามคำสั่งข้อชี้แนะของท่านผู้นำที่ยิ่งใหญ่ ในเรื่องของนโยบายการต่างประเทศ ซึ่งแนวทางนี้พวกเราสามารถจะดำเนินการในการปฏิบัติภารกิจได้สมบูรณ์และสามารถที่จะกล่าวได้ว่าแนวทางนโยบายการต่างประเทศของท่านอิมามยังคงอยู่กับเราตลอดไป

หนังสืออ้างอิง คำกล่าวของท่านอิมามโคมัยนี (รฎ.) ได้คัดลอกมาจาก “กิตาบเศาะฮิฟหฺ์นุร”

ภาคผนวกที่ 2

นโยบายต่างประเทศอิหร่าน (ฉบับแปล)

นโยบายการต่างประเทศของอิหร่านจากปี ค.ศ. 1979 จนถึงปัจจุบัน :

กับการพลิกผันและการท้าทายต่างๆ

วันพุธที่ 14 เมษายน 2547 (26 ไร่วันคืน 1383)

บรรดาผู้ก่อการปฏิวัติได้เริ่มมีนโยบายที่ละน้อยในการต่อต้านสหรัฐอเมริกา ซึ่งการประกาศเป็นศัตรูกับสหรัฐอเมริกาเป็นหลักการพื้นฐานหนึ่งของการเปลี่ยนแปลงนโยบายการต่างประเทศของอิหร่าน การปฏิวัติในปี ค.ศ. 1979 ก่อให้เกิดภาพพจน์รัฐบาลอิสลามในอิหร่าน เช่นเดียวกับกับข้อบ่งชี้ของนโยบายการต่างประเทศที่ถูกทำให้เปลี่ยนแปลงไปจากมูลฐานเดิม ผู้นำได้ใช้ระบบใหม่เพื่อปูพื้นฐานนโยบายการต่างประเทศให้เป็นเอกลักษณ์โดยเฉพาะและสร้างความมั่นคงสำหรับการปฏิวัติอิสลามในอิหร่านภายใต้คำขวัญที่ว่า “ไม่มีตะวันออก, ไม่มีตะวันตก, มีเพียงสาธารณรัฐอิสลามเท่านั้น” ซึ่งคำขวัญนี้คือการแนะนำให้รู้จักนโยบายการต่างประเทศของอิหร่าน ไม่มีตะวันออก ไม่มีตะวันตก คำขวัญนี้ได้สอนอะไรเพื่อที่จะนำเสนอต่อบรรดาผู้บริหารการปกครองในระบบใหม่? นายอะบูล สะซัน บะนีสอค์ร์ ประธานาธิบดีคนแรกของสาธารณรัฐอิหร่าน ซึ่งปัจจุบันไปตั้งถิ่นฐานอยู่ประเทศฝรั่งเศส เขามีความสามารถที่จะเข้าใจคำขวัญที่ว่า ไม่มีตะวันออก ไม่มีตะวันตก และเอกภาพได้อย่างไรกับพื้นฐานนโยบายการต่างประเทศ? ในเมื่อเขาได้กล่าวว่า “ท่านจงอย่ามอบอำนาจให้สูญเปล่าสำหรับการต่างประเทศ ซึ่งพวกเขาจะย้อนกลับมามีส่วนเกี่ยวข้องกับนโยบายภายในอีก”

การสัมภาษณ์แก่สถานีวิทยุ บีบีซี ในงานครบรอบ 10 ปี แห่งชัยชนะของการปฏิวัติ (ราววันที่ 12 ถึง 22 บะฮ์มัน 1382) ซึ่งได้ออกอากาศกระจายเสียงโดยมุฮัมมัด อามินี ได้กล่าวว่า

บรรดาผู้ก่อการปฏิวัติได้เริ่มวางนโยบายที่ละน้อยในการต่อต้านสหรัฐอเมริกา ซึ่งการประกาศเป็นศัตรูต่อสหรัฐอเมริกาเป็นพื้นฐานหนึ่งของการเปลี่ยนแปลงนโยบายการต่างประเทศของอิหร่าน การปฏิวัติในปี ค.ศ. 1979 ก่อให้เกิดภาพลักษณ์รัฐบาลอิสลามในอิหร่าน เช่นเดียวกับกับข้อบ่งชี้ของนโยบายการต่างประเทศที่ถูกทำให้เปลี่ยนแปลงไปจากมูลฐานเดิม ท่านผู้นำได้ใช้ระบบใหม่เพื่อปูพื้นฐานนโยบายการต่างประเทศให้เป็นเอกลักษณ์โดยเฉพาะและสร้างความมั่นคงสำหรับการปฏิวัติอิหร่านภายใต้คำขวัญที่ว่า “ไม่มีตะวันออก, ไม่มีตะวันตก, มีเพียงสาธารณรัฐอิสลามเท่านั้น” ซึ่งคำขวัญนี้คือการแนะนำให้รู้จักนโยบายการต่างประเทศของอิหร่าน ไม่มีตะวันออก ไม่มีตะวันตก แต่คำขวัญนี้ได้สอนอะไรเพื่อที่จะนำเสนอต่อบรรดาผู้บริหารการปกครองในระบบใหม่นี้? นายอะบูล สะซัน บะนีสอค์ร์ ประธานาธิบดีคนแรกของสาธารณรัฐอิหร่าน ซึ่ง

ปัจจุบัน ไปตั้งถิ่นฐานอยู่ในประเทศฝรั่งเศส เขาเองมีความสามารถที่จะเข้าใจคำขวัญที่ว่า ไม่มีตะวันออก ไม่มีตะวันตก และเอกภาพได้อย่างไรกับพื้นฐานนโยบายการต่างประเทศ? ในเมื่อเขาได้กล่าวว่า “ท่านจงอย่ามอบอำนาจให้สูญเปล่าสำหรับการต่างประเทศ ซึ่งพวกเขาจะย้อนกลับมามีส่วนข้องเกี่ยวกับนโยบายภายในอีก” คำพูดของเขาได้เกิดขึ้นพร้อมกับอุบัติการณ์เริ่มต้นแห่งการปฏิบัติเหมือนกลุ่มผู้เข้ายึดครองกรรมที่ใช้คำพูดของเขาในการจู่โจมสถานเอกอัครราชทูตอเมริกา ซึ่งทัศนะนั้นมันมิใช่การป้องกันสิทธิเสรีภาพ และเขาเองก็ได้กล่าวว่าพวกเขา รู้ดีว่ามุมมองของบุคคลอื่นในการใช้วิธีการจับตัวประกันนั้นจะทำให้สหรัฐอเมริกาเข้ามามีบทบาทและสร้างปัญหาในอิหร่าน จนมีคำกล่าวว่ นี่คือการละเมิดสิทธิเสรีภาพของอิหร่าน จนเป็นเหตุให้อำนาจฝ่ายการต่างประเทศต้องมีบทบาทในภารกิจภายในอิหร่าน รัฐบาลก็ต้องยอมจะทำตามโดยสาเหตุจากเรื่องการจับตัวประกันในครั้งนั้น ท่านอายะตุลลอฮ์ โคมัยนี ไม่เคยกล่าวเป็นศัตรูกับสหรัฐอเมริกา ในตอนเริ่มต้นของการปฏิบัติ

แต่ นโยบายการต่างประเทศของอิหร่านในวันและเวลาเริ่มแรก ได้จัดวางแผนระเบียบการต่อรัฐบาลใหม่ไว้อย่างไร ? ดร.อิบรอฮีม ยาซดี หลังจากการได้รับชัยชนะแห่งการปฏิบัติ ทำให้รับแต่งตั้งเป็นรัฐมนตรีว่าการกระทรวงต่างประเทศชั่วคราว ท่านได้กล่าวว่า ในรัฐบาลชั่วคราวของเรา ได้นำนโยบายการเมืองโดยรวมแบ่งออกเป็นสองลักษณะ ซึ่งลักษณะภายในประเทศเป็นลักษณะของการปฏิเสธความสมดุล ซึ่งบรรดาผู้ปกครองเท่านั้นเป็นผู้กำหนดเพื่อพวกเรา ก็ได้ปฏิบัติตามขั้นตอนต่างๆ ที่ ดร.มูฮอซซิง ได้กระทำผ่านขั้นตอนต่างๆ มาแล้ว (เวลานี้สงครามเย็นที่ดำเนินไปเราต้องเผชิญหน้ากับการแข่งขัน เราต้องเลือกปฏิเสธความสมดุลระหว่างนโยบายการเมือง) และลักษณะต่างประเทศ เราก็ถูกแทรกแซงด้านการต่างประเทศ ดังนั้นเราจึงต้องคล้อยตามทฤษฎีการเคลื่อนไหวโดยไม่มีขอบเขตใดๆ

การเข้ายึดสถานเอกอัครราชทูตสหรัฐอเมริกาและการเปลี่ยนแปลงแนวทางของนโยบายการต่างประเทศ

แต่ชาวต่างชาติไม่ยอมที่จะพิสูจน์ในทัศนะของ ดร. ยาซดีมากเท่าไรนัก และมีข้อยกเว้นที่เป็นเครื่องพิสูจน์สำหรับนโยบายการต่างประเทศของอิหร่าน เมื่อการปฏิบัติได้ประสบชัยชนะก็เกิดปัญหาขึ้นทันทีเกี่ยวกับสถานเอกอัครราชทูตสหรัฐอเมริกาในกรุงเตหะราน (ซึ่งมีนักศึกษาจากกลุ่มหนึ่งบุกเข้าจับกุมข้าราชการนักรบทูตของอเมริกาเป็นตัวประกัน) จากเรื่องดังกล่าวถือเป็นความทรงจำของนักปฏิบัติที่ส่วนมากยังยึดติดกับนโยบายเดิมๆ และกระทำการต่อต้านผู้นำคนใหม่ของกรุงเตหะรานที่พยายามเรียกร้องให้ปล่อยตัวประกันชาวอเมริกันให้เป็นอิสระ จึงเป็นเหตุให้เกิดการเผชิญหน้าของสาธารณรัฐอิสลามที่ต้องตัดสินใจตัดขาดกับสหรัฐอเมริกาตั้งแต่นั้นเป็นต้นมา แต่ท่านอัมมาตุคุดดิน บากี ได้เขียนรายงานในหนังสือเกี่ยวกับการปฏิบัติอิสลาม ซึ่งท่าน

เชื่อว่าอายะตุลลอฮ์ โคมัยนี ได้ตัดความสัมพันธ์กับสหรัฐอเมริกาด้วยสาเหตุการบุกจับตัวประกันชาวอเมริกันและท่านก็มีเคสออกคำสั่งในการปฏิวัติในครั้งนั้นแต่อย่างไร

มูลเหตุของความเคลื่อนไหวของฝ่ายซ้ายในการปฏิวัติอิสลามที่ต่อต้านชาวอเมริกัน

ท่านบาก็ได้กล่าวต่อไปอีกว่า ก่อนหน้าการปฏิวัติท่านผู้นำ (อายะตุลลอฮ์ โคมัยนี ผู้นำการปฏิวัติอิสลาม) ขณะที่ท่านอยู่ที่กรุงปารีส ท่านได้กล่าวถึงรัฐบาลอเมริกาหลายครั้ง แต่เมื่อเริ่มต้นการปฏิวัติบุคคลที่ตกค้างจากฝ่ายซ้าย คือ พวกนิคมลัทธิมาร์กซ์ก็ใช้ช่องว่างของการเมืองในประเทศก่อเหตุการณ์ต่างๆ ขึ้น จนเป็นเหตุให้นโยบายการต่างประเทศต้องถูกระงับอย่างชัดเจน เมื่อฝ่ายซ้ายมีกำลังน้อยลงแต่การเคลื่อนไหวในการเผยแพร่การเมืองพวกเขาก็ยังกระทำอย่างต่อเนื่อง พวกเขาได้อธิบายและใช้คำขวัญต่างๆ จนทำให้บรรดานักศึกษาเหล่านั้นลุ่มหลงคล้อยตาม แม้กระทั่งท่านผู้นำ (อายะตุลลอฮ์ โคมัยนี) ได้ออกคำสั่งปลดอาวุธจากพวกเขาและทำให้พวกเขาสงบลง จากความคิดที่ร้อนระอุแต่สิ่งที่บรรดาตัวประกันของสถานเอกอัครราชทูตสหรัฐอเมริกาต้องเผชิญกับความยากลำบาก เพราะเกิดจากกลุ่มที่ฝักใฝ่ลัทธิมาร์กซ์เหล่านั้น ท่าน ดร. อิบรอฮีม ยาซดี ท่านมีความเชื่อเช่นกันว่าท่านอายะตุลลอฮ์ โคมัยนี เริ่มแรกท่านก็มองยังการปฏิวัติภารกิจของนโยบายการต่างประเทศ ท่านจึงเรียกร้องในเรื่องเงินทุนสำรองของอิหร่านคืนซึ่งทางรัฐบาลวอชิงตันของสหรัฐอเมริกาถกกันและอายัดเอาไป

เมื่อท่านอายะตุลลอฮ์ โคมัยนีได้เจรจากับสหรัฐอเมริกา

ท่าน ดร. ยาซดี ได้กล่าวว่า: มร. ไชโรฮวินซ์ รัฐมนตรีต่างประเทศของสหรัฐอเมริกาเรียกร้องที่จะขอเข้าพบเพื่อต้องเจรจา ด้านเองได้ประชุมร่วมอยู่กับสมาชิกสภาการปฏิวัติและกำลังพูดถึงสิทธิต่างๆ กันอยู่ และฉันเองก็ได้สนทนากับอากายเอ โคมัยนี และท่านเองก็กล่าวขำว่า เราจะเจรจากับสหรัฐอเมริกาเฉพาะในสิ่งที่จำเป็นสำหรับจัดให้เกิดความเป็นธรรม: โดยขอให้เขากินสิทธิซึ่งเป็นของเราที่เราเรียกร้อง จากนั้นเราก็จะยกโทษทุกอย่างแก่พวกเขาที่ได้กระทำอะไรไว้แก่เรา คำพูดของท่านนั้นรวมไปถึงอาวุธยุทธโปกรณ์ที่สหรัฐอเมริกาได้มอบไว้ให้เรา ซึ่งระบบการใช้งานนั้นหล้าหลังมากที่เขามอบไว้ก่อนได้รับชัยชนะจากการปฏิวัติ สิ่งของต่างๆ ไม่ว่าจะเป็นคอมพิวเตอร์, เครื่องบินรบเอฟ 014 เมื่อ มร. ไชโรฮวินซ์ได้เดินทางมาเราได้พูดคุยกันในเรื่องนี้ และเขาก็ติดต่อไปยังกระทรวงมหาดไทยของสหรัฐอเมริกา โดยกล่าวว่าทางเราพร้อมที่จะปฏิบัติตามเงื่อนไขและขอให้พวกเราได้ขนส่งของเหล่านั้นกลับไป และสหรัฐอเมริกาพร้อมที่จะปฏิบัติและลงนามความร่วมมือระหว่างสหรัฐอเมริกากับอิหร่านต่อไป แต่ความเป็นจริงทางรัฐบาลสหรัฐอเมริกาก็เริ่มบิดพลิ้วสัญญาโดยไม่ปฏิบัติตามจนอิหร่านเองรับไม่ได้

ตารางที่ 3.6 แสดงสินค้าเข้าของไทยจากอิหร่าน										
รายการ		มูลค่า : ล้านเหรียญสหรัฐฯ					อัตราการขยายตัว : ร้อยละ			
		1993	1994	1995	1996	1997	1994	1995	1996	1997
1	น้ำมันดิบ	19.5	30.1	91.1	549.9	358.7	54.36	202.66	503.62	-34.77
2	เหล็ก เหล็กกล้า และ ผลิตภัณฑ์	15.5	30.3	89.5	39.8	32.7	95.48	195.38	-55.53	-17.84
3	เคมีภัณฑ์	0.7	7.3	17.1	16.2	11.4	42.86	134.25	-5.26	-29.63
4	ผ้าและเส้นใย ประดิษฐ์	0.1	0.1	3.0	0.3	6.1	0.00	2,900.00	-90.00	1,933.33
5	สัตว์น้ำสด แช่เย็น แช่แข็ง แปรรูป และ กึ่งสำเร็จรูป	0.0	1.5	2.5	2.0	3.6	-	66.67	-20.00	80.00
6	อาหารปรุงแต่ง สำหรับใช้เลี้ยงทารก	0.1	0.2	0.9	1.4	2.1	100.00	350.00	55.56	50.00
7	เครื่องคอมพิวเตอร์ อุปกรณ์และ ส่วนประกอบ	0.9	0.9	0.9	0.6	1.8	0.00	0.00	-33.33	200.00
8	ผลิตภัณฑ์อาหารอื่น ๆ	4.8	0.9	0.3	0.1	1.5	-81.25	-66.67	-66.67	1,400.00
9	เครื่องมือเครื่องใช้ ทางวิทยาศาสตร์ การแพทย์ การ ทดสอบ	0.3	0.8	1.3	1.2	1.1	166.67	62.50	-7.69	-8.33
10	นมและผลิตภัณฑ์ นม	0.9	0.6	2.2	1.7	0.9	-33.33	266.67	-22.73	-47.06
รวม 10 รายการ		42.7	72.5	208.8	613.2	420.1	69.79	188.00	193.68	-31.49
อื่น ๆ		24.5	18.3	13.9	7.4	3.3	-25.61	-24.04	-46.04	-57.33
มูลค่ารวม		67.3	90.8	222.7	620.7	423.3	34.92	145.26	178.72	-31.80

แหล่งข้อมูล : ศูนย์เทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสาร โดยความร่วมมือของกรมศุลกากร

(<http://ops2.moc.go.th/tradeth/cgi/lmcountry2.asp>)

ตารางที่ 3.7 แสดงสินค้าเข้าของไทยจากอิหร่าน										
รายการ		มูลค่า : ด้านเหรียญสหรัฐ					อัตราการขยายตัว : ร้อยละ			
		1998	1999	2000	2001	2002	1999	2000	2001	2002
1	เหล็ก เหล็กกล้าและผลิตภัณฑ์	15.3	45.3	51.9	62.4	42.3	196.08	14.57	20.23	-32.21
2	เคมีภัณฑ์	3.4	3.4	2.0	4.0	7.1	0.00	-41.18	100.00	77.50
3	สัตว์น้ำสด แช่เย็น แช่แข็ง แปรรูป และกึ่งสำเร็จรูป	2.3	1.5	2.1	3.4	3.6	-34.78	40.00	61.90	5.88
4	น้ำมันสำเร็จรูป	-	9.6	26.4	-	3.2	-	175.00	-100.00	-
5	สินแร่โลหะอื่น ๆ เศษโลหะ และผลิตภัณฑ์	0.2	0.0	0.4	0.6	2.2	-100.00	-	50.00	266.67
6	เครื่องจักรไฟฟ้าและส่วนประกอบ	0.5	0.4	0.3	0.2	1.3	-20.00	-25.00	-33.33	550.00
7	ผลิตภัณฑ์อาหารอื่น ๆ	0.6	0.1	0.1	2.0	0.7	-83.33	0.00	1,900.00	-65.00
8	เครื่องมือเครื่องใช้ทางวิทยาศาสตร์ การแพทย์ การทดสอบ	0.8	0.6	0.1	0.0	0.2	-25.00	-83.33	-100.00	-
9	เครื่องจักรกลและส่วนประกอบ	0.1	0.0	0.6	0.4	0.1	-100.00	-	-33.33	-75.00
10	ผลิตภัณฑ์เวชกรรมและเภสัชกรรม	0.2	0.4	0.8	0.8	0.1	100.00	100.00	0.00	-87.50
รวม 10 รายการ		23.3	61.3	84.7	73.9	60.8	163.09	38.17	-12.75	-17.73
อื่น ๆ		28.7	33.8	236.7	2.1	0.8	17.77	600.30	-99.11	-57.14
มูลค่ารวม		52.0	95.1	321.4	76.0	61.7	82.88	237.96	-76.35	-18.82

แหล่งข้อมูล : ศูนย์เทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสาร โดยความร่วมมือของกรมศุลกากร
(<http://ops2.moc.go.th/tradeth/cgi/lmcountry2.asp>)

ตารางที่ 3.8 แสดงสินค้าเข้าของไทยจากอิหร่าน							
รายการ		มูลค่า : ด้านเหรียญสหรัฐฯ			อัตราการขยายตัว : ร้อยละ		
		2003	2004	2005	2003	2004	2005
1	เคมีภัณฑ์	5.1	8.3	9.6	-28.17	62.75	15.66
2	เหล็ก เหล็กกล้าและ ผลิตภัณฑ์	24.9	17.6	3.6	-41.13	-29.32	-79.55
3	สินแร่โลหะอื่น ๆ เศษโลหะ และ ผลิตภัณฑ์	4.0	6.0	18.5	81.82	50.00	208.33
4	สัตว์น้ำสด แช่เย็น แช่แข็ง แปรรูป และ กึ่งสำเร็จรูป	2.3	3.0	4.1	-36.11	30.43	36.67
5	ธุรกรรมพิเศษ	0.3	0.0	0.4	200.00	-100.00	-
6	เครื่องมือเครื่องใช้ ทางวิทยาศาสตร์ การแพทย์ การ ทดสอบ	1.2	1.5	1.0	500.00	25.00	-33.33
7	ยานพาหนะอื่น ๆ	0.1	0.5	0.4	0.90	403.00	-20.00
8	พืชและผลิตภัณฑ์ จากพืช	0.0	0.2	0.5	-	-	150.00
9	เชื้อเพลิงอื่นๆ	0.1	0.3	0.2	-	200.00	-33.33
10	ผ้าและเส้นใย	1.4	1.0	0.1	1,300.00	-28.57	-90.00
รวม 10 รายการ		39.5	38.5	38.3	-29.08	-2.53	-0.52
อื่น ๆ		31.9	1.5	2.5	431.67	-95.30	66.67
มูลค่ารวม		71.4	40.0	40.8	15.72	-43.98	2.00

แหล่งข้อมูล : ศูนย์เทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสาร โดยความร่วมมือของกรมศุลกากร

(<http://ops2.moc.go.th/tradeth/cgi/lmcountry2.asp>)

ภาคผนวกที่ 4

ตารางแสดงตลาดส่งออกข้าวของไทยตั้งแต่ค.ศ.1990 – 2005

ตารางที่ 4.1 แสดงตลาดส่งออกข้าวของไทย							
รายการ		มูลค่า : ล้านเหรียญสหรัฐฯ			อัตราการขยายตัว : ร้อยละ		
		1990	1991	1992	1990	1991	1992
1	อิหร่าน	98.0	30.3	146.3	-36.69	-69.08	382.84
2	สหภาพโซเวียต (เดิม)	9.5	46.5	124.2	-84.35	389.47	167.10
3	ฮ่องกง	97.5	103.6	107.0	2.74	6.26	3.28
4	อินโดนีเซีย	4.4	24.4	90.6	-92.99	454.55	271.31
5	สิงคโปร์	82.4	74.9	81.8	-2,663.00	-9.10	9.21
6	สหรัฐอเมริกา เอมิเรตส์	70.7	54.0	72.3	-10.51	-23.62	33.89
7	สหรัฐอเมริกา	56.7	65.4	71.4	15.71	15.34	9.17
8	เบเนิน	33.0	51.3	69.7	192.04	55.45	35.87
9	แอฟริกาใต้	0.0	38.6	58.3	-	-	51.04
10	มาเลเซีย	79.7	102.3	55.4	-33.91	28.36	-45.85
รวม 10 รายการ		531.9	591.2	876.9	-28.65	11.15	48.33
อื่น ๆ		556.8	608.9	554.1	-46.00	9.36	-9.00
มูลค่ารวม		1,088.7	1,200.1	1,431.0	-38.72	10.23	19.24

แหล่งข้อมูล : ศูนย์เทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสาร โดยความร่วมมือของกรมศุลกากร
(<http://ops2.moc.go.th/tradeth/cgi/imcountry2.asp>)

ตารางที่ 4.2 แสดงตลาดส่งออกข้าวของไทย										
รายการ		มูลค่า : ด้านเหรียญสหรัฐฯ					อัตราการขยายตัว : ร้อยละ			
		1993	1994	1995	1996	1997	1994	1995	1996	1997
1	มาเลเซีย	62.3	56.7	92.9	175.5	185.0	-8.99	63.84	88.91	5.41
2	ไนจีเรีย	12.4	21.5	16.8	111.5	183.0	73.39	-21.86	563.69	64.13
3	จีน	45.4	187.5	372.1	274.9	168.1	313.00	98.45	-26.12	-38.85
4	ฮ่องกง	92.8	108.4	106.7	137.1	155.7	16.81	-1.57	28.49	13.57
5	สิงคโปร์	91.8	105.1	110.6	136.0	151.1	14.49	5.23	22.97	11.10
6	สหรัฐอเมริกา	89.8	108.8	92.2	114.2	147.4	21.16	-15.26	23.86	29.07
7	อินโดนีเซีย	3.1	122.1	241.3	152.8	138.5	3,838.71	97.62	-36.68	-9.36
8	อิหร่าน	115.7	45.3	127.6	129.1	122.5	-60.85	181.68	1.18	-5.11
9	ฟิลิปปินส์	36.3	0.1	33.5	48.7	67.2	-99.72	33,400.00	45.37	37.99
10	แอฟริกาใต้	62.5	74.8	78.8	64.2	62.3	19.68	5.35	-18.53	-2.96
รวม 10 รายการ		612.2	830.3	1,272.6	1,343.8	1,381.0	35.63	53.27	5.59	2.77
อื่น ๆ		695.1	732.8	686.8	667.9	694.7	5.44	-6.28	-2.75	4.01
มูลค่ารวม		1,307.2	1,563.1	1,959.4	2,011.7	2,075.7	19.58	25.35	2.67	3.18

แหล่งข้อมูล : ศูนย์เทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสาร โดยความร่วมมือของกรมศุลกากร

(<http://ops2.moc.go.th/tradeth/cgi/lmcountry2.asp>)

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ตารางที่ 4.3 แสดงตลาดส่งออกข้าวของไทย

รายการ	มูลค่า : ล้านเหรียญสหรัฐฯ					อัตราการขยายตัว : ร้อยละ			
	1998	1999	2000	2001	2002	1999	2000	2001	2002
1 ไนจีเรีย	147.8	180.4	158.8	262.3	193.6	22.06	-11.97	65.18	-26.19
2 อินโดนีเซีย	448.7	251.5	43.7	72.8	134.5	-43.95	-82.62	66.59	84.75
3 เซเนกัล	32.3	74.9	95.1	122.3	123.3	131.89	26.97	28.60	0.82
4 แอฟริกาใต้	81.1	91.3	82.6	66.6	104.9	12.59	-9.53	-19.37	57.51
5 จีน	120.3	81.0	118.6	82.2	103.7	-32.67	46.42	-30.69	26.16
6 สหรัฐอเมริกา	129.9	118.6	123.2	103.1	100.9	-8.70	3.88	-16.31	-2.13
7 สหองกง	125.8	115.0	123.4	100.2	93.7	-8.59	7.30	-18.80	-6.49
8 สิงคโปร์	113.9	116.3	108.0	85.6	74.1	2.11	-7.14	-20.74	-13.43
9 อิหร่าน	121.3	174.0	120.3	63.7	70.1	43.45	-30.86	-47.05	10.05
10 มาเลเซีย	132.7	95.9	100.0	78.9	63.9	-27.73	4.28	-21.10	-19.01
รวม 10 รายการ	1,453.8	1,299.0	1,073.6	1,037.8	1,062.7	-10.65	-17.35	-3.33	2.40
อื่น ๆ	645.0	649.9	567.4	544.9	569.0	0.78	-12.69	-3.97	4.42
มูลค่ารวม	2,098.7	1,948.9	1,641.0	1,582.7	1,631.7	-7.14	-15.80	-3.55	3.10

แหล่งข้อมูล : ศูนย์เทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสาร โดยความร่วมมือของกรมศุลกากร
(<http://ops2.moc.go.th/tradeth/cgi/lmcountry2.asp>)

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ตารางที่ 4.4 แสดงตลาดส่งออกข้าวของไทย							
รายการ		มูลค่า : ล้านเหรียญสหรัฐฯ			อัตราการขยายตัว : ร้อยละ		
		2003	2004	2005	2003	2004	2005
1	อิรัก	94.0	152.8	137.8	107.96	62.55	-9.82
2	จีน	97.7	224.9	193.2	-5.79	130.19	-14.10
3	สหรัฐอเมริกา	134.0	157.1	154.1	32.80	17.24	-1.91
4	ไนจีเรีย	105.3	199.3	174.1	-45.61	89.27	-12.64
5	ฮ่องกง	117.6	126.8	130.5	25.51	7.82	2.92
6	อิหร่าน	98.0	140.6	54.5	39.80	43.47	-61.24
7	มาเลเซีย	95.4	130.9	138.7	49.30	37.21	5.96
8	โกตดิวัวร์	52.5	77.6	49.7	-14.22	47.81	-35.95
9	แอฟริกาใต้	81.3	194.0	132.2	-22.50	138.62	-31.86
10	สิงคโปร์	90.4	82.8	72.4	22.00	-8.41	-12.56
รวม 10 รายการ		966.1	1,486.9	1,237.2	6.01	53.91	-16.79
อื่น ๆ		866.7	1,205.3	1,089.9	20.31	39.06	-9.57
มูลค่ารวม		1,832.8	2,692.1	2,327.1	12.32	46.88	-13.56

แหล่งข้อมูล : ศูนย์เทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสาร โดยความร่วมมือของกรมศุลกากร

(<http://ops2.moc.go.th/tradeth/cgi/lmcountry2.asp>)

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

บรรณานุกรม

ภาษาไทย

กองตะวันออกเฉียงกลาง, ตะวันออกกลาง. กรุงเทพมหานคร: กระทรวงการต่างประเทศ. (อัคราณา).

กองตะวันออกเฉียงกลาง, อิหร่าน. กรุงเทพมหานคร: กระทรวงการต่างประเทศ. (อัคราณา).

จรัญ มะลูลีม. เอเชียตะวันออกเฉียงใต้: ภาพรวมทางสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์. กรุงเทพฯ: กู้ดวิล เพลส, 2541.

จรัญ มะลูลีม และคณะ. ไทยกับโลกมุสลิม: ศึกษาเฉพาะกรณีชาวไทยมุสลิม. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์ จุฬา, 2539.

จุลชีพ ชินวรรโณ. “นโยบายต่างประเทศไทยในช่วงสงครามเย็น” ในรวมงานเขียนและปาฐกถา เรื่อง การต่างประเทศของไทยจากอดีตถึงปัจจุบัน (เล่มที่ 1) โดย โคริน เฟื่องเกษม และคณะ. (เนื่องในโอกาสครบรอบ 50 ปี การสถาปนา คณะรัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ใน วันที่ 14 มิถุนายน 2542), หน้า 88-89.

คลยา เทียนทอง. “ความสัมพันธ์ระหว่างไทยกับกลุ่มประเทศตะวันออกเฉียงกลางหลังสงครามโลกครั้งที่ 2.” ในเอกสารการสอนชุดวิชา ความสัมพันธ์ไทยกับต่างประเทศ หน่วยที่ 11-15 มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช ฉบับปรับปรุงครั้งที่ 1, 2549, หน้า 9-13.

คลยา เทียนทอง. “อิหร่าน” ในรายงานวิจัย เรื่อง ยุทธศาสตร์ของไทยในการยกระดับความสัมพันธ์ ทางเศรษฐกิจและการค้ากับประเทศในเอเชีย, เสนอจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, สิงหาคม 2546.

บรรจง ชินกำซัน. อิหร่านจากบัลลังก์กษัตริย์สู่อิสลาม. กรุงเทพฯ: วุฒิชัยการพิมพ์, 2522.

ไรราน อรุณรังษี. ประวัติศาสตร์และอารยธรรมอิหร่าน. กรุงเทพฯ: สถาบันเอกอัครราชทูตอิหร่าน ประจำประเทศไทย, 2544.

พินนิตรภาพ 400 ปี สัมพันธไทย – อิหร่าน, บิเนสไทย (7 สิงหาคม 2004), หน้า 2.

ข้อมูลจากศูนย์สารสนเทศ. มติคณะรัฐมนตรีที่ กต 0501/34863 ลงวันที่ 23 พฤษภาคม 2529, เรื่อง การซื้อข้าวกับน้ำมันระหว่างไทยกับอิหร่าน. สำนักเลขาธิการคณะรัฐมนตรี.

ข้อมูลจากศูนย์สารสนเทศ. มติคณะรัฐมนตรีที่ กต.0501/42459 ลงวันที่ 23 ธันวาคม 2512, เรื่อง การทำความตกลงทางการค้าระหว่างไทยกับอิหร่าน. สำนักเลขาธิการคณะรัฐมนตรี.

ข้อมูลจากศูนย์สารสนเทศ. มติคณะรัฐมนตรีที่ กต.0603/39008 ลงวันที่ 31 ตุลาคม 2509, เรื่อง การทำสนธิสัญญาทางไมตรีระหว่างไทยกับอิหร่าน. สำนักเลขาธิการคณะรัฐมนตรี.

ข้อมูลจากศูนย์สารสนเทศ. มติคณะรัฐมนตรี ที่ กต. 0702/1311 ลงวันที่ 25 มิถุนายน 2546, เรื่อง การดำเนินโครงการส่งเสริมอาหารฮาลาลในประเทศอิหร่าน และสหรัฐอาหรับเอมิเรตส์. สำนักเลขาธิการคณะรัฐมนตรี.

- ข้อมูลจากศูนย์สารสนเทศ. มติคณะรัฐมนตรี ที่ กษ 0100/3402 ลงวันที่ 19 กรกฎาคม 2539, เรื่อง
รายงานผลการเดินทางเยือนสาธารณรัฐอิสลามอิหร่าน. สำนักเลขาธิการคณะรัฐมนตรี.
- ข้อมูลจากศูนย์สารสนเทศ. มติคณะรัฐมนตรี ที่ กท. 0207/320 ลงวันที่ 25 กุมภาพันธ์ 2547, เรื่อง
รายงานผลการปฏิบัติงานของหน่วยเฉพาะกิจปฏิบัติการเพื่อมนุษยธรรมไทย ในกรณี
แผ่นดินไหวที่ประเทศอิหร่าน. สำนักเลขาธิการคณะรัฐมนตรี.
- ข้อมูลจากศูนย์สารสนเทศ. มติคณะรัฐมนตรี ที่ นร.0504/19196 ลงวันที่ 28 ธันวาคม 2547, เรื่อง
สรุปผลการเดินทางไปประชุมและดูงานด้านพลังงาน ณ สาธารณรัฐอิสลามอิหร่าน ของ
ฯพณฯ รัฐมนตรีว่าการกระทรวงพลังงาน. สำนักเลขาธิการคณะรัฐมนตรี.
- ข้อมูลจากศูนย์สารสนเทศ. มติคณะรัฐมนตรี ที่ พณ. 0313/1065 ลงวันที่ 18 กุมภาพันธ์ 2537, เรื่อง
ผลการเดินทางเยือนอิหร่าน. สำนักเลขาธิการคณะรัฐมนตรี.
- ข้อมูลจากศูนย์สารสนเทศ. มติคณะรัฐมนตรีที่ สร.20870/2502 ลงวันที่ 27 กรกฎาคม 2502 เรื่อง
อิหร่านขอทำสนธิสัญญาทางไมตรีกับไทย. สำนักเลขาธิการคณะรัฐมนตรี.
- วัชรินทร์ ชงศิริ. เอกสารประกอบการสัมมนาเรื่อง “ มิติใหม่ของความสัมพันธ์ของไทย ” คณะ
รัฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, กรุงเทพฯ, 2524 , หน้า 188.
- ศูนย์วัฒนธรรม สถานเอกอัครราชทูต สาธารณรัฐอิสลามอิหร่าน. ความสัมพันธ์อิหร่าน-ไทย
ทางด้านประวัติศาสตร์และวัฒนธรรม. กรุงเทพฯ: ศูนย์วัฒนธรรม สถานเอกอัครราชทูต
สาธารณรัฐอิสลามอิหร่าน, 2003.
- พล.อ.อ สิทธี เสวตศิลา. “ นโยบายต่างประเทศไทยในสถานการณ์ปัจจุบัน,” ใน จิตวิทยาความ
มั่นคง. กรุงเทพฯ : สถาบันจิตวิทยาความมั่นคง, 1988 . หน้า 284 – 285.
- สิตา สอนศรี. “อาเซียนในสหสวรรษใหม่ : ฟิลิปปีนส์”, ใน เอเชีย : สิ่งท้าทายใหม่และการ
ปรับตัว. กรุงเทพฯ : ศรีบุรณคอมพิวเตอร์และการพิมพ์, 2548, หน้า 133.
- เสาวนีย์ จิตต์หมวด. กลุ่มชาติพันธุ์ : ชาวไทยมุสลิม. กรุงเทพฯ : กองทุนสง่ารัฐฉิมพร, 2531.
- อุกฤษฏ์ ปัทมานันท์, บรรณาธิการ. บทนำแห่งตะวันออกกลาง. กรุงเทพฯ: บริษัทพิมพ์สวย, 2534.
- อุกฤษฏ์ ปัทมานันท์. “ ไทย ” ใน เอเชียรายปี 1998/2541. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์จุฬาฯ, 2541, หน้า
127-130.
- อุกฤษฏ์ ปัทมานันท์. “ไทย” ใน เอเชียรายปี 1999/2542. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์จุฬาฯ, 2542, หน้า
106.
- อุกฤษฏ์ ปัทมานันท์. “ไทย” ใน เอเชียรายปี 2004 / 2547. กรุงเทพฯ: แอทธิพรีนธ์, 2546, หน้า
113.

ภาษาอังกฤษ

- Eickelman, Dale F. **The Middle East and Central Asia: an Anthropological approach** . Upper Saddle River, N.J: Prentice Hall, 2002.
- Fred Halliday. **The Middle East in International relations: Power, Politics and ideology**. Cambridge: Cambridge University Press, 2005.
- Ganganath Jha. **Foreign Policy of Thailand**. New Delhi: Radiant Publishers, 1979.
- Halliday. **Iran: dictatorship and development**. Harmondsworth, Middlesex: Penguin Books, 1979.
- Held, Colbert C, et al. **Middle East patterns: places, peoples, and politics**. Boulder: West view Press, c1989.
- Joseph A. Kechichian (editor). **Iran, Iraq and the Arab Gulf states**. New York: Palgrave, 2001.
- Kostiner, Joseph. **Middle East Monarchies: The challenge of modernity**. Boulder: Lynne Rienner, 2000.
- Mackey, Sandra. **Islam and the soul of a nation**. New York: Dutton Book, c1996.
- Massoulie, Francois. **Conflicts du Proche-Orient. English Middle East Conflicts**. New York: Interlink Books, 2003.
- McLaurin, R. D. **Middle East foreign policy: issues and processes**. New York: Praeger, 1982.
- McLaurin, R.D. **Foreign policy making in the Middle East: domestic influences on policy in Egypt, Iraq, Israel, and Syria**. New York: Praeger, c1977.
- Miron Rezun (editor). **Iran at the cross roads: global relations in a turbulent decade**. Boulder: West view Press, 1990.
- Mohammed Amjad. **Iran: from royal dictatorship to theocracy**. New York: Greenwood Press, 1989.
- Murden, Simon W. **Islam, the Middle East, and the new global hegemony**. Boulder: Lynne Rienner, 2002.
- Rizvi, Saiyid Athar Abbas. **Iran, royalty, religion and revolution / Saiyid Athar Abbas Rizvi**. Canberra: Ma'Rifat Publishing House, 1980.
- Sandra Mackey and W. Scott Harrop. **The Iranians: Persia, Islam and the Soul of a nation**. New York: Dutton Book, 1996.
- Shireen t. Hunter. **Iran and the world: Continuity in a revolutionary decade**. Bloomington: Indiana University Press, 1990.

Shwadrان, Benjamin. **The Middle East, oil and the great powers/ Benjamin Shwadrان.**

Boulder: West view Press, c1985.

Wilber, Donald N. **Iran: past and present; from monarchy to Islamic republic.** New Jersey:

Princeton University Press, 1981.

Yunus, Mohammed. **Foreign policy: A theoretical introduction/Mohammed Yunus.** Oxford:

Oxford University Press, 2003.

แหล่งข้อมูลทางอิเล็กทรอนิกส์

Iran foreign trade, [online]. Available from: [http://www.](http://www.irantpcnet.com/economy_business.../exportstatistics.html)

[irantpcnet.com/economy_business.../exportstatistics.html](http://www.irantpcnet.com/economy_business.../exportstatistics.html)

Iran foreign trade(1998-2001) [online]. Available from:

http://www.irantpcnet.com/economy_business.../foreigntrade/

[online]. Available from: <http://lweb2.loc.gov/cgi-bin/query>

Iran Report. [online]. Available from: <http://irvl.net/iranReport>

Central Intelligence Agency. **The World Fact book - -Iran.** [online]. Available from:

<http://odci.gov/cia/publications/factbook/geos/ir.html>.

Expediency Discernment Council of the System. [online]. Available from:

<http://www.netiran.com/statestructure.html>.

คำแถลงนโยบายการต่างประเทศ ของคณะรัฐมนตรี นายชวน หลีกภัย นายกรัฐมนตรี, พ.ศ. 2535

[online]. แหล่งที่มา: <http://www.mfa.go.th/web/54.php>.

คำแถลงนโยบายการต่างประเทศ ของคณะรัฐมนตรี นายบรรหาร ศิลปอาชา นายกรัฐมนตรี, พ.ศ.

2538 [online]. แหล่งที่มา: <http://www.mfa.go.th/web/54.php>.

คำแถลงนโยบายการต่างประเทศ ของคณะรัฐมนตรี พลเอกชวลิต ยงใจยุทธ นายกรัฐมนตรี, พ.ศ.

2539. [online]. แหล่งที่มา: <http://www.mfa.go.th/web/54.php>.

คำแถลงนโยบายการต่างประเทศ ของคณะรัฐมนตรี นายชวน หลีกภัย นายกรัฐมนตรี, พ.ศ.2540.

[online]. แหล่งที่มา: <http://www.mfa.go.th/web/54.php>.

คำแถลงนโยบายการต่างประเทศ ของคณะรัฐมนตรี พันตำรวจโททักษิณ ชินวัตร นายกรัฐมนตรี,

พ.ศ.2544. [online]. แหล่งที่มา: <http://www.mfa.go.th/web/54.php>.

อิหร่าน : ตลาดใหม่ 2545 การค้า การลงทุนและการท่องเที่ยว.มองเศรษฐกิจ. ฝ่ายวิจัย ธนาคาร

กสิกรไทย. [online]. แหล่งที่มา: www.kasikomresearch.com.

Abbas Maleki, **Iran and Central Asia**. [online]. Available from:

http://bcsia.ksg.harvard.edu/BCSIA_content/documents/IranandCentralAsia.pdf.

สัมภาษณ์

ฯพณฯ เอกอัครราชทูตสาธารณรัฐอิสลามอิหร่านประจำประเทศไทย. สัมภาษณ์, 18 พฤษภาคม 2549.

นิรันดร์ นิรันดร์นุต. เจ้าหน้าที่ฝ่ายเศรษฐกิจและธุรกิจระหว่างประเทศ. สัมภาษณ์, สภาอุตสาหกรรมแห่งประเทศไทย. 17 กุมภาพันธ์ 2549.

รุจจน์ ทรัพย์นิรันดร์. กรรมการสมาคมผู้ส่งข้าวออกต่างประเทศ. สัมภาษณ์, 17 กุมภาพันธ์ 2549.

สายชิต สุวกุล นักธุรกิจด้านนำเข้า - ส่งออก ไทย – อิหร่าน. สัมภาษณ์, 17 กุมภาพันธ์ 2549.

สุวัทร แจ่มใส. หัวหน้ากลุ่มงานตะวันออกกลาง และแอฟริกา กรมเจรจา การค้าต่างประเทศ. สัมภาษณ์, 17 กุมภาพันธ์ 2549.

อุดมศักดิ์ ศรีธัญโกศ. ผู้อำนวยการกองตะวันออกกลาง กรมเอเชียใต้ ตะวันออกกลาง และแอฟริกา กระทรวงการต่างประเทศ. สัมภาษณ์, 2 มีนาคม 2549.

สถาบันวิจัยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย